

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Jolanta Naruševičienė

**VAIKŲ SULĖTĖJUSIOS KALBOS RAIDOS ŽODYNO TURTINIMAS
TAIKANT MENINĘ RAIŠKĄ**

Magistro baigiamasis darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc.dr.A.Vaitkevičienė*

2012

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	3
1 skyrius. MENINĖS RAIŠKOS POVEIKIS VAIKŲ SULĖTĖJUSIOS KALBOS RAIDOS ŽODYNO TURTIMUI	7
1.1. Vaikų sulėtėjusios kalbos raida ir žodynas	7
1.1.1. Kalbos raidos stadijos ir žodyno formavimasis	7
1.1.2. Kalbos sutrikimai: sulėtėjusi kalbos raida	10
1.2. Meninės raiškos įtaka sulėtėjusios kalbos raidos vaiko žodyno gausinimui	15
1.2.1. Kalbos žodyno gausinimas taikant įvairias meninės raiškos priemonės	15
1.2.2. Dailės ugdymas kaip vaizdinė ir žodinė meno kalba	20
2 skyrius. ŽODYNO TURTIMO TYRIMAS TAIKANT ĮVAIRIUS DAILĖS TECHNIKOS BŪDUS	26
2.1 Tyrimo metodologija	26
2.2 Žodyno gausinimo metodika	34
2.3 Tyrimo dalyviai	36
2.4 Žodyno turtime per dailę rezultatai	37
2.4.1 Tyrimo dalyvių žodyno turtime per dailės darbus apibendrinimas	56
2.4.2 Tyrimo dalyvių žodyno pokyčio įvertinimas	58
Išvados	64
Rekomendacijos	65
Literatūra	66
Summary	71
Priedai	72

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė analizė atskleidė, kad sulėtėjusios kalbos raidos vaikai susiduria su verbalinės raiškos problemomis dėl kalbos kultūros požiūrio daugiakalbėse šeimose, šiek tiek skurdesnio žodyno nei įprastos raidos vaikų, negebėjimo nuosekliai perteikti informacijos, rišliai ir logiškai pasakoti. Šias problemas galima spręsti dailės užsiėmimų metu, kur yra sudaromos sąlygos žodyno plėtojimui, vaiko motorikos, vaizdinių formavimo, socialinių įgūdžių tobulinimui ir kartu įgyjama dailinės raiškos patirtis.

Iškelta *hipotezė*, jog tikėtina, kad dailė plėtoja vaikų sulėtėjusios kalbos žodyną.

Veiklos (veiksmo) metodu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti dailės užsiėmimų poveikį skatinant sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinę raišką. Panaudojus literatūros analizės rezultatus, organizuoti dailės užsiėmimai, kuriuose buvo fiksuojami dailinės raiškos inspiravimo ir verbalinės raiškos skatinimo apraiškos.

Tyrime dalyvavo 4 sulėtėjusios kalbos raidos priešmokyklinio amžiaus ir iš dvikalbių šeimų vaikai, visi turintys po šešerius metus.

Empirinėje dalyje nagrinėti sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinės raiškos skatinimo rezultatai bei atliktos content ir fenomenografinės analizės atskleidė svarbiausias tyrimo išvadas:

1. Dailės užsiėmimų metu atsiskleidė, kad grupės tiriamųjų žodyno turtinimas, išraiškingesnės ir įtaigesnės kalbos ugdymas yra skatinamas sudarant sąlygas paklausti vaikui, laisviau žaidžiant, vaidinant, kuriant, pasakojant apie savo dailinės raiškos kūrinį.
2. Tiriamųjų sakininės kalbos fenomenografinė analizė atskleidė tokius, leidžiančius suprasti, kokią informaciją, gautą dailės užsiėmimų metu, sulėtėjusios kalbos raidos vaikai panaudoja savo sakininėje kalboje, verbalinės raiškos požymius: vaikų klausimų kėlimas, vaiko pasakojimas, vaiko atsakymai į pedagogo klausimus, vaiko prisiminimai, vaizdingi posakiai, perkeltinės reikšmės pasakymai, palyginimai.
3. Atlikta sakininės kalbos content analizė leido nustatyti tokius tiriamųjų verbalinės raiškos pokyčius:
 - visų tiriamųjų tekstai, lyginant rezultatus prieš verbalinės raiškos inspiravimą ir po verbalinės raiškos inspiravimo padidėjo pasakytų žodžių kiekiu;
 - kalbos dalių kiekis tekstuose padidėjo nežymiai.

Esminiai žodžiai: sulėtėjusi kalbos raida, dailės raiška, dailės gebėjimai.

Įvadas

Tyrimo praktinis aktualumas. Žodynas yra vien statybinė medžiaga, kuri, tik suderinus žodžius sakiniuose pagal gramatinės taisykles, gali padėti bendrauti. Vaiko gimtosios kalbos žodynas baigia formuotis penktaisiais - šeštaisiais vaiko gyvenimo metais. Priešmokykliniame amžiuje vaikų žodynas prisipildo įvairiomis kalbos dalimis (Mazolevskienė, 2003). Šiame amžiuje kalba yra svarbiausias saviraiškos būdas. Šie vaikai entuziastingai kuria, būna lakios fantazijos, jų darbai spontaniški, jie nesiliauja eksperimentuoti, klausinėti. Šiaučiukėnienė (1997) teigia, kad iš šešiamečių, besimokančių parengiamosiose klasėse, 35,6 proc. turi kalbos trūkumą, o vaikas tinkamai ugdomas tik tada, kai yra palankios tam sąlygos.

Šalkauskis (1991); Pozdniakovienė (2001) pažymi, jog įvairiomis meninės raiškos priemonėmis galima atkreipti vaiko dėmesį į kalbą, skatinti domėtis ja, įsiklausyti, analizuoti kalbos reiškinius, turtinti žodyną. Meno reikšmę ir meninio ugdymo reikalingumą žmogui argumentuoja ir Gudynas (2002). Vaikų mąstymo, kalbos lavinimo pratyboms nėra ribų. Rengiant mokinius gyventi XXI amžiuje, svarbu numatyti, ką ugdytojų nuomone, vaikai galės patirti susidūrę su meno apraiškomis. Susidurdami su menu, mokydamiesi apie jį nuo ankstyvo amžiaus, pasak Walsh (2001), vaikai lavina menines ir estetines galias, padedančias jiems suvokti bei vertinti dabartį ir ateitį. Walsh nuomone, meninė raiška skiriasi nuo kitų ugdymo sričių tuo, kad čia netaikomi tradiciniai įsiminimo metodai, nevertinama vien pasitelkus tiesos ar klaidos kriterijus, vaikai mokosi pastebėti prasminius ryšius, kūrybiškai spręsti problemas, rasti daug teisingų ar protingų atsakymų. Kad meninis ugdymas neturėtų būti paremtas tikslumu, matematiniais kriterijais, teigia ir Nemenskis (1987). Meninė raiška gali padėti tobulinti kalbinius įgūdžius, nes į vaiko gyvenimą ateina stebint, žaidžiant, mėgdžiojant. Ji siejasi ir su kitomis ugdymo sritimis kaip gamtotyra ar visuomenės pažinimu. Tai malonumo potyris, kuris pajuntamas darbo, kūrybinių ieškojimų, mąstymo, ir netikėtų atradimų dėka. Nemensko teigimu, meninė raiška ir kūryba savyje derina minties ir veiksmo patirtį, o tinkamai panaudota yra efektyvi pedagoginė visuminio ugdymo priemonė.

Mokslinis tyrimo aktualumas.

Ivoškuvienė, Mamonienė, Pečiulienė, Stošiuvienė (2002) pažymi, jog vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, ugdymas ikimokykliniame amžiuje turi didelę reikšmę tolesniam vaiko mokymuisi mokykloje ir lemia jo asmenybės formavimąsi. Nasvytienė (2004) pabrėžia, jog kalbos sutrikimų stebėjimams ir tyrimams turėjo įtakos Lietuvos psichologijos raida. Nasvytienės nuomone, psichologai turi patarti tėvams, kaip jautriai reikia klausytis visų vaiko tariamų žodžių, aiškinti jam suprantamu ir patraukliu kalbos stiliumi. Kad ugdytojai galėtų geriau pažinti savo

auklėtinius, Vabalas-Gudaitis (1928) parengė „mokinių įvertinimo programą“. Tarp kitų užduočių siūloma tirti žodingumą, taip pat ir sąvokas (cit. Ivoškuvienė, Garšvienė, 1993). Žymų postūmį kalbos sutrikimų šalinimui davė privalomo pradinio mokymo įstatymas (1922), nes iki tol vaikai, kurie turėjo kalbos sutrikimų, negalėjo mokytis ugdymo įstaigoje. Vygotskis (1991) mano, kad nuo kalbos labai priklauso vaiko vaizduotė. Kalba padeda įsivaizduoti daiktą, kurio nematė ir galvoti apie jį. Ikimokykliniame amžiuje menine raiška grindžiama pedagogika yra daug svarbesnė už formalią mokomąją pedagogiką. Skandinavijos tradicija, laikanti vaiką pedagogikos centru, į vaiką žiūri kaip į pilnavertį žmogų – smalsų ir aktyvų (Staerfeldt, Mathiasen, 1999). Vaikas ugdo save pats ir dalijasi patirtimi veiksmais ir žodžiais, perduodami idėjas ir paslaptis. Lietuvoje už vaiko ugdymą, jo galių žadinimą ir individualias galimybes pasisakė daug pedagogų (Vydūnas, 1907; Pečkauskaitė, 1909; Šalkauskis, 1933; Rajeckas, 1995).

Tačiau literatūroje nėra pakankamai duomenų, pasigendama rekomendacijų, kaip ikimokyklinio amžiaus vaikams, turintiems sulėtėjusią kalbos raidą, išvaduoti, sustiprinti jų kūrybines galias ir kartu plėtoti žodyną. Lietuvoje yra ypatingai aktuali dvikalbystės problema priešmokykliniame amžiuje, kai vaikams nustatoma sulėtėjusi kalbos raida dėl dvikalbystės. Daugiakalbystė yra individualios psichikos reiškiny, nes toks išmokymas susijęs su suvokimo, mąstymo, dėmesio, jausmų, atminties ir kitais psichikos procesais (Jacikevičius, 1997). Dvikalbių vaikų gausa kelia psichologinių problemų vaikams, pedagogams ir tėvams, kurie išleidžia savo vaikus į ugdymo įstaigas, kur mokomoji kalba skiriasi nuo kalbos, kuria bendraujama namuose. Taip yra Vilniaus, Klaipėdos, Visagino miestuose (Aidukienė, 2003). Daugiau dėmesio visi autoriai skiria nežymaus, vidutinio laipsnio neišplėtos kalbos ugdymui, o kalbos neišsivystymas skiriasi nuo sulėtėjusios kalbos raidos. Todėl aktualu išsiaiškinti, kaip priešmokyklinio amžiaus vaikai, kuriems nustatyta sulėtėjusi kalbos raida, supranta, paaiškina žodžius, kuria naujus darinius, kaip tokiems vaikams per dailę padėti turtinti žodyną.

Todėl kyla šiuo metu probleminiai klausimai:

1. Ar dailės užsiėmimai daro įtaką sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinei raiškai?
2. Ar dailės užsiėmimai skatina žodyno turtinimą?

Tyrimo objektas: vaikų sulėtėjusios kalbos raidos žodyno turtinimas.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad dailė plėtoja vaikų sulėtėjusios kalbos žodyną.

Tyrimo tikslas: atskleisti dailės poveikį sulėtėjusios kalbos vaikų žodynui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizavus mokslinės literatūros šaltinius, identifikuoti vaikų sulėtėjusios kalbos raidos ypatybes, žodyno turtinimo problemas ir numatyti jų sprendimo galimybes dailės užsiėmimuose.
2. Sudaryti vaikų žodyno turtinimo daile programą ir praktiškai ją išbandyti ugdymo procese.
3. Fiksuojant vaikų kūrybos procesą ir kalbą, nustatyti veiksnius, darančius poveikį sulėtėjusios kalbos vaikų žodynui.
4. Analizuojant sukauptus tyrimo duomenis, atskleisti veiksnius, padedančius turtinti žodyną.
5. Remiantis analizės duomenimis, įvertinti sulėtėjusios kalbos raidos vaikų žodyno pokytį.

Tyrimo dalyviai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta netikimybinė patogioji imtis. Tyrimas, laikantis etinių reikalavimų, atliktas Vilniaus miesto darželyje, kuriame dalyvavo 4 priešmokyklinio amžiaus sulėtėjusios kalbos raidos vaikai iš dvikalbių šeimų.

Tyrimas atliktas laikotarpiu: 2011-09-06 – 2011-11-27.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Tyrimo metu atsižvelgta į šias nuostatas:

1. Valdorfo pedagogikos nuostatas, kuriose deklaruojamas vaiko skatinimas tapti kultūros pažangos pradininkais ir ugdytis gebėjimus, reikalingus būsimums problemoms spręsti. Vaikai mokosi suprasti, kaip žmogus yra susijęs su išoriniu pasauliu (mąsto, jaučia, veikia). Taigi nuo pojūčių, pasakojimo, išgyvenimo, vaizdo eina sąvokos, savarankiško kritinio mąstymo link. Ši pedagoginė nuostata sąlygoja ugdymo turinį ir metodus (Žilienė, 2008).
2. Humanistinės psichologijos ir pedagogikos nuostatas, kuriose deklaruojamas kiekvieno individo vertės pripažinimas ir pagarba jam, savo galimybių atskleidimas ir realizavimas bei sąlygų sudarymas (Rogers, 2005; Maslow, 2006).
3. Nuostata save išreikšti meno kalba, kurti – gebėjimas spontaniškai reikšti savo nuotaiką, mintis, jausmus bei santykį su pasauliu įvairiomis meninėmis raiškos priemonėmis. Gebėjimas atrasti, išmėginti bendravimui tinkančius meno kūrinius ir meninę raišką. Gebėjimas ieškoti ir atrasti individualų suvokimą atitinkančius, asmeniškai priimtinus, patrauklius meninės raiškos būdus bei priemones. (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2003).

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kokybinis veiklos (veiksmo) tyrimas. Siekiant patikrinti tyrimo hipotezę pasirinkti **tyrimo metodai**:

1. Mokslinės literatūros analizės metodu išryškinamos dailės ugdymo galimybės skatinant verbalinę raišką.
2. Fenomenografijos metodu identifikuojami verbalinės raiškos požymiai.
3. Turinio (content) analizės metodu įvertinami žodyno pokyčio rezultatai.

Pagrindinės sąvokos

Sulėtėjusi kalbos raida – tai lėtesnė kalbos įgūdžių plėtra, negu daugumos bendraamžių. Ji būdinga lėtesnės psichikos brandos ar turintiems specifinių pažinimo problemų vaikams. Kalbos sutrikimų šalinimas apibūdinamas įvairiai: kalbos korekcija, logopedinis poveikis, ugdymas, kompensacija, auklėjimas, mokymas, korekcinis gražinamasis mokymas. (Ivoškuvienė, Garšvienė, 1993).

Dailės raiška – jausmų, vaizdinių, išgyvenimų įkūnijimas į materialią formą, kuri yra matoma ir vizualiai bei jutimiškai suvokiama. (Vaitkevičienė, 2006).

Dailės gebėjimai – tai linijos, spalvos, formos raiškos galimybių plokštumoje ir erdvėje pajautimas, suteikimas joms asmeniškai svarbaus emocinio atspalvio, simbolinės prasmės, vaizdų kūrimas komponuojant, modeliuojant, derinant, pritaikant, numatant ir tyrinėjant įvairias gyvos gamtos ir daiktų vaizdavimo idėjas ir jų raiškos būdus. (Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, 2003)

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (96 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 5 lentelės, 14 paveikslų. Prieduose pateikiama: dalyvių charakteristikos, dailės užsiėmimų aprašymai su nuotraukomis, tiriamųjų verbalinės raiškos duomenys, tiriamųjų content analizės lentelės, informacinio pobūdžio knygelė tėvams iš kitos kalbinės kultūros. Darbo apimtis – 71 puslapis.

Magistro darbo empiriniai duomenys buvo pristatyti:

- 2012 m. balandžio mėn. 26 d. Šiaulių universiteto, Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto organizuojamoje tarptautinėje konferencijoje “Socialinė gerovė tarpdisciplininiu požiūriu” metu.

I skyrius. MENINĖS RAIŠKOS POVEIKIS VAIKŲ SULĖTĖJUSIOS KALBOS RAIDOS ŽODYNO TURTIMUI

1.1. Vaikų sulėtėjusios kalbos raida ir žodynas

1.1.1. Kalbos raidos stadijos ir žodyno formavimasis

Kalba leidžia būti visuomeninėmis būtybėmis, atskleisti save, daugiau sužinoti apie pasaulį. Vartodami kalbą, savo mintis reiškiamo žodžiais ir išsakome kitiems. Kaip teigia Myers (2000), „kalba - mūsų žodžiai ir tai, kaip mes juos deriname, norėdami perteikti prasmę. Ji padeda mąstyti ir išreikšti mūsų mintis” (Myers, 2000, p. 356). Psichologo Vygotskio teigimu, kalba – “universali poveikio aplinkiniam pasauliui priemonė” (cit. Žukauskienė, 2001 p. 118).

Kalba suvokiama kaip daugialypis fenomenas. Kalba, taip pat neverbalinėmis priemonėmis žmogus tenkina asmeninius ir aplinkinio pasaulio kontrolės bei savarankiškumo, integracijos į visuomenę poreikius (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003). Hallahan, Kauffman (2003) taip pat teigia, kad kalba susijusi su prasmės perteikimu ir interpretacija. Autoriai kalbai priskiria klausymąsi ir kalbėjimą, rašymą, skaitymą.

Nors niekas tiksliai nežino, kaip ar kodėl vaikai išmoksta kalbą, tačiau yra aišku, kad kalbos raida susijusi su fizine branda, pažinimo įgūdžių raida ir socializacija. Tačiau dėl šio proceso detalių (kas konkrečiai vyksta fiziologinis pažinimo ir socialiniame kalbos išmokimo lygmenyse) iki šiol vyksta įvairios diskusijos. Tyrimai parodė, kad kūdikiai daug geriau geba komunikuoti, negu buvo manyta anksčiau. Motinos elgiasi su kūdikiais taip, tarsi jie gebėtų komunikuoti. Tai ypač svarbu siekiant suprasti ankstyvąją kalbos mokymąsi, kadangi yra pabrėžiamas socialinis šio proceso pobūdis (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 264).

Skinneris (1904-1990) teigė, kad vaikas mokosi kalbėti esant ryšiui tarp stimulo ir reakcijos bei gaunant pastiprinimą iš šalies. Aplinkos veiksnių įtaką kalbos formavimui pabrėžia ir interakcinės vaiko kalbos teorijos atstovai Bloom, 1998; Bates, 1999; Brunner, 1998 (Nasvytienė, 2004). Tuo tarpu Piaget (2002) rašo, kad vaikui neužtenka žinių ir patirties gaunamos iš aplinkos. Jo tyrimai parodo, kad vaikas pats atranda eksperimentuodamas, kurdamas, tirdamas, stebėdamas, kad turi savo individualų pasaulį. Vygotskis (1982) pažymi, jog kalbėti išmokstama, kai persitvarko vaiko mąstymas, atmintis, kitos funkcijos, o ugdymas skatina vaiką greičiau bręsti.

Kai vaikai pradeda vaikščioti ir patys valgyti (maždaug 10 - 18-ą savo gyvenimo mėnesį), jie tuo metu ištaria ir pirmuosius žodžius. Antraisiais vaiko gyvenimo metais vokalinis žaidimas tęsiasi:

jie gali tarti nesuprantamus skiemenų derinius, į kuriuos įtraukiami atsitiktiniai suprantami žodžiai (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 264).

Vaiko kalbos raida atspindi kalbos sandarą – einama nuo paprasto link sudėtingo. Keturių mėnesių kūdikiai gali stebėti lūpų judesius ir skirti kalbos garsus. Šešerių mėnesių kūdikis pradeda guguoti, kikenti, juoktis. Hallahan, Kauffman (2003) teigia, jog vaikas mankština kalbos raumenis, eksperimentuoja garsais ir bando juos pajusti. Maždaug 2-3 mėnesių amžiaus kūdikiai pradeda „guguoti“, o 4-6 mėnesių – jau čiauškėti. Tai reiškia, kad jie pakankamai daug kartų kartoja kai kurias balse ir priebalse. Čiauškėjimas greitai perauga į vokalinį žaidimą. Pamažu vaikas ima tarti vis sudėtingesnius garsus ir pradeda juos jungti tarpusavyje (da da da), o baigiantis pirmiems metams jau jungia ir skiemenis (duhbuh). Vaikai susižavėję žaidžia tardami įvairius garsus, tokius žaidimus tęsia kelerius mėnesius, nors ir yra įgiję keletą šimtų žodžių žodyną ir galėtų jungti 2-3 žodžius į įprastus sakinius.

Pirmųjų dvejų metų reikšmę kalbos raidai akcentuoja ir Ivoškuvienė, Garšvienė (1993). Pagal autore, šiuo periodu vaikas kaskart geriau diferencijuoja garsus iš aplinkos, balso intonacijas, žodžius bei junginius, kurie iš pradžių yra kompleksinio dirgiklio dalis. Vaikas pažįsta daugiau daiktų, girdi jų pavadinimus ir vis daugiau daiktų susieja su žodžiais. Tačiau žodyno formavimuisi didesnę reikšmę turi 2-5 vaiko gyvenimo metai. Киселева (2007) teigia, kad sulaukę dvejų metų, vaikai paprastai vartoja frazes sudarytas iš 2 žodžių ir vaiko žodyne gali būti iki keletą šimtų žodžių, o kai vaikui sukanka penkeri, vidutinis jo vartojamas sakiny - 6 žodžių ilgio. Penkerių metų vaiko kalbėjimas nesunkiai suprantamas kiekvienam asmeniui, o kai vaikas pradeda lankyti mokyklą, jis laisvai kalba ir būna įsisavinęs daugelį morfologinių kalbos ypatybių (jis gali sudaryti žodžių formas, pavyzdžiui, vartoja daugiskaitą, keisti veiksmožodžių laikus ir teisingai derinti žodžius). Išmokdamas kalbėti, vaikas įgyja galimybę suvokti ir atspindėti tikrovę, apibendrinti, logiškai mąstyti, planuoti, reguliuoti savo veiksmus, sumanymus. Penktaisiais gyvenimo metais vaiko kalba darosi vis aktyvesnė. Ivoškuvienė, Garšvienė (1993) pažymi, jog labai sparčiai didėja žodžių atsargos, vaikai vartoja įvairiausias gramatines žodžių formas ir junginius, o savo mintis jie reiškia jau ir sudėtiniais sakiniais. Autorių duomenimis, šešerių metų vaikas moka nuo 8000 iki 14000 žodžių.

Vaikai savo žodyną praturtina ne tik mėgdžiodami, bet ir pasidarydami žodžių, t.y. išmokę žodžių darybos, nes ji svarbiausias žodyno turtinimo būdas, kuriuo nauji žodžiai atsiranda iš jau esamų (Urbutis, 1978). Žodžių darybos mokymas sudaro sąlygas tobulėti sakinių, taip pat rišlaus teksto kūrimo kokybei, žodžių reikšmės supratimui. Dariniai mažina minties apkrovimą, todėl labai

svarbu aktyvinti žodžių darybos būdus (Garšvienė, Dapšienė, Gudavičienė, Kostkienė, Morkuvienė, 2000). Vaiko žodyno didėjimą stebėjo ir tyrė daug psichologų. Iš jų matyti, kad yra labai didelių individualių skirtumų pagal amžių ir vartojamų žodžių skaičių. Vaiko žodynas ima sparčiai didėti, kai jis įsisąmonina simbolinį mąstymą, tačiau, kai vaiko kalbos raida atsilieka, žodyno didėjimas sulėtėja (Žukauskienė, 2002). Pediatrai išskiria požymius, kurie liudija, kad dvejų metų vaiko kalbos raida atsilieka (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003):

- 1) vaiko žodyne – mažiau nei 20 žodžių ir jų nekombinuoja tarpusavyje. Šiuo atveju „žodis“ – tai nebūtinai pilnas žodis, kokį savo kalboje vartoja suaugusieji. Tai gali būti kokio nors konkretaus garso ar jo kombinacijos priskyrimas tam pačiam konkrečiam objektui ar veiksmui įvardyti: pavyzdžiui, „ba“ – gali reikšti „nėra“;
- 2) žodžius taria taip neaiškiai, kad suaugusieji supranta tik pusę jų;
- 3) nežaidžia ir nebendrauja su kitais vaikais;
- 4) nesupranta arba negali atsakyti į paprastus klausimus (pavyzdžiui, parodyk, kur mama);
- 5) neatpažįsta arba negali įvardyti paprastų daiktų iš savo aplinkos;
- 6) nesugeba įvardyti visų savo šeimos narių.

Vygotskis (1982) konstatuoja, jog kalba tobulėja diferencijuojant prasmes. Kiekvienai kalbai būdingos sistemos, pagal kurias kuriami svarbiausių garsų tipai. Vaikas įsisąmonina jų kūrimo sistemas. Todėl vaikų kalbos raida yra šuoliška. Išmokę daugiau žodžių, vaikas pradeda su jais eksperimentuoti, jis tarsi mažasis mokslininkas, kuris kelia hipotezes ir daro išvadas.

Apibendrinant galima teigti, jog vaiko pirmieji dveji metai yra reikšmingi kalbos raidai, tačiau vaiko žodyno formavimuisi didesnę reikšmę turi 2-5 vaiko gyvenimo metai. Neturinčių kalbos sutrikimų vaikų žodžių kūryba vyksta tarp 2-5 metų. Tačiau jei vaiko kalbos raida atsilieka, vaiko žodyno didėjimas sulėtėja. Sulėtėjusios kalbos raidos samprata, požymiai ir rūšys plačiau nagrinėjamos sekančiame darbo poskyryje.

1.1.2. Kalbos sutrikimai: sulėtėjusi kalbos raida

Kalbos sutrikimų turinčių vaikų raidos eiga gali būti tokia pati, kaip ir daugelio kitų vaikų, o kiekvienas įgūdis įgyjamas ar raidos tarpsnis pasiekiamas vėlesniame amžiuje. Labanauskienė (2004) pažymi, jog ne laiku pradėdantys kalbėti vaikai, vėliau mokykloje gali nežymiai atsilikti savo žodynu, tarimu, skaitymu, gramatika, o uždelstas kalbėjimas gali reikšti bendrus kalbos trūkumus, kurie gali išlikti vaikui augant. Hallahan, Kauffman (2003) taip pat akcentuoja kalbos sutrikimus ir papildomai juos klasifikuoja. Autoriai pateikia klasifikacijos schemą, kuriai priklauso 5 kalbos posistemės: fonetika (garsai), morfologija (žodžių formos), sintaksė (žodžių tvarka ir sakinio struktūra), semantika (žodžio ir sakinio reikšmė), pragmatika (socialinis kalbos vartojimas). Vienos kalbos posistemės trūkumai beveik visada būna susiję su kitos posistemės (-ių) trūkumais, o kalbos sutrikimų turintiems vaikams ypač didelių sunkumų dažniausiai kyla vienoje konkrečioje srityje (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 266). Ilgai trukę JAV specialistų Fitzgerald, Rescorla (2000) tyrimai taip pat rodo, kad vaikai, kurie ne laiku pradeda kalbėti, dažniausiai ir toliau turi problemą konkrečioje srityje, kuri susijusi su kalba, nors ir atrodo, jog gali pasivyti savo bendraamžius iki mokyklos pradžios (cit. Labanauskienė, 2004, p. 3).

Kad semantinės arba objektyvios reikšmės pradeda vaidinti svarbiausią vaidmenį, o tai reiškia, kad kalbėtojas vaikas – pasiekė tokią psichinės brandos pakopą, kai suvokia kitą ir save sąveikaujančius, teigia ir Rimkutė (2008). Autorė pažymi, kad kalbėjimas – tai „sudaiktinto“ turinio suteikimas tam tikriems garsų vienetams, fonemų pavertimas morfemomis, o kalba yra tokia sistema, kuriai būdingas grįžtamasis ryšys tarp to, kas internalizuota, ir to, kas artikuliuojama, tai yra: kalbą sudaro tai, ką individas sako ir žino. Šidlauskaitė (2006), mėgindama suprasti, kaip vyksta žmogaus tapsmas, kaip integruojami į visumą tokie skirtingi socialinio, fizinio, ir kultūrinio pasaulio poveikiai biologinės prigimties organizmui, padarė išvadą, kad vienas svarbiausių psichikos vientisumą laiduojančių dalykų yra gebėjimas kalbėti (cit. Rimkutė, 2008, p. 67).

Kai kurių kalbos sutrikimų turinčių vaikų galutinis išsivystymo lygis gerokai atsilieka nuo įprastos raidos bendraamžių. Vaikų kalbos raida gali būti sulėtėjusi, tačiau gerokai skirtis laikas, per kurį įgyjami kalbiniai įgūdžiai, trukmė. 1 lentelėje palyginta turinčio ir neturinčio kalbos sutrikimų vaikų kalbos raida. Matyti, kad turinčio ir neturinčio kalbos sutrikimų vaikų kalbos raidos stadijos panašios, tačiau kalbos sutrikimų turinčio vaiko raida yra lėtesnė.

Kalbos raida: turintys ir neturintys kalbos sutrikimų vaikai

KALBOS SUTRIKIMŲ TURINTIS VAIKAS			NORMALIAI BESIVYSTANTIS VAIKAS		
Amžius	Igūdžiai	Pavyzdžiai	Amžius	Igūdžiai	Pavyzdžiai
27 mėn.	Pirmieji žodžiai	Mama, atia atia, mū-mū, katė	13 mėn.	pirmieji žodžiai	au-au, mama, miau-miau, buri
38 mėn.	50 žodžių žodynas		17 mėn.	50 žodžių žodynas	
40 mėn.	Pirmieji dviejų žodžių deriniai	ten katė, čia mama, duok man, dar noriu	18 mėn.	pirmieji dviejų žodžių deriniai	dar duok, mama sesė bus
48 mėn.	Vėlesni dviejų žodžių deriniai	mano batas, tėtės paltas, lėlės stalas	22 mėn.	vėlesni dviejų žodžių deriniai	mano batukas puodukas, lėlė
52 mėn.	Vidutinis sakinio ilgis - 2 žodžiai		24 mėn.	vidutinis sakinio ilgis - 2 žodžiai; vartojama įvairesnių veiksmažodžių, gramatinių formų (būsimasis, būtasis kartinis laikai, dalyviai)	
55 mėn.	vartojama vairesnių veiksmažodžių, gramatinių formų (būsimasis, būtasis kartinis laikai, dalyviai)				
63 mėn.	vidutinis sakinio ilgis – 3,10 žodžio		30 mėn.	vidutinis sakinio ilgis- 3,10 žodžio; pirmą kartą pavartojamas žodis yra	mano mašinytė yra
66 mėn.	pirmą kartą pavartojamas žodis <i>yra</i> Šuo yra piktas.		37 mėn.	vidutinis sakinio ilgis- 4,10 žodžio; pirmą kartą pavartojama tariamoji nuosaka	Ar galėčiau paimt saldinių ?
73 mėn.	vidutinis sakinio ilgis – 4,10 žodžio				
79 mėn.	vidutinis sakinio ilgis – 4,50 žodžio; pirmą kartą pavartojama tariamoji nuosaka		40 mėn. vidutinis sakinio ilgis - 4,50 žodžio		

Šaltinis: L. Leonard. „Ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos sutrikimai“ (Language disorders in preschool children) II Human rarr-n cation disorders: An introduction. - 4-as leid. - 1994. Copyright © 1994 by Allyn and Bacon. (pgl. Daniel, Kamers. 2003, p. 264).

Kai kurie vaikai, sulaukę trejų metų, nerodo jokių požymių, kad jie supranta kalbą ir savaime nevartoja kalbos. Kartais jie taria garsus, tačiau komunikuodami juos taria kaip kūdikiai ir maži vaikai, dar nemokantys sakytinės kalbos ir tokia yra vaikų ikikalbinė komunikacija. Tai gali būti judesiai, kalbos garsai, kuriais prašoma paduoti daiktą, protestuojama, reikalaujama socialinių dalykų. (Hallahan, Kauffman Daniel, 2003, p. 264). Montessori (2000) nustatė, kad jautrumo periodai būdingi vaiko vystymuisi ir pritaria, kad pirmaisiais trim gyvenimo metais vaikas nepaprastai imlus kalbai, o vaiko asmenybės formavimuisi svarbiausi pirmieji šešeri jo gyvenimo metai. Rimkutė (2008) akcentuoja, kad kalbėjimas yra panašus į grojimą instrumentu, kurio svarbiausia dalis – klausos sistema, o nervinės jungtys susiformuoja tarp įvairių organizmo dalių, kurios dalyvauja tariant žodžius. Dauguma mokslininkų, profesorių stebėjo vaikus, kiekvienas

savaip pateikė dauguma išvadų. Monkevičienė (2001) teigia, kad stebėjimas iš tiesų geriausias būdas perteikti vaiko jausmus, atskleisti poreikius, vaiko elgesio ypatumus. Stebint vaikus, matyti, kad kalbėdami kuria nors kalba, jie susidaro savo artikuliacijos bazę, priklausančią nuo vienokių ar kitokių kalbos padargų vartojimo, o kadangi įvairios kalbos turi savo skirtingą artikuliaciją, tai didelis skirtumas ar vaikas auga veikiamas gimtosios kalbos, ar kelių kalbų ritmo (Jacikevičius, 1995). Kai kuriuose Lietuvos regionuose, ypač Vilniaus krašto vaikų darželiuose kalbinė aplinka yra nepalanki taisyklingai tarčiai formuotis. Mazolevskienė (2003) pažymi, jog dėl rusų bei lenkų kalbos įtakos, dauguma šio regiono vaikų klaidingai taria ir garsus, todėl jų kalbos raida gali sulėtėti dėl dvikalbystės. Ališauskas (2002) akcentuoja, kad vaikai iš mišrių šeimų vientiso kalbos pagrindo neturi, taip pat yra tokių, kurie turi ydingą kalbėseną, todėl negalima kelti visiems vaikams vienodų reikalavimų. Pasak Skripkienės (2002), reikia formaliai reguliuoti dvikalbystės ugdymo procesus, atsižvelgiant į vaikų amžių, psichinę ir socialinę brandą.

Su kalbiniais gebėjimais susijusi ir žodinė atmintis, kuria yra paremtas sistemingas žinių įgijimas (Daukšytė, 2003). Chomsky (1991) teigia, kad vaikai turi išmokti ir gali tos kalbos, kuri vartojama jų aplinkoje, tuomet galima teigti, jog kalba nėra visiškai įgimtas dalykas. Jis tvirtino, kad 5-7 metų vaikai bendrauja veiklos arba neabstraktaus mąstymo plotmėje, tada ir prasideda šio amžiaus vaikų ginčų stadija, nuomonių supriešinimas, kai vaikas pateikia nuomonę, bet negali jos logiškai pagrįsti. Dvikalbiu tampama mokantis kalbos šeimoje iki 5-6 metų arba kitos kurios nors kalbos aplinkoje (Hintas, 1989, p. 50). Kad šiuo metu šeimose vartojama daugiau nei viena kalba, pažymi ir Annick De Houwer (2003). Kalbant apie dvikalbystę ir jos formavimąsi, būtina paminėti ir interferencijos reiškinį – apie dviejų kalbų struktūrų sąveikos ypatumus. Psichologijos žodyne (cit. Žarina, 2005) interferencija apibūdinama kaip įsimintinos informacijos išlaikymo pablogėjimas dėl to, kad ją slopina kita turima informacija (cit. Žarina, 2005). Kalbų mokymo metodikoje interferencija traktuojama kaip neigiamas nesąmoningo ankstesnės kalbinės patirties perkėlimo rezultatas, kaip stabdanti gimtosios kalbos įtaka, apsunkinanti sėkmingą antrosios kalbos sistemos įsisavinimą (Stasiūnaitė, 2000, p. 36).

Stasiūnaitė (2000) pažymi, kad lietuvišką darželį lankančių vaikų iš kitakalbių šeimų kalboje pasireiškia fonetinė, leksinė-semantinė, gramatinė ir morfologinė interferencijos. Taip pat Botting, Adams (2005) teigia, kad antrosios kalbos mokymo procese viena kalba kitai turi interferencijos poveikį, o tai daro neigiamą įtaką vaikų kalbai ir mokymuisi. Monkevičienė (2003) pastebėjo, kad blogas kalbos mokėjimas yra esminė kliūtis lygiagrečiai su kitais vaikais dalyvauti įvairioje veikloje, atsiranda bendravimo sunkumai. Dauguma autorių išskiria dvikalbystės įtaką vaikų vystymuisi. O

vystymąsi, kaip teigia Žarina (2005), turi kontroliuoti kvalifikuotas psichologas ir pedagogas, tik tada kalba neturės didesnės įtakos intelekto, kalbos, socialiniam, psichologiniam vaiko iš kitos kalbinės aplinkos augimui.

Ivoškuvienė ir kt. (2002) teigia, kad sunkiai gali būti pašalinamas leksinis ir kalbos gramatinis taisyklingumas kalbos neišsivystymo atveju. Autoriai teigia, kad sulėtėjęs kalbos vystymasis nustatomas tada, kai nesant organinių galvos smegenų pažeidimų, kalba plėtojasi lėčiau ir jos išmokimas vyksta tam tikrais šuoliais. Jis būna susijęs su specifiniais pažinimo sutrikimais, socialine deprivacija ir lėtesne psichine branda. Kad sulėtėjusios kalbos raidos priežastys labai įvairios, pažymi ir Ambrukaitis (2000). Jis akcentuoja, kad sulėtėjusi kalbos raida pasireiškia dėl persirgtų ligų, nepakankamai gerų gyvenimo sąlygų ir fizinio silpnumo. Hallahan, Kauffman (2003) pastebi, kad vaikų kalbą neigiamai veikia psichiniai sutrikimai, galvos smegenų traumos, kalbos aparato trūkumai. Tačiau kad ir kokios būtų priežastys, lėmusios vaiko kalbos raidos sulėtėjimą, svarbu išsiaiškinti, kodėl vėluoja kalba ir organizuoti intervenciją taip, kad vaikui būtų sudarytos visos įmanomos sąlygos mokytis efektyviai naudotis kalba.

Киселева (2007) pažymi, jog neturinčių kalbos sutrikimų vaikų žodžių kūryba vyksta tarp 2-5 metų, kai vaikas išskiria tikroviškoje situacijoje atsitiktinius ne esminius ryšius, kurie ir tampa pagrindu naujam žodžiui padaryti. Sulėtėjusios raidos vaikų kalboje šis procesas prasideda ikimokyklinio amžiaus pabaigoje ir tęsiasi pirmaisiais ir antraisiais mokymosi metais. Nustatyta, kad priešmokyklinio amžiaus sulėtėjusios raidos vaikai sudarinėja žodžius pagal analogiją, spontaniškoje kalboje pavartodavo daug neologizmų, kurių morfemos yra neiškreiptos, adekvati šaknis. Tai leido daryti išvadą, kad šių vaikų žodžių daryba nėra sutrikdyta, o tik sulėtėjusi (Киселева, 2007).

Esant sulėtėjusiai kalbos raidai, labai svarbu kuo greičiau pradėti sutrikimų šalinimą. Ankstyvoji intervencija vaikams, kurių kalbos raida sulėtėjusi, svarbi dėl dviejų pagrindinių priežasčių (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 264):

- 1) kuo vyresniam vaikui pradedama taikyti intervencija, tuo mažesnė tikimybė, jog jis įgis tinkamų kalbinių įgūdžių;
- 2) neturėdamas funkcinės kalbos įgūdžių, vaikas negali tapti socialia būtybe, o kalbos raidai vėluojant, gali sulėtėti ir visa vaiko raida. Kalba ir komunikacija - tai patys svarbiausi žmogaus įgūdžiai, kurie sudaro akademinio ir socialinio mokymosi pagrindą.

Ivoškuvienė, Garšvienė (1993) akcentuoja, kad analizuojant ir šalinant kalbos sutrikimus remiamasi kalbos mokslų: morfologijos, sintaksės, fonetikos, leksikologijos ir kt. duomenimis. Kalbėjimo ir kalbos sutrikimo nustatymas, logopedinių programų sudarymas remiasi trimis pagrindiniais principais, kuriuos logopedijoje pritaikė R. Levina: vystymosi, sistemingumo ir kalbos ryšio su kitais psichiniais procesais (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 265). Nustatant kalbos sutrikimą visada atsižvelgiama į visą kalbos sistemą. Kalbos sutrikimas gali atsirasti dėl fonetinės kalbos sistemos pažeidimo, dėl menkesnių ar žymesnių fonologinių nesklaidumų, o galų gale gali apimti ir visą kalbos sistemą. Anot mokslininko Hinto (1989), negatyvūs, pavyzdžiui, dvikalbystės reiškiniai yra daug pavojingesni vidutinių gabumų ir silpnos psichinės sveikatos vaikams, todėl būtina numatyti adekvačius specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos vaikui būdus.

Ivoškuvienė, Mamonienė (1998) pabrėžia ikimokyklinės įstaigos grupės logopedo poreikį tirti vaiką. Logopedas:

- 1) ištiria vaiko kalbą, nustato vaikų kalbos sutrikimų bendrumus ir skirtumus;
- 2) moko vaikus kalbėti, ugdo jų kalbą ir komunikaciją;
- 3) sutvarko reikalingą dokumentaciją;
- 4) rengia individualias programas, atsižvelgia į kalbėjimo ir kalbos sutrikimo priežastį bei struktūrą;
- 5) veda individualias (1-4 vaikams), pogrupines ar grupines logopedines pratybas;
- 6) padeda organizuoti vaiko dienos ritmą, pajungti jį kalbai ugdyti ir išvengti sudėtingesnių sutrikimų atsiradimo.

Kalbos sutrikimams pašalinti, mokymui taisyklingai kalbėti, turtinti žodyną, būtina (Žukauskienė, 2002):

- 1) tyrinėti kalbinės veiklos ontogenezę esant įvairiems kalbos sutrikimams;
- 2) išaiškinti ir susisteminti kalbos sutrikimus ir jų dažnumą;
- 3) sukurti diferencijuotus kalbos trūkumų šalinimo metodus;
- 4) tobulinti kalbos sutrikimų profilaktiką;
- 5) derinti tarpdalykines žinias kalbos sutrikimams šalinti.

Vaiko kalbos tyrimas apima įvairius parametrus. Pirmiausia nustatomas vaiko komunikacijos lygis, išsiaiškinamas gramatinės kalbos sandaros ir rišiosios kalbos lygis. Nustatomas pasyviojo ir aktyviojo žodyno santykis, skiemeninės žodžių struktūros išlaikymas ir garsų tarimo netikslumai. Tiriant vaiką bandoma nustatyti jo artimiausios komunikacijos (verbalinės ir neverbalinės) gebėjimus (Ivoškuvienė, Mamonienė, 1998, p. 6).

Apibendrinant galima teigti, jog turinčio ir neturinčio kalbos sutrikimų vaikų kalbos raidos stadijos panašios, tačiau kalbos sutrikimų turinčio vaiko raida yra lėtesnė. Sulėtėjusios raidos vaikų kalboje žodžių kūryba prasideda ikimokyklinio amžiaus pabaigoje, kai neturinčių sutrikimų vaikų 2-5 gyvenimo metais. To priežastys labai įvairios, tačiau dažniausiai minimos - persirgtos ligos, fizinis silpnumas, gyvenimo sąlygos, galvos smegenų traumas, kalbos aparato trūkumai. Esant sulėtėjusiai kalbos raidai, labai svarbu kuo greičiau pradėti sutrikimų šalinimą. Sutrikimams pašalinti bei turtinti žodyną naudojamos įvairios priemonės. Garšvienė, Ivoškuvienė (1993) teigia, kad kalba ugdoma vaikui veikiant ir pateikiant jam daug vaizdinės medžiagos. Autorių teigimu, logopedinėse pratybose būtina žaisti, atlikinėti veiksmus su konkrečiais daiktais, o kalba bus ugdoma sėkmingiau, jei bus tam sukurtas pagrindas, t.y. išlavintas tikslus, apibendrintas suvokimas. Taigi sekančiame poskyryje tikslinga pakalbėti apie kitus sėkmingus būdus ugdyti kalbą ir turtinti žodyną.

1.2. Meninės raiškos įtaka sulėtėjusios kalbos raidos vaiko žodyno gausinimui

1.2.1. Kalbos žodyno gausinimas taikant įvairias meninės raiškos priemones

Vaikų meninė raiška laikoma dvasinio augimo dokumentu, reikšmingu psichinių aplinkybių veidrodžiu. Johansen, Rathe (1999) nuomone, ugdant mąstymą, svarbu pažadinti vidinį aktyvumą. Danų pedagogai teigia, jog senovės graikų išmintis tinka ir mūsų laikams: nuostaba – žmogaus mąstymo pradžia. Jei mąstymo nelydi nuostaba, jis tėra minčių žaidimas. Tad menui yra taikoma taisyklė – tai, ką matome ir girdime, yra tik maža visatos dalis; kitą dalį – tai, ko nematome ir negirdime, - galime atrasti tik savyje (Johansen, Rathe, 1999). Šio tikslo siekti galime reikšdami savo jausmus piešimo, tapybos priemonėmis, kurdami eiles, vaidindami, šokdami, dainuodami. Gebėjimas „išreikšti save“ ir savo vizijas paversti menu – nelengvas uždavinys. JAV profesorius V. Lovenfeldas (1987) pripažįsta, jog kiekvienas vaikas gimsta tarsi potencialus dailininkas ir tik gyvenimo aplinkybės kaltos, jei jis juo netampa. Kūrybą profesorius supranta kaip intuicijos ir savaiminės raiškos procesą, be to reikalauja, kad būtų puoselėjami vaikų estetiniai jausmai. Tad šiandien į meninį ugdymą, meninę vaikų veiklą, anot Matonio (2000), imama žiūrėti „kaip į labiausiai atitinkančią vaikų amžiaus ypatumus, nes meno mitiškumas leidžia vaikams atsidurti savo tikrojoje dvasinio gyvenimo terpėje“ (Matonis, 2000, p. 5). Meninė raiška į vaiko gyvenimą ateina žaidžiant, stebint ir mėgdžiojant. Pavyzdžiui, vaidyba, nėra tikslas, o yra priemonė siekti auklėjamųjų, lavinamųjų tikslų. O lėlės, pagamintos dailės metu, yra galingas įrankis, kuris išmoko vaikus įvairių taisyklių, supažindina su tautos šventėmis ir papročiais. Tad meninė raiška yra

didžiulis lobis, kuris niekada nepasibaigia, o padeda vaikui smagiai pramogauti, visapusiškai tobulėti (Karamenko, 1982). Apie vaiko visapusišką tobulėjimą pasisako ir Žilienė (2008). Autorė atranda Lietuvos mokymo įstaigų bendrą ugdymo bruožą su Valdorfo pedagogika, kuri vaikams skiria ypatingai daug laiko kūrybiniam žaidimui, ugdo vaiką per suaugusiojo pavyzdį, negu nurodant ar aiškinant. Žilienė (2002) teigia, jog gamtos padarytas išpūdis, suvokiamas jausmais ir protu, padeda pajusti gyvenimo džiaugsmą ir norą veikti. Čia, gamtoje, yra kūrybiškumo pradžia. Červokienė (2009) taip pat akcentuoja vaikų ryšį su menine veikla per gamtą, tyrinėjimą, klausymąsi įvairių garsų, stebi kiekvieno vaiko raidą ir individualiai sprendžia jo vidines problemas. Kad kūrybingas mokytojas turi visą laiką ieškoti ir pats, ir kartu su vaikais – nebijoti klysti, klausiti, be to abejoti ir pats, ir kartu su jais, o tuo metu būti vaikui tikru pavyzdžiu, pritaria ir Karkockienė (2010). Autorė, remdamasi Enrichu (1978), teigia, jog pedagogas turi nebijoti pateikti atvirąsias užduotis ir klausimus, į kuriuos nėra vieno ar kelių teisingų atsakymų. Tegul vaikas pats supras, koks pasaulis įvairus, tegu pats kuria, išreiškia save meno kalba. Gyvenimo nustebintas žmogus iš visų jėgų įtempia savo tiek fizines, tiek psichines galias, atsiveria tam, apie ką iki šiol nebuvo galvojęs, ko dar nebuvo naujai pažinęs. Galima sakyti, kad žmogus peržengia įprastinį būdą matyti pasaulį ir pasiekia gilesnį pasąmonės sluoksnį (Johansen, Rathe, 1999). Taip dedami pagrindai žmogaus, kuris nuo mažens suprastų, jog ir gyvenime, ir kūryboje negali būti vienareikšmio atsakymo. Ugdytinis turi suprasti, jog labai dažnai tenka kantriai ieškoti, viltis, laukti, kol atrandama savoji sielos kryptis. Apie tai kalba ir R. Šteinerio pedagogikos pasekėjai. Žilienė (2008) konstatuoja, jog Valdorfo pedagogika siūlo būdus, kaip subalansuoti visų vaiko galių plėtrą. Goebel, Glockler (2006) siūlo teikti pirmenybę neverbaliniam ugdymo būdai, skatinti domėtis gamta ir pateikti paprastas medžiagas, paliekančias erdvės fantazijai. Autoriai teigia, jog intelektinis ugdymas integruojamas į praktinius ir meninius dalykus, išlaikant vaiko psichikai reikalingą vientisumą. Kabalaitė (2001) svarbiausią prioritetą teikia kūrybiniam, laisvam vaikų žaidimui, kuris veikia kaip stipriausias įvairias vaiko galias subalansuojantis veiksnys. Pedagogas plečia vaiko patirtį, padeda pažinti jį supantį pasaulį per jutimus, patyrimą ir veiklą. Todėl Valdorfo pedagogikoje stengiamasi sukurti aplinką, kurioje vaikas būtų suprastas, padrąsintas saviraiškai. Červokienė (2009) pažymi, jog pedagoginė orientacija į procesą, o ne į rezultatą padrąsina vaiką veiklai. Darbas kartu padeda nesišaiptyti iš mažiau sugebančio, drovesnio draugo. Almon (1994) teigia, kad kūrybingai žaidžiantys vaikai turi mažiau baimės ir liūdesio, ilgiau išlaiko dėmesį, turi turtingą vaizduotę, yra empatiškesni, mažiau agresyvūs (cit. Kabalaitė, 2001).

Grinevičienė (1995) tyrė vaikų kūrybingumo ugdymo sąlygas. Šio tyrimo išvados parodė, kad pagrindinė sąlyga kūrybingumui ugdyti – palankios atmosferos sukūrimas; kūrybingumui reikalinga laisva vaiko veikla, kurią jis gali pasirinkti pats arba padedamas suaugusiojo duodamo impulso. Vaikams be jokių apribojimų reikia leisti naudotis visais įmanomais raiškos būdais ir padėti surasti jų poreikius atitinkančią kūrybinę veiklą, tad kuo daugiau vizualinės raiškos būdų ugdytiniai moka, tuo drąsiau ir geriau gali kurti, pasitikėti savimi (Tamulienė, 2002). Rimkutė (2008) pastebi, kad per meną vaikas gali savo supratimą ir jausmus paversti įvairiais veiksmais, žodžiais, formomis, t.y, išreikšti save. Daley (2004) teigia, jog, kai vaiko kalba turi sutrikimų, yra neišsivysčiusi arba ja, kaip komunikacijos priemone, nesinaudojama - geriausiai ją gali atstoti meninė veikla. Brazauskaitė (2004) akcentuoja, kad nesvarbu kokį kalbos sutrikimą turi vaikas, meninė veikla gali garantuoti, jog vaikas galės pasidalinti savo patirtimi su kitais. Brazauskaitė pažymi, kad bet kokia raiškos medžiaga turėtų stimuliuoti meninę raišką ir vaiko ekspresiją.

Vaikų, turinčių kalbos sutrikimų ir pradedančių lankyti mokyklą, situacija atskleidžia tokius poreikius, kurie yra susiję su nauja aplinka ir kalbos sutrikimo lygiu, bet remiantis įvairių mokslininkų išvadomis, tikėtina, jog šių vaikų psichosocialiniai poreikiai yra tokie pat, kaip ir vaikų, neturinčių kalbos sutrikimų: tai teigiamų emocijų patirtis per meninę raišką, sėkmingas bendravimas kitoje aplinkoje ir gera savijauta bendraamžių tarpe. Yra žinoma, jog teigiamas savęs vertinimas yra efektyvus bendravimo, komunikavimo draugų tarpe sąlyga (Zambavičienė, 2006). Apie pasitikėjimą savimi kalba ir Maslow (2006), kuris teigia, jog meninę raišką taikantys žmonės yra labiau savimi pasitikintys, geriau komunikuoja ir save vertina, o tai yra neatsiejama nuo teigiamo socializacijos proceso. Todėl suaugusieji labai daug reiškia augančiam vaikui, jų veiksmai daro daugiausia įtakos vaiko raidai: vaikams turi būti rodoma pagarba ir negalima mėginti dirbtinai spartinti vaiko skaitymo įgūdžių, o bendrauti su vaiku kaip su lygiaverčiu asmeniu ir stengtis, kad vaikai girdėtų visokios kalbos vartosenos pavyzdžių per įvairią meninę veiklą (Staerfeldt, Mathiasen, 1999). K. Nelson (cit. Žukauskienė, 1998, p. 116) tyrimo rezultatai rodo, kad tų vaikų, kurių motinos anksti pradėjo reaguoti į jų pastangas garsais kažką išreikšti, sulaukusių dvejų metų kalbiniai sugebėjimai buvo ypač geri, o vaikai, kurių motinos nekreipė dėmesio į vaiko pastangas komunikuoti, kalbėjo blogiau. Grįžtamojo ryšio svarbumą pabrėžia Winnicott (cit. Wood, 2004): „vaikas nežaidžia vienas, jei jis pats sau prižiūrėtojas, nes tęstinumą turi palaikyti kitas žmogus, kuriam esant jis gali žaisti vienas“. Tad daugelio autorių teigimu, jei vaikui pateiksim sudėtingas užduotis, ypač tokiam, kuris save žemai vertina, jis gali patirti nesėkmę. O kai sudaromos sąlygos atkaklumui ugdytis ir sėkmingam užduoties atlikimui, atgalinio ryšio dėka žmogus geriau save

vertins (Adleris, 2008). Tad pedagogas, organizuodamas kūrybiškos asmenybės ugdymo procesą meninėje veikloje, turi pasižymėti tokiais pedagogo kompetencijos bruožais, kurie įgalintų sėkmingai modeliuoti kūrybinę praktinę veiklą, stebėti, kad vaikas galėtų sau padėti įvairia menine raiška tobulėti. Apie pedagogų tam tikrus kompetencijos bruožus, ugdant kūrybiškumą, paminėjo ir kitos autorės: Butkienė, Kepalaitė (1996), kurios teigia, kad „kūrybingumas, kaip transformuojanti jėga, stiprina žmogaus vertės jausmą, spartina asmens savipildą ir asmenybės brendimą“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.183-195). Autorės teigia, kad mokslininkams nepavyko įrodyti, jog asmenybės kūrybingumas priklauso nuo IQ dydžio, bet įrodyta, kad jis priklauso nuo pedagoginių pastangų veikti kūrybines galias ir sudaryti ugdomąją erdvę, kurioje yra vietos asmens individualumui. Remiantis autorių teiginiais, galima teigti, kad tinkamai sudaryta kūrybinė atmosfera, gali duoti laukiamų rezultatų, kurie suteiks vaikui emocinius išgyvenimus ir pasiūlyti tokią meninę veiklą, kuri turi didelį sėkmės veiksnį.

Kad įvairios meninės raiškos formos yra pati natūraliausia vaiko būseną, teigia daugelis mokslininkų, psichologų, pedagogų, vaikų raidos tyrinėtojų (Winnicott, 2009; Oaklander, 2005; Lowenfeld, Brittain, 1964; Brochman, 1998; Erikson, 2004; Dubowski, 2004; Piaget, 2002). Duoblienė (2007) konstatavo, kad būtent kurdamas vaikas save realizuoja, daugiau sužino ir jo komunikacinė raiška tampa tikrai sėkmingesnė. Lapėnienė (2005); Brazauskaitė, (2004) pabrėžė piešimo įtaką kalbai. Autorės teigė, jog piešiant plėtojasi kalbiniai įgūdžiai, o žodyno turinimas per meninę raišką skatina patyrimą ir pasaulio pažinimą.

Piličiauskas (1998) pabrėžė, jog meninė raiška suteikia dvasinę harmoniją ir didžiavimosi jausmą Dapkutė (2003) atkreipia didelį dėmesį į meno galimybę ugdyti. Meninis lavinimas skatina kalbos vystymąsi, socialinę raidą, gerina gebėjimą skaityti, didina intelektualinę pažangą ir puoselėja pozityvų požiūrį į ugdymo įstaigą, teigia Wienbergeris (cit. Dapkutė, 2003). Meninė veikla suteikia pozityvių emocijų, joje lengviau pajusti sėkmę.

Meninės raiškos nauda (Dapkute, 2003, p. 11):

- 1) meninės raiškos metu išreiškiami jausmai, mintys, poreikiai ir sukuriama tam tikri vaizdiniai;
- 2) meno specialistai įsitikinę, kai žmogui leidžiama kurti savo vaizdinius ir dalyvauti jų aptarime, tai padeda jausti didesnę atsakomybę ir gyvenimo kontrolę;
- 3) meninės raiškos panaudojimas savigarbai stiprinti grindžiamas prielaida, kad kūrybinis procesas gali būti priemonė išspręsti emocinius konfliktus, ugdyti verbalinę ir neverbalinę komunikaciją, skatinti asmeninį augimą,

- 4) ugdo asmenybės individualumą ir laisvumą, suteikia gyvenimo džiaugsmo;
- 5) suteikia teigiamų išgyvenimų ir pozityvią patirtį;
- 6) menas įgalina emocijas prasmingai panaudoti. Galimybė išreikšti savo pyktį, baimę ar neapykantą visuomeniškai priimtinu būdu palengvina įtampą, ugdo komunikaciją.

Dapkutė (2003) nurodo, kaip menas ugdo vaikų komunikaciją:

- 1) vaikai piešdami patiria teigiamas emocijas ir padidėja savigarba;
- 2) mokosi išreikšti save, savo mintis (komunikuoti).

Kalbos vaizdingumas, žodžio įtaiga savaime neatsiranda. Sudomintas ir įsijautęs į žaidybines, emocionalią kalbos lavinimo situaciją, vaikas sparčiau ir džiugiau dalyvaus savo kalbos tobulinimo procese. Ikimokyklinio amžiaus vaikai išgyvena kūrybinį pakilimą. Jie trokšta kurti, jų darbai dažnai itin žavūs ir spontaniški. Kurdami vaikai būna išradingi, lakios fantazijos ir energingi (Walsh, 2001, p.179). Maslow (2006) nuomone, kalba negali perteikti žmogaus minčių ir tikrosios esmės. Vaikai, turintys kalbos sutrikimų, daugiau gali save išreikšti ne žodžiais, o piešiniais. Kalbėti apie save, būti spontaniškiems ir pripažinti save lengva vaikams, nes jie gali neapsimestinai išreikšti save (Maslow, 2006). Anot Rimkutės (2008), vidinio pokalbio būdų gali vaikas išmokti, kai žaidžiant ar piešiant yra nagrinėjami vaikui kylantys klausimai, po to padaromi sprendimai. Kad vaikai gali kurti vidinę kalbą, kuri vėliau ištariama balsu, nupiešiama, užrašoma, mano ir Daugirdienė, Gairelytė, Prasauskienė (2007). Pasak autorių, piešinyje išreikšti simboliai suteikia galimybę atskleisti sau ir kitiems savo idėjas, mintis ir norus. Piešdamas, eksperimentuodamas, mokydamasis, žaisdamas ir sprenddamas problemas, vaikas prieina iki gebėjimo „atvaizduoti“ piešiniu, paveikslu ar kitais meninės raiškos būdais. Toks reiškinys, kai vaikas pradeda vaizduoti nupiešdamas figūras, leidžia daryti prielaidą, jog vaizduojamosios veiklos vystymasis kartu su kalba leidžia save suvokti kaip nepakartojamą būtybę.

Vaičiulienė (2004) teigė, jog meninio ugdymo teoretikai ieško atsakymų į klausimus, kodėl skirtingų tautų vaikų piešiniai turi bendrą bruožų, kaip suvokti savitą, vidinį vaiko pasaulį ir jo kūrybinio proceso prigimtį. Meno kritikas H. Read (1976) paskelbė savo išvadas dėl vaikų meninės raiškos psichologinių tipų. Jis teigė, kad vaiko raiškos būdas yra genetiškai užkoduotas ir su skirtingais vaikais dirbantis pedagogas turi juos išžvelgti ir atsižvelgti į jų raiškos ypatumus. Apibendrinsime tik ikimokyklinio amžiaus psichologinius tipus:

1. Ritminis tipas. Šio tipo vaikai apie 4-6 metus kuria piešinius su pasikartojančiais motyvais, siekia perteikti judėjimo ritmą. Jie gerai jaučia formą, vaizduojamų objektų

ryšį, proporcijas ir ryškus polinkis konstruoti išryškėja anksti. Vaikai pasižymi vaizdiniu mąstymu ir gerai jaučia erdvę.

2. Ekspresionistinis tipas. Vaikas piešia objektus, kaip jaučia. Šio tipo vaikams nerūpi proporcijos ir forma, o tik keliama nuotaika. Siekdami ypatingo išraiškingumo, gali labai pakeisti piešiamą objektą. Labai jautriai reaguoja į kritiką, todėl labai atsargiai dirbama su tokiais vaikais.
3. Haptinis (kontaktinis-kinestetinis) tipas. Šių vaikų raiška kiek panaši į neregijų manierą, jų labai stiprūs sensoriniai pojūčiai – klausa, lytėjimas, skonis, kvapai. Šie vaikai labai mėgsta lipdybą, o piešia su ypatinga vidine ekspresija, gerai jaučia formą, masę (cit. Staknienė, Tuinylaitė, Vizgirdienė, 2006, p.18).

Apibendrinant, galima teigti, jog būtina sukurti patogią aplinką meninei raiškai, vaikas turi būti pajėgus atlikti užduotį, būtina ugdytojui išvelgti vaiko problemas, pamatyti, kada reikia pagalbos, pažadinti vaiko emocijas. Dėl savo įvairumo ir universalumo meninė veikla tampa savita ir nepamainoma pažinimo, kalbos ugdymo forma. Meninė raiška gali tapti universalia komunikacijos priemone įvairiausių negalių kamuojamiems žmonėms, ji sudaro labai palankias prielaidas asmenybės saviraiškai, leidžia aktualizuoti įvairius kūrybinius sumanymus. Meniniai išgyvenimai yra pagrindinė meninės raiškos statybinė medžiaga, nes yra kuriami nepakartojami, originaliausi meniniai vaizdai.

Apžvelgus mokslinę literatūrą, galima teigti, kad egzistuoja ryšys tarp meninės raiškos ir vaiko kalbos. Kiekviename kūrybinės raiškos etape skiriasi vaiko ne tik kūrybinės, bet ir kalbos galimybės. Organizuojant ugdymą, būtina atsižvelgti į vaiko individualias galimybes, nes raiškos etapų seka kiekvienam vaikui auga skirtingai.

1.2.2. Dailės ugdymas kaip vaizdinė ir žodinė meno kalba

Ugdant daile, remiamasi nuostata, kad meninė raiška – kiekvieno ugdytinio natūralus poreikis, kuris skatina jo kryptingą kūrybinių galių sklaidą (Tamulienė, 2002, p. 9). Daley (2004) pabrėžė, kad per dailę galima bendrauti su kitais ir stoti į akistatą su savimi. Dailė, kaip dvasinė vaizdų kalba, turi savo ženklus, simbolius, kitas raiškos priemones (liniją, dėmę, erdvę, formą, spalvą, judesį, šviesą ir šešėlius, kompoziciją ir kt.), kuriomis vaikas naudojasi intuityviai, dažnai jų nematydamas. Supažindinti su dailės išraiškos priemonėmis siekiama ne žodžiais, o per vaikų praktinę veiklą, žaidybinius pratimus, nes taip vaikas savaime atskleidžia savo santykius su aplinka. Davis, Gardner teigimu, „į jauniausiojo amžiaus vaikų piešinius galima žvelgti lyg į nedalijamos

visumos regėjimą“ (Davis, Gardner, 2000, p. 120). Tad vaiko kūrybos procesą galima pavadinti dailine raiška. Dailinė raiška gali nusakyti kūrybos esmę, kuri yra operavimas simboliais ir prasmės suteikimas. Menas yra tikroji vidinio gyvenimo raiška. Ši raiška vyksta per simbolinę formą (Matijkienė, 2002, p. 15). Vaikui pavadinant piešinį, galima aptikti tuos pačius kūrybos elementus: simbolio sukūrimą, o po to jo perskaitymą. Suvokęs simbolio ir jo atitikmens ryšį, vaikas kūriniai suteikia naują prasmę. Vaitkevičienė (2006) teigia, kad atskleistos piešimo proceso ypatybės ir vaiko piešinio raida rodo, kad piešimas jam yra:

- 1) regėjimo ir aktyvios kinestetinės patirties derinimas (Lowenfeld, 1964);
- 2) kuriamose linijose savo prasmės ieškojimas (Widlocher, 1998; Davis, Gardner, 2000);
- 3) savarankiškumo patvirtinimas (Lowenfeld, 1964, Brochman, 1998, Widlocher, 1998);
- 4) mąstymo operacijų lavinimas (Widlocher, 1998).

Vaikų raidos tyrinėtojas Lowenfeld (1964) pabrėžia ryšį tarp piešinio bei jo garsinio įvardijimo, kalbinės raiškos ir ypač šis ryšys išryškėja tada, kai vaikas pradeda vaizduoti įvykius iš aplinkos. (Brazauskaitė, 2004; Dubowski, 2004; Kiseliova, 2007) pažymi, kad vaikų ankstyvasis piešimas (1,5-4 metai) yra natūrali bendrojo jų augimo dalis ir atspindi vaikų psichofizinę raidą. Pirmųjų keverzonių prigimtis grindžiama akių-rankos koordinacija bei motorikos lavėjimu, tad normaliai besivystančiam vaikui įdomu stebėti savo piešinio pokyčius. Suvokimas, kad rankos judesys palieka žymes, vaiką dar labiau skatina plėsti judesių įvairovę. Apie piešinių dėsningumus, atspindinčius vaiko brendimą ir jų keverzones pabrėžia Brochman, 1998; Vengeris, 2007. Narvydaitė (1975) teigia, kad 4-5 metų vaikas dažniausiai dirba neturėdamas išankstinio sumanymo, piešia tai, „kas išeis“. Pavyzdžiui, jis gali pasakyti: „Nupiešiu katę“, o bepiešiant pasirodo, kad katę labiau primena kokį nors kitą gyvūną ir mažasis dailininkas užmiršta ankstesnį savo sumanymą (cit. Tamulienė, 2002, p. 33). Iš pateikto tokio vaiko piešimo, pastebima, kad nurodyto amžiaus vaikas piešia kaip jam lengviau ir suprantamiau.

5-7-erių metų vaikai labai smalsūs ir imasi veiklos dirbdami su įvairiomis medžiagomis. Tai ikischeminis laikotarpis. Dalių santykį lemia vaiko aktyvioji pažintinė veikla, kuri piešiant ir kalbant ypatingai suaktyvinama. Spalvą lemia vaiko emociniai santykiai su vaizduojamuoju objektu ir sukonstruotus daiktus jau galima atpažinti. Pedagogas aktyvina dar pasyvas vaiko žinias, skatina darbu, piešiniu išreikšti savo asmeninius patyrimus ir vaikams pasiūlo pieštukų, dažų, plačius teptukus, molio, buities reikmenis, jų atliekas, didelius popieriaus lakštus ir konstravimo detales (Lowenfeldas, 1987). Ne tik šis autorius atkreipė dėmesį į ikimokyklinio amžiaus vaikų keverzavimo, simbolių reikšmę, apie tai kalba ir Muchina (1988), kuri akcentuoja didelę

keverzojimo svarbą bendrai piešimo ir psichomotorinei raidai, o Dubowski (1982) pateikia įvairių autorių vaikų dailės raiškos charakteristiką tam tikrais amžiaus tarpsniais.

2 lentelė

Normalaus vaiko vaizduojamosios veiklos raida pagal Dubowski (1982):

Autorius	Vaiko amžius 18 mėn.- 4 metai	Vaiko amžius 5-7 metai
H. Luken (1896)	Keverzojimas	Vaikas derina piešinį su pasakojimu
M. Verworn (1907)	Keverzojimas	Idėjos yra išreiškiamos simboliais
C. Burt (1921)	Keverzojimas ir linija	Aprašomasis simbolizmas
V. Lowenfeld (1947)	Keverzojimas	Ikischemiškas realizmas
J. Piaget (1950)	Sensomotorinis tarpsnis	Konkrečių operacijų tarpsnis

Šaltinis: Tessa Daley (2004), Dailė kaip terapija, Vilnius: Apostrofa.

Dauguma autorių pirmą lentelės dalį vadina „keverzojimo“ stadija. Vaikui augant, jo darbuose atsiranda sudėtingesnės formos. Įprastos raidos vaikai pakopas įveikia lengvai ir vaikui svarbiausia tai, kad kiekviena jo piešiama figūra susideda iš tokių dalių, kurios jam atrodo svarbiausios (Einon, 1998). Vaikų kūryboje randame suaugusiems neįprastą tikrovės modelį, nes vaiko nepaprastai laki vaizduotė, kurios nevaržo gyvenimo patirtis (Prakurotienė, 2004). M. K. Čiurlionis teigė: „Kaip gamtos, taip ir žmogaus, pagrindinė savybė – kūrybingumas (cit. Prakurotienė, 2004, p. 86). O kūrybinėje veikloje galima išskirti tokius šios veiklos gebėjimus:

- 1) pažinti įvairias dailės išraiškos priemones (spalva, linija, forma);
- 2) pasirinkti tinkamiausią kūrybinio sumanymo raiškos būdą (grafika, tapyba, dekoratyvinės dailės technologijos);
- 3) sukurti individualią kompoziciją, interpretuoti aplinką, dailės kūrinį (Dapkutė, 2003).

Pasak Prakurotienės (2004), dailės raiškos užsiėmimai vyksta pagal tikslingą ugdymo logiką: pažinimas – stebėjimas – įgūdžių kaupimas – saviraiška – mokymasis – asmenybės brendimas – klausimų kėlimas, po to atsakymų suradimas ir gebėjimas vizualiai reikšti idėjas.

Matlašaitienė (2006) teigia, jog vaikų dailę sąlygiškai galima skaidyti į dvi dalis – vaizdų pagavą ir vaizdinę raišką. Kad dailė – ankstyvoji vaizdų pagava ir raiška, teigia ir Monkevičienė, (2001). Vaizdų pagava yra regimasis vaiko sąlytis su gamta, įvairiais vertingais vaizdais praturtinta aplinka, dailininkų kūryba.

Regėdamas gamtą, vaizdais praturtintą aplinką, vaikas lavėja:

- 1) fizine raida: pradeda gebėti rega išskirti žmonių veidus ir figūras, sudėtingas, spalvingas, judančias gamtos, aplinkos daiktų meno kūrinių formas;

- 2) emocinė raida: pajunta artimų žmonių, taip pat aplinkos daiktų, gamtos objektų ir reiškinių dailės kūrinų spalvų, išsidėstymo įvairovę. Jautriai atliepia regimuosius vaizdus emociškai reaguodamas kūnu ir veido išraiška, taip pajunta emocinę dailininko būseną, įkūnytą dailės kūrinyje;
- 3) socialinė raida: mokosi bendrauti vaizdų kalba – žiūri paveikslus, „skaito“ knygelių iliustracijas, stebi bendraamžių, kitų žmonių raišką ir jos rezultatus – dailės darbus;
- 4) intelekto raida: pradeda formuotis vaizdinės atminties pagrindai;
- 5) kūrybingumo raida: pagauna įvairių nuotaikų, būsenų ypatumus, įsižiūri į artimiausius žmones, daiktus, meno kūrinius;
- 6) estetinė raida: atpažįsta, grožisi regimojo pasaulio tobulais reiškiniais ir artimųjų santykiais;
- 7) dvasinė raida: matydamas ugdytojų aplinkos vaizdus, reginius, mėgdžiodamas artimųjų, pedagogų elgesį, ugdytiniai išsiugdo įpročius, kurie tampa asmenybės pagrindu (Matlašaitienė, 2006, p. 49).

Vaikų dailės ugdymas reikšmingas visoms vaiko raidos sritims: intelekto, emocinei, fizinei, socialinei, estetinei, kūrybingumo ir dvasinei (cit. Monkevičienė, 2001, p.135). Pasak Žukauskienės (2002), Roberts (2005), pedagogai, tėvai turi kurti optimalesnes sąlygas kūrybinei vaikų veiklai, nes čia viskas gali būti viskuo ir taip tobulėja vaiko raida. Pavyzdžiui, žmogaus figūrėlė gali tapti pačiu vaiku (objektas), o tarp pirštų byrantis smėlis – šiltu lietumi (jutimas). Juk vaizduotė yra ne tik regimieji vaizdai, ji susijusi ir su vaiko jūtimais. Vaikui būtina įvardyti tai, ką jis atrado piešiant, kažką vaizduojant. Walsh (2001) taip pat kaip ir kiti autoriai akcentuoja kūrybinių galių sklaidą per dailę. Autorė dar pažymi dailės galimybę įdomiai ir kūrybiškai tirti kitas sritis, kaip gamtą, kalbą, skaičiavimą. Pavyzdžiui, prisiminę žiemą, snaigių ornamentus, jų lengvą ažūrą galima atkurti popieriaus lape. Priartėję prie tokių gamtos stebuklų, vaikai tampa jautresni, atidesni ir gailėstingesni aplinkai. Jie ima suprasti, jog pasaulį užpildo ne tik žmonių pagaminti daiktai, bet ir pačios gamtos kūriniai, kurie veikia mūsų jausmus ir protą (cit. Nemčinskaitė, 2006, p. 46). Taigi, dauguma autorių teigia, kad kūryba nuolat lydi vaiką jam vystantis, o įvairios raidos sritys lavėja.

Pedagogas per dailės užsiėmimus turi pagalvoti, kaip sužadinti vaikų vaizduotę, paskatinti atrasti naujų kompozicijų gamtoje ir kurti naujus herojus. Vaikai dažnai mano, kad meno esmė – kuo tikroviškesnis realaus pasaulio kopijavimas, tad vaikams tenka aiškinti, kad mūsų tikslas – ne kuo realistiškiau kopijuoti gamtą, bet, pasitelkus išradingumą ir vaizduotę - pamatyti realybę, „savaip“, individualiai ir visai kitaip (Grabauskienė, Morkytė, 1995). Dailės ugdyme kiekviena

raiška turi savo tikslą: erdvinės raiškos tikslas yra pratinti vaikus stebėti, pamatyti, kaip išlavinta vaizduotė, reikšti savo mintis dėl įvairių elementų, išlankstytų iš popieriaus, įvairovės. Spalvinė raiška skatina realizuoti spontaniškos kūrybos poreikį, tapant netikėtas mintis, padeda suvokti spalvinių dėmių kūrimo būdus, susipažįsta su spalvų galimybe jas maišant išgauti įvairius atspalvius (Staknienė, Tuinylaitė, Vizdirdienė, 2006). Per laisvosios raiškos kūrybą vaikai suvokia, kad vaizdai, sukurti įvairiais būdais ir priemonėmis yra dailės kūriniai, o ugdančiojo asmens pareiga – sudaryti kūrybai optimalias sąlygas, pratinti vaikus piešti laisvai, drąsiai tą, ką jie nori ir kaip sugeba. Prieš parenkant tinkamus dailės mokymo metodus, tikslinga išvardinti galimus dailės mokymo uždaviniams įgyvendinti taikomus metodus (Grabauskienė, Morkytė, 1995, p. 23-24):

- 1) spontaniška (laisva) kūryba – įspūdžių, išgyvenimų, pasakojimas vaizdų kalba.
- 2) aplinkos tyrimas – stebint aplinką, kaupiant vaizdinius, asociacijas, gilinantis į aplinkos daiktų spalvas ir formas;
- 3) realios formos ir atminties vaizdinių naujas interpretavimas, įprasminimo galimybių ieškojimas, fantastinių vaizdų (keičiant realius santykius, formas, spalvas, padėtį ir t.t.) kūrimas;
- 4) pratybos – elementarių darbo su įvairiais įrankiais (pieštuku, teptuku, žirkklėmis ir t.t.) įgūdžių ugdymas, įvairios technikos mokymas ir įtvirtinimas kartojant tuos pačius veiksmus.

Gaižutis, 1988 teigia, jog tai, ką piešia vaikas, puikiausiai gali būti ir suvaidinta – piešimas, tapymas, įsivaizduojami daiktai, piešimas ant menamo popieriaus, taip pat lankstymas iš menamo popieriaus, piešimas ore. Jovaiša, Vaitkevičius, 1989 pastebi, kad suvokus perskaitytą pasaką, piešiami „kalbantys“ piešiniai. Tad netradicinis dailės užsiėmimo ugdymas, eksperimentavimas su įvairia medžiaga skatina ugdytinių vizualinę raišką, aktyvina vaikų gebėjimus. Kai vaikas pradeda žaisti vaizdais, jis pajunta savo vertę, tad akivaizdu, kad greičiau ir geriau lavėja jo kalbos rišlumas, gebėjimas reikšti savo mintis (Kalinauskienė, 2006, p. 54).

Vaitkevičienė (2006) pažymi, kad mokytojas privalo jausti atsakomybę už tai, kad ugdytinis, kiek leidžia jo individualūs gebėjimai, nuosekliai galėtų puoselėti savąsias vertybines nuostatas. Pasklidusios humanistinės pedagogikos idėjos atvėrė ne tik naują požiūrį į asmenybę, bet ir į jos ugdymo galimybes. Humanistinės krypties atstovė Rogers (2005) teigia, jog kūrybiškumas yra žmogaus gyvenimą palaikanti gyvastis, kuri padeda save vertinti ir nulemia žmogaus dvasinį vystymąsi. Neifachas (2008) nurodo, jog reikia siekti, kad vaikas sąmoningai ir kūrybiškai perimtų mokomąją medžiagą, mokyti į pasaulį žvelgti „savo akimis“ ir pateikia vertybines nuostatas ir jų sąlyčio taškus su ugdymo filosofijos teorinėmis kryptimis:

Vertybinių nuostatų ir jų sąlyčių su ugdymo filosofijos teorinėmis kryptimis

Vertybinių nuostatų	Jos apibūdinimas	Ugdymo filosofijos krypties atitiktis
Ugdymas orientuotas į vaiką.	Yra rodomas dėmesys kiekvienam vaikui. Palaikomi prasmingi vaikų sumanymai, džiaugiamasi jų laimėjimais. Ugdytojas ir ugdytiniai yra lygiaverčiai ugdymo proceso dalyviai. Mokinių tarpusavio santykiai kuriami remiantis tarpusavio pasitikėjimu, pagarba kito nuomonei, atsakomybe.	Humanistinė kryptis. Pedagogas ir ugdytiniai lygiagretūs partneriai, vaiku džiaugiamasi, siekiama nuoširdaus bendravimo. Siekiama bendradarbiauti su ugdytiniais, planuojant ugdymo veiklą, kad jie pajautų atsakomybę už šią veiklą ir jos rezultatus.
Ugdymas integralus, visybiškas.	Siekiama dalyko tikslų, turinio, uždavinių, metodų dermės. Ugdymas apima ne vien žinias, bet ir jausmus, vaizduotę, siekiama intuityvaus, jausminio, pažinimo dermės. Taikomi įvairūs ugdymo integracijos būdai.	Humanistinė kryptis. Darželis - mokykla yra atviras langas į gyvenimą, pasaulį, kultūrą, gamtą, socialinę tikrovę. Ji sudarinėja ugdymo turinį, parenka metodus, vertina ugdymo rezultatus.
Ugdymas diferencijuotas bei individualizuotas.	Siekiama pažinti kiekvieno vaiko individualius gabumus, gebėjimus, nuostatas. Pagal gebėjimus parenkama mokomoji medžiaga, sudaromos palankios ugdymo sąlygos turintiems išskirtinių gebėjimų, mokymosi sunkumų, fizinę negalią mokiniams.	Humanistinė kryptis. Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į mokinio ugdymo poreikius, parenkama atitinkamo sudėtingumo mokomoji medžiaga, užduotys.
Ugdymas kontekstualus.	Mokomasi darželio ir kitoje (lauke, miške) aplinkoje. Nauja informacija pateikiama vaiko gyvenimo patirties ir veiklos kontekste. Kuriami kuo artimesni realiam gyvenimui mokymosi kontekstai.	Realistinė kryptis. „Žmonės reikia mokyti tiek galima daugiau imti išmintį ne iš knygų, bet iš dangaus ir žemės, iš ažuolų ir skroblių – reikia mokyti pažinti ir tyrinėti A.Komenskis“

Šaltinis: S. Neifachas, 2008, Ugdymo filosofija.

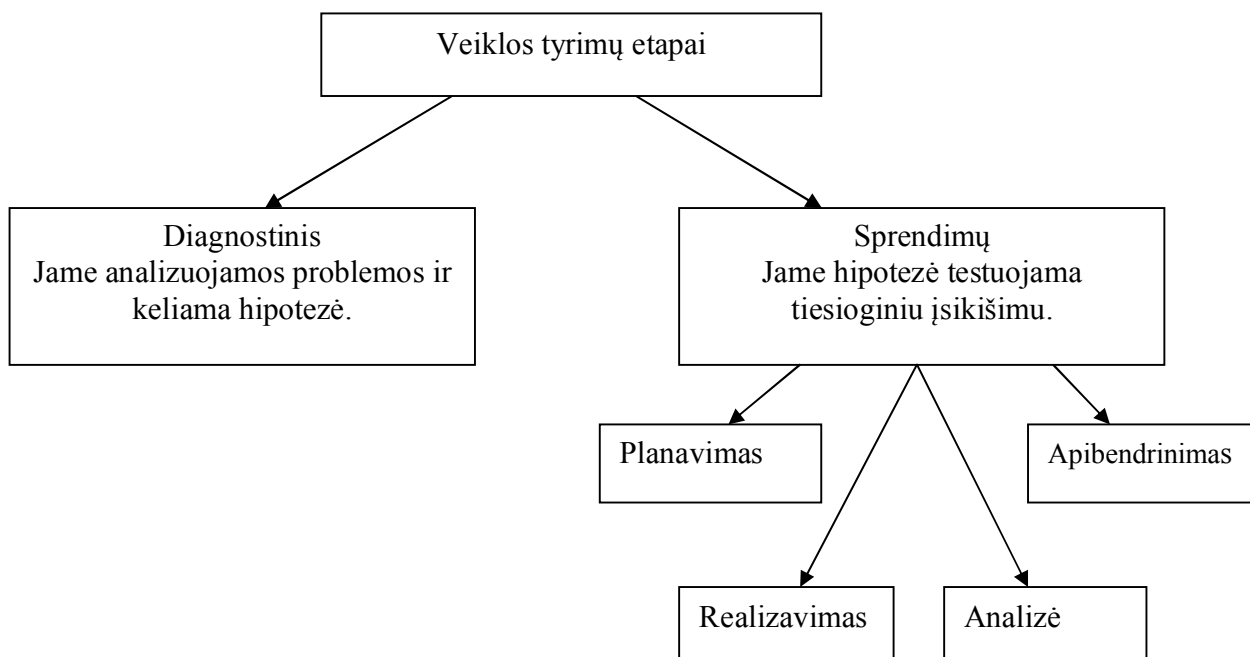
Kad dailė yra labai veiksminga mokymo priemonė, ugdanti vaikų humanizmo pagrindus, teigė ir Walsh (2001). Remiantis humanistinėmis pažiūromis, Butkutė, Kepalaitė (1996) pabrėžė, kad pozityvi žmogaus prigimtis skleidžiasi savaime. Kaip matyti, dauguma autorių, pateikdami ugdymo sampratą, orientuojasi į humanistinę kryptį.

Išanalizavus mokslinę įvairių autorių literatūrą, galima teigti, kad dailė įmanoma sėkmingai taikyti ugdant vaikų kalbą, o ugdymą organizuoti integruojant visų veiklų elementus. Pedagogas turi rasti vaikus dominančią raiškos sritį, įtraukti į ugdymo įstaigos meninį gyvenimą, vadovauti kūrybinei veiklai taip, kad būtų ugdomas vaikų aktyvumas ir savarankiškumas.

2 skyrius. ŽODYNO TURBINIMO TYRIMAS TAIKANT ĮVAIRIUS DAILĖS TECHNIKOS BŪDUS

2.1. Tyrimo metodologija

Kokybinį tyrimą galima apibūdinti kaip individų grupės ir situacijos įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje, taip siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį bei visuminį jų paaiškinimą (Valackienė, 2004). Kokybiniame tyrime tyrėjas ieško būdų, kaip įmanoma priversti individus atsiskleisti esamoje realybėje. Problema sprendžiama pasitelkus veiksmus. Veiklos tyrimo būdas apima specifinę problemą, kuri susijusi su konkrečia situacija. Tokias problemas gali gvildinti net vienas ugdytojas ir tai daryti galima savarankiškai. Todėl buvo pasirinktas kokybinis veiklos tyrimo būdas. Tyrimas pradedamas bendros idėjos iškėlimu, o po to renkami duomenys apie esamą situaciją. Tuo vadovaujantis ir sudaromas veiksmų planas tikslams pasiekti. Buvo laikomasi tyrimo dalyvių parenkamumo kriterijais ir tyrėjas yra išgyvenęs tiriamą reiškinį, taip pat domisi jo prigimtimi. Šiame tyrime svarbiu tampa tarpasmeninis bendravimas ir dalyviai tampa tyrėjo bendradarbiais. Pasak Luobikienės (2000), kokybiniam tyrimui būdingas ir tyrėjo vaidmuo, refleksija, savianalizė. Tyrimui atlikti sudaryta operacionalizacijos schema, pagal kurią buvo konstruojami 2 tyrimo etapai: 1) diagnostinis 2) sprendimų.

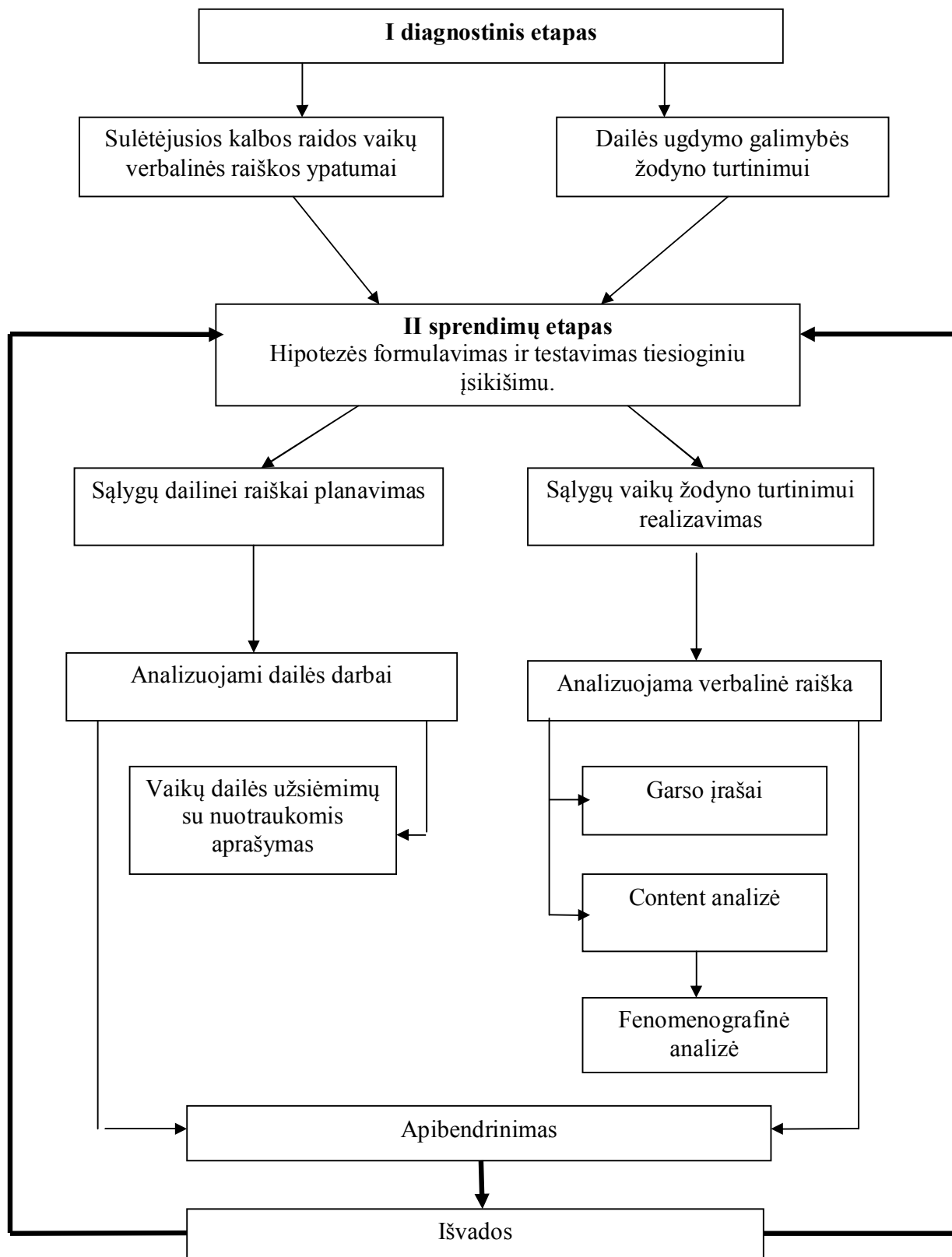
1 pav. Tyrimo etapai

Šiame veiklos tyrime nepriklausomas kintamasis yra dailės ugdymas, o priklausomu kintamuoju pasirinktas – žodyno turinimas. Veiklos tyrimas atliekamas taikant įvairius dailės technikos būdus, kurie ugdymo metu daro poveikį sulėtėjusios kalbos raidos vaikams.

Pirmasis diagnostinis etapas. Pirmajame etape, atliekant sulėtėjusios kalbos raidos ir dailės ugdymo svarbos žodyno turinimui literatūros šaltinių analizę, buvo identifikuota problema ir iškelta tyrimo hipotezė. Sulėtėjusios kalbos raidos vaikai susiduria su verbalinės raiškos problemomis dėl turimo skurdaus žodyno. Vaikai patiria sunkumų išreiškiant savas mintis žodžiu. Sėkmingam sulėtėjusios kalbos raidos vaikų komunikacinės sistemos formavimui ir kalbos vystymui, plėtojimui daro įtaką specialiai organizuota kalbinė aplinka, kurioje atsiranda natūralus kalbinio bendravimo poreikis ir kuri skatina kuo įvairesnę bei turtingesnę patirtį. Turtingesnį žodyną įvaldę vaikai dažniausiai anksčiau pradeda skaityti. Vaikai ugdomi kalbėjimo įgūdžius būdami su kitais žmonėmis, kurie su jais kalbasi, jų klausosi ir bendradarbiauja. Bennett, Stevahn (2000) teigimu, tikslinga pasirinkti nedideles, iki 4 asmenų ir mišrias kultūriniu, lyties atžvilgiu, grupes. Todėl šiame tyrime buvo pasirinkta daugelio psichologų rekomenduojama 4 asmenų grupė: dvi mergaitės ir du berniukai iš skirtingos kultūrinės aplinkos. Ikimokyklinio amžiaus vaikai ugdomi skaitymui reikiamus įgūdžius, todėl jau žino daug žodžių, geba pasakoti, bando rašyti kai kurias raides. Ikimokyklinio amžiaus vaikų žinios ir žodynas nuolat plečiasi. O sulėtėjusios kalbos raidos žodynas yra skurdesnis. Todėl kyla probleminis klausimas: ar kalbėjimas – tai yra vienas iš būdų, padedančių sužinoti naujų žodžių ir gebėti dalyvauti pokalbyje, ar yra kiti būdai padėti vaikams plėtoti žodyną.

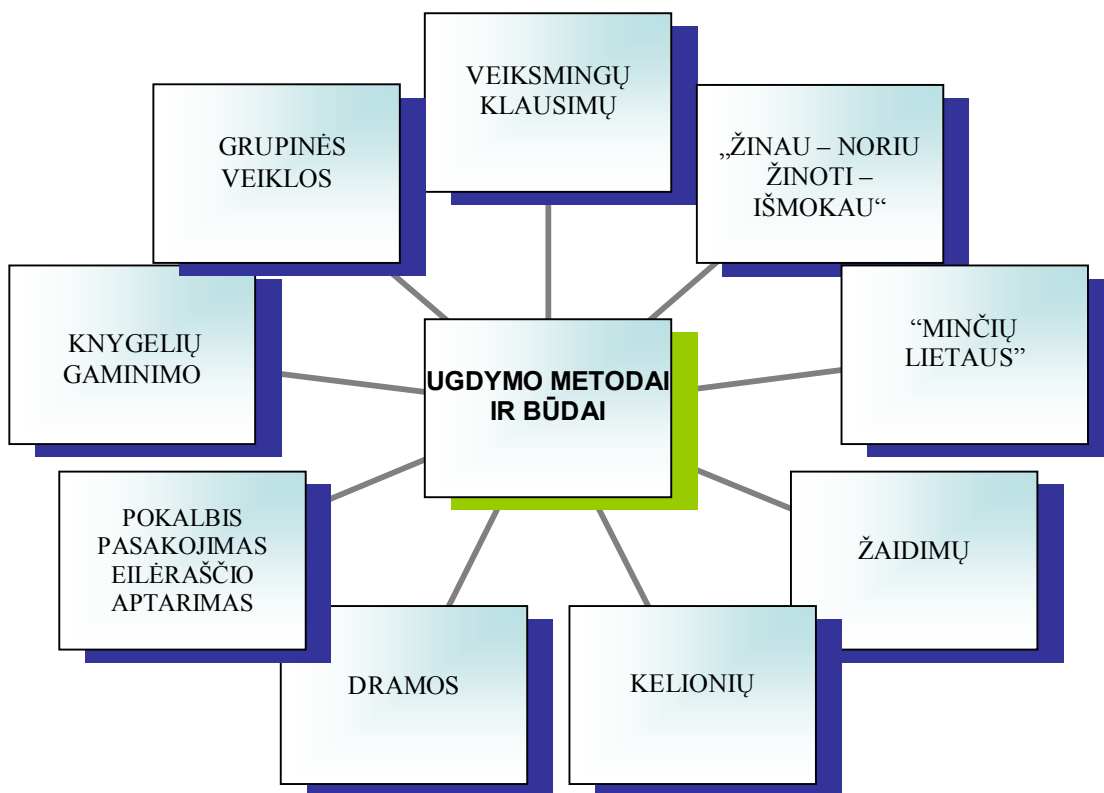
Tyrimo eigoje dailės ugdymo metu buvo sukurtos palankios sąlygos, skatinančios vaikų norą pažinti, kurti, save išreikšti, išlaisvinti savo vaizdinį, kūrybinį, verbalinį potencialą.

2 paveiksle pateikiama tyrimo metodologijos operacionalizacijos schema.

2 pav. Tyrimo metodologijos operacionalizacijos schema

Antrasis sprendimų etapas. Šiame etape buvo parengtas problemos sprendimo planas: suplanuoti 22 dailės užsiėmimai. Kiekvienas dailės užsiėmimas buvo vedamas etapais: įvadinė dalis, kūrybinis procesas, kūrybinių aptarimų. Tyrėjai svarbu ugdyti natūralią mokymosi motyvaciją, išsaugoti vaiko žinių troškulį, suteikti, anot Žilienės (2008), galimybę patirti atradimo džiaugsmą. Dailės užsiėmimų metu didelis dėmesys buvo skiriamas į darnius socialinius santykius. Červokienės, Žilienės (2009) teigimu, sveiki ir darnūs socialiniai santykiai tampa įgūdžiu ir vertybe ateičiai. Todėl ugdytiniai mokėsi gerbti vienas kitą, nepriklausomai nuo jo išmanymo ir gebėjimų, buvo vertinamas bendradarbiavimas, kolektyvinis darbas ir kiekvieno vaiko savitumas. Temas dailės užsiėmimams parinkdavo vaikai ir pedagogas. Siekiant plėtoti vaikų kalbą ir palengvinti užduotį, buvo inspiruojamas pokalbis, paliekama galimybė vaikams užduoti klausimus. Verbalinės raiškos lygio įvertinimui buvo stengiamasi sukurti tokią aplinką, kurioje vaikas galėjo būti atviras, išklaustytas, padrąšintas saviraiškai. Planuodamas užsiėmimus tyrėjas atsižvelgė ir į mokymo tikslus, naudojo įvairius ugdymo metodus ir būdus, kurie įkvepė vaikus kūrybai ir yra pateikti 3 paveiksle.

3 pav. Tyrėjo pasirinkti ugdymo metodai ir būdai dailės užsiėmimų metu

Ugdymo metodų ir būdų pristatymas:

Dramos. Per užsiėmimus svečiavosi įvairūs pasakų personažai. Jie drauge vaidino, vaikai jiems patikėjo paslaptis, kūrė savo istorijas. Skaitant pasakas, buvo inicijuojamos ir skaičiavimo pratybos (skaitvardžio derinimas su daiktavardžiu), kuriamos improvizavimo situacijos. Vaikai atvirai išdėstė savo samprotavimus, nebijojo suklysti, nes žinojo, jog visi jų atsakymai bus apsvarstyti drauge.

Kelionių. Su vaikais atsisėdavome ant kilimo ir keliaudavome į praeitį, į ateitį. Tokios kelionės atpalaiduoja vaikus, sukelia įvairių minčių, išgyvenimų, kuriuos jie nupiešia, papasakoja.

Eilėraščio aptarimas. Stengiamasi, kad vaikai pastebėtų eilėraščio lakoniškumą, skambumą, pajustų, kad dėl to lengviau jį įsiminti, kad eilėraštis kelia daug minčių, leidžia daug ką išgirsti ar pamatyti. Buvo klausama: Ar liūdnas? Ar linksmas eilėraštis? O gal vaikai norėtų ko nors paklausti? Eilėraštis pavaizduojamas kaip debesėliai, ant kurių nupiešiamos ir užrašomos vaikų mintys. Atkreipiamas dėmesys, kad dauguma daiktų eilėraščiuose pavadinti maloniniais žodžiais: žolelė, dainelė, akmenukas, pakalnutės, saulelė.

Pokalbis. Dalyvaudami pokalbyje, vaikai atsakė į klausimus Kur? Ką? Kaip? Kodėl?, Kokie? Kas?, mokėsi pasakoti.

Žaidimų metodai. Žaisdami vaikai nevalingai laikosi trijų sėkmingam mokymuisi būtinų sąlygų: motyvacijos, kartojimo, dėmesio išlaikymo. „Žaidimas „Nesustok“ – tikslas: formuoti taisyklingas priešdėlinių veiksmažodžių formas. Ugdytoja pasako žodį: bėga. Vaikai sugalvoja žodžius su priešdėliu: įbėga, atbėga, nubėga. Kartu imituojamos įvairios situacijos.

Žaidimas „Taip ir ne“. Į maišelį įdedamas daiktas, o vaikai pateikia klausimus, reikalaujančius atsakymo Taip arba Ne. Šis metodas tinka mokantis būdvardžio ir daiktavardžio. Pavyzdžiui, maišelyje žaislinis šuniukas. Vaikai pateikia klausimus: „Ar šis daiktas minkštas? ir t.t.

Knygelių gaminimo. Vaikai skatinami gaminti knygeles. Pavyzdžiui: knygelė „Mano sveikata“. Ten piešiami sveiki maisto produktai, dantų šepetukai, vitaminų pavadinimai prie produktų.

Grupinės veiklos metodas. Dirbdami grupelėse, vaikai išmoksta bendradarbiauti, daugiau pasitiki savimi, nes darbą pristato su visa grupe.

Minčių lietus. Jis padeda reikšti mintis, tinka spręsti aktualias problemas. Taikant šį metodą, buvo aptartos įvairios temos. Ypač jis tiko spręsti ekologijos temas, vaikai buvo labai aktyvūs.

Veiksmingų klausimų – pratiname kelti tokius klausimus, į kuriuos gali būti keli atsakymai, kurie skatintų mąstyti, priimti sprendimus.

Verbalinės raiškos inspiravimas vyko kūrinį aptarimo metu skatinant vaikus savarankiškai pasakoti, pasakojant remtis savo sukurtu dailinės raiškos kūriniumi, atsakant į pedagogo pateiktus klausimus ir skatinant vaikus kelti veiksmingus klausimus savo bendraamžiams ir vadovei.

Užsiėmimų metu darbo vadovė visada pasidžiaugdavo vaiko darbu:

Ugdymojo paskatinimas ir vertinimas. Pedagogas pasidžiaugia kartu su vaiku: „Džiugu, kad žinai saugaus eismo taisykles“, „Taip, tu šiandien labai padėjai gamtai, tačiau ar to gana, kad ji būtų visada švari?“, „Gerai, kad gražių žodžių moki, o kokius gražius žodžius tu tarsi namuose?“, „Teisingai manai. Tikrai reikėtų pasistengti žvejams, kad jie nepaliktų šiukšlių prie vandens“, „Tu pasakojai puikiai apie rudens spalvas“, „Teisingai nurodei veikėją“, „Kalbėdamas aiškiai tari savo veikėjų vardus“, „Smagu, kad pastebėjai, kurias daržoves mėgsta tavo draugas“, „Šaunu, kad visų pasakų pabaigos skirtingos. Aš žinojau, kad su jumis bus įdomu“, „Kaip įdomiai pritaikėi savo pasakos pabaigai patarlę“, „Tu žinai daug veikėjų iš kitos planetos“, „Paieškokime atsakymo kartu enciklopedijoje“, „Džiaugiuosi, kad kartu greitai radote atsakymą“, „Draugiškai pasielgėte: padėjote vienas kitam“, „Gerai, kad pastebėjote vaistinį augalą, vardu Ramunėlė“, „Kaip gražu, gerai padirbėjote“, „Darniai dirbote, vaidinote ir tuo pat metu prisiminėte išvyką į teatrą“, „Jūs verti pagyrimo dėl to, kad mokėjote sutarti ir susitarti dirbdami kartu“, „Labai džiaugiuosi, kad greitai radote pasislėpusias raides ir pastebėjote jų skirtumus“, „Jūsų plakatas parodė, jog tikrai mylite gamtą“, „Buvai teisus, prisiminęs, kad daug žmonių eina vakare be atšvaitų“.

Dailės ugdymas vyko du kartus per savaitę. Vienos pamokėlės trukmė vidutiniškai 1 val. Užsiėmimų temos buvo pasirinktos remiantis Priešmokyklinio ugdymo programa, kuria remiantis pedagogas planuoja ugdomąją veiklą, individualizuoja ugdymo turinį atsižvelgdamas į individualius vaikų poreikius. Dailės užsiėmimų temos buvo sugalvotos darbo autorės. Tyrėja rėmėsi Monkevičienės, Stankevičienės (2002) idėjomis vaikų saviraiškai ir kūrybai, Grinevičienės (2005) pateiktomis priešmokyklinio ugdymo pamokų temomis, Staknienės, Vizgirdienės (2006) rekomendacijomis. Materialiniai ištekliai – patalpa užsiėmimų vedimui buvo suteikta įstaigos, kompiuterinės priemonės - autorės. Dailinės raiškos priemonės buvo autorės ir įstaigos. Dailės ugdymo grafikas pateikiamas 4 lentelėje.

Dailės ugdymo grafikas

Nr.	Data	Tema	Dalyvių skaičius
1.	2011-09-06	„Žemė turi savo kalbą“	4
2.	2011-09-11	„Arbatžolių pievelėje“	4
3.	2011-09-13	„Atrandu įdomų pasaulį“	4
4.	2011-09-18	„Baltijos jūros diena“	4
5.	2011-09-20	„Gydančių žodžių šalyje“	4
6.	2011-09-25	„Mano mylimiausias žaislas“	4
7.	2011-10-02	„Gera, kai saulutė vis dar šviečia“	4
8.	2011-10-04	„Pasislėpę skaičiai ir raidės“	4
9.	2011-10-09	„Saugaus eisimo mokymas“	4
10.	2011-10-11,12	„Pagarba gamtai ir gyvybei“	4
11.	2011-10-16	Rudenėlis keliauja žeme“	4
12.	2011-10-18	„Sveikata vaiko gyvenime“	4
13.	2011-10-23	„Rudens sodo ir daržo gėrybės“	4
14.	2011-10-25	„Vitaminų pasaulyje“	4
15.	2011-10-30	„Žmonių amatai“	4
16.	2011-11-06	„Pilkijos karalystė“	4
17.	2011-11-08	„Kas palieka pėdsakus“	4
18.	2011-11-13	„Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“	4
19,20	2011-11-15,20	„Teatro lėlės“	4
21.	2011-11-22	„Mano graži tėviškėlė“	4
22.	2011-11-27	„Rudens palydėtuvės“	4

Tyrimo duomenų įvertinimui buvo pasirinktas turinio (content) analizės metodas. Turinio analizės metodas – tai metodas, kuriuo siekiama išskirti objektyvų, matuojamą, taip pat patikrinamą pranešimų turinio kiekį (Fiske, 1998). Turinio analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, o po to skaičiuoti jų vartojimo dažnį ir tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. Studijuojant dokumentus turinio analizės metodu, atrankos elementai yra frazės, žodžiai, įvairios sąvokos, sakiniai. Šiame tyrime atrankos elementai yra kalbos dalys, jų žodžių kiekis tiriamųjų sakininėje kalboje. Tipiniai struktūriniai vienetai buvo grupuojami ir atlikta kokybinė ir kiekybinė analizė.

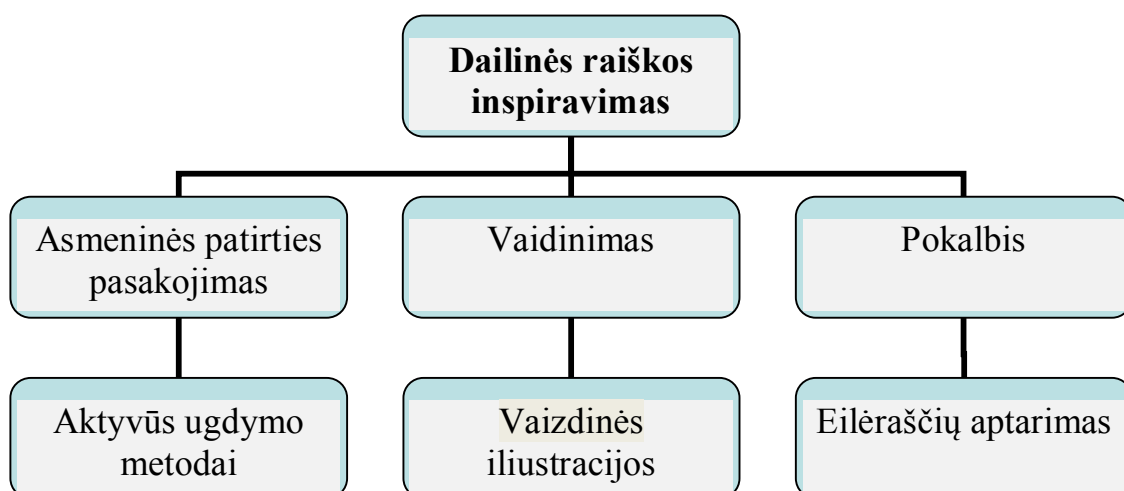
Analizuojant kitų autorių atliktus tyrimus, jų tirtus objektus, fiksuotų duomenų analizės metu nustatytos teksto analizės kategorijos, panašios į I. Poškienės (2010) magistro darbe nustatytas kategorijas. Autorė, norėdama atrasti kitus struktūrinius vienetus, kurie daro poveikį vaikų verbalinei raiškai, pasirinko kokybinį fenomenografinį metodą. Šios kategorijos – tai tiriamųjų pasakojamų tekstų sakiniai, žodžiai. I. Poškienė (2010) savo darbe identifikavo prisiminimų požymius, mandagumo, asmeninio pasakojimo, mokinių klausimų požymius.

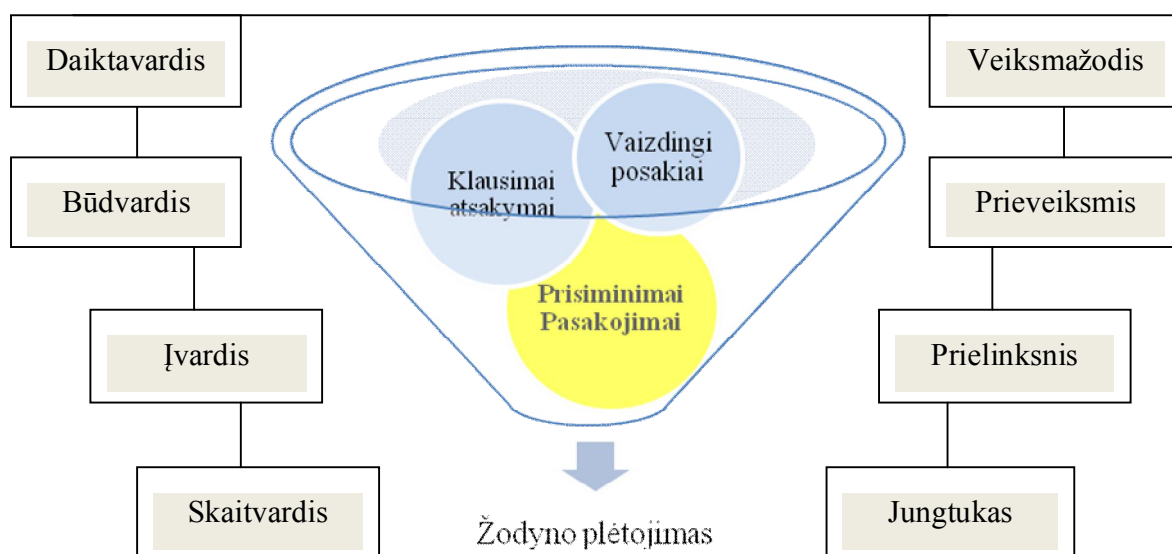
Atlikus tyrimą, šio darbo tyrėjas identifikavo šiuos požymius:

- vaiko pasakojimo – tai mintys, išsakytos žodine kalba kūrybinio proceso metu;
- vaiko atsakymų į pedagogo klausimus. Tai veiksmingas būdas padėti vaikams suprasti informaciją. Pateikdamas klausimą, pedagogas gauna tiesioginę grįžtamąją informaciją apie tai, kaip pokalbio dalyviai mąsto, ką žino atitinkama tema;
- vaiko veiksmingų klausimų kėlimo – kūrybinio proceso metu ir po aptarimo vaikams iškilo klausimų. Ruošiant vaikus į mokyklą, labai svarbu, kad jie mokėtų užduoti taisyklingai klausimus, taip pat kėlė tokius klausimus, kurie skatina ir kitų bendradarbiaujančių vaikų kūrybos procese mąstymą;
- vaiko vaizdingi perkeltinės reikšmės pasakymai kūrybos proceso ir aptarimų metu;
- vaiko prisiminimų – tai sakiniai ar žodžiai, kuriuos vaikas prisiminė kūrybos proceso metu ar jo aptarimo metu iš anksčiau sekamų pasakų, nagrinėtų kūrinių, deklamuojamų eilėraščių ir vaidinimų.

Panašūs požymiai atrasti šio darbo autorės ir I. Poškienės (2010) magistro darbe yra šie: vaikų pasakojimo, atsakymų į pedagogo klausimus. Vaiko prisiminimų požymiai skiriasi tuo, jog I. Poškienė (2010) savo darbe juos apibūdina kaip atspindinčius tai, ką kalbėjo kitas dalyvis, pasakodamas apie savo sukurtą raiškos kūrinį“. Šio darbo tyrėjas aptiko kitaip interpretuojamų vaiko prisiminimo požymių, identifikavo metaforas, vaiko veiksmingų klausimų kėlimo požymius.

Verbalinė raiška buvo inspiruojama remiantis dailine raiška, todėl tikslinga buvo sudaryti dailinės ir verbalinės raiškos tyrimo modelį, kuris pateiktas 4 paveiksle.

4 pav. Dailinės ir verbalinės raiškos tyrimo modelis

2.2. Žodyno gausinimo metodika

Analizuojant vaikų sakininę kalbą buvo nustatyti žodžiai, sakiniai, kurie atitinka tam tikrą požymį:

Metafora – tai vaizdingas perkeltinės reikšmės pasakymas, paslėptas palyginimas, grįstas dažnai niekuo nesusijusių, bet kai kuo panašių reiškinių, daiktų gretinimu, tapatinimu. Vaikai mėgaujasi žodžio skambesiu ir jo įtaiga. Jie dairosi aplinkui ir grožisi gamtos spalvomis, formų įvairove, „plaukiančiais lyg laivais debesimis“ ir kaip tik tada patys kuria savo metaforas. Juk toks įprastas pasakymas, kaip dangumi plaukiantys debesys, yra metafora, nes dangus palyginamas su jūra, o debesys su laivais. Metafora laikoma ne tik kalbos reiškiniu ar meninės raiškos priemone, bet ir pažinimo būdu. Pavyzdžiui, tiriamasis, pririnkęs kaštonų lauke, pasakė: „Kaštonų kiek daug, kaip grybai išdygo.“ Ugdytoja, užmindama mįsles stebėjimų gamtoje metu, padeda vaikams pasirengti suvokti poetinę metaforą: „Balta paklodė visą pasaulį užgulė“ (sniegas) ir eilėraščio žodžiai: „Pakentėk upeliuk dar valandėlę, - siuva pūgos antklodėlę.“ Taip pat: „Žiemą nuogas, o vasarą kailiniuotas“ (medis) ir pasakymą: „Na, ir keisti tie medžiai rudenį – ima ir nusirengia.“ Taip pat identifikuojama dar viena metaforinio palyginimo kryptis – zoomorfizmai. Tai gyvūno savybių suteikimas žmonėms. Dailės užsiėmimuose atsirado palyginimų: gudrus kaip lapė, bailus kaip

kiškis, piktas, alkanas kaip vilkas, storas kaip meška. Tai leidžia gudraujantį žmogų metaforiškai pavadinti lape, pikčiuoną – vilku, o bailį – kiškiu.

Vaiko pasakojimas. Šiam požymiui priskiriami žodžiai, sakiniai, kurie atitinka pasakojimo prasmę. Pasakojimas tradiciškai suprantamas kaip vaiko tikrų ar išgalvotų istorijų pateikimas. Visus pasakojimo įvykius sieja laiko, erdvės, priežastingumo ryšiai. Tiriomojo pasakotas turinys: „Sirgo mano senelė. Jai nupirkom vaistų. Pilvą skaudėjo. Gėrė tokių geltonas žolių.“ Kaip matyti, tai, ką vaikas pasakojo, yra jo asmeninis išgyvenimas.

Pedagogo ir vaikų klausimų požymiai. Vaiko pasakojime randami žodžiai ar sakiniai, atspindintys pedagogo, vaikų klausimus ir atsakymus į juos, pav.: tiriomojo sakytiniame tekste rasti sakiniai „Lapeliai ėmė žvilgėti,“ „Pagirdė lietutis lašiukas,“ atspindi ugdytojo klausimą ir tiriomojo atsakymą į jį. Ugdytojas paklausė: „Kaip pasikeitė gėlė? Kas pagirdė ištroškusią gėlę?“ Taip pat identifikuoti vaiko klausimų požymiai: „Kodėl medyje gyvena ragana? Kodėl jai padeda voras? Kodėl jo toks vardas?“

Prisiminimų požymis. Dažniausiai vaikas įsimena tuos daiktus ar reiškinius, kurie vienokiu ar kitokiu būdu patraukė jo dėmesį, tai kas jį sudomino, sukėlė jam ryškų įspūdį. Ikimokyklinio amžiaus vaikas dažniausiai sąmoningai nesistengia ką nors įsiminti. Įsiminimas vyksta veikloje. Vaikas įsimena tai, į ką veikloje buvo atkreiptas jo dėmesys, kas padarė jam įspūdį, kas buvo įdomu. Sakytiniame tekste rasti žodžiai, atspindintys tai, ką kalbėjo kitas dalyvis, ugdytojas, pasakodamas užsiėmimų metu ir tai identifikuojami kaip prisiminimų požymiai. Pavyzdžiui, po knygos aptarimo, ugdytinis prisiminė, kad, jei paukščiai ant šakų po sparnais paslėps snapą, tai bus šalta. Taip pat prisiminė lašiuko istoriją. Jis pasakojo: „Lašiukas turi tėtis. Turi broliai. Bėga lašiukai į žemę.“

2.3. TYRIMO DALYVIAI

Tyrimas buvo vykdomas Vilniaus lopšelyje-darželyje. Dėl vaikų fiksavimo garso įrašais, užkoduotų duomenų pristatymo, buvo gauti tiriamųjų tėvų sutikimai.

Tyrimo populiacija – netikimybinė patogioji imtis. Tai 4 priešmokyklinio amžiaus vaikai: 2 mergaitės ir 2 berniukai. Visi vaikai turi sulėtėjusią kalbos raidą ir yra iš dvikalbių šeimų. Dalyvių charakteristikos pateikiamos 1 priede.

Šešerių metų vaikams grupėje organizuojamas priešmokyklinis ugdymas. Akivaizdu, kad vaikų pasirengimas mokyklai labai nevienodas, pradinės galimybės nelygios, todėl ugdytojas susiduria su kultūrų įvairove: ugdymo įstaigą lanko vaikai, kurių šeimų socialinė padėtis yra labai skirtinga, o intensyvūs pasaulio ir visuomenės pokyčiai byloja apie kultūrų įvairovę ir ateityje. Skirtingų tautybių ir kultūrų vaikai bendravo skirtingai. Susipažinimas su kitais (iš kitos grupės), pasitikėjimas draugu, pokalbių temos, bendravimo kultūra – visa tai atsispindėjo vaiko elgesyje. Labai svarbi buvo užsiėmimo įvadinė dalis, per kurią vaikai emociškai buvo pakylėti darbui. Visiems vaikams buvo būdingos šios savybės ir bruožai:

- *originalumas* – sprendami problemas, pateikė neįprastus sprendimus;
- *lankstus mąstymas* – iškilusias problemas užsiėmimų metu stengėsi spręsti įvairiais būdais: prašė patarimų, padėjo vieni kitiems, atsakymų ieškojo vartydami enciklopedijų korteles;
- *atkaklumas* – motyvuotai siekė užbaigti kūrinį;
- *smalsumas* – jie nesiliovė klausinėti, eksperimentuoti spalvomis, savo idėjomis, stebino kitus savo bendraamžius;
- *humoro jausmas* – ypatingai bendradarbiaudami kartu, vaikai įvairiose situacijose gražiai, be užgauliojimų pasijuokdavo iš savo kai kurių meninių darbų, sugalvodavo įdomius pavadinimus.

Vaikų veikla pradedama nuo stebėjimo, tyrinėjimo, aiškinimosi ir stengiamasi žinias susieti į bendrą visumą. Vėliau vaikai siekė išreikšti save – išsakyti savo nuomonę, pademonstruoti gebėjimus žodžiu ir piešiniais, plakatais, įvairiais kitais darbais. Visi dailės užsiėmimai atitiko Bendrosios priešmokyklinės ugdymo ir ugdymosi programos uždavinius, kuriais buvo siekiama: garantuoti kūrybišką atmosferą, žadinti jautrumą meno reiškiniams, palaikyti vaiko žaidimą, skatinti veikti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir ugdytoju.

2.4. ŽODYNO TURTINIMO PER DAILĘ REZULTATAI

Visų tiriamųjų pasakyti žodžiai, pasakojimai, ugdytojos, vaikų klausimai ir atsakymai į juos pateikiami originalo kalba ir siekiama išsaugoti autentiškumą. Vaikai kartais painiojo garsus, dar netvirtai juos tarė, į tai nebuvo atsižvelgta ir autorės darbe jie nebuvo išskiriami.

Tomo verbalinės raiškos fenomenografinė analizė

Tomo verbalinės raiškos inspiravimo duomenys pateikti priede Nr. 3, o identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis pateikiamas priede Nr. 4.

1 užsiėmimas. Jame atsispindėjo atsakymai į ugdytojos klausimą: “Kaip gali kalbėti žemė?” Į jį buvo atsakyta aptarime, kai buvo aiškinamasi, koku būdu žemė gali mums ką nors pranešti. Tomas prisiminė laišuko istoriją. Kūrybinio proceso metu tiriamasis pasakojo apie dailės kūrinį: “Lapai žali. Graži gėlytė.” Taigi, kaip matyti, pasakojamame tekste identifikuoti vaiko pasakojimo, atsakymų į klausimus, prisiminimų požymiai. Palyginimą “žemė kaip arbūzas” priskiriame prie vaizdingų pasakymų aspekto.

2 užsiėmimas. Užsiėmime identifikuoti vaiko klausimų požymiai: “Kodėl medyje gyvena ragana?” Tomas pasakojo iš savo patirties apie sergančią senelę. Eilėraščių apie “Mėtą” suprato. Įdomu tai, kad mėtą palygino su savo senele: “Senutė mėta kaip mano senelė.” Vadovei paprašius pristatyti savo vaistažolę, Tomas ją apibūdino. Taigi identifikuoti ir vaiko pasakojimo, vaiko atsakymų į pedagogo klausimus, vaizdingų pasakymų požymiai.

3 užsiėmimas. Identifikuojami vaiko atsakymų į pedagogo klausimus požymiai, nes pateikiamos mįslės, klausimai. Iš Tomo pasakojimo: “Aš varlė. Noriu, kad pas mane ateitų drugelis,” matyti pasakojimo elementai. Jis pats sugalvojo, ką turi sakyti jo veikėjas. Kūrybinio proceso metu vaikas labai tyrinėjo veidrodinį popierių, uždavė klausimą: “Kodėl aš matau save veidrodyje?” Taigi indentifikuoti ir vaiko kėlimo klausimų požymiai.

4 užsiėmimas. Vadovė uždavė atvirus klausimus. Kai Tomas atsakydavo, buvo paklausta: „Ką tu tokio matai tame paveiksle, kad taip sakai.“ Kūrybinio proceso metu vaikas pasakojo apie savo atostogas prie jūros: „Daug žuvys, smėlis, žalia žolė, čia biškį reikia žolės.“ Tad matyti šiame užsiėmime vaiko pasakojimo elementų, taip pat identifikuoti ir prisiminimų požymiai, nes tiriamasis prisiminė: „Ten knygą mačiau., brolis rodė.“

5 užsiėmimas. Tomas prisiminė: „Aidas yra mano šalyje. Ten visi vaikučiai šaukia aidą.“ Kuriant gražių žodžių šalį, pasakodamas keitė savo intonaciją: „Šaukiu tėtį. Tėtis irgi šaukia...“

uždavė klausimą: „Ar bus visų draugų šalis,“ taip pat atsakė ir į vadovės pateiktus. Identifikuoti vaiko klausimo kėlimo, pasakojimo, atsakymų į vadovės klausimus, prisiminimų požymiai. Vaizdingi posakiai „spinduliukas kaip ežiukas“ ir „gėlyčių traukinys“ priskirtas prie vaizdingų pasakymų aspekto.

6 užsiėmimas. Užsiėmime Tomas uždavė klausimų. Ugdytinis piešė kažkokius neaiškius objektus, kurie tarpusavy kariauja. Jis pasakojo: „Čia geri, čia blogi. Jis gelbia (gelbsti) pasaulį.“ Vadovė paklausė, iš ko padaryti kardai, kuo keliauja šios būtybės, kur nori vaikas nukeliauti? Vaiko pasakojime randame metaforinio palyginimo požymių: „Jie alkani ir pikti kaip vilkai.“ Nežemiškų objektų apibūdinimą priskiriame prie vaiko pasakojimo, matyti vaiko atsakymo požymiai, taip pat prisiminimų.

7 užsiėmimas. Tomas neblogai papasakojo, kodėl paukščiai išskrenda į šiltuosius kraštus: „Važiuom, kur mažus paukščiukus gauda. Bet po to paleidžia.“ Vadovė suprato, kad vaikas buvo Ventės rage su tėvais dabar prisiminė ir papasakojo. Į klausimą: „Ką veikia saulė?“ - atsakė: „Šildo, šviečia, leidžiasi vakare.“ Pasakojamame tekste identifikuoti vaiko atsakymų į vadovės klausimus, prisiminimų, vaiko kėlimo klausimų požymiai. O palyginimą „paukšteliai kaip ratas sukasi“ priskiriame prie vaizdingų pasakymų aspekto.

8 užsiėmimas. Tomas labai greitai keičia savo sumanymus. Tik sugalvojęs, kad prieš gyvatę miške, nes gyvatė panaši į raidę S, o medžių šakos į vieneta, po kurio laiko jam pieštos eglės nepatiko. Jis patepė teptuku pirštų pagalvėles ir ant eglių pradėjo štampuoti, įvardydamas ką daro. Taigi, užsiėmime identifikuoti bėniuko pasakojimo požymiai. Tarp sakinių vaikas išlaikydavo pauzę ir vadovė uždavė kelis klausimus, pavyzdžiui: „Koks vilkas atėjo?“ Taigi atsispindėjo ir vaiko atsakymai į ugdytojos klausimus, prisiminimų požymiai. Prie vaizdingų požymių priskiriame pasakymą „gyvatė kaip virvė.“

9 užsiėmimas. Jame atsispindėjo vaiko atsakymai į pateiktus klausimus. Tomas įminė mislę: „Šviesoforas.“ Tiriamasis veiksmažodžių su priešdėliais dar nelabai vartojo. Jis sakydavo: „Mašina važiuoja čia, dabar lipa didelės tetos.“ Uždavė klausimą apie pirmenybę įlipti žmogui į transporto priemonę. Matyti, kad pasakojamame tekste identifikuoti ir vaiko kėlimo klausimų, pasakojimo požymiai, metaforinio palyginimo aspektas „mašina kaip arklys“.

10 užsiėmimas. Tomas darė savo plaštakos antspaudus ir pasakojo: „Noriu mano rankytė sako stop šiukšlei. Ugnį negalima žėč (uždegti). Mirs vabaliukai.“ Pastebėta, kad vaikas vartoja netinkamą lietuvių kalboje žodį ir tekste vaiko pasakojimo aspektas matomas iš to, kad tiriamasis

papasakojo, ką pieš, taip pat identifikuojami prisiminimų, kai prisiminė skruzdėlyno palyginimą su juodu puodu, požymiai. Atrasti ir atsakymų į vadovo klausimus segmentai.

11 užsiėmimas. Tomas pasakojo apie savo kaimą. Tomui sunkiau buvo atsakyti į klausimus Koks? Kodėl? Bet tiriamasis pasakė: „Beržas kaip mano senelis.“ Paklaustas, kodėl?, atsakė: „Jis baltas kaip senelio plaukai.“ Vaizdingo palyginimo aspektas matomas iš to, kad berniukas beržą palygino su senelio plaukais. Tomas pasakojo pagal siužetinių paveikslėlių seriją. Taigi, identifikuoti vaiko pasakojimo, atsakymų, vaizdingų palyginimų požymiai.

12 užsiėmimas. Tomas dirbo labai susikaupęs. Papasakojo, ką mama gamina iš šių kruopų, sėklų: „Čia košę verda, čia makaronai.“ Pastebimi vaiko klausimų požymiai: „Kaip pažymėti šį tašką?“ Taip pat atsakymai į vadovės klausimą: „Kaip supratote mįslę?“ ir prisiminimų bei vaiko pasakojimo požymiai.

13 užsiėmimas. Tapant paveikslą, Tomas norėjo vaizduoti obuolį: „Aš noriu obuolį piešti. Obuolys didelis. Bus raudonas, biškį geltonas.“ Užsiėmime vaisių apibūdinimą priskiriame prie vaiko pasakojimo požymio, tiriamasis kartu prisiminė įvykį parduotuvėje. Taip pat matyti metaforinio palyginimo požymių, kai žmogų palygino su gyvūno ypatybe: „Mikė melagėlis kaip gudri lapė.“

14 užsiėmimas. Tomui sunkiau sekėsi kurti reklamą, jis pristatė žuvų taukus: „Tai žuvų taukai. Gražios žuvytės plaukioja jūroj...“ Tiriamasis vitaminų pavadinimus žinojo, tik reikėjo pagelbėti juos priskirti atitinkamam produktui. Kūrybinis darbas Tomui labai patiko. Taigi, šiame užsiėmime identifikuojami vaiko pasakojimo, vaiko klausimų kėlimo, kuriant produkto reklamą ir prisiminimų požymiai.

15 užsiėmimas. Identifikuoti vaiko pasakojimo, vaiko atsakymų į vadovės klausimus, prisiminimų požymiai. Tomas pasakojo, kokių įrankių reikia jo mamai: „Ji turi gerų žirkles, siūlų daug...“ Sunkiau sekėsi aptarti patarles apie darbą, nors vieną pats pasakė: „Darbas puošia žmogų.“ Šią patarlę jis atsiminė, kai apie darbą pasakojo jo senelis. Tomo buvo paklausta, kokį įrankį darbe naudoja jo mama ir užduota mįslė. Tiriamasis šią užduotį įveikė puikiai.

16 užsiėmimas. Tomas atsakė į pateiktus vadovės klausimus apie tai, kas gali būti raudonos, mėlynos, žalios spalvos? Paveikslėlyje su rėmeliu jis vaizdavo žiemą ir pasakojo: „Imsiu mėlyną spalvą, baltą, dar juodą maišysiu.“ Metaforinio palyginimo aspektas matomas iš to, kad tiriamasis imdamas geltoną spalvą, ją pavadino geltona saule.

17 užsiėmimas. Įvadinėje dalyje vadovė uždavė įvairių klausimų, tiriamasis uždavė mįslę: „Kas skrenda ir palieka pėdsaką?“ Ant drobinio paveiksluko teptuku paliko pėdsakus (sniegą).

Teptuku spaudinėjo medžių šakas ir pasakojo. Taigi identifikuoti vaiko pasakojimo, atsakymų į klausimus, kėlimo klausimų požymiai, taip pat metaforinio palyginimo aspektai: „lėktuvas kaip paukštis, žmogus kaip zuikis bijo.“

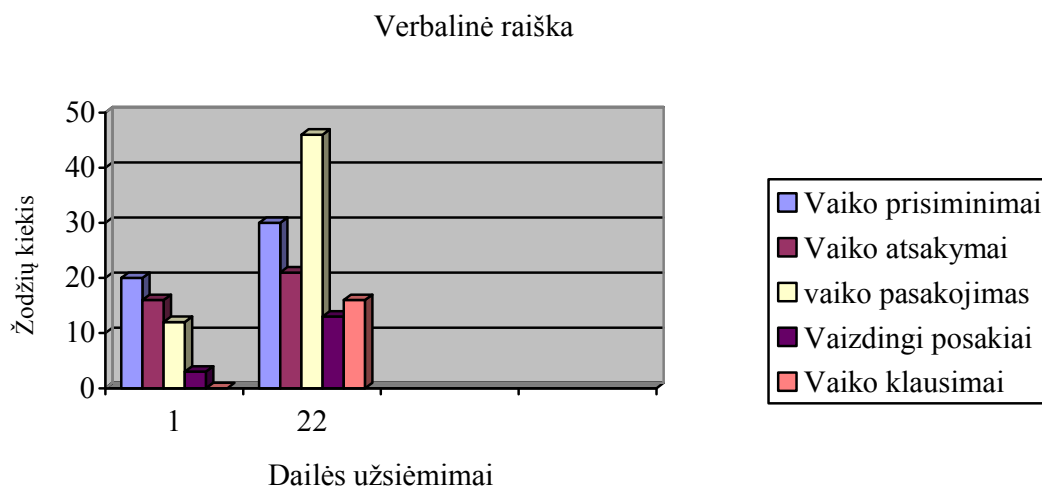
18 užsiėmimas. Ypatingai Tomui patiko šis užsiėmimas, nes buvo vaidinimas ir jis vaidino katiną. „Katinas“ vartojo netaisyklingai lietuvių kalboje žodžius. Kūrybinio proceso metu Tomas pasakojo, kaip jis nuo ryto ruošiasi į darželį. Vaikas atsakė į papildomus vadovės klausimus. Taigi, atsižvelgiant į užsiėmimą, matosi, kad Tomas plėtoja savo žodyną, geriau dėsto mintis. Užsiėmime dominavo vaiko pasakojimo, atsakymų į vadovės klausimus elementai.

19, 20 užsiėmimas. Tomas labai įsijautė į vilnos vėlimą, daug klausinėjo: “ Kas čia? O ką čia pilsim?“ Tiriamasis vėlė iš vilnos lėlę. Reikėjo apipiešti trafaretą, kurio metu Tomas vardino savo teatro lėlės dalis: „Čia du sparnai, čia kojos, vienas snapas.“. Smagu, kad po užsiėmimo prisiminė visus mažybinius žodelius. Vaidinant, Tomas prisiminė savo kaimą. Labiausiai užsiėmimas buvo išplėtotas remiantis savo pasakojimu, prisiminimais.

21 užsiėmimas. Tomui iškilo daug klausimų. Jis prisiminė, kur matė vėliavą. Vėliau vaikas panorą parodyti, kokią didelę pilį matė. Vadovės paklaustas, kodėl pilis yra mėlynos spalvos, tiriamasis atsakė: „Ten yra daug daug dangaus.“ Tokį jo atsakymą priskiriame prie vaiko atsakymų požymių. Palyginimą „vėjas kaukia kaip vilkas“ galima priskirti prie vaizdingų pasakymų. Taigi, apibendrinant galima išskirti dar šiuos segmentus, kurie identifikuoti užsiėmime: vaiko pasakojimas, ugdytojo klausimai, vaiko prisiminimai.

22 užsiėmimas. Užsiėmimo įvadinėje dalyje Tomas įsiterpė į vadovės pasakojimą: „Taip, man irgi snagė nukrito ant veido.“ Tomas apibūdino sniegą. Kadangi per užsiėmimus visada buvo pateikta daug mįslių, tai Tomas jau suprato, kaip jos kuriamos. Išskirti ir vaizdingo posakio segmentai, nes tiriamasis gamtos reiškinį prilygino gyvūno ypatybei: „Vėjas kaip stipri meška.“ Identifikuoti dar 4 požymiai: vaiko pasakojimo, vaiko prisiminimų, vaiko klausimų kėlimo, vaiko atsakymų į pedagogo klausimus.

Identifikavus požymių atsispindėjimą Tomo sakytinėje kalboje, tikslinga duomenis pavaizduoti 5 paveiksle ir juos aptarti. Pateiktame paveiksle matyti, kad daugiausiai sakytinėje kalboje buvo randama žodžių, atspindinčių vaiko pasakojimo požymius. Pirmame užsiėmime nebuvo atrasta vaiko kėlimo klausimų požymių, paskutiniame visi požymiai identifikuoti. Buvo pastebėta, kad į pedagogo klausimus jis atsakinėjo labai įvairiai: tai vienu ar keliais žodžiais, ar sakiniiais. Tiriamasis, atitinkamai pagal užsiėmimo temą, norėjo išreikšti savo prisiminimus.

5 pav. Identifikuoti požymiai

Svarbu yra ir tai, kad žodžių, atspindinčių vaizdingus pasakymus, žymiai padaugėjo. Sakytinės kalbos ilgėjimą ar trumpėjimą lėmė vaiko klausimų kėlimas. Vienuose dailės užsiėmimuose buvo užduodama daugiau klausimų, galbūt temos buvo visiškai naujos, daug naujų sąvokų. Manoma, kad prie vaizdingų posakių didėjimo prisidėjo eilėraščių, mįslių aptarimas dailinės raiškos metu. Taigi, apibendrinant, galima teigti, kad daugiausia žodžių buvo pasakyta remiantis vaiko pasakojimu, kas atskleidžia Tomo žodyno plėtojimą per meninę veiklą, nes būtent kūryboje atsiskleidė jo pasakojimai, kurie buvo išplėtoti vaiko vaizduotės dėka.

Arno verbalinės raiškos fenomenografinė analizė

Arno verbalinės raiškos inspiravimo duomenys pateikti priede Nr. 5, o identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis pateikiamas priede Nr. 6.

1 užsiėmimas. Tekste identifikuoti vaizdingų pasakymų požymiai, nes tiriamasis pasakė: „Žemė kaip obuolys.“ Vadovė paklausė: „Kada galime suprasti, kad lietaus nebus?“ Vaikas atsakė: „Šis paukštis aukštai skrenda. Nebus lietūs.“ Taigi, matyti, kad Arnas atsakė į vadovės klausimą ir todėl identifikuojami vaiko atsakymų į pedagogo klausimus požymiai. Kūrybinio proceso metu vaikas pasakojo, ką jo močiutė teigia apie gamtą. Tai padeda identifikuoti ir vaiko pasakojimo požymius.

2 užsiėmimas. Arnas įdomiai pristatė savo vaistažolę. Kūrybinio proceso metu tiriamasis tyrinėjo gipsą, aiškino, ką darys: „Mano pagalys bus kreivas. Daug stiebas. Gėlės labai mažos.“ Tai padėjo atpažinti vaiko pasakojimo elementus. Deklamuojant eilėraštį apie „Čiobrelius,“ Arnas prisiminė vasarą miške. Iš to matyti vaiko prisiminimų požymiai. Tekste identifikuojami ir vaiko atsakymų į pedagogo klausimus požymiai, nes vaikas atsakė į klausimus apie vaistažolę.

3 užsiėmimas. Vadovės paklaustas, ką jis veikia, tiriamasis atsakė: „Pakėliau ranką aukštai.“ Tai padėjo identifikuoti vaiko atsakymų į pedagogo klausimus požymį. Arnas pasakojo apie savo tėčio darbą. Šiame tyrinėjo veidrodiniame popieriuje, apibūdino jį: „Popierius blizga, jis toks sliskij (slidus).“ Arnas prisiminė knygelę, kurioje matė, kaip pirštų pagalba galima imituoti gyvūnus, pamatyti jų šešėlių, šešėlių sulygino su milžinu. Taigi, apibendrinant galima išskirti ir šiuos segmentus, kurie identifikuoti: vaiko pasakojimas, vaiko klausimų kėlimas, prisiminimai ir vaizdingas posakis: „vakare šešėlis kaip milžinas pasidaro.“

4 užsiėmimas. Po Arno klausimo: „O kur ta ragana vidury gyvena jūroje?“ galime teigti, jog identifikuotas vaiko klausimų kėlimo požymis. Vadovė pateikė klausimus apie jūrą ir paprašė vaikų atsakyti. Kūrybinio proceso metu jam patiko iš plastilino aplipdyti akmenis. Taip jis parodė, kokios būtybės gyvena jūroje ir papasakojo apie jas. Vaikas prisiminė, kad prie jūros daug debesų, juos palygino su šeima. Posakį „debesėliai kaip šeima“ galima identifikuoti kaip vaizdingą pasakymą. Sakytinėje kalboje taip pat identifikuoti vaiko pasakojimo, prisiminimų požymiai.

5 užsiėmimas. Po perskaityto teksto vaikai ėmėsi kūrybinio darbo. Arnas pasakojo apie aidą ir savo kūrybos šalį. Arnei patiko lankstyti iš popieriaus medžius ir vaikų kepures. Vadovės paklaustas, kokius linkėjimus žino, jis atsakė: „Gražių, gerų švenčių, linksmų švenčių.“ Labiausiai užsiėmimas buvo išplėtotas, remiantis vaiko pasakojimo ir atsakymų į klausimus požymiais. Identifikuotas ir vaizdingo posakio elementas, kai tiriamasis pasakė, jog saulė barsto spindulius.

6 užsiėmimas. Arnas kūrybos proceso metu pasakojo: „Aš noriu ten, kur transformeriai. Aš būsiu geras transformeris.“ Šį pasakojimą priskiriame prie vaiko pasakojimo elementų. Vaizdingas pasakymas „širdis kaip akmuo“ priskiriamas prie vaiko vaizdingų perkeltinės reikšmės pasakymų, taip pat identifikuojami vaiko atsakymai į vadovo klausimus, prisiminimų požymiai.

7 užsiėmimas. Po vadovės klausimo apie žiemojančius paukščius Lietuvoje, tiriamasis greitai į juos atsakė. Į klausimą apie tai, ką veikia saulė, buvo atsakyta: „Saulė šviečia. Pro langelį žiūri.“ Arnas prisidėjo prie pasakos kūrimo šiais sakiniais: „Saulutė pašvietė. Atskrido gražūs paukšteliai.“ Tiriamasis pavartojo vaizdingą posakį: „Dygsta kaip grybai.“ Vaikų sakytinėje kalboje identifikuojami vaiko klausimų, atsakymų, prisiminimų ir vaizdingų pasakymų požymiai.

8 užsiėmimas. Kūrybos proceso metu Arnas daug dėmesio skyrė paveikslo pagražinimui, apipavidalinimui. Jis sakė: „Aš noriu paveikslas gražus. Piešiu čia juoda.“ Pagal paveikslą sugalvojo istoriją: „Didelis atėjo žvėris. Storas, didelis lokys.“ Taigi, sakinėje kalboje atrandami vaiko pasakojimo, klausimų, atsakymų ir vadovės klausimus požymiai. Pasakymus „šliaužia kaip gyvatė, „egle žiemą apsirengusi“ priskiriame prie vaizdingų perkeltinės reikšmės požymių.

9 užsiėmimas. Arnas piešė savo namą ir pasakojo, kaip jis važiuoja iki darželio: „Tėtis ir aš važiuoju į darželį. Lipu į mašiną. Tėtis įjungia žibintus.“ Ir vadovės klausimą apie pirmumo teisę įlipti į transporto priemonę, Arnas atsakė, kad pirmiausiai į autobusą turi įlipti močiutė, mama. Tiriamasis pats uždavė klausimus apie eismą. Palygino perėją su zebriu, o tai leido identifikuoti kaip vaizdingo posakio elementą. Skaičiuočių prisiminimus priskiriame prie prisiminimų požymio. Identifikuoti dar 3 požymiai: vaiko klausimų kėlimo, pasakojimo, atsakymų ir pedagogo klausimus.

10 užsiėmimas. Po vaidinimo, ir vadovės klausimą ką veikia gamta ir ką gero padarė gamtai, atsakė: „Išgelbėjau skruzdėlyną, nemindžiojau skruzdėlių.“ Tiriamasis pasakojo apie matytą žaltį: „Žiūriu, gyvatė. Rėkia mama. Mama sako gera gyvatė.“ Arnas prisiminė skaitytą knygą apie pavojus gamtai. Vaiko sakinėje kalboje padaugėjo vaizdingų pasakymų „sraigė lėta kaip vėžlys, „namą neša kaip kriauklė“, todėl be tokių požymių, kaip vaiko kėlimo klausimai, pasakojimas, prisiminimai, dar identifikuojamas vaizdingų palyginimų požymis.

11 užsiėmimas. Iš lauko atsineštus lapus Arnas palygino su paveiksle pavaizduotais: „Čia klevas, čia ąžuolas, čia beržas.“ Tiriamasis prisiminė medžių lapus, kai ankstesniame užsiėmime buvo kalbama apie Lietuvoje augančius medžius. Arnas pasakojo apie išvyką į mišką rudenį: „Aš su tėčiu buvau miške. Ten rinkau samaną.“ Ir ugdytojos klausimą, kodėl meta medžiai lapus rudenį, tiriamasis atsakė: „Todėl, kad jau šalta. Tuoju ateis žiema.“ Berniukas pavartojo perkeltinės reikšmės žodžių junginį „švilpauja berželis.“ Žodį „švilpauja“ jis prisiminė iš eilėraščio. Taigi, identifikuoti visi požymiai, išskyrus vaiko klausimų.

12 užsiėmimas. Tiriamasis pasakojo: „Noriu, kad mano šalta nosytė nebėgtų. Ji dabar truputį serga“. Atliekant kūrybinį darbą, uždavė klausimų, atsakė ir vadovės pateiktus klausimus, mįslę. Prie vaizdingų pasakojimo segmento priskiriame posakius „gėlytės kaip vaikučiai auga, vaikas bailus kaip kiškėlis, žirniukai kaip broliukai“. Identifikuoti dar 3 požymiai: vaiko pasakojimo, klausimų kėlimo, atsakymų ir pedagogo klausimus.

13 užsiėmimas. Apie apsipirkimą parduotuvėje Arnas papasakojo: „Mes perkame su mama tų daug obuolių. Obuoliai yra saldūs ir apvalūs.“ Vadovės paprašytas, dar kartą prisiminė, kas yra vaiskrūmiai, vaismedžiai, atsakė ir klausimus. Pats tiriamasis uždavė nemažai klausimų. Prisiminė

skaitytą pasaką, pasakė vaizdingą posakį „saldi kaip medus.“ Taigi, apibendrinant galima išskirti šiuos segmentus, kurie identifikuoti sakytinėje kalboje: vaiko klausimai, pasakojimas, vaiko atsakymai į pedagogo klausimus, vaiko prisiminimai, vaizdingas pasakymas.

14 užsiėmimas. Po vadovės užduotų klausimų, Arnas atsakė: „Berniukas susirgo todėl, kad valgė daug saldumynų.“ Iš to identifikuojame vaiko atsakymo į klausimą aspektą. Tiriamasis pasakojo apie dailės kūrinį: „Aš nupiešiau salotas, apelsiną, bulves, aliejų, riešutus.“ Sukūrė vitaminų reklamą, pavartojo vaizdingų posakių, prisiminė apie skaitytą knygą. Vaiko sakytinėje kalboje identifikuoti visi 5 požymiai.

15 užsiėmimas. Vykstant pokalbiui apie profesijas, Arnas papasakojo: „Mano tėtis miško girininkas. Jis dirba ten, miške. Jis tvarko didelį mišką.“ Arnas paaiškino patarlę: „Kai tėtis turi darbą, tai gerai. Dirbsiu daug, tada turėsiu valgyti.“ Berniukas pateikė klausimus apie profesijas, pavartojo posakį „dirba kaip bitutė.“ Identifikuoti 4 požymiai: vaiko pasakojimo, klausimų, atsakymų į klausimus ir vaizdingų pasakymų.

16 užsiėmimas. Tiriamasis gerai įvardino sulietų spalvų pavadinimus ir pasakojo: „Dabar bus geltona ir mėlyna, tai gausis žalia. Žalia gali būti: agurkas, žolė, medis, žiogas.“ Į vadovės klausimą, kaip šoko Arno pieštukas, atsakė: „Jis ėjo, šokinėjo, taškė.“ Berniukas pasakė vaizdingai, kad oranžinė spalva kvėpia mandarinu, tai tokį pasakymą priskiriame prie vaizdingų pasakojimų požymių. Sakytinėje kalboje identifikuoti ir vaiko klausimų, pasakojimo, atsakymų požymiai.

17 užsiėmimas. Arnas dailinės raiškos metu pasakojo: „Čia šoko raudonos mašinytės ratai, liniuotės, įvairios daržovės.“ Atsakė į vadovės pateiktus klausimus apie pėdsakus, prisiminė sekamą pasaką apie burtininkę ir palygino vėją su lygintuvu, nes jis lygina smėlį. Vaiko sakytinėje kalboje atsispindėjo vaizdingi posakiai, vaiko pasakojimas, prisiminimai, atsakymai į vadovės klausimus.

18 užsiėmimas. Arnas pasakojo, ką veikė pasakos veikėjai: „Storas katinas pelių negaudė. Jis valgė sosiskas ir dideles barankas. Bet taip kalbėti negalima.“ Užsiėmime vaikas mokėsi barbarizmus keisti į lietuvių kalbą, pasakė ir vaizdingą pasakymą „nešk kailį“, prisiminė matytus filmukus. Užsiėmime vaikui dar kilo ir klausimų, pasakojo ir atsakė į vadovo klausimus. Atrasti visi elementai.

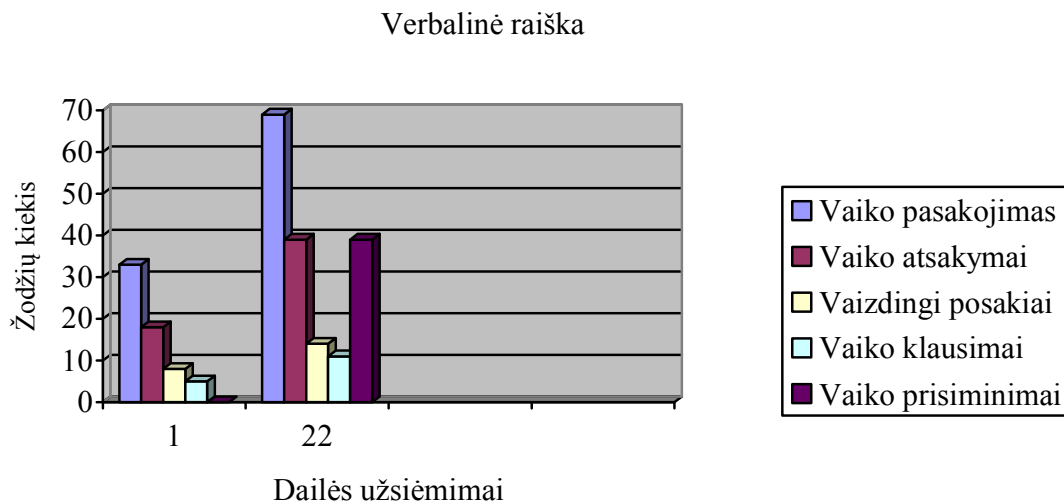
19, 20 užsiėmimas. Arnui iškilo klausimų: „Iš kur vilna gaunama? Kur ją pirkti?“ Dailinės raiškos metu Arnas pasakojo: „Pelėda su pelėdžiuku gyvena miške. Jos skraido naktį.“ Vadovė paklausė: „Kaip galima pavadinti kilimėlį iš šiaudų (šiaudinis), adatą iš metalo (metalinė), lėlę iš vilnos (vilnonės).“ Vaikas prisiminė ankstesnį vaidinimą ir vaizdingus pasakymus. Arnas pavadino

namo stogą šiaudine kepure, o langus stiklo akelėm. Be vaizdingų posakių aspekto, tai pat identifiukuoti ir prisiminimų, vaiko klausimų ir atsakymų į ugdytojos klausimus požymiai.

21 užsiėmimas. Tiriamasis pasakojo apie Gedimino pilį ir ten iškeltą Lietuvos vėliavą. Vadovės paklaustas, į kurią pusę pasuka Nemunas, berniukas pakėlė savo kairę, dešinę rankas, pagalvojo ir pasakė, kad Nemunas pasuka į kairę. Arnas pasakojo, kada keliamos vėliavos: „Vėliavos keliamos per Lietuvos šventes.“ Vaikas pasakojo apie Lietuvos ažuolą, palygino jį su milžinu. Vaiko sakytinėje kalboje atsispindėjo visi požymiai.

22 užsiėmimas. Arnas laikė degančią žvakę ir pasakojo: „Ledo gabalėlis tuoj ištirps. Jam karšta. Jis kaip senis besmegenis.“ Arnas įminė vadovės pateiktą mįslę. Kūrybinio proceso metu tiriamasis pasakojo apie skėtį: „Mano močiutė pirko turguj skėtį. Kai buvo stiprus vėjas, tai močiutė pametė skėtį.“ Visi išskirti požymiai vaiko sakytinėje kalboje identifiukuoti.

Pateiktame Arno verbalinės raiškos duomenų 6 paveiksle matyti, kad jo sakytinėje kalboje 22 užsiėmime identifiukuoti visi požymiai. Dažniausiai sakytinėje kalboje buvo randama žodžių, atspindinčių vaiko pasakojimo požymius. Pirmame užsiėmime nebuvo atrasta vaiko prisiminimų požymių.

6 pav. Identifiukuoti požymiai

Didelis vaizdingų perkeltinės reikšmės pasakymų, paslėptų palyginimų skaičius rodo, kad iš tiesų metaforų apstu kasdieninėje mūsų kalboje. Tiriamasis lanko dailės būrelį, muzikino lavinimo įstaigą, todėl, manoma, kad užsiėmimų pradžioje aptikta nemažai vaizdingų pasakymų. Didelis

vaiko pasakojimo žodžių kiekis rodo, kad berniukas užsiėmimuose papildė savo žodyną naujais žodžiais, galėjo savo asmeninę patirtį palyginti su naujomis sąvokomis. Savo patirtimi, išgyventomis situacijomis vaikas pasikliauja ir aiškina įvairias abstrakčias sąvokas. Vadovė stengėsi Arnei įvairių veiklų metu tiksliau išaiškinti kylančių asociacijų prigimtį. Metaforos Arno kalboje sukuria gerą nuotaiką ir paslaptinę. Remiantis šiuo pastebėjimu, galima tvirtinti, jog didelis vaiko pasakojimo skaičius rodo, kad per dailę išmokęs pastebėti ir įvardinti aplinkos daiktų tarpusavio ryšius, įžvelgęs jų panašumus ir skirtumus, vėliau jis, taip manoma, lengviau galės suvokti ir metaforas.

Gabrielės verbalinės raiškos fenomenografinė analizė

Gabrielės verbalinės raiškos inspiravimo duomenys pateikti priede Nr. 7, o identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis pateikiamas priede Nr. 8.

1 užsiėmimas. Ugdytinė labai noriai spėliojo ir atsakinėjo į vadovės pateiktus klausimus: „Kai paukščiai slepiasi, bus šalta.“ Identifikuoti vaiko klausimų požymiai: „Kur lašiuukas gyvena? O lapeliai geria?“ Tiriamoji vaizdingai aiškino: „Dangus plyšo ir lietus lyja“ ir papildė vaizdingu posakiu: „Gėlytės saulės dukrytės“, o tai priskiriame prie vaizdingų pasakymų požymio. Taip pat pasakojo apie lietaus naudą gėlėms, todėl identifikuoti visi požymiai, išskyrus vaiko prisiminimų.

2 užsiėmimas. Mergaitė pasakojo: „Kaime močiutė turi bičių. Labai dirba, ji sako: dirbu kaip bitelė namely.“ Gabrielė pasakojo apie savo žolę: „Gėlytė kvepia skaniai. Ji gydo akele.“ Vaiko sakytinėje kalboje daugiausia identifikuoti vaiko pasakojimo požymiai, atrasti vaiko atsakymai į pedagogo klausimus ir prisiminimų, kai vaikas pasakojo apie žemuogių pievelę, požymiai.

3 užsiėmimas. Gabrielė norėjo būti saule, ji pasakojo: „Aš pati gražiausia. Būsiu pikta kai neklausysit.“ Kūrybos proceso metu mergaitė apibūdino bitę: „Mano bitė gera. Bite, bite, duok medaus“. Tiriamoji prisiminė eilėraščio dalį: „Ak, vija panavija. Jau pražydo mano lelija,“ pasakė, kad saulė kaip lovoj miega ant debėsėlio. Tiriamoji atskleidė visus požymius, išskyrus vaiko klausimų kėlimo.

4 užsiėmimas. Gabrielė atsakė į vadovės pateiktą mįslę: „Tai vanduo. Žiemą sušąla, stukseni pirštuku,“ po to ledą palygino su stiklu, pati uždavė savo klausimus, prisiminė anksčiau matytas vaizdines priemones. Dailinės raiškos metu pasakojo: „Paimsiu mėlyną spalvą, kitą mėlyną, jūra bus labai mėlyna.“ Taigi, apibendrinant galima išskirti šiuos segmentus, kurie identifikuoti vaiko

sakytinėje kalboje: vaiko klausimų, pasakojimo, atsakymų į pedagogo klausimus, prisiminimų ir vaizdingo pasakymo.

5 užsiėmimas. Kūrybos proceso metu mergaitė pasakojo: „Aš gyvenu gražioj šaly. Aš kalbu gražiai.“ Gabrielė atsakė į vadovės klausimą, ko linki žmonės vieni kitiems per šventes: „Linki laimės, džiaugsmo, gražių švenčių.“ Mergaitė uždavė savo klausimą, gerą širdelę sulygino su gražia šalele, todėl identifikuoti vaizdingų pasakymų požymiai. Vaiko sakytinėje kalboje daugiausia pastebėti pasakojimo ir atsakymų į pedagogo klausimus požymiai.

6 užsiėmimas. Gabrielei patiko daug fantazuoti. Ji piešė savo lėlę ir ją apibūdino. Po vadovės klausimo apie lėlės namą, atsakė: „Namas kitas, jis važiuoja. Namas turi ratai, ji kaip mašina.“ Tiriamoji uždavė klausimus: „Ar tas žaislas didelis? Ar tas žaislas cypia?“ Mergaitė prisiminė žaislų parodą darželyje. Vaikas savo kalboje pavartojo ir vaizdingą palyginimą: „Suknelė kaip tortas.“ Taigi, be šio požymio, identifikuojami vaiko kalboje ir visi kiti 4 požymiai.

7 užsiėmimas. Mergaitė apie paukščius pasakojo: „Žinau pelėdą, nemačiau ją. Gegutė žinau. Ji kukuoja.“ Tiriamoji atsakė į vadovės pateiktus klausimus apie saulę, prisiminė pasaką be galo. Kūrybinio proceso metu buvo identifikuoti visi požymiai, išskyrus vaiko klausimų kėlimo. Gražiai ugdytinė pavartojo vaizdingą pasakymą, kai saulės spindulių draugiškumą palygino su vaikų draugyste, nes, pasak vaiko, mes esame kartu kaip ir saulės spinduliai.

8 užsiėmimas. Sukūrusi labai linksmą paveikslą, Gabrielė pasakojo: „Mano piešinys šypsosi. Juokiasi. Žydi gėlės. Ten pasislėpė skaičiukai.“ Mergaitė prisiminė ir mįslę, ir ketureilį, įdomiai interpretavo vadovės užduotą mįslę. Taigi, Gabrielės sakytinėje kalboje išplėtotas buvo pasakojimas, prisiminimai ir identifikuoti vaiko atsakymai į pedagogo klausimus.

9 užsiėmimas. Gabrielė visiems uždavė savo mįslę: „Be arklių, o prieš kalną lipa.“ Matyti, kad mergaitė pradėjo domėtis mįslėmis, nes ji pati sakė, kad jos mama pirko mįslių knygelę. Tiriamoji piešė savo darželį ir pasakojo apie kelią į namus: „Aš einu namo ir sena močiutė eina.“ Vadovė paprašė įvardyti, į kurią pusę pasuks? Gabrielė pagalvojo, pakėlė dešinę ranką, po to prisiminė, kaip įvardyti skirtingas puses. Vaizdingų pasakymų aspektas matomas iš to, kad mergaitė pastebėjo, jog šviesoforas mirksi savo akytėmis. Tiriamosios sakytinėje kalboje buvo pastebėti visi požymiai.

10 užsiėmimas. Į vadovės klausimą po vaidinimo, tiriamoji atsakė: „Aš valau upelį, gandro koją gelbėju.“ Gabrielei patiko piešti medžius, gėles. Ji pasakojo: „Visur švaru, gražu. Medžiai dideli, žali auga, gėlės šypsosi.“ Mergaitė pati uždavė klausimus apie tvarką, prisiminė knygą

„Žvirblių skrydis,“ palygino suraitytą upelį su gyvate. Taigi, apžvelgiant vaiko sakytinę kalbą, matosi, kad Gabrielė jau nuosekliau plėtoja savo kalbą ir tekste identifikuoti visi 5 požymiai.

11 užsiėmimas. Gabrielė pasakojo apie gamtos požymius rudenį: „Visur sausi lapai. Jie čėža. Krūmai meta lapus. Berželis labai gražus.“ Kūrybinio proceso metu uždavė klausimus, prisiminė eilėraščio ištrauką, taip pat atsakė į vadovės klausimus apie žemės grožį. Mergaitės sakytinėje kalboje matomi visi aspektai, įsiminė gražūs palyginimai „saulėgraža kaip blynas“, „spinduliukai kaip tie lapeliai.“

12 užsiėmimas. Tiriamoji pasakojo: „Mano akytė pavargo. Noriu, kad ji pailsėtų. Ieškosiu taškelių ir juos paspausiu,“ po to uždavė savo kelis klausimus. Mergaitė, įmindama mįslę, nosį palygino su kalneliu. Ji atsakė į pedagogo pateiktus klausimus, mįslę, prisiminė knygelę, kuria pasinaudojo kūrybos proceso metu. Tad sakytinėje kalboje pastebėti šie požymiai: vaiko pasakojimo, klausimų kėlimo, atsakymų į pedagogo klausimus, prisiminimų.

13 užsiėmimas. Gabrielė pažino visus vaisius ir daržoves. Įvardijo skonius ir ypatybes: „Obuolys saldus, bananas saldus ir, kriaušė kieta ir sultinga.“ Pasakodama apie vaisius ir daržoves, apibūdino jų formas. Mergaitė prisiminė mįslę, palygino vaisiaus kauliuką su pilvuku, prisiminė savo dailės pamokas ir pasakojo, ką ten veikia. Tad sakytinėje kalboje identifikuoti visi požymiai.

14 užsiėmimas. Po vadovės klausimų, Gabrielė atsakė: „Berniukas susirgo todėl, kad valgė tortus, saldinius, cukrų.“ Sukūrė reklamą: „Pirkite kietus riešutus. Ten daug skanaus vitamino E. Bus graži oda.“ Atsakė į vadovės pateiktą klausimą, kodėl berniukui skaudėjo dantį. Mergaitė buvo aktyvi, uždavė daugiau klausimų, prisiminė anksčiau sukurtą dailės kūrinį, palygino riešutus su gintarais, pasakojo, kaip atliks kūrybinį darbą. Taigi, identifikuoti visi penki požymiai.

15 užsiėmimas. Mergaitė pasakojo: „Mama yra gera pardavėja. Ji dirba parduotuvėje.“ Vadovė klausė pagal korteles, ką veikia skirtingų profesijų žmonės. Tiriamoji atsakė: „Stalius kala, siuvėja siuva, mezgėja mezga“. Tiriamoji prisiminė knygą apie profesijas, ją aptarė, pateikė klausimą. Vaiko sakytinėje kalboje atsispindėjo pasakojimas, atsakymai į ugdytojos klausimus, prisiminimai apie nagrinėtą knygą.

16 užsiėmimas. Išgauti naujas spalvas Gabrielei taip pat labai patiko. Tiriamoji gerai įvardino sulietų spalvų pavadinimus: „Gavau oranžinę spalvą! Aš paėmiau raudoną ir geltoną. Oranžinis būna apelsinas, kamuolys“. Į vadovės klausimą, kaip šoko Gabrielės teptukas, ji atsakė: „Jis lėtai sukosi, po to greičiau, vėl lėtai, po to sustojo staigiai ir vėl linksmi taškė.“ Pasakojimo metu išsiskyrė gražus kaštonų palyginimas su grybais, vėjo apibūdinimas kaip pilko ir liūdno. Iš to matomas vaizdingo pasakymo aspektas. Identifikuoti ir kiti visi likusieji požymiai.

17 užsiėmimas. Į klausimą, kas yra pėdsakas, Gabrielė atsakė: „Mes sužinome iš didelio, mažo pėdsako. Kas eina, kas važiuoja.“ Dailinės raiškos metu pasakojo: „Tuoį ateis žiema, kai miegosiu, naktį daug bus sniego. Eglės bus baltos.“ Mergaitė pati paklausė apie pėdsakus, prisiminė, ką jau žino apie tai ir pavartojo posakį „šviečia naktis baltu sniegu.“ Taigi matyti visi penki elementai.

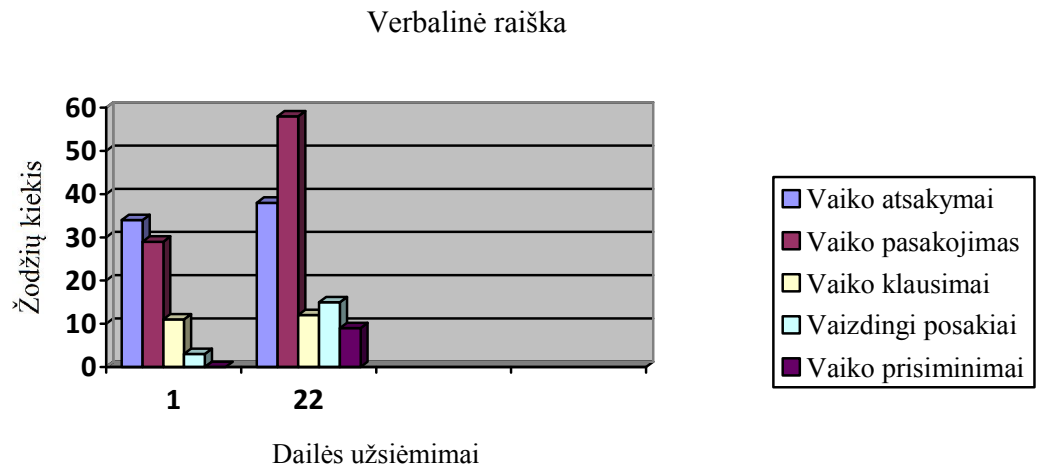
18 užsiėmimas. Gabrielė vaizdžiai pasakojo, su intonacija. Vadovė padėjo jai taisyklingai pamokyti „katiną“, nes mergaitei dar buvo sunku atsisakyti barbarizmo. Gabrielė mokė veikėją vartoti taisyklingai žodžius. Gabrielė sakė: „Užsidėti galima tik akinius, kepurę, ir ne kurtkę, o striukę.“ Dailinės raiškos metu išsiskyrė mergaitės prisimintas rimuotas eilėraštas: „Su taškeliais ta žydra trikampė mamos skara.“ Tai įrodymas, jog jei gražiai ir vaizdingai kalbės vaikų tėvai, tai taip kalbės ir jų vaikai. Taip pat identifikuoti ir vaiko pasakojimas, klausimų kėlimo ir atsakymų požymiai.

19, 20 užsiėmimas. Tiriamoji pasakojo, kokia bus jos lėlė: „Dabar mano medžiaga šlapia. Kai bus sausa, kirpsiu papūgėlę.“ Mergaitė atsakė į vadovės pateiktus klausimus apie trobelės gyventojus, vaizdžiai vilną palygino su kailiuku, švelniu kačiuku. Vaiko sakinėje kalboje identifikuoti visi požymiai, nes buvo ir vaiko pasakojimo, klausimų, prisiminimų, vaizdingų pasakymų. Pavyzdžiui, prisiminimą apie matytą spektaklį, priskirsime vaiko prisiminimų aspektui.

21 užsiėmimas. Kūrybos proceso metu Gabrielė pasakojo: „Aš žinau, daug mačiau vėliavų. Daug vėliavų pily, daug ant namų.“ Patarlę apie Lietuvą priskirsime prie prisiminimų požymio, nes mergaitė ją išgirdo iš auklėtojos per Lietuvos nepriklausomybės dieną. Mergaitė uždavė klausimus apie šalį, miestus, atsakė į klausimus apie miestų erdvinę padėtį, vaizdžiai apibūdino savo kraštą. Prie požymių priskiriame ir atrastus aspektus, kaip vaiko pasakojimą, vaizdingą pasakymą.

22 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu tiriamoji pasakojo apie skėtį istoriją: „Man mama nupirko skėtį. Gražų skėtį – balta, žalia, geltona spalva.“ Gabrielė prisiminė istoriją apie lašiuką. Ugdytinė gražiai paaiškino, kaip storėja ledas, kaip lietaus lašai virsta varvekliu, debesėlį palygino su skrendančiu lėktuvu. Taip pat uždavė mįsles, atsakė į vadovės klausimus apie oro sąlygas. Taigi identifikuoti ir vaizdingų pasakymų, ir vaiko pasakojimo, prisiminimų požymiai.

Vaiko prisiminimų atspindintis žodžių kiekis matyti 7 paveiksle. Paskutinis užsiėmimas buvo tai, kad Gabrielė remiasi gauta informacija, ją atkartoja, prisimena dailinės raiškos metu skaitytas knygas, vartytas enciklopedijas. Pirmame užsiėmime nebuvo identifikuota vaiko prisiminimų požymių, o paskutiniame – identifikuoti visi 5 požymiai.

7 pav. Identifikuoti požymiai

Reikšminga tai, kad vaizdingi posakiai taip pat nemažai papildo sakinę kalbą ir išliko visą dailės užsiėmimų laiką, kai kuriuose užsiėmimuose pastebėtas nemažas skaičius vaizdingų pasakymų. Dailės metu kurtos lėlės, vaidinimai su jomis pasako, kad pasakos pasaulis artimas ir lengvai suprantamas. Tiriamosios sakinėje kalboje išsiskiria ir vaiko atsakymų į pedagogo klausimus skaičius. Vaikai patys mokosi kelti klausimus. Tad Gabrielės vaiko klausimų kėlimo skaičius taip pat rodo, kad mergaitė būna drąši užsiėmimų metu. Apibendrinant, galima teigti, kad dailinės raiškos metu daugiausiai pastebėta vaiko pasakojimo požymių.

Deimantės verbalinės raiškos fenomenografinė analizė

Deimantės verbalinės raiškos inspiravimo duomenys pateikti priede Nr. 9, o identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis pateikiamas priede Nr. 10.

1 užsiėmimas. Užsiėmime identifikuoti vaizdingo pasakymo „žemė kaip apelsinas“, prisiminimų apie žemę, pasakojimo, atsakymų į vadovės klausimus požymiai. Deimantė labai įdėmiai klausėsi skaitomos knygelės ir po kūrybinio proceso daugiau atsipalaidavo ir pasakė: „Mano gėlytė graži. Dar auga. Labas, aš laikiu lašiuką.“ Į pateiktą klausimą apie lašiuko kelionę, ji atsakė: „Lašiukas prausė gėlytę.“

2 užsiėmimas. Dailinės raiškos metu tiriamoji pasakojo: „Aš noriu būti sveika. Noriu tėtis ir mama būtų sveika.“ Vadovės paklausta, ką gydo jos žolytė, ji pasakė: „Širdelę.“ Deimantė prisidėjo prie sveikatos recepto kūrimo: „Įpilsiu juoko, tai vaikai juoksis,“ pavartojo vaizdingą posakį: „Ramunėlės kaip saulytės.“ Vaiko sakinėje kalboje identifikuoti visi požymiai, išskyrus vaiko prisiminimus.

3 užsiėmimas. Vadovės paklausta, tiriamoji pasakė: „Aš mačiau daug drugelis.“ Laikydama pieštuką ji piešė prieš veidrodį namą ir pasakojo: „Čia langas, čia durys, ten tėtis žiūri, ten mama žiūri.“ Kūrybos proceso metu tiriamoji pasakojo: „Čia bitės rageliai, akytės. Bitė turi sparneliai.“ Mergaitė prisiminė knygą apie burtininkę: „Gyvena mano medy, kur ta gera ragana.“ Čia identifikuojami prisiminimų požymiai. Ugdytinė prisiminė užsiėmimą apie vaistažoles. Vaiko sakinėje kalboje matomi daugiausia pasakojimo aspektai.

4 užsiėmimas. Į vadovės klausimą, kodėl didelės bangos, tiriamoji atsakė: „Vėjas pučia.“ Paklausus Deimantės, kaip pučia vėjas, ji atsakė: „Labai.“ Deimantė pasakojo apie savo atostogas prie jūros: „Važiavo tėtis, mama, sesė. Toli buvo. Jūra didelė.“ Mergaitės posakį „žuvis blizgėjo kaip pinigėliai“ galima priskirti prie vaizdingų posakių aspektų, taip pat identifikuoti vaiko pasakojimo, atsakymų ir prisiminimo požymiai, kurie buvo atrasti tiriamajai prisiminant matytą delfiną enciklopedijoje.

5 užsiėmimas. Tiriamoji „Gražių žodžių šalį“ įsivaizdavo taip: „Ten visi dainuoja. Vaikai šoka. Gėlės šoka. Groja paukšteliai.“ Į vadovės klausimą, kokius žino linkėjimus, Deimantė atsakė: „Geros nuotaikos, kad linksma būtų.“ Deimantės sakinėje kalboje identifikuojamas vaiko pasakojimas, taip pat matomi atsakymai į pedagogo klausimus.

6 užsiėmimas. Deimantės klausimai: „Ar tas žaislas minkštas? Ar tas žaislas siūlai siūtas?“ priskiriami prie vaikų kėlimo klausimų aspekto. Tiriamoji piešė lėlę ir pasakojo: „Mano lėlė Ema. Ji

plaukai geltoni kaip saulė. Ji rūbai daug spalvų.“ Vadovės paklausta apie lėlės namus, mergaitė atsakė: „Ji namai yra dideli. Langai, durys, gėlės. Stebuklų namas.“ Galime išskirti vaizdingo pasakymo aspektą, kai mergaitė palygino dūmus su debesimis. Taigi, dar identifikuojami vaiko klausimų, pasakojimo, atsakymų į pedagogo klausimus požymiai.

7 užsiėmimas. Tiriamoji pasakojo: „Bet saulytė leidžiasi. Eikit miegot paukšteliai. Naktis būti šalta biškį.“ Į vadovės klausimą, kokie paukšteliai gyvena Lietuvoje, mergaitė atsakė: „Gyvena šarka. Ji myli blizgučius.“ Deimantė prisiminė skaitytą knygėlę „Žvirblių skrydis“ ir žvirblių pamėgdžiojimus. Taigi, galima identifikuoti vaiko prisiminimų požymį. Pasakojo ne daug, daugiau buvo atsakymų į pedagogo klausimus ir prisiminimų aspektų.

8 užsiėmimas. Dailinės raiško metu mergaitė papasakojo apie savo paveikslą: „Saulė panaši į raidę O, o jos spindulėliai į I raidę. Debesiukai – tai trys. Gėlytės kaip trys.“ Į vadovės klausimą, kas gyvena name, ji atsakė: „Gyvena mama, sesė, tėtis, šuo tupi.“ Tiriamoji pati uždavė klausimus apie raides. Taigi, atrasti šie aspektai: vaiko pasakojimo, vaiko klausimų ir atsakymų į vadovės klausimus.

9 užsiėmimas. Identifikuojamas vaiko pasakojimo požymis, nes tiriamoji pasakojo: „Aš einu žaisti Gabrielė. Ji ten gyvena. Einam supynės.“ Tiriamoji prisiminė iš ankstesnio užsiėmimo, kad važiuoti galima nuo vieno iki kito miesto. Paėmusi žemėlapi, mergaitė prisiminė, kaip ji važiuos, todėl atrastas vaiko prisiminimų požymis. Mergaitė paklausė: „O namą piešti kaip darželį?“ Iš to identifikuojame vaiko klausimų kėlimo aspektą.

10 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu tiriamoji pasakojo: „Katinėlis geras. Paukščiukas geras. Aš myliu gyvūnėlius.“ Į vadovės klausimą, ką veikia, atsakė: „Aš laistau gėles, renku popierius.“ Posakį „medis dega kaip žvakė“ priskirsime prie vaizduojamo pasakymo aspekto. Matyti, kad mergaitės sakytinėje kalboje matosi ir vaiko pasakojimo, atsakymų į klausimus požymiai.

11 užsiėmimas. Į vadovės klausimą apie gamtos požymius, atsakė: „Lapai raudoni, rudi. Vėjas šaltas.“ Kūrybinio proceso metu tiriamoji darė iš popieriaus saulėgrąžas: pagal paveikslėlį paėmė atitinkamai spalvas. Teisingai jas įvardijo. Pasakojo apie savo kaimą: „Mano močiutė turi daug saulėgrąžų. Paukščiukai jas lesa, tik lesa. Močiutė nepyksta.“ Iš pasakymo „kaštonas kaip ežys“ matome vaizdingo pasakymo požymį, taip pat atrasti vaiko klausimų kėlimo: „Kodėl lapai nesilaiko ant medžių?“ požymiai, pasakojimo ir atsakymų į pedagogo klausimus elementai.

12 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu Deimantė pasakojo: „Mano gerklytė, nosytė, ausytė daug serga. Dabar sveika. Nenoriu sirgti.“ Jai patiko mokyti pirštukų pavadinimų ir atsakė į

ugdytojo klausimus. Pati tiriamoji irgi uždavė klausimų: „Kas čia per taškas?“ Sakytinėje vaiko kalboje matyti 3 požymiai: pasakojimo, vaiko klausimų kėlimo, atsakymų į mokytojo klausimus.

13 užsiėmimas. Kūrybinio darbo metu nustatyti vaiko pasakojimo elementai: „Čia pingvinas padarytas iš cukinijos, čia varlytės iš pomidorų, grybas bus iš kerpės.“ Tiriamoji uždavė klausimą: „Ar arbūzai labai sveiki?“, todėl identifikuojame vaiko klausimo elementą. Deimantė pasakė vaizdingą posakį: „Baltos avelės kaip sniego kamuoliukai.“ Mergaitės sakytinėje kalboje identifikuoti visi požymiai, išskyrus vaiko prisiminimus.

14 užsiėmimas. Vadovė paklausė: „Kam priklauso citrinos, o kam morkos? Mergaitė atsakė: „Vaisiams, daržovėms.“ Deimantė sukūrė reklamą: „Mano arbūzai labai dideli ir skanūs. Pirkite arbūzus! Du, tris. Jie turi vitaminų. Jie padeda visiems pasveikti. Kainuoja 4 litus.“ Vadovė uždavė mįslę, o Deimantė pati ją įminė. Pavarčiusi knygelę, tiriamoji pasakė: „Graži mergytė kaip uogytė.“ Tiesiog ji vaizdingai apibūdino mergaitę iš knygelės, kuri valgė žemuoges. Taigi, identifikuojami visi 5 požymiai.

15 užsiėmimas. Paklausta vadovės, kuo dirba tiriamosios tėvai, mergaitė atsakė: „Mama yra siuvėja. Ji siuva kelnes, sijonus.“ Dailinės raiškos metu ji pasakojo: „Nupiešiau mėlyną sijoną, geltoną suknelę.“ Tiriamoji šį kart prisiminė kitas specialybes, domėjosi ir pasakojo apie cirko artistus. Taigi, posakį „klouno nosis kaip pomidoras“ priskirsime prie vaizdingų pasakymų. Matyti sakytinėje kalboje visi 5 požymiai.

16 užsiėmimas. Deimantė dailinės raiškos metu pasakojo: „Dabar maišysiu mėlyną ir raudoną. Išėjo violetinė kaip vynuogės. Teptukas gražiai eina, sukasi ratu, žingsniavo pirmyn ir atgal.“ Mergaitė atsakė į vadovės klausimus apie spalvas: „Raudonos braškės, obuolys.“ Pati tiriamoji paklausė: „Ar mes maišysim daug spalvų?“ Tiriamoji pavartojo palyginimą: „Šiltos spalvos linksmos, o liūdnos šaltos.“ Šio užsiėmimo kūrybiniame procese nustatyti visi požymiai, išskyrus vaiko prisiminimų.

17 užsiėmimas. Tiriamoji pasakojo: „Mačiau lėktuvas palieka pėdsaką. Vėjas tai ne. Paukštis, nu irgi ne“. Identifikuotas vaizdingas pasakymas „laivelis supasi ant bangų, kaip supynės“. Deimantė prisiminė kūrinį: „Prisiminiau, kai vėjas pučia ir seneliui lengviau plaukti“, taip pat atsakė į vadovės klausimą apie pėdsaką: „Pėdsaką palieka mūsų delnai, pėdos“. Vaiko sakytinėje kalboje neaptikta tik vaiko klausimų kėlimo požymių.

18 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu tiriamoji pasakojo: „Mano lėlė Nojus. Jis aunasi du batus. Velkasi vieną didelį pal tą.“ Tiriamoji iš anksčiau sekamos pasakos prisiminė, kad ežys tipena,

lapė sėlina. Atsakė į vadovės pateiktus klausimus apie nevertotinus žodžius lietuvių kalboje: „Kurtkė tai bus striukė.“ Šį kartą vaiko sakinėje kalboje vaizdingų pasakymų nebuvo aptikta.

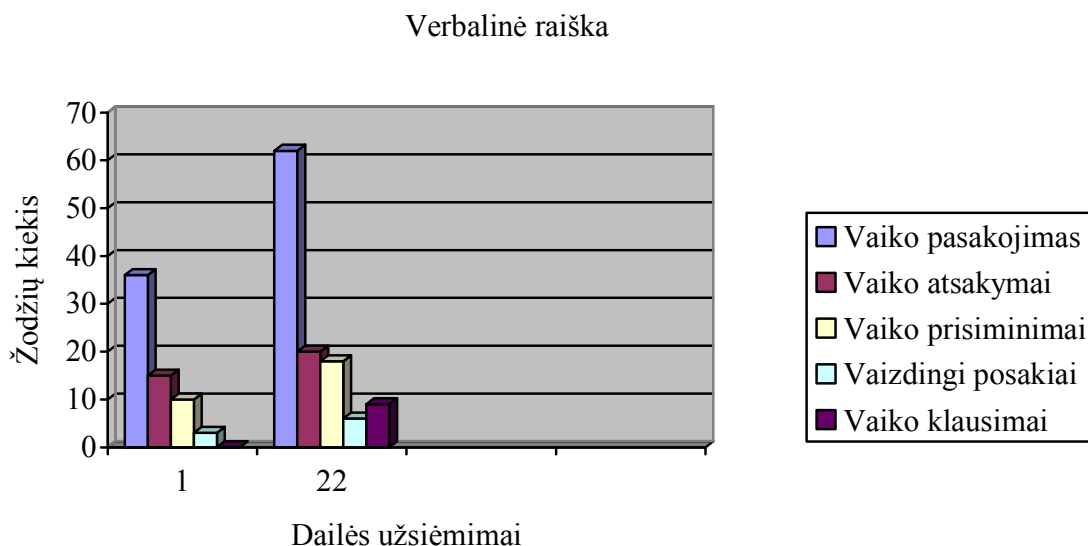
19, 20 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu tiriamoji pasakojo: „Koks gražus namelis šalia miško, kas jame gyvena. Aplink taip gera ir tylu.“ Deimantė uždavė klausimus: „Kiek ten siūlų dėti? Kiek vandens su muilu pilti?“ Labai įdomu, kad tiriamoji prisiminė iš ankstesnių užsiėmimų auklėtojos užduotą mįslę. Ta mįslė nebuvo visiškai teisingai atkartota, bet panašiai. Vaizdingam perkeltinės reikšmės pasakymui galime priskirti posakį „nuoga varlė.“ Vaikas taip įvardino varlę gamtoje, nes oda šalta, o tiriamoji padarė varlę iš vilnos. Jos varlė švelni. Taigi, identifikuojami visi požymiai.

21 užsiėmimas. Kūrybinio proceso metu, iš pradžių tiriamoji paėmė geltonos spalvos popierių ir lankstė kvadratėlius: „Man labai patinka geltona spalva. Noriu daug saulės kad būtų. Paskui imsiu žalią. Noriu, kad daug žolytės būtų. Vėliava turi raudoną.“ Deimantė pati uždavė klausimus apie upę, prisiminė pasaką apie „Neringą“, patarlę: „Savo šalelėj ir obuoliai auksiniai“, vaizdingai Lietuvą palygino su vaivorykste. Taigi visi penki požymiai identifikuoti.

22 užsiėmimas. Dailės užsiėmimo metu Deimantė stebėjo tirpstantį ledą ir pasakojo: „Dabar ledą tirpdo ugnis, ne saulė. Penki yra bokšteliai. Kai lašiukas buvo ledu, jį tirpdė saulė.“ Tad identifikuojame vaiko pasakojimo požymį. Tiriamoji paaiškino vadovės užduotą mįslę: „Tai šitas skėtis turi rankeną, o čia dar yra jo stogas.“ Tiriamosios sakinėje kalboje pastebimas ne vienas vaizdingas pasakymas ar perkeltinės prasmės posakis „sniegas kaip plunksnelė, kaip patalėlis minkštas.“ Paskutinį posakį tiriamoji prisiminė iš ankstesnio užsiėmimo. Pati ugdytinė uždavė klausimą apie ledą. Taigi, paskutiniame užsiėmime identifikuoti visi 5 požymiai.

Identifikavus požymių atspindėjimą Deimantės sakinėje kalboje, tikslinga aptarti ir žodžių kiekio pasiskirstymą pagal juos. Pateiktame 8 paveiksle matyti, kad dažniausiai sakinėje kalboje buvo randama žodžių, atspindinčių vaiko pasakojimo požymius. Pastebėta, kad pirmame užsiėmime nebuvo identifikuota vaiko klausimų kėlimo požymių, bet matyti, kad tokių požymių buvo atrasta vis daugiau. Mergaitei buvo norėta parodyti, jog atsakymai į daugelį klausimų slypi mumyse. Mergaitė buvo iš pradžių nelabai drąsi, tad reikėjo kartu su ja mokytis nebijoti klysti, klausti. Buvo pateiktos atvirosios užduotys ir klausimai, į kuriuos nėra vieno ar kelių atsakymų. Norėta vaikui parodyti, jog jis suprastų, koks yra įvairus pasaulis. Prieš paimant teptuką, vaikas atgaivina savo prisiminimus, padedant vadovei, kuri užduoda atvirus klausimus: Kokia būna jūra?

Kaip apibūdintumei bangas? ir t.t. Tada vaiko vaizduotėje atgyja realybėje matyti vaizdai. Taip gimė vis daugiau vaiko prisiminimų, jų daugėjo.

8 pav. Identifikuoti požymiai

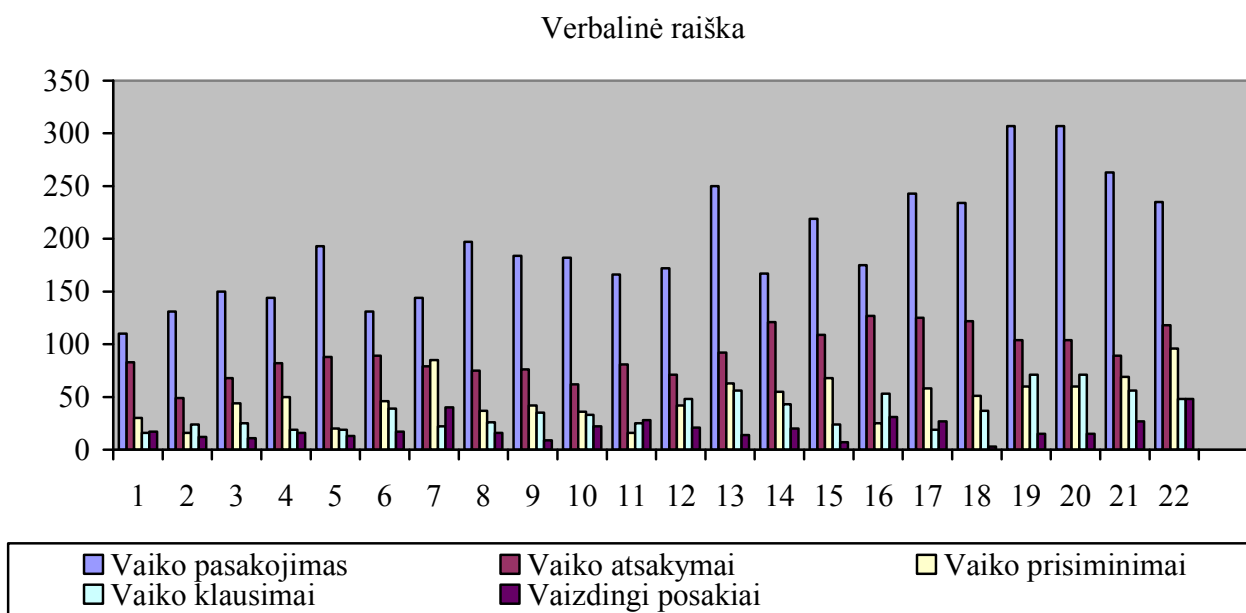
Apibendrinant, galima teigti, kad emocingi pasakojimai įvadinėje dalyje Deimantei padėjo atsiskleisti, tuo pačiu metu vaiko pasakojimo požymių vaiko sakininėje kalboje vis daugėjo. Ji, žiūrėdama į savo dailės kūrinį, persikūnydavo į veikėjus, atitinkamai intonavo žodžius, sakinius. Tai parodo nuoseklų, tikslingą kalbos ugdymosi procesą, kai einama nuo patirtų įspūdžių (tiek girdimųjų, tiek regimųjų) kalbinės raiškos link.

Atlikus tiriamųjų sakininės kalbos analizę, reikėtų aptarti 9 paveiksle ir verbalinės raiškos kaitą dailės užsiėmimuose, taip pat 10 paveiksle palyginti 1 ir 22 užsiėmimų identifikuotų požymių dinamiką.

2.4.1. Tyrimo dalyvių žodyno turtingumo per dailės darbus apibendrinimas

Siekiant apibendrinti dailės užsiėmimų įtaką sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinei raiškai visos grupės atžvilgiu, tikslinga aptarti gautus rezultatus 1 – 22 dailės užsiėmimuose.

Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad dailės užsiėmimų metu buvo identifikuota daugiausia vaiko pasakojimo požymių. Mažiausiai atrasta vaizdingų posakių aspektų.

9 pav. Verbalinės raiškos požymių atsispindėjimas tiriamųjų grupės sakytinėje kalboje

Paveiksle matyti, kad tiriamųjų sakytinėje kalboje dominuojantys požymiai buvo 2 – vaiko pasakojimo ir vaiko atsakymų į pedagogo klausimus. Nors vaizdingų posakių požymis nėra toks ryškus, tačiau labai svarbus, nes pasirengimas suvokti poetinę metaforą yra sunkus procesas, todėl pedagogas turi kuo įdomiau pateikti medžiagą metaforos suvokimui. Tai būtų eilėraščiai, mįslės, patarlės, pasakos, kurie pateikiami įvairios veiklos metu. Nuo jų gausumo priklauso ir vaiko prisiminimų požymio identifikavimas. Tai, kas kalbama su vaikais, palieka vienokius ar kitokius prisiminimus, atskleidžiama vaiko patirtis. Tie prisiminimai atsiskleidžia kuriant ir dailės kūrinį. Vaiko klausimų kėlimo požymiai ryškiausiai pastebėti 13, 16, 19 – amė užsiėmimuose. Šiuose užsiėmimuose kaip tik išryškėjo žaidybinių situacijų kūrimas, kuris yra puikus komunikavimo kompetencijos ugdymo būdas. Be to žaisdami, įsijausdami į vaidmenį, vaikai drąsiau ir lengviau

atlieka įvairias užduotis, atsiranda galimybė savo vaizdinius realizuoti piešiant, tapant, darant darbelius, lankstinius iš popieriaus. Jei vaikas užsiėmimo susidūrė su naujomis nežinomomis sąvokomis, tai jis papasakojo mažiau, galėjo užduoti daugiau klausimų. Jei tema sukėlė vaikui prisiminimų, sužadino emocijas, tai atrasime daugiau vaiko prisiminimo požymių. Žinoma, jog vaikui kils daugiau perkeltinės reikšmės pasakymų, paslėptų palyginimų, jei dailės užsiėmimų įvadinės dalys, pats kūrybinis procesas bus įdomūs, kūrybingi, skatinantys vaiką kurti, fantazuoti. 4 lentelėje matyti, kad Tomo verbalinė raiška padidėjo 75 žodžiais, Arno – 108 žodžiais, Gabrielės – 55 žodžiais ir Deimantės – 51 žodžiu.

5 lentelė

Visų tiriamųjų identifikuotų požymių dinamika 1 ir 22 dailės užsiėmimo

Užsiėmimų nr.	Žodžių kiekis					Viso:
	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai	
Tomo verbalinė raiška						
1.	0	12	16	20	3	51
22.	16	46	21	30	13	126
Arno verbalinė raiška						
1.	5	33	18	0	8	64
22.	11	69	39	39	14	172
Gabrielės verbalinė raiška						
1.	11	29	34	0	3	77
22.	12	58	38	9	15	132
Deimantės verbalinė raiška						
1.	0	36	15	10	3	64
22.	9	62	20	18	6	115

Apibendrinant galima teigti, kad dailės užsiėmimuose, inspiruojant dailinę ir verbalinę raišką, galima pasinerti į visuminį pasaulio ir žmogaus pažinimą – tai yra išlaisvinamos vaikų kūrybinės galios. Taigi, galima daryti išvadą, kad sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinei raiškai daro įtaką visi šie veiksniai, nes jie yra labai tarpusavyje susiję: vaiko skatinimas kelti atvirus klausimus, taip pat papasakojimas apie savo dailinės raiškos kūrinį, atsakymai į pedagogo pateiktus klausimus, skatinimas kurti vaizdingus posakius, nes visa tai padeda vaikui daugiau prisiminti. Kaip matyti visuose paveiksluose dominuoja vaiko pasakojimo požymis, todėl tikslinga jį apibūdinti plačiau.

Pasakojimas – vienas esminių vaiko žinių šaltinių, nes:

- pasakojimuose vaikui svarbu prasmė;
- konstruodami savo patirties mąstymo modelius, vaikai pasiremia pasakojimu perkurdami aplinkinį pasaulį;
- pasakojant lavėja kalba, kuri padeda vaikams sklandžiau reikšti mintis;
- kai vaikai išmoksta išsakyti savo mintis, jie dalijasi jomis su draugais, diskutuoja, kelia klausimus.

Komunikacinis procesas per dailės užsiėmimus taip pat labai svarbus, turi būti sudarytos šios sąlygos kalbinei komunikacijai susidaryti:

- stiprus vidinis mokinių saviraiškos poreikis – turinti emocinį krūvį mokomoji medžiaga patraukia vaiką, žadina jo norą išmokti;
- saviraišką skatinanti ir puoselėjanti aplinka – abipusės pagarbos ir bendradarbiavimo atmosfera, kai visos idėjos išklausomos, vertinamos, kartu dalijamasi kūrybiniais džiaugsmiais ir nesėkmėmis;
- psichologinis laisvės pojūtis – kūrybinė drąsa padeda atrasti naujas bendravimo formas;
- sektinas suaugusiųjų pavyzdys – ugdytojui svarbu pastebėti kiekvieną vaiką, sudaryti kūrybinę atmosferą įvairiems pasakojimams, pasirinkti užduotis, kurios galėtų skatinti kūrybiškumą, bendradarbiavimą.

Tad, matyti, kad komunikavimas ugdymo įstaigoje labai svarbus kiekvienoje situacijoje ir veikloje.

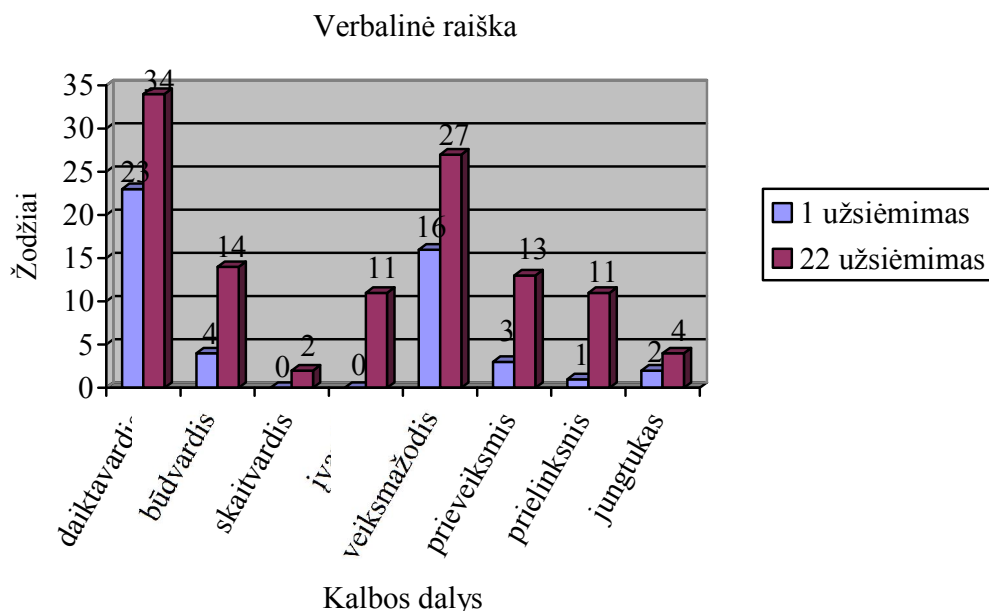
2.4.2. Tyrimo dalyvių žodyno pokyčio įvertinimas

Tiriamųjų verbalinės raiškos pokyčio įvertinimas atliekamas pagal šiuos kriterijus:

- 1) žodžių kiekį (kiekybinis kriterijus);
- 2) kalbos dalių kiekį ir jų išsiplėtimą (kokybinis kriterijus).

Tomo verbalinės raiškos pokyčio įvertinimas. Kaip matyti pateiktame 10 paveiksle, pirmo užsiėmimo metu vaiko sakytinėje kalboje neaptikta dviejų kalbos dalių: skaitvardžio ir įvardžio. Daugiausiai rasta daiktavardžių, veiksmažodžių, būdvardžių. Pastebima, kad paskutiniame užsiėmime pastebėtos visos kalbos dalys. Lyginant gautus rezultatus pagal kalbos dalis, tai vartojimas sakytinėje kalboje padidėjo nuo 6 iki 8 kalbos dalių. Mažiausiai

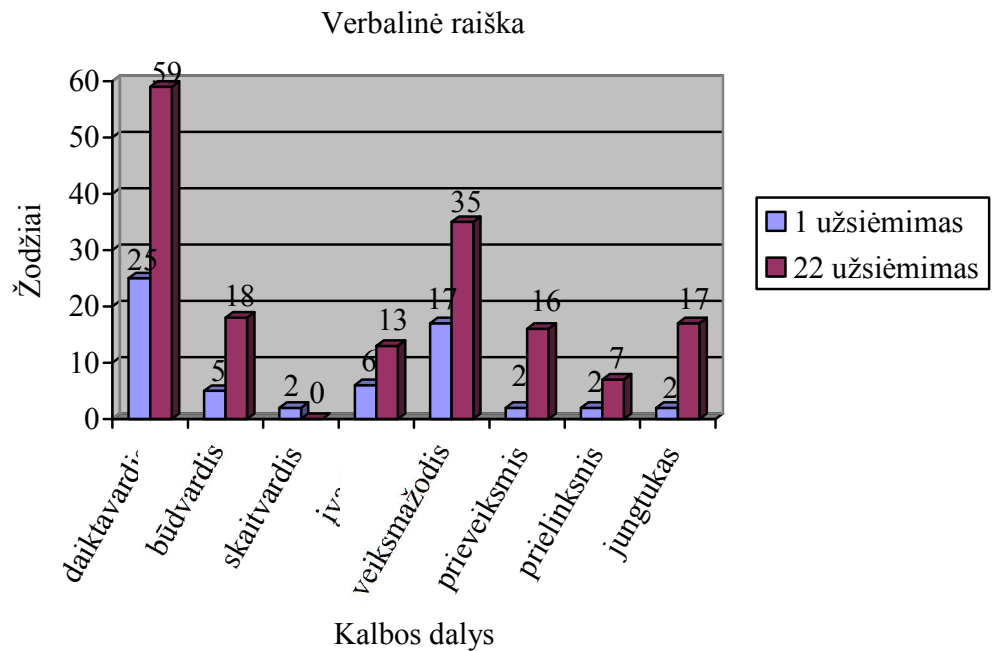
buvo aptikta skaitvardžių, jungtukų. Tiek daiktavardis, tiek veiksmažodis ir įvardis padidėjo vienodu žodžių kiekiu: 11 žodžių daugiau nei pirmame dailės užsiėmime.

10 pav. Tomo žodžių kiekio pokytis

Apibendrinimas. Tiriamojo Tomo verbalinės raiškos pokytis įvyko abiem vertinimo kriterijais: žodžių kiekis sakininėje kalboje padidėjo ir kartu padidėjo kalbos dalių kiekis.

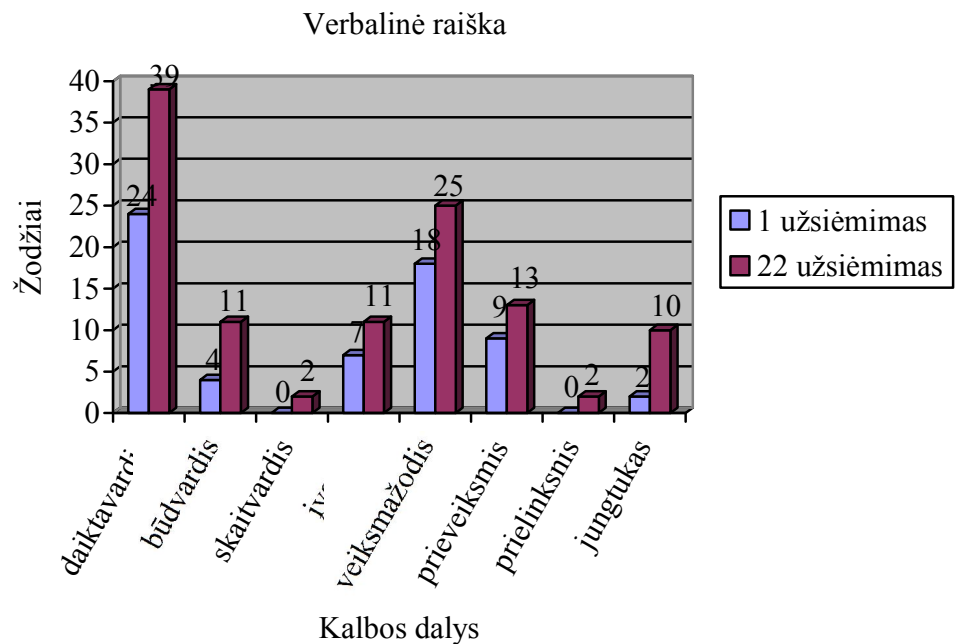
Arno verbalinės raiškos pokyčio įvertinimas. Dominuojančios kalbos dalys Arno sakininėje kalboje yra daiktavardis, veiksmažodis, būdvardis. 11 paveiksle matyti, jog ženkliausiai padidėjo daiktavardžių vartojimas – 34 žodžiais. Mažiausiai sakininėje kalboje aptinkama skaitvardžių. Nustatyta, jog tiriamasis moka skaičiuoti, tiesiog, manoma, jog nebuvo poreikio tiriamajam ką nors skaičiuoti dailinės raiškos metu.

11 pav. Arno žodžių kiekio pokytis

Apibendrinimas. Tiriamojo Arno verbalinės raiškos pokytis įvyko vienu kriterijumi: žodžių kiekis tekste padidėjo.

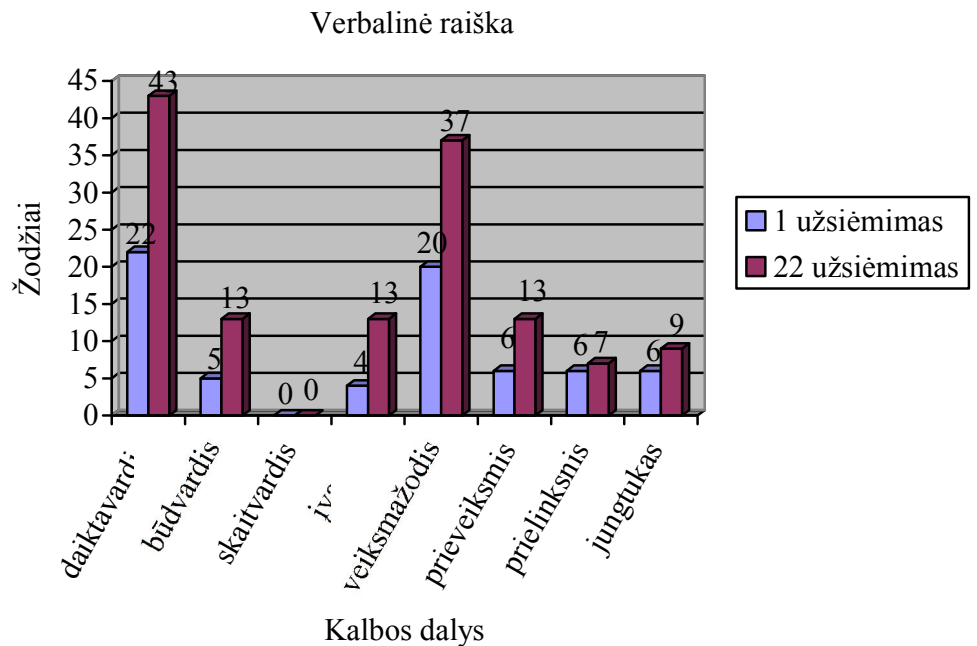
Deimantės verbalinės raiškos pokyčio įvertinimas. Tikslinga panagrinėti Deimantės sakininės kalbos struktūros duomenis. 12 paveiksle matyti tiriamosios kalbos dalių pokytis. Pirmo užsiėmimo metu vaiko sakinėje kalboje neaptikta dviejų kalbos dalių: skaitvardžio, prielinksnio. Pastebima, kad 22 užsiėmime pastebėtos visos kalbos dalys. Ženkliausiai padidėjo daiktavardžių vartojimas – 15 žodžių. Sekančios kalbos dalys pagal žodžių kiekio padidėjimą yra veiksmazodis ir būdvardis, kur kiekviena padidėjo 7 žodžiais. Taigi, tiriamosios sakininė kalba užsiėmimų pabaigoje pasižymėjo įvairiomis kalbos dalimis, tačiau didžiausią teksto dalį sudaro daiktavardžiai.

12 pav. Deimantės žodžių kiekio pokytis

Apibendrinimas. Tiriamosios Deimantės verbalinės raiškos pokytis įvyko abiem vertinimo kriterijais: žodžių kiekis sakininėje kalboje padidėjo ir kartu padidėjo kalbos dalių kiekis.

Gabrielės verbalinės raiškos pokyčio įvertinimas. Lyginant gautus rezultatus pagal kalbos dalis, tai vartojimas sakininėje kalboje nepakito: 1 ir 22 užsiėmimuose tiriamaoji vartojo 7 kalbos dalis. Kaip matyti 13 paveiksle, dominuojančios kalbos dalys yra daiktavardis, veiksmažodis. Nebuvo aptikta skaitvardžių. Didžiausias pokytis matyti daiktavardžio kalbos dalyje – 21 žodžiais padidėjo žodynas. Toliau pagal žodžių kiekio padidėjimą, antroje vietoje yra veiksmažodis – 17 žodžiais daugiau, nei pirmoje užsiėmimų dalyje.

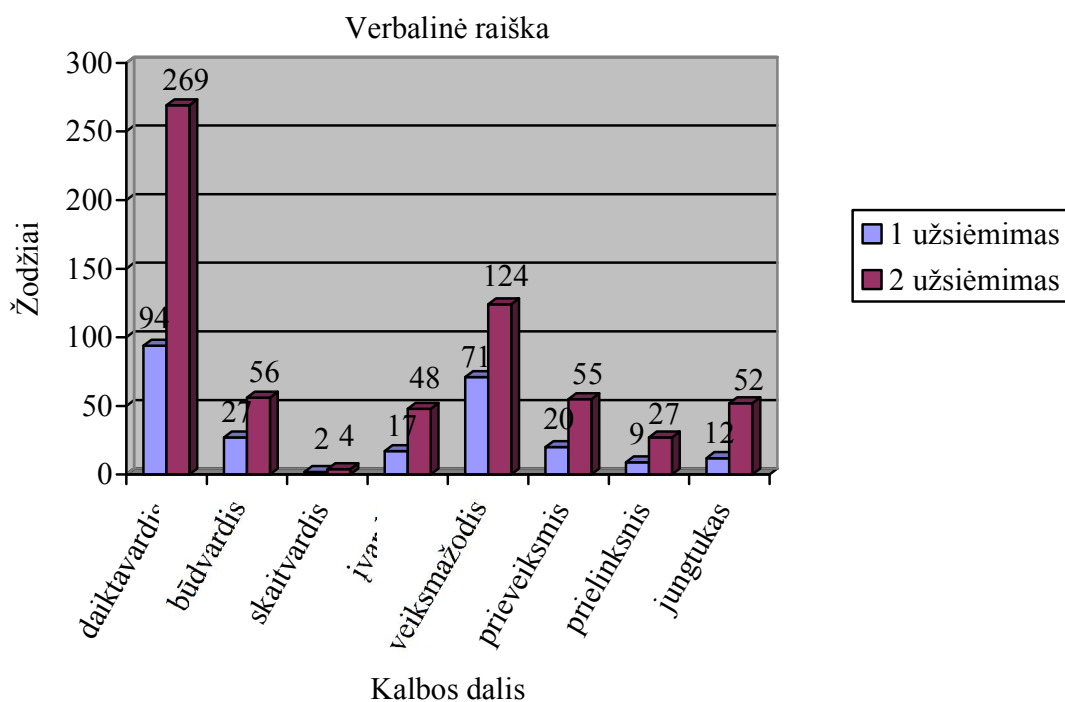

13 pav. Gabrielės kalbos dalių pokytis

Apibendrinimas. Tiriamosios Gabrielės verbalinės raiškos pokytis įvyko vienu vertinimo kriterijumi: žodžių kiekis sakininėje kalboje padidėjo ir nepakitęs liko kalbos dalių kiekis.

Visų tiriamųjų vartotų kalbos dalių ir žodžių kiekio analizė ir rezultatų apibendrinimas. Iš vartojamų kalbos dalių žodžių išsiskyrė sulėtėjusiai kalbos raidai būdingi netikslūs daiktų pavadinimai, veiksmai, vaikai dažnai vartoja tuos pačius būdvardžius, sudaro daug mažybinių daiktavardžių, sakinio dalis beveik nepraleisdavo. Tiriamųjų pasakojimai buvo suprantami, bet kartais neturėjo loginio ryšio. Iš daugelio paveikslų matyti, jog tiriamųjų žodynas prieš atliekant tyrimą nebuvo ypatingai skurdus. 6 metų vaiko žodyną sudaro 8000-14000 žodžių ir Nasvytienės (2004) teigimu, tai reiškia, kad tuo laikotarpiu vaikas sužino kasdien apie 8 naujas žodžių reikšmes. Iš paveikslų matyti, kad tiriamųjų žodynas plėtojosi ir atsiskleidė šių sulėtėjusios kalbos raidos vaikų pagrindiniai sakininės kalbos elementai, t.y. visų tiriamųjų sakininės kalbos didžiausią dalį sudaro dvi pagrindinės kalbos dalys – daiktavardis ir veiksmazodis.

Po dominuojančių kalbos dalių labiausiai vartojamos šios tiriamųjų vaikų kalbos dalys: būdvardis, įvardis irrieveiksmis. Kitos kalbos dalys keitėsi atitinkamai pagal vaikų gebėjimus.

14 pav. Visų tiriamųjų vartotos kalbos dalių ir žodžių kiekis

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad visų tiriamųjų verbalinės raiškos žodyno pokytis įvyko nepriklausomai nuo tiriamųjų individualių gebėjimų. Taip pat galima akcentuoti, jog ne kiekvienas vaikas turi gerų kalbinių gebėjimų, jautrią plataus diapazono mąstyseną, todėl labai svarbi ne tik verbalinė, bet neverbalinė veiklos organizavimo forma.

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad sulėtėjusios kalbos raidos vaikai susiduria su verbalinės raiškos problemomis dėl kalbos požūrio mišriose šeimose, šiek tiek skurdesnio žodyno nei įprastos raidos vaikų, negebėjimo nuosekliai perteikti informacijos ir rišliai pasakoti.
2. Sėkmingas vaikų verbalinės raiškos problemų sprendimas įmanomas specialiai organizuotoje aplinkoje, skatinant kuo įvairesnę patirtį bei tarpusavio komunikavimą ir bendradarbiavimą. Galimas sprendimas vartoti kelias kalbas, kai socialinė aplinka yra daugialypė kalbos atžvilgiu. Tokia aplinka yra sudaroma dailės užsiėmimuose, susidedančiuose iš sudominančios vaikus įvadinės dalies, kūrybinio proceso eigos ir jo aptarimo. Užsiėmimų metu skatinama dailinės ir verbalinės raiškos patirtis, įgyjami ir lavinami įgūdžiai.
3. Dailės užsiėmimų metu, fiksuojant vaikų kūrybos proceso metu kalbą, atsiskleidė, kad grupės tiriamųjų žodyno turtingumas, išraiškingesnės ir įtaigesnės kalbos ugdymas yra skatinamas tiesioginiu poveikiu – sudarant sąlygas paklausti vaikui, laisviau žaidžiant, vaidinant, kuriant, pasakojant apie savo dailinės raiškos kūrinį, taip pat stebint savo draugus, pedagogą, įtraukiant vaikus į įvairių gamtos reiškinių stebėjimą.
4. Tiriamųjų sakytinės kalbos fenomenografinė analizė atskleidė tokius, leidžiančius suprasti, kokią informaciją, gautą dailės užsiėmimų metu, sulėtėjusios kalbos raidos vaikai panaudoja savo sakytinėje kalboje, verbalinės raiškos požymius: vaizdingi posakiai, perkeltinės reikšmės pasakymai ir palyginimai, vaikų veiksmingų klausimų kėlimas, vaiko pasakojimas, vaiko atsakymai į pedagogo klausimus ir vaiko prisiminimai.
5. Atlikta sakytinės kalbos content analizė leido nustatyti tokius tiriamųjų verbalinės raiškos pokyčius:
 - visų tiriamųjų tekstai, lyginant rezultatus prieš verbalinės raiškos inspiravimą ir po verbalinės raiškos inspiravimo, padidėjo pasakytų žodžių kiekiu;
 - kalbos dalių kiekis tekstuose padidėjo nežymiai.
6. Pasitvirtino hipotezė, kad dailė plėtoja vaikų sulėtėjusios kalbos žodyną.

Rekomendacijos

Atlikus tyrimą, galima pateikti tokias rekomendacijas:

1. Sprendžiant sulėtėjusios kalbos raidos vaikų verbalinės raiškos problemas, kaip vieną iš efektyvių priemonių, dirbant su vaikais iš kitos kalbinės kultūros, galima būtų paminėti kaip galimybę su vaikais būtinai bendrauti valstybine kalba ir tik išimtiniais atvejais toleruoti vertimų metodą. Nevartotinus lietuvių kalboje žodžius keisti tinkamais lietuvių kalbai per įvairią kūrybingą veiklą.
2. Pedagogai turi:
 - kreiptis pagalbos į kvalifikuotą psichologą, kad galima būtų išvengti neigiamos dvikalbystės įtakos vaiko intelekto, kalbos, o taip pat socialiniam bei psichologiniam vaiko augimui;
 - mokyti vaikus meniškame kūrinyje rasti kuo daugiau prasmų, vaizdingų palyginimų, vykdyti pokalbius, vaidinimus, žaidimus prieš ar po dailinės raiškos inspiravimo, skatinti vaikus patirtais įspūdžiais remtis kūrybiniuose darbuose;
 - vystyti pagarbius santykius su vaiku iš kitos kalbinės kultūros, domėtis jo gimtąja kalba, mokyti vaiką naudotis verbaliniais ir neverbaliniais bendravimo būdais ir dalyvauti bendroje veikloje su bendraamžiais;
 - raginti vaiko idėjas ir sumanymus įgyvendinti per kūrybinę veiklą, skatinti režisuoti spektakliukus, piešti jiems dekoracijas ir dalyvauti ugdymo įstaigos rėmėjų, partnerių organizuotose šventėse.
 - sudaryti ir pateikti informacinio pobūdžio knygelę tėvams, kurios pagalba šeimos iš kitos kalbinės kultūros kartu su vaiku galėtų tobulinti valstybinę kalbą.
3. Darželiai, bendradarbiaudami su vaikų tėvais, turi sudaryti sąlygas dailės centrų įkūrimui įstaigos viduje, nes būtent čia vaikas tampa savo tikslingos veiklos projektuotoju ir savo ateities režisieriumi ne tik popieriaus lape, bet ir gyvenime.

Literatūra

1. Aidukienė, V. (2003). *Dvikalbis ugdymas: prielaidos, tyrimai*. <http://www.pedagogika.lt/naujienos/prielaid>. (žiūrėta 2011-03-16).
2. Adleris, A. (2008). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga.
3. *Aktyvaus mokymosi metodai: Mokytojo knyga* (1998). Vilnius: Garnelis.
4. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Annick De Houwer (2003). *Two or More Languages in Early Childhood: Some General Points and Practical Recommendations*. www.cal.org/ericcll/digest/earlychild.html. (žiūrėta 2011-03-12).
6. Ambrukaitis, J. (2000). *Vaikų, turinčių mokymosi sunkumų, gimtosios kalbos ugdymas I klasėje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Augis, R. Ir kt. (red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
8. Bennett, B., Rolheiser-bennett, C., Stevahn, L. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
9. LR švietimo ir mokslo ministerija (2003). *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, mokyklinis ir pagrindinis ugdymas*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
10. Brazauskaitė, A. (2001). *Žymaus ir vidutinio protinio atsilikimo vaikų savivokos ugdymas daile*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001).
11. Brazauskaitė, A. (2004). *Vaikų dailės terapinis aspektas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
12. Brochman, I. (1998). *Vaikų piešinių paslaptys*. Vilnius: Presvika.
13. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: LSN švietimo ir įgūdžių departamentas.
14. Dalley, T. (2004). *Dailė kaip terapija*. Dailės taikymo gydymui įvadas. Vilnius: Apostrofą.
15. Dapkutė, R. (2003). *Kalba be žodžių: dailės kaip terapijos taikymo praktika*. Vilnius: VŠĮ "Rafaelis".
16. Daugirdienė, I. Gairelytė, D., Prasauskienė, A. (2007). *Mokykimės bendrauti*. Knyga apie kai kuriuos kalbos raidos sutrikimus ir alternatyvią komunikaciją specialistams, dirbantiems su sutrikusios raidos vaikais ir tų vaikų tėveliais. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Daukšytė, J. (2003). *Dėmesys ir atmintis kognityvinės psichologijos kontekste*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

18. Davis, J., Gardner, H. (2000). *Kognityvinė revoliucija ir jos poveikis vaiko-dailininko supratimui bei ugdymui*. Matonis V. (sud.). Šiuolaikinio meninio ugdymov koncepcijos. Vilnius: Enciklopedija.
19. Dubowski, J.K. (2004). *Alternatyvūs vaikų piešimo raidos aiškinimo modeliai: kelios dailės terapijai svarbios išvados. Dailė kaip terapija*. Vilnius: Apostrofa.
20. Duoblienė, I. (2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link*. Vilnius: Tyto Alba.
21. Chomsky, N. (1991). *Language and mind*. New York.
22. Einon, D. (1998). *Ankstyvasis ugdymas*. Vilnius: Egmont Lietuva.
23. Gaižutis, A. (1988). *Vaikystė ir grožis*. Kaunas: Šviesa.
24. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1998). *Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. J. Ambrukaitis (Sud.). Specialiujų poreikių vaikai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Garšvienė, A., Dapšienė, L., Gudavičienė J., Kostkienė, Z., Morkuvienė G. (2000). *Neišplėtotos kalbos ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
26. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Kaunas: Šviesa.
27. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Ambrukaitis, J. (sud.). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Vadovėlis edukologijos specialybės studentams. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Grabauskienė, A., Morkytė, J. (1995). *Dailė ir darbeliai 1-4 klasėje*. Kaunas: Šviesa.
29. Grinevičienė, N. (1995). *Pedagoginės sąlygos kūrybiniams vaidmeniniams žaidimams*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
30. Goebel, W., Glockler, M. (2006). *Padėkime augti*. Vilnius: Tėvų paramos Valdorfo pedagogikai bendrija.
31. Gudynas, P., Buivydyvičius, V. ir k.t. (red.kol.). (2002). *Meninio ugdymo plėtotės nuostatos ir jų įgyvendinimo priemonės*. Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
32. Hallachan, D.P., Kauffman, J. M., (2003). *Ypatingieji mokiniai*. Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera
33. Hintas, M. (1989). *Be rožinių akinių žvelgiant į dvikalbystę*. Mintys apie gimtąją kalbą. Vilnius: Mokslas.
34. Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O, Stošiuvienė, K. (2002). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų žymiai ir vidutiniškai neišplėtotos kalbos ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

35. Jacikevičius, A. (1995). Svetimų kalbų mokymas ir daugiakalbystė vaikystėje. *Žvirblių takas*, 2 (22), 26.
36. Jacikevičius, A. (1997). *Psichologiniai daugiakalbystės tyrimai Lietuvoje*. Lietuvos edukologija. Vilnius.
37. Johansen, B., Rathe, A., L., Rathe, J. (1999). *Vaiko galimybės ir mokykla*. Vilnius: Margi raštai.
38. Jovaiša, L., Vaitkevičius, J. (1989). *Pedagogikos pagrindai 2*. Kaunas: Šviesa.
39. Kabalaitė, R. (2001). *Valdorfo pedagogikos įgyvendinimas Lietuvos ikimokyklinio ugdymo institucijose* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001).
40. Kalinauskienė, R. (2006). Vaizdų kalba. *Žvirblių takas*, 3, 52.
41. Karkockienė, D. (2010). Kūrybiškumo samprata įvairiose psichologinėse teorijose. *Ugdymo psichologija: mokslo darbai*. (16), 30-38.
42. Kučinskienė, R. (2006). *Dailės terapija*. Vilnius: Kronta.
43. Lapėnienė, A. (2005). Mokymosi procesas mediacinėje priemonių sistemoje. (Nepublikuota daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2005).
44. Labanauskienė, A. (2004). *Vaikų kalbos skatinimas*. Kaunas: S. Jokužio leidykla.
45. Leonard, L. (1994). *Language disorders in preschool children*. London.
46. Lowenfeld, V., Brittain, W. L. (1987). *Creative and mental growth*. Macmillan publishing Company.
47. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija. Bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
48. Nasvytienė, D., Vinogradskienė, R. (2004). Pirmieji vaiko piešiniai ir jų kitimo tendencijos. *Ugdymo psichologija*, 13, 6-11.
49. Neifachas, S. (2008). *Ugdymo filosofijos logografika studijoms*. Vilnius: Ciklonas.
50. Nemčinskaitė, D. (2006). Pamąstymai apie meninį ugdymą. *Žvirblių takas*, 1, 46.
51. Maslow, H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
52. Matonis, V. (2000). *Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje*. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Vilnius: LRŠMM leidybos centras.
53. Matlašaitienė, R. (2006). Ankstyvoji vaizdų pagava. *Žvirblių takas*, 1, 48-49.
54. Mazolevskienė, A. (2003). *Dvikalbių vaikų lietuvių kalbos mokėjimo ypatumai*. Mano vaikai: priešmokyklinio vaiko ugdymas. Kaunas: Šviesa.
55. Myers, D., G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

56. Monkevičienė, O. (2001). *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Vilnius: Minklė.
57. Monkevičienė, O. (2003). *Mano vaikai*. Vilnius: Minklė.
58. Montessori, M. (2000). *Vaikystės paslaptis*. Kaunas: Šviesa.
59. Muchina, V. (1988). *Vaiko psichologija*. Kaunas: Šviesa.
60. Mulevičiūtė, J. (Red.). (1999). *Dailės žodynas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla
61. Piaget, J. (2002). *Vaiko kalba ir mąstymas*. Vilnius: Aidai.
62. Pileckaitė – Markovienė, M., Nasvytienė, D., Bumblytė, A. (2004). *Vystymosi psichologija: Vaikystė*. Vilnius: Enciklopedija.
63. Piličiauskas, A. (1998). Neįgaliųjų meninė socializacija: nūdienos situacija ir ateities uždaviniai. *Specialusis ugdymas*, 1, 111-114.
64. Prakurotienė, A. (2000). Kūrybingumo ugdymas lietuvių liaudies menu pradinėse klasėse (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2000).
65. Poškienė, I. (2010). Sutrikusios klausos mokinių verbalinės raiškos skatinimas dailės terapijos sesijose (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2010).
66. Pozdniakovienė, L. (2001). *Pratimai, lengvinantys mokymąsi*. Vilnius: Kronta.
67. Rimkutė E. (2008). *Mano knyga – vaikas*. A. Šidlauskaitės gyvenimo ir psichologinės pedagoginės praktikos bruožai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
68. Rajeckas, V. (1995). *Asmenybės raida ir ugdymas*. Vilnius: Asveja.
69. Rogers, C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu*. Psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją. Vilnius: Via Recta.
70. Skripkienė, R. (2002). Lietuvių kalbos gebėjimų lygmenys: nelietuvių mokyklų pradinukų kalbinės raiškos valstybine kalba tyrimai. *Pedagogika*, (36), 25-32.
71. Staknienė, I., Tuinylaitė, R., Vizgirdienė, E. (2006). *Dailė ir technologijos*. Kaunas: Šviesa.
72. Stasiūnaitė, J. (2000). Dvikalbystė ir jos problemos ikimokykliniame amžiuje. *Žvirblių takas*, 5 (33), 34-38.
73. Staerfeldt, E., Mathiasen, Ch. R. (1999). *Pedagogika ir demokratija*. Vilnius: Aidai.
74. Šalkauskis, S. (1991). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas.
75. Šiaučiukienienė, L. (1997). *Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas*. Monografija. Kaunas.
76. Tamulienė, V. (2002). *Dailės specialioji didaktika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
77. Vaičiulienė, A. (2004). *Meninio ugdymo aktualijos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

78. Vaitkevičienė, A. (2006). Vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių Aš veiksmingumo lavinimas edukacinėmis situacijomis skatinant dailinę raišką. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2006).
79. Valackienė, A. (2004). *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Technologija.
80. Vengeris, A. (2007). *Psichologiniai piešinių testai*. Vilnius: Presvika.
81. Urbutis, V. (1978). *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslas.
82. Walsh, K. B. (2001). *Į vaiką orientuotų klasių kūrimas*. Vilnius: Lietus.
83. Winnicott, D. W. (2000). *Vaikas, šeima ir išorinis pasaulis*. Vilnius: Via Recta.
84. Wood, M. (2004). *Vaikas ir dailės terapija: psichodinaminis požiūris. Dailė kaip terapija*. Vilnius: Apostrofa.
85. Zambavičienė, E. (2006). *Vaiko psichologinis pažinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
86. Žarina, V. (2005). Dvikalbių ir vienkablių priešmokyklinio amžiaus vaikų kalbiniai gebėjimai. (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005).
87. Žilienė, D., O. (2002). *Šteinerio pedagogika ir jos pasekėjai*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagoginio centro leidybos grupė.
88. Žilienė, D., O. (2008). *Valdorfo pedagogikos sklaida Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagoginio centro leidybos grupė.
89. Žilienė, D., O., Červokienė, D. (2009). *Mes dirbame Valdorfo darželyje*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagoginio centro leidybos grupė.
90. Žukauskienė, R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
91. Выготский Л. С. (1982). *Развитие личности и мировоззрения ребенка*. Психология личности. Москва.
92. Выготский Л. С. (1991). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика.
93. Караменко, Ю., Г. (1982). *Куколный театр для дошкольников*. Москва.
94. Киселева В. А., (2007). *Речевая деятельность детей с ЗПР: своеобразие или нарушение?* Дефектология N. 3.
95. Неменский Б. М. (1987). *Мудрость красавицы о проблемах эстетического воспитания*. Москва: Просвещение.

Summary of the Master's Thesis

Jolanta Naruševičienė

Enrichment of the Vocabulary of Children with Language Delay via Artistic Expression

The theoretical analysis carried out in the thesis revealed that children with language delay face problems with verbal expression due to the approach to language culture in multilingual families, slightly poorer vocabulary than the children of usual development, and the inability to pass on information in a consistent manner and to narrate coherently and logically. These problems may be solved during art workshops, where conditions are provided for developing children's vocabulary, enhancing their motor functions, forming images, developing social skills, and acquiring experience in artistic expression.

The *hypothesis* is advanced that it is likely that art enriches the vocabulary of children with language delay.

Research using the method of action was conducted, aiming at exploring the effect of art workshops on the verbal expression of children with delayed language development. Using the results of the analysis of literature, art workshops were organised where the manifestations of artistic expression as inspiration and encouragement of verbal expression were observed.

Four children of pre-school age (6 years of age) with language delay participated in the research.

The results of encouraging the verbal expression of children with language delay were analysed in the *empirical* part of the thesis, as well as the content and phenomenographic analyses conducted led to the following main conclusions of the research:

1. The observation of art workshops revealed that the enrichment of vocabulary and development of more expressive and suggestive language in the group researched are encouraged by direct effect: providing conditions for a child to ask, play more freely, act, create, speak about his piece of art, and surprise his friends and teachers and involving the child in the observation of various natural phenomena.
2. The phenomenographic analysis of the spoken language of the group researched revealed the following characteristics of expression that allow us to understand which information received at art workshops children with language delay use in their speech: asking questions, narrating, replying to the teacher's questions, children's memories, images, figurative speech, and comparisons.
3. Content analysis of spoken language showed the following changes in verbal expression of the group researched:
 - to compare the results prior to and after verbal expression was inspired, the number of words used increased in the speech of the group researched;
 - the number of parts of speech increased insignificantly.

Key words: language delay, artistic expression, artistic skills.

Priedai

Ugdytinių charakteristikos (vaikų vardai pakeisti)

Identifikacinė informacija			Logopedo išvada	Kalbos būklė	Pastabos
Tomas	vyr.	6 m.	Sulėtėjusi kalbos raida.	Artikuliacinis aparatas nepaslankus. Tarpdantiniai garsai „s“, „z“, „c.“ Dėmesys trumpalaikis. Dažnos linksnių derinimo klaidos. Smulkioji motorika išlavėjusi gerai.	Gyvenantis kitoje kalbinėje aplinkoje. Šeimoje kalbama lietuvių, rusų kalbomis.
Arnas	vyr.	6 m.	Sulėtėjusi kalbos raida.	Skurdokas žodynas. Iškraipo sudėtingos struktūros žodžius. Savarankiškoje kalboje painioja „l“ - „v“.	Gyvenantis kitoje kalbinėje aplinkoje. Šeimoje kalbama lietuvių, rusų kalbomis.
Gabrielė	mot.	6 m.	Sulėtėjusi kalbos raida.	Nepakankamai tikslus žodynas. Pasitaiko linksnių derinimo klaidų. Savarankiškoje kalboje painioja „š“ - „ž“.	Gyvenanti kitoje kalbinėje aplinkoje. Šeimoje kalbama lietuvių, lenkų kalbomis.
Deimantė	mot.	6 m.	Sulėtėjusi kalbos raida.	Žodynas nepakankamas. Ne itin taisyklinga gramatinė kalbos sandara. Netaisyklingai taria garsą „r“.	Gyvenanti kitoje kalbinėje aplinkoje. Šeimoje kalbama lietuvių, lenkų kalbomis.

1-22 dailės užsiėmimų aprašymai

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 1

Data: 2011-09-06

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: “Žemė turi savo kalbą”.

Tikslas: mokyti pamatyti žemės grožį per kūrinis ir paveikslus.

Uždaviniai:

1. Turtinti vaizdinius apie žemėje vykstančius reiškinius ir žodyną.
2. Mokytiis džiaugtis įvairiais orais ir juos apibūdinti.
3. Mokyti perteikti gėlių formas.
4. Skatinti verbalinę raišką pasakojant.

Priemonės: spalvotas popierius, žirkklės, flomasteriai, klijai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Su vaikais kalbama apie žemės kalbą, kaipgi žemė gali kalbėti? Taikomas minčių metodas. Ji kalba miškais, pievom, lietumi, vėjeliu. Mes turime jai būti geri, tada žemė atsilieps tuo pačiu. Kiek daug žemėje upių, ežerų, kalvų. Su vaikais aiškinamasi, ką nori mums žemė pasakyti, jei pavasario žibutės nulenkia savo galveles? (tuoj bus lietus); jei prieš rytą rasa krinta ir kyla rūkas? (visą dieną bus gražu); jei danguje nardo kregždės aukštai? (nelis ir bus šviesu); jei žemai plaukia debesys sunkūs? (tuoj bus lietus); jei varlės vakare garsiai kurkia? (rytas bus šviesus); jei paukščiai ant šakų po sparnais paslėps snapu? (naktį bus daug šalčiau); jei raudona saulė leisis ir dangus bus raudonas? (vėjas kitą dieną smarkiai pūs); kai mėnulis ir žvaigždės ryškiai šviečia danguje (kitą dieną bus giedra diena); jei medžiuose susigūžę varnos tupi, tai žiema gąsdins speigu; jei dūmai driekias iš

namo kamino prie pat žemės, tai atodrėkis arti ir vaikai lipdys sniego senius žiemą. Su vaikais skaitome knygeles „Lašiuko kelionė“ ir „Ką papasakos lašiukas“.

4.2. Kūrybinis procesas.

Ugdytiniai, išklausę lašiuko istorijas, pateikė savo mintis, kaip debesys gauna lašiukus iš žemės, o po to kaip lašiukas su savo broliais keliauja į žemę. Vaikams buvo pasiūlyta, kad žemė kalbės lietumi ir lašiukai kris ant žemėje augančių žiedų. Vaikams reikėjo suformuoti gėlių stiebus, lapus, žiedus iš popieriaus. Su gėlėmis, priklijuotomis ant pagaliukų, vaikai atpasakojo lašiuko istoriją. Jų gėlės tarpusavyje „kalbėjosi“. Vaikams puikiai sekėsi lankstyti gėlių lapus ir stiebus. Žiedus lankstyti padėjo vadovė, bet tik tada, kai ugdytiniai patys paprašė pagalbos.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Po kūrybinio darbo, vaikai atsakinėjo į pateiktus klausimus: kur nukrito lašiukas? Ką atsakė gėlė? Ką lašiukas veikė? (pagirdė ištroškusią gėlę, nuplovė dulkes). Kaip pasikeitė gėlė? (lapeliai ėmė žvilgtėti, žiedas išsiskleidė). Buvo stebima, kaip vaikai derina žodžių galūnes gimine, skaičiumi, linksniu. Vadovė mokė sukurti mįslę: „Viskas ant jos laikosi, nenukrenta ir ji apskrita kaip?“ Vaikai atsakė: kaip obuolys, kaip apelsinas, kaip kamuolys, kaip arbūzas.

5. Savirefleksija.

Įvadinėje dalyje vaikai patys kūrė atsakymus į vadovės pateiktus klausimus, pavyzdžiui, pateikus klausimą apie žibučių nulenktas galveles, vaikai siūlė įvairius pasiūlymus, kaip gi galėtų pasikeisti oro sąlygos. Aktyviausia šiame užsiėmime buvo Gabrielė. Pasyviai nusiteikusių nebuvo, nes vadovės emocianalus pasakojimas sužadino vaikų vaizduotę ir jiems labai patiko visiems pateikti savo nuomonę.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 2

Data: 2011-09-11

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Arbatžolių pievelėje“.

Tikslas: susipažinti su vaistažolėmis.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip atrodo vaistažolės.
2. Skatinti sukurti savo vaistažolę ir ją apibūdinti.
3. Skatinti verbalinę raišką apibūdinant vaistažoles.

Priemonės: gipso juosta, gvašas, lakas, spalvotas popierius, grikliai, klėjai, žirkklės.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vadovė padėjo ant stalo popierinį medžio kamieną, kiekvienam išdalino po gėlės žiedą ir pasakė, kad šiandien kursim sveikos grupės receptą. Vadovė pasidomėjo vaikų, kokia turėtų būti sveikatos medžio žiedų spalva. Vaikai pasakė, kad sveikatos spalva yra rožinė, nes jie girdėjo per televizorių. Ugdytoja skaitė knygą „Mažosios burtininkės vaistažolės“. Vaikai sužinojo, kokių esama vaistažolių, kaip jomis gydytis. Vadovė pasiūlė sukurti savo vaistažoles, pasiūlyti, ką jomis galima gydyti.

4.2. Kūrybinis procesas.

Kiekvienas vaikas aplikavo žiedą ir pasakė po vaistažolės pavadinimą, taip pat į sveikatos recepto sudėtį įėjo medus. Nutarėme visa grupė sukurti rožinius žiedus, plėšydami popieriaus skiautes ir žiedo vidurį pabarstyti grikliais. Tiriamieji vaikai patys pasakė, kad prie šio medžio turi gyventi bitės, nes jos irgi neša sveikatą. Vadovė paklausė, kaip jos neša sveikatą? Vaikai atsakė, jog bitės neša medų. Ten kur daug žiedų, daug yra bičių. Vadovė uždavė mįslę: „Miela mergelė, lipk man ant galvos, tau bus saldu, man lengva“ (Bitė ir gėlė). Vaikams labai įdomu buvo klausytis „mažosios burtininkės“ pasakojimų. Vėliau jiems buvo pasiūlytas gipsas, iš kurio jie turėjo suformuoti savo vaistažoles. Vaikai darbo metu pasakojo, kad knygos personažui – burtininkei

reikia pagalbininkų – bičių, kurios padėtų gydyti savo medumi. Kiekvienas vaikas sukūrė savo vaistažolę, ją įvardino, papasakojo, kaip ji gydo.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Po kūrybinio darbo, vadovė skaitė eilėraščius apie vaistažoles: „Čiobreliai“, „Kraujažolė“, „Mėta“, „Pakalnutės“. Vaikų buvo prašoma pristatyti savo vaistažolę rimuotai. Vaikas pristatė: „Širdelė žolė gydo gerai. Ją myli močiutė labai“, „Mano žolytė gydo gerai. Ją mato mano akytės labai“, „Žydi saulelė žolė, aš einu pro ją. Gydo ji mano kojelę“. Tik vienas Tomas apibūdino trumpai, bet sugalvojo, ką ji gydo : „Mano žolė gydo rankelę.“

5.Savirefleksija.

Vaikai suprato, kad gamtoje esama pilna stebuklų, kad mūsų žemė nepakartojama ir labai paslaptinga. Vaikams visada patinka užsiėmimai, kai jie patys prisideda prie kūrybos. Nuo senų senovės pas burtininkus, žiniuonius eidavo žmonės įvairių vaistažolių. O per šį dailės užsiėmimą vaikai patys tapo burtininkais, patys kūrė vaistažoles, ieškojo atradimų, nuo ko gi gydo jų vaistažolės. Prie grupės sveikatos recepto prisidėjo kiti bendraamžiai, gavosi nuostabus bendradarbiavimo kūrinys.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 3

Data: 2011-09-13

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Atrandu įdomų pasaulį“.

Tikslas: atskleisti nežinomų šviesos ir šešėlio paslapčių.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip pasidaryti šešėlių teatrą.
2. Ugdyti kalbą vaidinant.
3. Mokyti minti mįsles.

Priemonės: popierinės teatro lėlės, mediniai pagaliukai, veidrodinis popierius, klijavimo juosta, žirkklės, sąvaržėlės.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikams pateikta mįslė: „Didelis iš ryto, mažas – per pietus, o vakare vėl virsta milžinu“ (šešėlis). Prieš atliekant kūrybinį darbą, su vaikais eidavome į lauką, stebėjome, kaip vakarais šešėlis ilgėja. Sužinojome, jog nuo šešėlio nepabėgsi, nepasislėpsi. Vaikai sužinojo, jog šešėlio neliks, jei iš įvairių pusių švies lempos. Tiriamieji vaikai pavaidino teatrą savo draugams.

4.2. Kūrybinis procesas.

Su vaikais įminėm mįslę: „Be akių, bet visus mato, kas prieš jį atsistoja. Pats savęs nemato, bet kitą parodo“ (veidrodis). Pastebėjau, kad vaikai dažnai apžiūrinėjo veidrodį, nesuprato, kaip save jie gali matyti. Vaikams buvo paaiškinta, iš ko susideda veidrodis. Žiūrėjome, ar veidrodis parodo visą teisybę? Vaikai pakėlė dešinę ranką, o atvaizdas kėlė kairę. Užmerkė kairę akį, o merkė atvaizdas dešinę. Vaikai bandė nupiešti namą, žiūrėdami į savo pieštuką veidrodyje, veidrodis apsuko vaizdą. Vaikams buvo išdalintas veidrodinis popierius, jo negalima suklijuoti, bet sutvirtinti sąvaržėlėmis ir klijavimo juosta galima. Ilgai galvojome, ką galima iš jo padaryti. Gavosi bitės, kadangi neseniai apie jas kalbėjome, vaikai jas prisiminė ir pasiūlė jas pasidaryti. Vadovė uždavė

mįslę: „Ne žmogaus padarytas, o gardumas neapsakytas“ (Medus). Kaip mano, ką tokio bitės gamina, ko negali pagaminti žmogus? Toks papildomas klausimas padėjo tiriamiesiems greičiau atrasti teisingą atsakymą.

5.Savirefleksija.

Kai vaikai dirba kūrybiškai - patiria malonumą, kuris šalina nuovargį. Per šį užsiėmimą jiems patiko padėti ruošti šešėlio teatrui lėles, patys jas kirpo, tvirtino ant ilgų pagaliukų su lipnia juosta. Vaidindami turtino savo kalbą, vaizduotę. Jiems patiko tyrinėti save veidrodyje, kartu mokėmės ir kūno dalių, nes vaikai prieš veidrodį kėlė tai koją, tai ranką, įtvirtinom dešinę, kairę puses. Na, o dailės procese vaikai tyrinėjo veidrodinį popierių, jis labai jų neklausė, nes buvo slidus, bet vaikai buvo kantrūs ir visų svarbiausia, patys pasiūlė, ką darys iš tokio popieriaus. Su vaikais dar kalbėjome apie saulės zuikutį: įminėm mįslę „Be kojų, be ausų, bet zuikio giminaitis“.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 4

Data: 2011-09-18

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Baltijos jūros diena“.

Tikslas: susipažinti su jūros pasauliu.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kokia yra jūros gyvūnija.
2. Ugdyti kūrybiškumą kuriant jūros dugną.
3. Mokyti perteikti žuvų formas.
4. Skatinti verbalinę raišką, atsakant į klausimus apie jūrą.

Priemonės: didelis spalvotas lapas, spalvotas popierius, klijai, akvarelė, akmenys, plastelinas.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikams sekama pasaka „Undinė“ . Klausama, kokia pasakoje buvo jūra? Kokie jūros gyventojai? Kokių pasakos personažų nėra tikrame gyvenime? Parodomas jūros paveikslas ir klausama vaikų: ką jie šiame paveiksle mato?

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai lankstė žuvis, iš pradžių jie lankstė vienos formos žuvis ir klijavo jau ant paruošto didelio spalvoto lapo, taip pat dugne jie pavaizdavo augančias žoles, esančius akmenis ir smėlį iš plėšyto popieriaus. Kitos formos žuvis jie klijavo ant kito popieriaus, taip pat formavo dugną ir papildomai dažė akvarele jūrą.

Vėliau vienas vaikas pasakė, kad jūroje gyvena ir kitokios būtybės, panašios į krabus. Vadovė paklausė, kaip jos atrodo. Arnas paėmė akmenis (grupėje buvo akmenų, kriauklių) ir apklijavo juos plastelinu. Vieną žuvį jis įvardijo – builis. Paaškino, kad jo tėtis tokią žuvį pagavo.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Vaikų buvo klausiama, kuo sužavėjo, sujaudino jūros pasaulis. Kokias jie žino Baltijos jūros žuvis (menkė, silkė, strimelė, starkis, sykas, lašiša, plekšnė, uotas, builis, vėgelė)? Vaikai žinojo silkę, lašišą, plekšnę, builį. Su vaikais vartėm enciklopedijos korteles su žuvų paveikslukais. Aptariant jūrą, vadovės buvo paklausta, kas sukelia bangas jūroje. Vaikai atsakė, kad vėjas. Tada vadovė uždavė mįslę: „Be rankų, be kojų, be galvos, be pilvo, o kur tik pasisuka, visur pučia“ (Vėjas). Įminus mįslę, buvo klausiama, kaip pučia vėjas?

5. Savirefleksija.

Šiuolaikiniai vaikai labai daug kuo domisi, daug žino, bet negali įvardyti. Jūros temą pasiūlė vienas ugdytinis. Jis neseniai grįžo iš Kroatijos ir matė ten daug žuvų. Jis pats paklausė, kokios žuvis gyvena Lietuvos pajūryje. Ši tema labai patiko vadovei, nes pati galėjo daugiau pasigilinti ir sužinoti įdomių dalykų. Per šį užsiėmimą visi labai noriai dirbo, domėjosi žuvų gyvenimu ir sužinojo daug naujų rūšių žuvų.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 5

Data: 2011-09-20

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Gydančių žodžių šalyje“.

Tikslas: suvokti, kad yra daug padėkos, gražių bendravimo žodžių.

Uždaviniai:

1. Turtinti savo kalbą išreiškiant vaizdinius dailinėmis raiškos priemonėmis.
2. Stengtis kalbėti taisyklingai aptariant kūrinį.
3. Ugdyti pagarbą gražiam lietuviškam žodžiui.
4. Mokyti ne tik kalbėti, bet ir klausyti.
5. Mokyti kurti geranorišką aplinką.

Priemonės: spalvotas popierius, žirkklės, klizai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikams perskaitytas tekstas „Aidas“. Sutrumpintas tekstas: „Juozukas atvyko iš miesto į kaimą. Kartą Juozukas išėjo į pagirį ir šūktelėjo: „O-o! – ir čia pat išgirdo girioje kažį ką šaukiant: „O-o“. Juozukas nesuprato, kad tai aidas ir rūstavo ant jo, bet girios balsas jam viską kartojo. Pavadino žodžiais: kvailys, valkata. Berniukas, piktas ir įtūžęs, parbėgo namo ir skundėsi mamai. Ji pasakė, kad jokio kito bernaičio ten nebuvo, aidas tarė jo žodžius, kuriuos jis ištarė. Mama pasakė: „Kad gražiai būtum šūktelėjęs, tad ir aidas tau mandagiai būtų atsiliepęs. Kol gyvas būsi, minėk, vaikeli, šią tiesą: „Kaip šūktelsi, taip tau ir atsilieps.“ Toliau buvo žaidžiamas žaidimas „Nemėgstu girtis, bet esu..“ Pirmas vaikas sako: „Nemėgstu girtis, bet esu linksmas“. Kitas – pakartoja pirmojo frazę ir sako savo: „geras“. Taip ilgėja žodžių grandinė.

4.2. Kūrybinis procesas.

Su vaikais aptarėme pasakojimą. Kalbamės apie tai, kaip svarbu mandagiai kalbėti ir reikia gerų žodžių apie save ir apie draugus mokėti pasakyti. Prisimename sveikinimosi žodžius: labas rytas, laba diena, labas vakaras, geras rytas, gera diena, geras vakaras, sveikas, sveikas, drauguži. Kartu su vaikais

kuriame „gražių žodžių šalį“. Vaikai pasakoja, kaip ta šalis gali atrodyti: visi linksmi, šypsosi, šviečia saulė, skraido daug paukščių, geras aidas. Vaikai sako, kad toje šalyje visi gražiai sveikinasi, žydi gėlės ir moka gražiai atsisveikinti. Jie patys parenka popieriaus spalvas, jas įvardina ir lanksto iš popieriaus saulės spindulius, gėles, vaikučius, medžius.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Visi dalyviai pasakojo, ką lankstėme. Papildomai buvo užduoti klausimai: Kaip tu pasisveikini, kai ateini į darželį? Kaip atsisveikini? Kokių gražių žodžių galime palinkėti vieni kitiems per šventes? Vaikai sako atsisveikinimo žodžius: viso gero, viso labo, iki, lik sveikas, sudie, labanakt, saldžių sapnų. Prisimename linkėjimus: gerų švenčių, linksmų švenčių, ačiū, dėkoju, nuoširdžiai dėkoju.

5. Savirefleksija.

Vaikams buvo nenuobodu, jie patys įsitraukė į kūrybą. Dailės užsiėmime atspindėjo bendradarbiavimas kuriant gražių žodžių šalį. Vaikams buvo šiek tiek sunku sugalvoti naujų žodžių. Jie prisimindavo, kokius žodžius sako jų artimieji. Kiekvienas vaikas gali praktiškai įtvirtinti temą, ją susieti su gyvenimu. Vaiko sakinė kalba ugdoma natūraliai bendraujant su suaugusiais, taip pat sudarant atitinkamas situacijas. Tada lengva pastebėti vaiko kalbos klaidas, kurias reikia pasižymėti,

o vėliau atlikti papildomas pratybas. Pagrindinė sėkmės sąlyga – paties vaiko noras. Vaikai sužinojo, kad kalbėdami žmonės aptaria įvairius reikalus, sprendžia problemas. Kalba padeda sužinoti daug naujo, įdomaus apie pasaulį ir žmonių gyvenimą. Žodžiais galima paguosti, nuraminti, pradžiuginti, pralinksinti. Gražių žodžių šalyje visi žmonės kalba mandagiai ir dėmesingai išklauso ir išgirsta kalbėtoją.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 6

Data: 2011-09-25

Laikas: 9.30 – 10.30

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Mano mylimiausias žaislas“.

Tikslas: mokyti apibūdinti daiktą.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kokie žaislai įdomiausi, populiariausi.
2. Ugdyti kūrybiškumą vaizduojant savo žaislą popieriaus lape.
3. Gausinti žodyną, vartojant daug apibūdinančių žodžių.

Priemonės: flomasteriai, pieštukai, popieriaus lapas.

4. Užsiėmimų eiga:

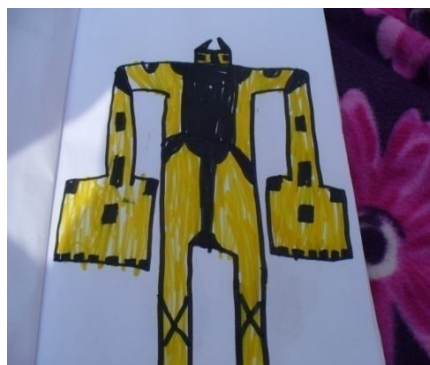
4.1. Įvadinė dalis.

Šią kūrybinę užduotį vaikai atliko lauke. Vadovė norėjo, kad vaikai papasakotų apie savo kambario žaislus, nebūdami darželio patalpoje. Vaikai pasakojo, kokius žaislus turi namuose, kaip jie atrodo. Ugdytoja paėmė lėlę ir parodė pavyzdį, kaip reikia apibūdinti žaislą: „Aš turiu didelę lėlę. Jos vardas Monika. Šitą žaislą man padovanojo mama. Mano lėlės plaukai šviesūs ir garbanoti. Jos akys mėlynos. Aš mėgstu Moniką rengti ir šukuoti. Labai myliu savo lėlę“. Žaidžiamas žaidimas „Taip ir ne“.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai piešė savo mylimiausius žaislus, apibūdino, kokie jie yra. Labai įdomus buvo Arno pasakojimas apie savo mašinas, kurios virsta transformeriais. Įdomu buvo tai, kad šis vaikas iš kitos

kalbinės kultūros, bet pasakoti jam sekėsi, nes jis matė daug filmų apie transformerius, žino atmintinai jų vardus, kokia jų misija žemėje. Vieni transformeriai saugo žmones žemėje, kiti nori sunaikinti žmoniją. Dar vienas berniukas piešė kardus ir irgi kažkokius neaiškius objektus, bet pasakojo irgi apie juos daug lengviau, negu, pavyzdžiui, apie paprastą mašiną iš darželio grupės. Na, žinoma, mergaitės piešė barbes, jų namus, rūbus. Bet labai norėjo darbo vadovė išskirti vieną berniuką, kuris labai sunkiai apibūdina kitus daiktus, išskyrus transformerius. Jis tiesiog piešia ištisas serijas. Po to lapus susega kaip knygą ir pasakoja savo draugams.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Vaikai imitavo savo žaislų, jau ir filmų herojų veiksmus, pasakojo, kuo jie jiems ypatingi, apibūdino gerai. Įdomu tai, kad prie kiekvieno transformerio nupieštas apačioje žmogus - taip vaikas parodo, koks galingas ir didelis yra jo žaislas fantastiniame pasaulyje. Buvo užduodami klausimai: Kokių galių turi tavo būtybės? Kur gyvena šios būtybės? Kokie vardai? Kokiomis būtent spalvomis nuspalvinau jas? Vaikai tiesiog parodė įgimtą poreikį kalbėti vaizdais. Gabrielei sekėsi lengviau apibūdinti savo lėlę, o Deimantei sunkiau. Bet ji įvardijo, kiek daug turi jos lėlė suknelių ir jas apibūdino.

5.Savirefleksija.

Buvo be galo įdomu kartu su vaikais keliauti po fantazijos pasaulį. Vaikai buvo labai atsipalaidavę, žinojo, ką daro, tiesiog neįtikėtina, kaip jie gali pasikeisti. Tai dar kartą įrodo, kad per vaikams patinkančias temas, jie daugiau atsiskleidžia, pasitiki savimi. Vaikai vartojo savo šnekamojoje kalboje žodžius ir jų junginius, apibūdinančius žaislų, įvairios technikos, žmonių gyvenimą fantastikos pasaulyje. To pasaulio gerį ir blogį, santykius tarp žmonių ir mašinų, emocines būsenas, reakcijas. Jie tarsi pasakojant dalyvavo filme, naudojo daug vaizdingų posakių apibūdinant žemę ir kitas planetas. Šiame užsiėmime vaikai kūrė fantastines būtybes, savais žodžiais pasakojo apie savo kūrinį. Buvo taikomas „Kelionių metodas“, kurio metu atsisėdę ant kilimo, keliavome su vaikais į ateitį.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 7

Data: 2011-10-02

Laikas:

Trukmė:

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmimuose dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Gera, kai saulutė vis dar šviečia“.

Tikslas: išsiaiškinti, kodėl mums tokia brangi saulė.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kada šviečia saulė ir kodėl ji mums tokia brangi.
2. Ugdyti kūrybiškumą, bendradarbiavimą su kitais vaikais lankstant saulės spindulius.
3. Mokyti vaizduoti paukštelių, saulę.
4. Vartoti šnekamojoje kalboje sąvokas, apibūdinančias spalvą, erdvę, laiką.

Priemonės: spalvotas popierius, klizai, spalvotas didelis lapas.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Su vaikais žaidėme žaidimus, lavinančius erdves (aukštai, žemai, viršuje, apačioje, dešinėje, kairėje, ant, už, šalia, prie ir t.t.) ir laiko (diena, naktis, rytas, vakaras, vakar, šiandien, rytoj, pavasarį, vasarą, rudenį, žiemą) suvokimą: „Kas kur tupi“, „Kas kada keliasi?“ Sekama buvo pasaka „Neužmirštuolė“. Pagal pasaką buvo užduodami klausimai: Ko reikia gėlei, kad ji pražįstų? Kokia buvo gėlė ir kada ji pražydo? Koks paukštelis nutarė susipažinti su gėle? Kokie paukšteliai gyvena Lietuvoje? Kokie rudenį išskrenda į šiltuosius kraštus ir kodėl?

4.2. Kūrybinis procesas.

Kūrybinį procesą vaikai pradėjo bendradarbiaudami su kitais grupės vaikais. Kadangi buvo daug kalbama apie saulę, o vaikai įvardino, kad, kai šviečia saulė, visiems linksma, norisi žaisti, dainuoti, būti su draugu, vadovė leido visiems kartu lankstyti saulės spindulius ir pasidaryti savo grupės saulę. Prie paukštelių lankstymo prisidėjo ir kiti vaikai. Pačią saulę suklijuoti iš spindulių padėjo tiriamieji vaikai. Su kiekvienu spinduliu jie turėjo pasakyti, ką gero saulė padaro mūsų žemei: žmonėms, gyvūnams, paukšteliams, augalams. Buvo skatinama pasakyti kuo daugiau veiksmažodžių, atsakoma į klausimą Ką veikia saulė? saulė šviečia, šildo, kaitina, kepina, spigina,

plieskia, teka, kyla, leidžiasi, užtemsta, pasislepia, išlenda, pasirodo. Veiksmus su saule parodome judesiais. Žaidėme žaidimą „Nesustok“.

5. Savirefleksija.

Vaikams labai patiko pasaka „Neužmirštuolė“. Jie bandė patys sukurti savo pasaką iš gėlių, saulės ir paukščių. Jie vartojo prielinksnius, įvardžius, sąvokas, kurios apibūdina laiką, erdvę, bet šioje vietoje jiems reikėjo pagalbos. Pasakojime buvo keli priešdėliniai veiksmažodžiai (atskrido, atsitūpė, nuskrido, sušildė, patekėjo, nusileido), mažybiniai žodžiai (paukšteliai, saulutė, gėlytė, spinduliukai). Vaikams vadovė padėjo suprasti žodžius: neužmirštuolė, pavėsis, šešėlis, nuvyto, gėlyno gėlės.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 8

Data: 2011-10-04

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Pasislėpę skaičiai ir raidės“.

Tikslas: mokyti atrasti paveikluose, piešiniuose pasislėpusius skaičius ir raides.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip ieškoti pasislėpusių raidžių ir skaičių.
2. Ugdyti kūrybiškumą ir valią piešiant pieštukais, akriliniais dažais.
3. Skatinti verbalinę raišką pasakojant savo kūrinį.

Priemonės: popierius, guašas, flomasteriai, pieštukai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vadovė išdalino paveikslėlius ir paklausė, į ką panašios kai kurios raidės ir skaičiai. Vaikai išsakė savo nuomonę: į kalnus, akinius, gyvatę, jūros arkliuką, žvaigždę, saulę, skrendantį paukštį. Vadovė pasiūlo vaikams sukurti savo piešinį, pagalvoti, kokios raidės ar skaičiai ten galėtų pasislėpti.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai kūrė savo kūrinius, pasirinkdami įvairias priemones: guašą, flomasterius. Berniukai pasirinko piešti gyvatę, kuri panaši į raidę, paryškinti rėmeliai jiems atrodė panašūs į raidę I. Iš pat pradžių vaikai piešė daug eglių, įvardydami, kad jų šakos panašios į vienetą. Bet po to padarė foną su pirštų antspaudais, įvardydami, jog piršto antspaudas panašus į raidę O. Mergaitės piešė atskirai. Jos daugiausiai vaizdavo namą, saulę, gėles. Paveikluose rado raides: M, O, S, I, A. Įvardijo skaičius: vienas, du, trys. Vadovė paklausė, kokią mįslę galima sugalvoti apie gyvatę? Į šį klausimą, pagalvojęs, atsakė Arnas: „Kaip virvė susisuko.“ Gabrielė papildė: „Ir taškuota.“

4.3.Kūrinio aptarimas.

Vaikai ne tik surado pasislėpusius skaičius ir raides, bet ir sukūrė savo įdomias istorijas. Savo pasakojimuose naudojo skaitvardžius, juos derino su daiktavardžiu (viena gyvatė, keturi debesėliai, trys žmonės). Berniukai pasakojo istoriją apie grybavimą. Vienas kitą papildė išgalvotomis istorijomis. Mergaitės pasakojo, kas gyvena jų name, ką veikia namo gyventojai. Pasakojant buvo prašoma apibūdinti namo gyventojų išvaizdą. Apsakyti, pavyzdžiui, berniuko išvaizdą. Štai berniukas. Jis žemo ūgio, stambus. Berniuko plaukai tamsūs, garbanoti. Jo akys mažos, nosis trumpa, žandai išsipūtę. Šis berniukas labai mielas ir linksmas. Įsivaizduoti ir apibūdinti daiktus namuose: šviesiaplaukė, ilgakasė lėlė. Taškuota, vasarinė, plona suknelė. Didelis, dryžuotas, oranžinis sviedinys. Kadangi berniukai pasakojo apie mišką, buvo prašoma apibūdinti, koks jų buvo sutiktas vilkas. Vadovė pateikė pavyzdį: „Gandras yra didelis gražus paukštis. Jo kojos plonos, ilgos, raudonos. Gandro snapas yra ilgas.“ Taip pat berniukai lygino žvėrių kailius: vilko kailis pilkas, o meškos kailis rudas. Berniukai taip pat palygino, kuris žvėris didžiausias, kieno kojos ilgiausios, trumpiausios - Kas bėga? Kas šliaužia? Kas sėlina?

5.Savirefleksija.

Vaikai buvo skatinami realizuoti laisvos, spontaniškos kūrybos poreikį, tapant, piešiant netikėtas mintis, savais žodžiais aiškino savo sumanymus. Jie parodė, kad kūrinys gali parodyti ir atverti savo „duris“ į dar didesnę gilumą. Vaikai išreiškė savo mintis apie numanomą piešinio veikėjų gyvenimą. Šiame užsiėmime vaikai pamatė, kad jų raidės gali piešiniuose išdykauti, pasislėpti. Taip buvo ugdomos vaiko improvizacinės galios, naudojant žinomų raidžių formas. Su vaikais dar kartą aptarėme įvairių raidžių bruožus, supratome, kad net raidės gali turėti savo nuotaiką, nes ugdytiniai net improvizavo jų nuotaiką garsu, mimika. Užsiėmimo pabaigoje vaikai pasakojo, kaip papuoštos raidės, kur jos pasislėpusios, kurios linksmiausios?

Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 9

Data: 2011-10-09

Laikas: 9.00 – 9.45

Trukmė: 45 min.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Saugaus eismo mokymas“.

Tikslas: supažindinti vaikus su pagrindiniais saugaus eismo reikalavimais.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kam reikalingos taisyklės.
2. Išmokyti elgtis nenumatytoje situacijoje.
3. Gausinti žodyną, išaiškinti, kaip eiti per gatvę.
4. Mokyti vaizdu išreikšti tai, ką matė gatvėje.

Priemonės: spalvotas popierius, žirkklės, klijai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Grupėje vadovė patiesė kilimą, kuriame pavaizduotas eismas. Vaikai atsisėdo ant kilimo ir įminė mįslės. (Guli zebra ant keliuko ir nebijo jis ratukų. Perėja.; Trys akelės šviečia, mane eit per kelią kviečia. Šviesoforas.; Geležinis kūnas, guminės kojos. Mašina.) Vadovė parodo vaikams lėlę, žaislinį kačiuką, mašinytes, kelis kelio ženklus ir kitus žaislus, kurie šiandien padės atsakyti į klausimus. Ant eismo kilimo statomi žaislai, popierinis šviesoforas su degančia raudona šviesa. Aiškinamasi, kas būtų, jei kačiukas nesilaikytų taisyklių. Vaikai mokėsi suprasti žodžius: nuvažiavo, atvažiavo, išvažiavo, įlipo, išlipo, atsisėdo. Taip pat žodžius ir jų junginius: vairuoja, ūžia, burzgia, greita, metalinė, sunki, greitoji pagalba, gaisrinė mašina, kelio ženklas, eismo taisyklės, stabdyti, vidury gatvės, pažiūrėk kairėn, sustok prie vidurio linijos, pažiūrėk dešinėn, eik šaligatvio dešine puse.

4.2. Kūrybinis procesas.

Aiškinamasi, kaip saugiai pasiekti kelią į namus. Piešėme darželį, savo namą. Vadovė kalba su ugdytiniais apie kultūringą elgesį atvažiavus autobusui. Vaikai dėsto savo mintis, koks keleivis turi pirmas įlipti į autobusą: ar močiutė, ar senelis, ar mama su vaiku, o gal mokinys? Vienas vaikas

piešia darželį, kitas savo namą. Po to iš graikiškų riešutų padaro kelią nuo vieno namo iki kito. Įsivaizduoja, kad eina keliu, aiškina, kokius mato keblumus savo kelyje. Ką mato dešinėj, ką kairėj, ką prieš save, ką už savęs? Vadovė uždavė mįslę: „Be arklių, o prieš kalną lipa.(automobilis). Su ugdytiniais aptarėme šios mįslės įminimą. Vaikai iškirpo savo nupieštą namą, darželį, parduotuvę ir pasakojo jų kelio nuo namų iki darželio ypatumus, atsakė į klausimus: „Ką matė? Kam reikalingi ženklai? Kokių dar ženklų mato grupėje? Kas padeda jam saugiai ateiti į darželį?“

4.3.Kūrinių aptarimas.

Vaikų klausama, ką naujo jie sužinojo apie eismą, kelio ženklus? Kas jiems buvo įdomiausia? Ką dar norėtų sužinoti? Kalbame apie atsakomybę už savo veiksmus. Vadovė klausė vaikų, ką jie darytų, jei einant keliu, kitoje gatvės pusėje pamatytų mamą? Kaip jie bėgtų ar eitų per gatvę? Išdalino lapus, kuriuose reikia nupiešti saulę tame skritulyje, kur mergaitė tinkamai elgiasi. Kitoje situacijoje – berniukas pamato ledų parduotuvę. Nupiešiama saulė tame skritulyje, kur jis gerai pereina gatvę. Skatinama vaikus pasakoti savo kelionių nutikimus. Bandyti kalbėti sakiniais su jungtuku o.

5.Savirefleksija.

Šio užsiėmimo metu ugdytiniais buvo pateiktas vadovės pavyzdys kaip galima, remiantis kilimu su kelio ženklais ir žaislais, papasakoti istoriją. Vaikai nuoširdžiai džiaugėsi savo nutapytais paveikslais. Emocingai bendravo „pasivaikščiojant“ nuo vieno objekto iki kito, aiškinosi eismo taisykles, apibūdino kelio ženklus. Mokėsi žodžių junginių: dieną šviesu, naktį tamsu, įjungti žibintus, pasišviesti kelią. Mokėsi žaidžiant suvokti erdvės ryšius savo ir kitų daiktų atžvilgiu (mano kairėje, dešinėje, į priekį, į dešinę, už manęs, prie manęs, prie mašinos, ant kilimo, sėdimos vietos kairėje, dešinėje pusėje, sėdžiu prie tavęs, eik šalia manęs). Žaidėme žaidimą „Traukinys“.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 10

Data: 2011-10-11, 2011-10-12

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Pagarba gamtai ir gyvybei“.

Tikslas: išsiugdyti gebėjimą nusiteikti bendravimo džiaugsmui, buvimui kartu, palaikant ir kuriant jaukią, švarią aplinką.

Uždaviniai:

1. Sukurti įpročius, būtinus gyvenime, padėti suprasti vaikui, koks aš esu ir mano gyvenimas turi būti.
2. Sudaryti sąlygas vaizdinius išreikšti dailine raiška.
3. Lavinti vaizduotę, kurti grožį savo veikloje.
4. Mokyti rinkti atitinkamus žodžius pasakojant, mokyti pastabumo.

Priemonės: spalvotas popierius, žirkklės, klijai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Kai vaikai ateina iš ryto į darželį, jau paruošiama iš anksto grupė. Grindys – tai žemė. Joje auga medžiai, gėlės, žaliuoja žolė (iš popieriaus). Po pušimi – skruzdėlynas (iš šiaudų). Teka upelis, prie kurio vaikšto gandras (maketas iš popieriaus). Prie upelio guli palikti plastikiniai indai, stikliniai buteliai, ant miško augalų primėtyta popierių. Vaikams sakoma: „Šiandien nuostabi diena, saulė šildo, paukščiai čiulba, eisime pasivaikščioti į mišką. Bet kodėl mums taip praeit sunku?“ Vaikai pasakoja: „Rinkim butelius greičiau ir skruzdėlytėm bus švariau.“ Paduodami vaikams maišai. Jie rūšiuoja atliekas. Trumpas vaidinimas.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai sudeda savo rankas, kurios apipiešiamos, po to jas spalvoja. Bando kopijuoti raides. Ant kiekvieno delno parašyta, kiek metų reikia laukti, kad suirtų gamtoje popierius, plastikas, konservų dėžutė ir t.t. Šia tema kalbėjome dvi dienas. Antrąją dieną piešė, ko nereikia daryti blogo

gamtoje. Vaikai išsakė mintis, kodėl reikia mylėti gamtą. Ugdytoja paprašė įminti mįslę ir ją paaikškinti: Juodas puodas, kuo daugiau maišai, tuo daugiau verda (skruzdėlynas).

4.3. Kūrinių aptarimas.

Vaikai imitavo upelio šniokštimą, jo prašymą. Apibūdino, kaip upelis jaučiasi nešvarus. Kūrybinis procesas vyko ramiai ir tyliai, kai vaikai piešė įvairius paveikslėlius, kurie rodė, kaip nereikia elgtis gamtoje. Prie draugų prisijungė ir kiti grupės vaikai. Vaikams aiškinama, kad gamtoje viskas susiję: jei nebūtų paukščiukų, tai per daug būtų vabaliukų. Vaikai suprato, kad mes padėjome gamtai, o gamta mums atsilygina savo turtais. Rinkome kaštonus, giles, uogas, imituojam, kad atnešam vandens iš upės ir laistom gėles. Vaikų dažnai klausiamo: ką jie veikia? Vaikai atsakinėjo: laistau gėles, renku popierius, surinkau pagalius, išgelbėjau skruzdėlyną, nemindžiojau skruzdėlių. Su vaikais padarėme plakatą ir pasižadėjome saugoti gamtą. Pasižadame: saugoti gamtą, nešiukšlinti miške, nedeginti, nemindžioti žolynų gyventojų, nebaidyti paukščių, neužmiršti paukštelių žiemą. Vaikų buvo klausiamo: „Ką jie norėtų sužinoti daugiau apie gamtą? Ko jie išmoko šiandien?“

5. Savirefleksija.

Stebint dalyvių kūrybinį procesą, matėsi, kad vaikai stengiasi. Vaikų darbo tempas skyrėsi. Kūrybinio proceso metu dalyviai turėjo klausimų, į kai kuriuos reikėjo specialaus pasiruošimo atsakyti. Kūrybinis darbas vyko sklandžiai. Po darbo patirti įspūdžiai neišblėso, vaikai vartė įvairias apie gamtą knygas, klausinėjo daug klausimų. Buvo pastebėtas jų rūpestis gyvūnais gamtoje, ne vienas iš dalyvių nevartojo neigiamas nuostatas reiškiančių sąvokų. Tai paskatino vadovę kitiems užsiėmimams parinkti temą, artimą gyvūnijai ir gamtai. Vaikų sukurti, nupiešti plakatai su taisyklėmis stiprina norą išmokti raidžių pažinimo, būti sveikiems, laikytis etinių, dorovinių taisyklių. Taisyklių įsisąmoninimas, situacijų, plakatų kūrimas – tai pozityvaus požiūrio į mokymąsi žadinimas.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 11

Data: 2011-10-16

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Rudenėlis keliauja žeme“.

Tikslas: stebėti rudens požymius.

Uždaviniai:

1. Mokyti vaizduoti gelstančius lapus.
2. Ugdyti kūrybiškumą ir mokyti pajusti rudens gamtą per daile.
3. Pajusti rudens nuotaiką kalbant apie rudens spalvas, formas, garsus, darbus.

Priemonės: spalvotas popierius, klizai, žirkklės, porolono juostelė, beržo žievė.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikų klausama: „Ką jie mato šiame paveiksle? Kodėl lapai sudžiuvę?“ Paveikslėliuose prašoma parodyti rudos, geltonos, žalios, raudonos spalvos augalus. Grupėje atsinešti lapai lyginami su paveikslėliuose pavaizduotais. Mokomi žodžiai ir junginiai: šlama medžiai, čeža sausi lapai, vysta gėlės. Mokoma lyginti augalų spalvas, dydžius, formas.

4.2. Kūrybinis procesas.

Pora vaikų daro paveikslėlius iš porolono, beržo žievės, o kiti du iš popieriaus daro saulėgražas. Darbo metu pasakoja apie kaimą, kad ten labai gražus ruduo, dideli laukai. Visi vaikai pažįsta beržą ir jį apibūdino. Vaikams buvo užduoti klausimai: Koks metų laikas ir kodėl taip mano? Kokias spalvas rudens jie mėgsta? Ko gausu šiuo metų laiku? Pateikta vaikams mįslė: „Šimtą akių galva turi, visos jos į saulę žiūri“ (Saulėgraža). Deimantė palygino: „Saulėgraža kaip saulė šviečia.“ Vadovė paklausė, kas kuria žemės grožį?

4.3.Kūrinio aptarimas.

Vaikai suprato žodžius: sodas, daržas, miškas, parkas, laukas. Apibūdino ne tik beržą, bet ir klevą, kaštoną. Pasakojo pagal siužetinių paveikslėlių seriją, kaip žmonės laukuose renka derlių. Buvo mokoma atsakyti į klausimus: Ką darau? Ką dariau? Ką darai? Ką darei? Kodėl? Koks? Ką? Kam? Kada? Buvo stebima, kokia žodžių tvarka sakiniuose. Ugdytiniai mokėsi atsakyti 3-4 žodžių sakiniais į klausimus.

5.Savirefleksija.

Vaikams ši tema patiko. Jie prieš atliekant šią užduotį, lauke tyrinėjo gamtą, klausėsi įvairių garsų: kaip čerža po kojomis lapai, taip pat rinko įvairius lapus ir juos tyrinėjome drauge. Kartu mokėmės ir įvardžių: aš, tu, mano, tavo; vietosrieveiksmių. Vaikai iš miško su tėvais atnešė sudžiuvusio beržo žievės, gilių, samanų, įvairių lapų

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 12

Data: 2011-10-18

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Sveikata vaiko gyvenime“.

Tikslas: Išsiaiškinti vaikų įgytą patirtį, žinias apie sveikatą“.

Uždaviniai:

1. Mokyti pažinti kūno dalis.
2. Išsiaiškinti, kaip gydo ir moko plaštaka ir pėda.
3. Mokyti vaizduoti žmogaus kūno dalis.

Priemonės: rėmelis, šiaudai, klijai, popierius, pieštukai, flomasteriai, įvairios sėklos.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikai turėjo užsimerkti, o vadovė su plunksna paliesti vaiko nosį ar pakaušį, alkūnę ar skruostą, pirštą ar petį ir t.t. Paprašius atsimerkti, vadovė klausė: ką palietė? Vaikai atsakė: ką? – nosį, pa-kau-šį. Atsakė suplodami tiek kartų, kiek yra žodyje skiemenų. Vėliau į grupę buvo atnešta pupelių, grikių, žirnių. Veikdami plaštakoje esančius taškus, pageriname sveikatą. Nykštys atitinka galvą, bevardis ir viduriniai pirštai – kojas, smilius ir mažylis – rankas. Tad delnas panašus į žmogų. Spaudžiant taškus delnuose, aktyvinamos smegenys, išvengiama įvairių peršalimo simptomų, galvos, krūtinės ir k.t. skausmų. Vaikams pasiūloma paspaudinėti įvairius taškus delnuose su pupelėmis, grikiais, žirniais. Vaikai mokėsi įsiminti pirštų pavadinimus. Visi vaikai choru, sugniaužę rankas į kumščius, rodė ir įvardijo po vieną pirštą jį atlenkdami. „Štai aukštai iškėliau nykštį, o smaližius ėmė krykšti, moja jis artyn didžiuliui: - Tris kartus nulink bičiuli. O bevardis krust, pakrust: - Aš bevardis, bet vikrus, ir mažylis strakt greta – ši manš-ta tai svei-ka-ta (ploja skiemenudami)“.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai apipiešė savo rankos plaštaką. Plaštakoje nurodė atitikimo taškus su žmogaus organais. Vaikai žiūrėjo į knygelę ir bandė atitinkamai pavaizduoti, kaip pavyzdžiui, kurioje vietoje

masažuojant tašką, gydoma sloga. Vaikščiudamas, bėgiudamas, plodamas, žmogus natūraliai stimuliuoja tuos taškus, o pats plojimo veiksmas suteikia pasitenkinimą, padeda įveikti kai kurių vaikų nerangumą darbo metu. Po šio darbo, mokėmės ploti: paprastus muzikinius ritmus, savo draugų vardus. Atlikdami plojimo pratimus, susipažinome su fonetika, gramatika, matematika. Po to vadovė padavė vaikams iš poliesterio rėmelį, kuriame šiaudų pagalba buvo atitvertos skiltys įvairioms kruopoms supilti. Taip gavosi paveikslas, kartu mokėmės simetrijos. Vadovė paprašė įminti mįslę: Daug broliukų vienam lopšy supas (žirniai). Vaikų buvo klausiama, kaip jie supranta mįslę?

4.3. Kūrybinio proceso aptarimas.

Vaikai suprato, kad sveikata slypi mumyse, netgi mūsų delnuose. Buvo aiškinta, kad ritmiškai plaka širdis, ritmiškai diena keičia naktį, vasara – žiemą. Visa gamtoje yra ritminga bei simetriška, turi savo „antrąją pusę“. Plodami poromis, vaikai mokėsi įvardžių, būdvardžių, daugiskaitos linksnių. Pavyzdžiui, „aš“ – kiekvienas atskirai suploja abiem rankomis, „geras“ – suploja abiem rankomis su draugu, „tu“ – geras, „abu“ – geri. Vaikai ploja sakydami žodžius, taip mokosi asmenuoti – aš ploju, tu ploji, mes plojame. Pabaigoje sekama pasaka „Delniukas pliauškiukas“. Tai pasaka apie delniuką, kuris turėjo nykštį, smaližių (smilių), didįjį, bevardį ir mažylį pirštukus. Kiekvienas pirštukas labai gyrėsi, kad yra svarbus ir ką jis gali pagydyti. Taip vaikai dar kartą prisiminė visų pirštų pavadinimus.

5. Savirefleksija.

Paliesti vaiką plunksnele, bent akimirka pabūti greta – tai emocinio kontakto pradžia. Nedrąsus vaikas Tomas pasijuto drąsiau, pasijuokė. Iš tiesų ritmiška veikla, ritmiški judesiai aktyvina dėmesį, gerina atmintį, teikia džiaugsmo ir įkvepia pasitikėjimo savimi. Ritmiškas plojimas skatina skirtingų pojūčių sąveiką ir ryšį, stiprina atmintį, nes plojimo garsai veikia sensoriką, motoriką, emocijas. Plodami vaikai pasidarė žvalesni. Vadovė pastebėjo, jog kuo daugiau vaikų veiksmuose bendro, tuo mažiau jie pavargsta.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 13

Data: 2011-10-23

Laikas: 9.00 – 10.30

Trukmė: 1,30 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Rudens sodo ir daržo gėrybės“.

Tikslas: turtinti ir tikslinti vaizdinius bei vaisių ir daržovių sąvokas.

Uždaviniai:

1. Ragauti daržoves, vaisius ir skirti juos pagal įvairius požymius.
2. Ugdyti valią gaminant įvairius darbelius iš rudens gėrybių.
3. Mokyti vaizduoti vaisius, perteikti jų formas.
4. Skatinti žodyną ir kalbos supratimą per vaizdžiai pateiktas rudens gėrybes.

Priemonės: vaisiai, daržovės, degtukai, pagaliukai, akriliniai dažai, drobė.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Į grupę buvo atnešta vaisių ir daržovių. Vaikai mokomi apibendrinančių žodžių: kas tai yra vaisiai ir daržovės. Ugdytiniai turėjo diferencijuoti garsus: įsiklausyti į krentančios kietos ir minkštos kriaušės garsą. Imitavo garsažodžiais. Užrištomis akimis ragavo vaisius ir daržoves, pavadino jų skonį: skanu, neskanu, saldu, rūgštu, kartu, aitru. Lytėjimu maišelyje turėjo surasti obuolį, vynuogę, kriaušę, bananą. Turėjo įvardinti vaisių, apibūdinti formą, spalvą.

4.2. Kūrybinis procesas.

Kūrybinio proceso metu vaikai sakė, kur yra vaisiai, kur daržovės. Visi dirbo susikaupe, paprašė vadovės pagalbos, nes sumanė, ką daryti, bet vaizdžiai neišėjo pavaizduoti. Vadovė nuramino, parodė paveikslėlių ir padėjo vaikams. Vaikai net panorą suvaidinti pasaką „Mikė melagėlis“, nes padarė daug avių ir prisiminė anksčiau paminėtą pasaką. Tiriamiesiems vaikams padėjo ir bendraamžiai. Vadovė pasakė, kad ji užsimerks ir vaikai, paėmę vieną kurį nors darbelį, sugalvos apie jį mįslę. Vaikai pasakė: „Gyvena vandeniuke ir ne. Bet ne žuvytė. Ji gaudo

vabaliukus.“ Vadovė bandė atsakyti, kad tai paukštis. Tada Arnas pasakė: „Ir ne paukštelis.. Mįslė buvo įmintą: „Varlė“. Labai svarbu kurti vaikams mįsles, tai ypač lavina mąstymą.

Tiriamųjų vaikų buvo paklausta, kokius vaisius ar daržoves jie norėtų pavaizduoti paveiksle. Ant stalo buvo padėtas teatrui skirtas langas su užuolaidėle ir vaikų buvo paprašyta, kad prieš langą jie padėtų išsirinktus vaisius ar daržoves. Deimantė pasiūlė savo pagalbą. Ji išsirinko obuolį ir bananą, nes dažniausiai juos valgo. Vadovė padavė rėmelį su drobe ir paprašė nutapyti paveiksliuką su akriliniais dažais.

4.3.Kūrinio aptarimas.

Dar kartą su vaikais aptarėme, kur vaisiai, o kur daržovės. Vaikai dalino vaisius į kelias dalis, lygino jas, dalino draugams. Buvo parodyti paveikslėliai: sodo, daržo vaizdai. Vaikai pasakojo pagal paveikslėlius, stengėsi suprasti, kas yra vaismedžiai, vaiskrūmiai, taip pat įvairūs jiems sunkiai suprantami žodžiai: noksta, džiovinti, sugedęs, supuvęs, džiovinti obuoliai, spausti sultis, dalytis vaisiais. Vaikų buvo klausama: Kuo skiriasi? Kuo panašūs? Kaip atrodo sėklos?

5.Savirefleksija.

Vaikai ne tik darė įvairius darbelius, tapė, bet ir kartu mokėsi palyginti vaisių kiekį: daugiau, mažiau, po lygiai. Visi dalijosi patirtais išpūdžiais, vaišino draugus, išmoko daug garsažodžių: tekšt, papt, bum, pakšt, patekšt, net patys prigalvojo naujų. Tapydami paveikslą, pasikvietė bendraamžę, kuri lankė dailę. Paprašė pagalbos, piešiant obuolius ir bananą. Vadovė leido padėti, nes dabartiniame ugdymo procese galima rinktis ugdytojui pagalbininką. Bet patys tiriamieji vaikai pabaigė darbą iki galo, rinkosi spalvas, dėl kurių kartais nesutapo nuomonės. Berniukai norėjo raudono obuolio, mergaitės gelsvo ir raudonos spalvos, užuolaidų spalvą rinko berniukai.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 14

Data: 2011-10-25

Laikas: 9.00 – 10.20

Trukmė: 1.20 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Vitaminų pasaulyje“.

Tikslas: suteikti kuo daugiau žinių apie vitaminus“.

Uždaviniai:

1. Supažindinti su vitaminų gausa per piešimą, tapymą.
2. Išsiaiškinti, kokių vitaminų reikia žmogui.
3. Gausinti žodyną piešiant įvairius produktus, turinčius vitaminų.

Priemonės: spalvoti pieštukai, flomasteriai, tapetai, didelis baltas lapas, akvarelė, klijai, žirklys, iškarpos iš žurnalų.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vadovė skaito eiliuotą pasaką „Vitaminų maištas“. Kalbama apie vitaminus: A, B, C, D, E, F, P, K, PP. Vaikai sužino, kad vitaminai visi pavyzdingi ir drausmingi, ir galingi. Vaikų buvo klausiama: „Kodėl susirgo berniukas? Ką jis valgė? Ką turėtų valgyti? Kaip padėjo jam vitaminai?“ Siūloma berniuką apipiešti ant tapeto atsigulus, nuspalvoti ir šalia nupiešti vaisius ar daržoves, kurių taip reikia augančiam vaikui. Mergaitės turi iš žurnalų iškirpti sveiką maistą ir apie vieną iš vitaminų ar sveiko maisto sugalvoti reklamą. Taip buvo ugdoma rišlioji kalba. Vadovė paaiškino, kaip kuriama reklama. Pavyzdžiui: „Obuoliai, tai labai skanūs vaisiai. Juose daug vitamino c. Jis padeda apsisaugoti nuo ligų. Labai skanios obuolių sultys. Šie obuoliai užauginti Lietuvoje. Tik 1 Lt už kg.“

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai dirbo labai susikaupę. Mergaitės rado žurnale žuvų taukų reklamą, apipiešė žuvį, iškirpo žuvų taukų buteliukus, imitavo jūrą ir sukūrė savo reklamą: „Žuvų taukai – tai puiku! Bus graži oda, sveikos akys, ten daug vitamino D ir E.“ Berniukai irgi labai pasistengė, prie nupiešto vaiko nupiešė citriną, apelsiną, salotas, riešutus, aliejaus butelį. Prie kiekvieno produkto parašė vitamino pavadinimą. Vadovė padėjo teisingai įvardinti vitaminus. Jie sukūrė savo reklamą:“

Valgykit daug riešutų, daug salotų ir vaisių. Ten vitaminų daug yra ir sveiki būsit visada. Pirkit apelsinus, citrinas, agurkus, pomidorus ir bus sveiki dantukai ir akytės ir širdutė“(Gabrielė, Arnas, Deimantė). Pasyviau prie bendros reklamos prisidėjo Tomas, bet jis daug piešė.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Vaikų buvo klausiama, kas jiems buvo lengva ir sunku šiame kūrybiniame darbe. Ugdytinių teigimu, buvo sunku sukurti reklamą. Berniukai prašė pagalbos mergaičių. Berniukams būtų lengviau sukurti rusų kalba. Bet vitaminų pavadinimus jie jau žinojo, nes grupėje ir anksčiau buvo skaitomos knygelės apie sveiką mitybą ir vitaminus. Darželyje lankėsi vaikų draugas „Tedis“. Vaikai iš vitaminų pakuočių tuomet darė robotą. Todėl aptariant vitaminus, vaikai jų pavadinimus žinojo.

5. Savirefleksija.

Mano manymu, ši užduotis buvo labai kūrybinga, nes vaikai patys turėjo iš žurnalų išsirinkti, ką norės pareklamuoti. O berniukai labai kruopščiai atliko savo darbą, teisingai pavaizdavo žmogų, net rūbus atitinkamai nuspalvino. Po kūrinų aptarimo, įminė mįsles apie daržoves, vaisius. Žaidė „Daržovių loto“, „Vaisių loto“. Labai smagu, kad vaikai pastebi vienas kito gebėjimus, džiaugiasi draugo darbu, vienas kitą pagiria. Vaikai buvo skatinami pagrįsti savo mintis. Žiemą nėra grybų, nes tada jie neauga. Kodėl berniukas atrodo toks stiprus? Berniukas yra toks stiprus, nes valgo sveiką maistą. Kodėl taip atsitiko? Berniukas valgė daug saldinių, todėl jam skaudėjo dantį ir pan.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 15

Data: 2011-10-30

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Žmonių amatai“.

Tikslas: mokyti papasakoti apie atliekamus veiksmus.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kokie darbai dirbami rudenį.
2. Ugdyti kūrybiškumą imituojant darbus ir juos nupiešiant.
3. Mokyti vaizduoti žmones, perteikti jų formas.
4. Turtinti žodyną pasakojant apie įvairius veiksmus dirbant.

Priemonės: pieštukai, flomasteriai, baltas popierius.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1 Įvadinė dalis.

Vaikų prašoma rasti ir aptarti paveikslėlius, iliustruojančius žmonių veiklą dieną. Nustatyti reikia priežastį ir pasekmę stebint žmonių darbus paveikslėliuose. Vaikams pasakojama apie įvairius amatus: kirpėjas, siuvėjas, virėjas, batsiuvys, dailidė, puodžius, mezgėja, pynėja ir k.t. Su vaikais aptariama, su kokiomis medžiagomis dirba stalius, siuvėjas ir t.t. Mokoma vaikus kalbėti dialogu. Vaikus skatinama vaizdingai reikšti mintis, taip turtinama kalba, nes vis nauji veiksmai vaikams darėsi supratingesni. Vaikai pasakojo, ką dirba jų tėvai, kiekvienas bandė pavaizduoti vieno iš tėvų profesiją. Su vaikais atlikome įvairius veiksmus, imituodami šukavimą, sėjimą, ravėjimą, pjovimą pjūklų, skalbimą, skalbinių džiovimą ir t.t.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai vaizdavo siuvėją, pardavėją, gaisrininką ir girininką. Vaikai įvardijo darbo pranašumus. Pavyzdžiui, Arnas pavaizdavo tėtį girininką. Jis didžiavosi jo darbu, nes mišką reikia tvarkyti. Kai būna dideli vėjai, tėčiui daug darbo, nes medžiai lūžta, pasakojo vaikas. Vaikai dar turėjo pasakoti, pavyzdžiui, kokie yra medžių rūšiai? (storas, kitas storesnis, plonesnis), naudojamos pjovimo mašinos, jos iš metalo – metalinės.

4.3.Kūrinio aptarimas.

Reikėjo kuo daugiau papasakoti apie savo piešinį, ką vaikas ten vaizdavo. Buvo mokoma naudoti kuo daugiau būdvardžių su laipsniais. Vadovė klausė: „Kaip tu galvoji, ar visi rąstai buvo vienodi?“ Kokie įrankiai naudojami darbui, ar jie vienodai sunkūs? Kokia apranga? Vaikų buvo prašoma numanyti, ką kalba pardavėja, pirkėjas, kirpėja. Kokia įranga reikalinga gaisrininkui? Su vaikais aptarėme patarles apie darbą. Mokoma buvo laiko sąvokų su veiksmažodžiais, žyminčiais darbo pradžią ir pabaigą (šiandien pradėsiu kirsti, rytoj baigsiu; vakar pradėjau, šiandien baigsiu). Po kūrinio aptarimo vaikai žaidė „Profesijų loto“. Po to aptarėme, be kokių įrankių negali dirbti kiekvienos profesijos atstovas.

5.Savirefleksija.

Vaikai noriai norėjo susipažinti su profesijomis, stengėsi suprasti naujus žodžius ir jų junginius, reiškiančius specialybių pavadinimus, darbo įrankius, priemones. Mokėsi padaryti pagal pavyzdį naujus žodžius: moteris, kuri kerpa – kirpėja, kuri siuva – siuvėja, skalbia – skalbėja ir t.t. Nežinomi jiems buvo įrankiai: oblius, metras, virbalai, vąšelis, varžtas, jungtukas, yla, pjūklas, apsauginis šalmas. Taip pat mokėsi naujų žodžių padaryti: ąsotis iš molio – molinis, mašina iš metalo – metalinė, stalas iš medžio – medinis ir t.t. Sunkiau sekėsi su būdvardžiais, kurie turi laipsnius (įdomesnis, drąsesnis, sunkesnis, kietesnis). Vaikams sekėsi neblogai veiksmažodžiai su priešdėliais: pasiuvo, numezgė, iškirpo, atvažiavo), nežinojo veiksmažodžio išskalbė, nulipdė.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 16

Data: 2011-11-06

Laikas:

Trukmė:

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Pilkijos karalystė“.

Tikslas: susipažinti su metų laikais per spalvų įvairovę, naujų spalvų atsiradimu.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip atsiranda atspalviai.
2. Mokyti metų laikų.
3. Skatinti verbalinę raišką per eiliuotą vaidinimą.
4. Susipažinti su vaivorykštės spalvomis.

Priemonės: įpakavimo dėžė, popierius, teptukai, akvarelė, guašas, rėmelis drobinis.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Darbo vadovė padeda vaikams suvokti, koks yra nuobodus ir liūdnas pasaulis be spalvų. Grupėje patiesiamas tapetas, ant kurio nupiešta nespaltota karalystė, jos gyventojai – pieštukai. Su vaikais aiškinamasi, kodėl karalius Pieštukas toks nelaimingas savo karalystėje. Sekama eiliuota pasaka, o vaikai kartu su vadove spalvoja šalį. Vaikai po pasakos vardina, jog geltonos spalvos būna kriaušės, medus, citrina, saulė ir t.t. Vadovė klausė: „Kas gali būti raudonos spalvos? Kas mėlynos? Kas žalios?“

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai pagal pasaką paima įvairias spalvas, maišo tarpusavyje. Vaikai lieja tarpusavyje raudoną su geltona, geltoną su raudona ir mėlyna, mėlyną su raudona. Kadangi pilis pagal pasaką buvo pastatyta iš kartoninės dėžės, tai savo kūrinį vaikai apipavidalino kaip paveikslėlius, panaudodami kartoninę dėžę rėmeliams iš kartono. Kūrybinio proceso pabaigoje vaikai patys maišė įvairias spalvas, kartu nusprendėme įrėminti kaip įvairių metų laikų gamtą.

4.3. Kūrinio aptarimas.

Vaikai suliedami spalvas, pavyzdžiui, geltoną ir mėlyną, gavo žalią spalvą. Vadovė klausė, kas gali būti žalios spalvos ir koks metų laikas turi daug žalios spalvos. Vaikai vardijo daržoves, žolę, medžius. Kai geltona susiliejo su raudona, gavosi oranžinė. Vaikai vardino apelsinus, morkas, mandarinus. Kai susiliejo geltona, raudona ir mėlyna, vaikai gavo rudą spalvą. Vardino rudos spalvos riešutus, grybo kepurę, žemę, šokoladą, kakavą. Kai sumaišė mėlyną su raudona, gavo violetinę spalvą. Vaikai suprato, kad spalvotas pasaulis nuostabus. Su vaikais aptarėme vaivorykštės spalvas, tik saulės spindulių dėka apšvietus lašelius smulkiausius, atsiveria labai nuostabus spalvų pasaulis.

5.Savirefleksija.

Vaikai išmoko pažinti spalvas, nusakė įvairių metų laikų spalvas, daržovių, vaisių, gėlių spalvas. Vaikams labai patiko maišyti spalvas, gauti naujas. Vaikams dar sunku buvo įvardinti violetinės, oranžinės spalvų daiktus. Ugdytiniai atidžiau įsižiūrėjo į besikeičiančių metų laikų spalvas, keli vaikai net nesitikėjo, kad spalvomis galima kurti tiek daug. Pabaigoje su vaikais žaidėme žaidimą „Minčių lietus“. Vadovė pasakė žodį, o vaikas jį kaip nors apibūdina. Vaikai susipažino su galimybe maišant spalvas, išgauti atspalvius. Pasakojo, kaip šoko teptukas? (sukosi ratu, žingsniavo pirmyn, atgal, greitai ir lėtai).

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 17

Data: 2011-11-08

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Kas palieka pėdsakus“.

Tikslas: išsiaiškinti, kas yra pėdsakas ir kas jį palieka.

Uždaviniai:

1. Gilinti žinias apie aplinką, lavinti pastabumą.
2. Išsiaiškinti, ką galima sužinoti iš pėdsako, puoselėti kūrybiškumą.
3. Siekti, kad vaikai nebijotų aiškinti savo sumanymų.
4. Skatinti dalyvių verbalinę ir neverbalinę raišką analizuojant kūrinčius.

Priemonės: akvarele, popierius, žirkklės, guašas, teptukai, drobinis rėmelis.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikams sekama pasaka „Beržas ir vėjas“. Vadovė klausia vaikų, kaip jie mano, ar vėjas palieka pėdsaką danguje, juk jis visur laksto? Išklausomos vaikų mintys. Klausama, ar paukštis skrendantis palieka pėdsaką? Parodomas vaikams lapas, kur visi vaikai paliko rankos plaštakos pėdsakus ir kiti pėdsakai. Vaikai buvo pakviesti kurti pėdsakus – mįsles. Spėliojo, kas galėtų čia būti. Su vaikais bandoma atsakyti į klausimus: kas yra pėdsakas? Ką galima iš jo sužinoti? Ar jį paliko mažas ar didelis? Ar jis stovėjo, ar judėjo?

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai paėmė įvairius žaislus, kai kurie iškarpa įvairių paveikslėlių, o dar kai kurie atsinešė daržovių. Svogūną, obuolį, lapą jie dažė dažais ir dėjo spaudus. Ant drobės dėjo daug taškų, kūrė žiemos paveikslą, kūrė judančio pieštuko, teptuko linijas. Linijos buvo švelnios, trūkinėjančios. Vaikams buvo aiškinama, kad stovinčio žmogaus pėdsakas – pėda (dėmė), einančio – takelis (linija). Aiškinamės, kad vieni pėdsakai išlieka ilgam, kiti greitai išnyksta. Vadovė piešia drėgna kempine lentoje, o vaikai suskubo piešti ant aprasojusio lango.

4.3 Kūrinio aptarimas.

Vaikų klausama, kas dar nepalieka pėdsakų? (Žuvis vandenyje, paukštis danguje). Vaikai žiūrėjo pro langą ir stebėjo paukščius. Pamąstymui klausama: Kokie Kalėdų senelio pėdsakai? Raganos pėdsakai? Vaikų mintys liejosi tarsi „minčių lietus“. Jie pastebėjo, kad iš įvairiaspalvių taškų galima kurti paveikslukus (saulę, gėlę, žvaigždutę, lietų, sniegą). Aptarėme pasaką „Beržas ir vėjas“. Vadovės buvo klausama, kaip miega miškas naktį, kodėl naktį viešpatauja tylą. Kas būna, kai atlekia vėjas? Kada vėjas atlieka gerus darbus, kada blogus? Kaip vėjas padėjo žvejui parskubėti namo? Vadovė paprašė sugalvoti mįslių apie vėją. Vadovė uždavė klausimus: „Ar vėjas turi kojas, ar rankas?“ Vaikai atsakė, kad neturi, bet per stiprų vėją, jie girdi kaip langas daužosi. Deimantė pasakė, kad durys net atsidarė pas ją namuose. Taip vaikų pagalba buvo sukurta mįslė: „Be kojų, be rankų kažkas bėga, net dureles atrakina ir į langelį beldžiasi“ (Vėjas). Pabaigoje vaikai dėjo šiltomis ir šaltomis spalvomis antspaudus ant lapo su žaislinių mašinų ratais, teptukais, liniuote. Sukūrė paveiksluką ir įrėmino rėmelyje iš kartono. Patys kūrė paveikslui pavadinimą: „Spalvos šoka“, „Nesąmonių šokis“, „Spalvų draugystė“.

5. Savirefleksija.

Vaikai dailės užsiėmime realizavo savo kūrybos poreikį. Jie pasakojo, kad pėdsakų ir Kalėdų Senelis nepalieka, ir Velykų bobutė. Jie pastebėjo, kad pėdsakų gali sugalvoti labai daug, o gamtoje pėdsakų daugiausia žiemą, nes jų labai daug matyti. Vaikai pratinosi stebėti ir matyti linijų, spalvų, formų įvairovę. Visi vaikai labai džiūgavo, jiems buvo linksma dirbti, fantazuoti daug ir be galo. Stebint ugdytinių dailinę raišką, buvo pastebėta, kad dalyviai daug paliko pėdsakų tų daiktų, su kuriais mielai žaidžia. Visi dalyviai labai aktyviai reiškesi, siūlė savo idėjas, buvo atsipalaidavę. Pasakos aptarimo dalis įrodė, kad dalyviai nori kalbėti ir turi ką pasakyti.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 18

Data: 2011-11-13

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“.

Tikslas: mokyti bendrauti dialogu ir plėsti žodyną parenkant atitinkamus lietuviškus žodžius.

Uždaviniai:

1. Suaktyvinti dalyvių emocijas vaidinimu ir nevertotinais žodžiais.
2. Išmokyti nevertotinus žodžius pakeisti tinkamais lietuvių kalboje.
3. Paskatinti kūrybinį potencialą kuriant pasakos pabaigą.

Priemonės: spalvotas popierius, žirkklės, klizai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Užsiėmimą pradeda vadovė vaidinimu „Kaip peliukas katiną mokė“. Vaidinimas apie netaisyklingai vartojamus lietuvių kalboje žodžius, kuriuos kalboje vartoja iš dvikalbių šeimų vaikai. Peliukas moko katiną teisingai kalbėti, jis net vartoja tokius žodžius kaip ne tik bėgti, bet ir dumti, lėkti, kailį nešti, padus raityti. Vaikai išgirdo, kad yra kitaip vadinami, pavyzdžiui, kurtkė, maikė, batinki. Peliukas mokė: Užsidėti galima tik akinius, kepurę ir ne kurtkę, o striukę. Reikia sakyti: šiandien apsivilkau madingą striukę.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikai turėjo aplikuoti drabužius, ir išsiaiškinus, ar suprato užduotį, buvo pereita prie kūrybinio proceso. Po šio darbo, dalyviai buvo paskatinami pagalvoti, prisiminti įvykį, kai jie vartojo netinkamus žodžius namuose, grupėje. Vaikai aplikavo popierines lėles įvairiomis medžiagų skiautėmis. Vadovė uždavė mįslę: „Penketas mažų nykštukų čia gyvena žiemą, bėga jie į vieną kiemą“ (Pirštinė). Mįslę imitavo kartu su vaikais įvairiais judesiais.

4.3.Kūrinių aptarimas.

Vadovė paprašė, kad vaikai nuneštų savo lėlę namo ir ji paklaustyti, ar taisyklingai namuose kalba jų tėveliai. Vaikams buvo pasiūlyta sugalvoti savo istoriją ir ją pavaizduoti. Ką naujo ir įdomaus sužinojo? Kas jiems patiko? Aptarėme įvairių metų laikų drabužius. Taisyklingai mokėsi pavadinti veiksmus: mergaitė rišasi šaliką, skarelę; Rūta gobiasi skarą, šalik;. Mikas maunasi džinsus, kelnes; Tomas užsideda ir nusiima kepurę; Laima juosiasi diržą; vaikai sagstosi sagas; Laimis velkasi marškinius ir rengiasi švarką; Ona maunasi pirštines; Alė maunasi kojines; Loreta aunasi batus; Lukas aunasi šlepetes. Visiems vaikams sunku buvo tinkamai naudoti žodžius: sagstosi, velkasi, juosiasi.

5.Savirefleksija.

Kadangi vaidinime buvo naudoti žodžiai: bėgti, dumti, skuosti, lėkti, kurnėti, kuisti, risnoti, kailį nešti, padus raityti, tai vaikų papildomai buvo klausama: Kas šokuoja? Varlė šokuoja. Kas krypuoja? Antis krypuoja. Kas plaukia? Žuvis plaukia. (Sraigė šliaužia, lapė sėlina, erelis skraido, ežys tipena, kregždė sklando). Papildomai buvo naudojami paveikslėliai su šiais gyvūnais. Vaikai dažnai vartojo žodį „davai“, bet pasakos veikėjai taisė į vartotinus lietuvių kalboje: vietoj davai bėgam, tarė bėkime kartu. Vaikai buvo įtraukiami sėkmingai į pažintinę kūrybinę veiklą, kuri skatino samprotauti, daryti išvadas.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 19, 20

Data: 2011-11-15, 2011-11-20.

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Teatro lėlės“.

Tikslas: susipažinti su vilnos vėlimo technika ir pagaminti lėles vaidinimui.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip pasidaryti vilnonės medžiagos teatro lėlėms.
2. Ugdyti kūrybiškumą ir valią gaminant lėles.
3. Mokyti vaizduoti gyvūnus, perteikti jų formas.
4. Skatinti verbalinę raišką vaidinant.

Priemonės: specialios adatos vėlimui, porolono kempinė, bambukiniai padėkliukai, muilo gabaliukai, siūlai, trafaretai.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vadovė ant drabužių kabyklos pakabino pačios pasiūtą teatro širmą. Šioje miško trobelėje gyvens gyvūneliai. Vadovė vaidino su popierinėmis teatro lėlėmis ant pagaliukų, ji vaidino vaidinimą „Trobele, trobelyte“. Po trumpo vaidinimo ir vaikų sudominimo, ji pasiūlė vaikams pasigaminti lėlių teatrui. Tik šios lėlės bus gaminamos iš vilnonės medžiagos, kurią dar reikia susivelti ir vilnos siūlą. Vaikams buvo išdalintos visos priemonės darbui.

4.2. Kūrybinis procesas.

Niekas iš vaikų netrukdė vienas kitam, visi greitai sugalvojo, kokį gyvūną vaizduos. Vadovė pasitikslino, ar vaikai suprato užduotį. Vaikai galėjo paklausti, kas jiems neaišku. Visi vaikai pasinėrė į kūrybą. Su muilo putomis jie vėlė medžiagą, plovė vilną, džiovino. Šis kūrybinis procesas vyko du užsiėmimus, nes teatro lėlių formas reikėjo kirpti iš sausos vilnos.

4.3. Kūrinių aptarimas.

Vaikai vadino savo teatro lėles mažybiniais žodžiais: varlytė, paršiukas, viščiukas, meškiukas. Todėl buvo paskatinama toliau plėsti žodyną ir klausiama, kaip vadiname gyvūnus ir jų jauniklius?. Arklys ir kumelė turi kumeliuką. Jautis ir karvė turi veršiuką. Avinas ir avis turi ėriuką. Kuinas ir kiaulė turi paršiuką. Gaidys ir višta turi viščiuką. Ožys ir ožka turi ožiuką. Šuo ir kalė turi šuniuką. Su vaikais pasikartojome, kad lėlės iš vilnos – vilnonės, kilimėlis iš šiaudų – šiaudinis, adata iš metalo – metalinė. Tiriamieji vaikai pasigamino pelėdžiuką, viščiuką, varlytę ir papūgėlę. Jie pirmieji suvaidino savo kūrybos vaidinimą. Vaidinimas buvo panašus į vadovės vaidintą „Trobele, trobelyte“, bet smagu, kad vaikai daug pridėjo savo kūrybos elementų, nes juk gyvūnai buvo kitokie. Vaidinime naudojome jungiamuosius žodžius: pirmiausia, paskui, po to, dar, tada, paskui, pagaliau.

5. Savirefleksija.

Užsiėmimo įvadinėje dalyje vaikams buvo vadovės pateiktas pavyzdys kaip galima vaidinti su lėlėmis. Emocionalus ir vaizdingas pasakos sekimas sužadino ugdytinių vaizduotę, jie labai įdėmiai klausėsi pasakos. Nuostabu, kai klausimus pateikia ne tik ugdytojas, bet ir vaikai vieni kitiems. Tada jie tampa dėmesingesni, klauso vieni kitų, atranda kažką naujo ir netikėto. Jei ugdytojas nurodo vaikams, ką jie turi žinoti ir suprasti, jie informaciją įsimena trumpam. Tai – netikras žinojimas. Kai jie pasakoja savo žaislo istoriją, patys kuria pasaką, jiems lengviau mąstyti, žaisti didaktinius žaidimus. Be to, ugdytiniai daug mieliau kalba kurio nors veikėjo vardu, keičia intonaciją. Užsimovę ant piršto lėlę, jaučiasi drąsesni.

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 21

Data: 2011-11-22

Laikas: 9.00 – 10.15

Trukmė: 1.15 min

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Mano graži tėviškėlė“.

Tikslas: mokyti žemėlapyje rasti didžiausius miestus, upes, jūrą.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kas yra Lietuvos žemėlapis.
2. Perteikti per dailę vėliavos formą.
3. Skatinti savaip kurti šalies grožį ir mokėti jį apibūdinti.

Priemonės: žirkklės, spalvotas popierius, klizai.

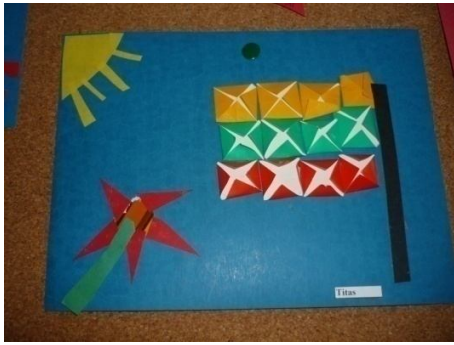
4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Su vaikais vartoma knyga „Neregėta Lietuva“. Vaikai gėrėjosi tėviškės miškais, upėmis, ežerais, jūra, kalvomis ir pilimis. Aiškinamasi, kaip svarbu branginti savo kraštą, kalbą. Iliustracijose vaikai turėjo pastebėti, iš kokių geometrinių figūrų susideda Gedimino pilis, kokias formas primena ežerai, debesys, saulė. Žemėlapyje vaikai rado savo miestą – Lietuvos sostinę, Baltijos jūrą, Nemuno ir Neries upes. Apibūdino miestų erdvinę padėtį: Šiauliai – viršuje, Vilnius – apačioje, kairėje – Baltijos jūra, Palanga. Nemunas apačioje, kyla aukštyn, pasuka į kairę. Vaikams parodoma medžiaginė vėliavėlė ir pasiūloma Lietuvos vėliavą pavaizduoti iš sulankstytų popierinių kvadratėlių.

4.2. Kūrybinis procesas

Aptarėme vėliavos spalvas, vaikai sužinojo, ką jos reiškia ir apibūdino spalvų išdėstymą Lietuvos vėliavos plote (viršuje - geltona, viduryje – žalia, apačioje – raudona). Vaikai dirbo labai tyliai, buvo susikaupę.

4.3.Kūrinio aptarimas.

Vaikai patys išsirinko vėliavos spalvų kvadratėlius, juos lankstė, klijava. Kiekvieno vėliavėlė skyrėsi viena nuo kitos savo didumu, pagaliuko ilgumu. Savo kūrybos paveikslą panoro kurti Tomas. Labai džiugu, kad jis pareiškė tokį norą, nes anksčiau būdavo pasyvus. Jis aiškino, jog savo paveiksle mato sugriautą pilį. Parodė žemėlapyje vietą, kur stovi jo pilis. Bandė vaizdžiai pasakoti, kad ją reikia pastatyti iš naujo. Vaikai sužinojo, kada prie namų kabinti vėliavą – Lietuvos valstybinės šventės dieną. Išsiaiškinome, kokios yra tos dienos, koku metų laiku jos vyksta. Vaikai įsiminė ketureilį apie vėliavos spalvas. Vaikai bandė aiškinti patarles ir priežodžius, bet čia jiems buvo reikalinga pagalba.

5.Savirefleksija.

Vaikai apžiūrinėdami įvairias knygas, apibendrina, kad ten, kur miškas – medžiai, paukščiai, žvėrys; ten, kur kelias – mašinos, žmonės, vaikai; ten, kur žalios pievos – gyvuliai; kur vandens telkiniai (ežerai, upės) – žuvys. Jie suprato, kad visi autoriai labai gražiai vaizduoja savo tėvynę. Labai greitai išmoko ketureilį apie vėliavos spalvas. Lygino, kaip atrodo Lietuva įvairių metų laiku. Buvo mokoma žodžių ir jų junginių: Lietuva, tėvynė, šalis, gimtinė, žemėlapis, sostinė, pilis, piliakalnis, mirguliuoti, plevėsuoti, žaliuoti, gintariniai, laukų žaluma. Akcentuojami bevardės giminės būdvardžiai (gera, gražu, ramu, tylu, šilta, smagu), sudurtinių žodžių paaiškinimas (piliakalnis, žemėlapis, rugiagėlės, šaligatviai, šviesiaplaukiai, didžiaakiai, ilgakasės), prielinksnių nuo...iki reikšmė (nuo Vilniaus iki Klaipėdos).

1. Dailės užsiėmimų data, laikas ir trukmė.

Dailės užsiėmimas Nr. 22

Data: 2011-11-27

Laikas: 9.00 – 10.00

Trukmė: 1 val.

2. Dalyvių skaičius:

Užsiėmime dalyvavo visi 4 tiriamieji.

3. Dailės užsiėmimo tema, tikslas, uždaviniai, priemonės.

Tema: „Rudens palydėtuvės“.

Tikslas: susipažinti su rudens niūriuoju laiku.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip ledas virsta vandeniu ir atvirkščiai.
2. Tyrinėti ledo, sniego, lietaus savybes.
3. Skatinti verbalinę raišką pasakojant apie patirtus pojūčius.
4. Skatinti realizuoti spontaniškos kūrybos poreikį.

Priemonės: spalvotas popierius, baltas popierius, modelinas, siūlai, žirkklės.

4. Užsiėmimų eiga:

4.1. Įvadinė dalis.

Vaikams vadovė sekė pasaką „Snaigė, kuri nesutirpo“ pagal V. Žilinskaitės kūrinį. Ant lango buvo pakabinta snaigė, kurią išlankstė vadovė. Pasakojant, snaigė buvo nukabinta ir tarsi ji pasakojo vaikams savo istoriją. Vaikai sužinojo, jog ne už kalnų žiema, o snaigės tai krinta žemėn, tai staiga tirpsta. Vaikų klausama, kas dar gali būti žiemą kietas ir užšalęs, o po to ištirpti. Uždegama žvakė ir virš jos palaikomas ledo gabalėlis.

4.2. Kūrybinis procesas.

Vaikams buvo atnešti ledo bokšteliai. Vaikai nutarė, kad sniegas lengvas, minkštas, o ledas sunkus, kietas, sniegas baltas, o žemė juoda. Vaikai suprato, kad lapkričio mėnuo – tai metas, kai jau gali pamatyti sniegą, bet kartu ir su juo atsisveikinti. Šiuo metų laiku dar reikalingas skėtis, nes dangus krečia pokštus: tai lyja, tai sninga. Kūrybinio proceso metu buvo klausomasi įvairaus stiprumo lietaus, pūgų. Vaikai nusprendė, kad lapkritis – kai gamta kovoja su tamsa. Tad vaikai stebėjo, kaip tirpsta ledas, mergaitės pasiūlė jį nudažyti šaltomis spalvomis. Vaikai pastebėjo, kad žiemą vyrauja balta, juoda, pilka, mėlyna spalvos. Tiriamieji vaikai iš modelino lipdė lietaus lašiučius, puošė skėčius popierinėmis juostelėmis. Vadovė uždavė mįslę: Giedrą dieną kampe stovi, per lietų vaikščioja (skėtis). Su tiriamaisiais aiškinomės mįslės prasmę.

4.3 Kūrinio aptarimas.

Su vaikais buvo aptarti lapkričio mėnesio oras: šalta, šlapias lietus, stiprus vėjas, slidu, šalta, šerkšnas. Vaikai tyrė ledo savybes, suprato priežastį ir pasekmę: Kodėl sušalo ir ištirpo ledas? Vaikai tyrinėjo šiltus ir šaltus kūnus, mokėsi kitų priešingos reikšmės žodžių: tamsu – šviesu, karšta – šalta, naktis – diena. Vaikai lietė šaltą ledą, po to rankas panardino į šiltą vonelę. Jie pajuto šilto ir šalto skirtumą. Ugdytiniai lygino besibaigiančio rudens ir prasidedančios žiemos požymius. Vaikams buvo pateiktos mįslės apie žiemą.

5. Savirefleksija.

Vaikai daugiau sužinojo apie sniego ir ledo atsiradimą. Prisiminėm kartu skaitytas knygeles apie „Lašiuko po žemę kelionę“. Jiems labai patiko bandymai. Su vaikais palyginom sniego senio ir žmogaus būseną - kai yra šilta – besmegenis tirpsta, o žmogus nusirengia šiltus rūbus. Dar kartą su vaikais prisiminėm visus metų laikus. Apibendrinome, jog ruduo, žiema, pavasaris, vasara – metų laikai, išvardinom metų mėnesius, savaitės dienas. Pamąstymui, vaikams buvo aiškinama, kad dažnai tuo pačiu žodžiu pavadiname keletą skirtingų daiktų. Kovas (mėnuo ir paukštis), liepa (mėnuo ir medis).

Tomo verbalinės raiškos duomenys

Eil. Nr.	Vaiko klausimų kėlimo	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus (pateikti skliaustuose)	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai
1.		Lapai žali. Graži gėlytė. Žiedelis miega. Kai saulė šviečia, tai biški atsidaro.	Kas keliavo po žemę? (lašiukas); Kur nukrito lašiukas? (į žemę); Ką lašiukas veikė? (davė biški atsigerti); Kiek augalų pagirdė lašiukas? (daug); Kaip gali kalbėti žemė? (žemė kalba, lyja, pučia vėjas); Kas vyks, jei žibutės nulenks galvas? (žemė liūdna); Jei danguje nardo kregždės? (žemė juokiasi)	Lašiukas turi tėtis, broliai. Bėga lašiukas į žemę. Geria gėlytė. Geria medis. Saulė, paima lašiuką. Paukščiai slepia snapelį, bus šalta.	Žemė kaip arbūzas.
2.	Kodėl medyje gyvena ragana? Kodėl jai padeda voras? Kodėl jo toks vardas? Kodėl raganos toks vardas? Kokia bus tavo vaistažolė?	Sirgo mano senelė. Jai nupirkom vaistų. Pilvą skaudėjo. Gėrė gėrė tokių geltonas žolių. Dabar neserga. Žolė raudona, stora. Stora ir lapai. Mano žolelė gydo rankelę.	Kokios spalvos sveikata? (žalios kaip žolytė); Kiek prisiminei vaistažolių? (ramunėlė, dilgėlė – du); Kiek žiedlapių turi gėlė? (penkis); Ką veikia bitės? (dūzgia).		Senutė mėta kaip mano senelė
3.	Kodėl aš matau save veidrodyje?	Mano bitė turi du ragelius. Akytė dvi. Popierius labai neklauso. Čia klijuosiu sparnus. Čia mano namai. Bėg iš čia, paukšti. Aš varlė. Noriu, kad pas mane ateitų drugelis. Aš noriu gaudyti drugelis.	Mįslė – “Didelis iš ryto, mažas per pietus, o vakare vėl virsta milžinu? (šešėlis); Pats savęs nemato, bet kitą parodo (pirštas); Ką mes veikėme? (pakėliau rankas, kojas, piešėm		

			namą ore); Koks veidrodinis popierius?(slidus, bėga iš rankų).; Kaip vaidino draugai? (gerai, juokingai). Kokia tavo varlė? (Mano varlė turi šešėlį. Jis juodas. Varlė dūmčivaja (galvota).		
4.		Aš važiuoju prie jūra. Ten daug daug smėlio, Vot (štai) vanduo, saulė biški (truputį) šviečia. Daug žuvys, smėlis, žalia žolė, čia biški reikia, ir čia biški reikia žolės. Jūra mėlyna. Va taip piešiu, čia bangos bus. Vėjas ūžia.	Kokia jūra? (mėlyna); Kokie jūros gyventojai? (žuvys, krabai, gal kriauklės, medūzos); Kiek žuvų? (šešios); Kokias žuvis žinai? (silkę, ilgą kaip gyvatę); kaip jūra banguoja? (ramiai); Kaip pučia vėjas? (stipriai).	Ten knygą mačiau, brolis rodė. Ten labai daug didelių žuvys. Dantys labai dideli.	
5.	Ar bus visų draugų šalis?	Čia bus labai gražu. Visi eina į mišką. Aš ir tėtis grybai ieškojom. Šaukiu tėtį. Tėtis irgi šaukia o-o-o. Aš esu geras vaikas. Moku gražiai kalbėti – laba diena. Moku šaukti: aaa, ooo. Mano gėlytė bus žalia, raudona. Vienas žiedelis, du žiedelis, trys žiedeliai, keturi žiedeliai.	Kokie sveikinimosi žodžiai? (labas rytas, sveikas, laba diena, viso gero, saldžių sapnų); kaip šviečia saulė? (šiltai); Kiek paukštelių matai? (septynis); Kokius linkėjimus žinai? (linksmų švenčių, ačiū).	Aidas yra mano šalyje. Ten visi vaikučiai šaukia aidą. Tik gražiai šaukia.	Spinduliukas kaip ežiukas. Gėlyčių traukinys.
6.	Ar šis žaislas kietas kaip mašina? Ar tas žaislas yra pirkti parduotuvė?	Čia geri, čia blogi. Jis gelbia pasaulį. Jie atskrido iš toli toli. Ten yrai baisu. Ten nėra žmogų. Pokemonai gyvena mėnuly. Jie ieško čia	Kokius žaislus turi namuose? (mašinų, transformerių, robotų, lėktuvą, lego); Kaip elgiasi robotai? (gražiai ir negražiai); Kokių	Kai darėm robotą iš dėžių, tai mano robotas toks kaip ten.	Jie alkani ir pikti kaip vilkai.

		valgyti.	galių turi tavo būtybė? (stiprus, kietas, visus nugalės). Kokių spalvų? (juodas, rudas); Koks yra kardas? (metalinis).		
7.	Ten kur šilta. Išlenda ryte, žiba dieną, slepiasi jūroj, miega. Kas?	Važiuoju, kur mažus paukščiukus gaudu. Bet po to paleidžiu. Senelis mažą žiedą duoda, paukštelis miega. Atsikelia ir skrenda toli toli. Saulė mūsų ir paukštelių. Žmonės nori šiltos saulės, dar daug žvėreliai nori geros saulės.	Ką veikia saulė? (šildo, šviečia, leidžiasi vakare); Kokius žinote paukščius? (zylė, gegutė, gandrai, pelėda).	Kai knygą skaitėm, kur gyvena paukštelis prie darželio, tai žvirblis.	Paukšteliai kaip ratas sukasi
8.	Kas ilgas ir susisukęs?	Čia miškas. Ai, pamačiau gyvatę. Ji darė ššš. Ji ilga. Atėjo vilkas. Baisus vilkas. Ir dar piktas. Gyvatė bėgo toli toli. Va čia trys – tai kalnai, O raidė – saulė, tvora kaip vienas, va, stogas – kaip A raidė, biški pagaliuką reikia. Man patinka O raidė, jos bus daug daug.	Ką tu vaizduosi? (gyvatę) Kodėl nušliaužė gyvatė? (išsigando vilko). Kokius skaičius ar raides paslėpei savo darbe? (Š raidę, tik karūnos nėra); Koks vilkas atėjo? (alkanas)	Gyvatė panaši į žaltį, kur pasaka auklėtoja skaitė.	Gyvatė kaip virvė.
9.	O kas pirmas lipa į autobusą – mama ar močiutė?	Mane paima tėtis. Važiuoju ten, suka į dešinę, o po to matau šviesoforą. Tėtis stoja. Raudona dega. Ten ant kelio baltas zebras. Žmonės eina tada. Mašina važiuoja čia, dabar lipa didelės tetos, maži vaikai. Močiutė sėda ant kėdės, mergaitė stovi.	Kas padeda saugiai pereiti gatvę? (šviesoforas); Ką matote, kai einate ar važiuojate iš darželio? (namus, mašinas, gaisrinę, žmones); Kelinta į autobusą įlipa močiutė? (pirma).		Mašina kaip arklys.
10.	Ar mėlyna spalva šalta, aš	Mama irgi renka stiklą, butelius į kitą	Juodas puodas, kuo daugiau	Tikrai tas skruzdėlynas	

	tepsiu jau rankytę?	maišą. Geras Tomas, padeda vabaliukams, miškas bus gražus. Noriu mano rankytę sako stop šiukšlei. Aš piešiu, kai negeras berniukas eina ant vabaliukų. Negalima daryti taip. Ugnį negalima žėč (uždegti). Mirs vabaliukai.	maišai, tuo daugiau verda. Kas? (skruzdėlynas); ką veikia upelis? (teka kažkur, bėga čia); Ką tu veiki? (Aš renku popierius, išgelbėjau skruzdėlyną, nemindžiojau vabalų).	juodas kaip puodas.	
11.		Dabar ruduo. Daug spalvų. Noriu beržas daryti. Per langą daug beržų matyti. Čia kamienas – juodas ir baltas. Lapai visokie. Aš padarysiu geltonų, rudų, žalių truputį lapų. Daug žmonių. Jie dirba ir dirba. Mergaitė skina obuolius. Berniukas skina kriaušes.	Kas kuria žemės grožį? (žmogus); Koks ruduo? (šiltas, spalvotas, žalias, geltonas, rudas); Ko gausu šiuo metų laiku? (obuolių, burokų, morkų, kriaušių); Kaip dirba žmonės laukuose? (gerai, greitai).		Beržas kaip mano senelis. Jis baltas kaip senelio plaukai.
12.	Kaip vadinasi pirštai? Kur taškas, kai sloga yra? Ką spausti, kai gerklytė skauda? Kas čia per taškas? Kaip pažymėti šį tašką?	Mama verda skanią sriubą iš pupelių. Žirnius tėtis kepa ir lašinius. Čia košę verda, čia makaronai. Labai skanu. Mėsytė kepa, mama maišo makaronus. Košė malošė.	Kiek turite pirštų? (penkis); Kas plaka ritmiškai pas žmogų? (maža širdelė); Kaip supratot mįslę: Daug brolelių vienam lopšy supas? (tai žirniai miega kartu).	Aš geras, tu geras, abu geri. Tai mano didysis, mažas, be vardo ir storas pirštas. Pavadinimą pamiršau.	
13.	Kas gyvena vandeniuke ir ne? Galima pjauti vieną obuolį?	Bananas minkštas. Iš jo nepadarysiu darbelio, o agurkas kietas. Tiks. Bus mašina, keturis ratus padarysiu. Aš noriu obuolį piešti. Obuolys didelis. Bus raudonas, biški geltonas. Aš mamai sakau: “davai perkam obuolių parduotuvėj. Močiutė	Kokie čia vaisiai? (obuolys, bananas, kivis, vynuogės); Į kiek dalių padalintas obuolys? (po lygiai); Kas yra vaismedžiai? (tai medis, kur auga vaisiai); Kas yra vaiskrūmiai? (Tai krūmai su uogom).	Bananas ir obuolys skanūs buvo, o kriaušė kieta, ne labai skani buvo man.	Tas Mikė melagėlis kaip gudri lapė.

		turi obuolių. Vasarą turi. Žiemą mama perka. Močiutė atveža karolių iš obuolių. Jie tokie sausi. Bananas geltonas ir minkštas. Vynuogė žalia ir skani labai. Obuolys raudonas ir didelis. Kriaušė kieta, nelabai skani man.	Kokie dar obuoliai būna? (supuvę)		
14.	Kurta reklamą kaip televizoriuje? Kokio vitamino reikia širdelei?	Tai žuvų taukai. Gražios žuvytės plaukioja jūroj. Tik blykst ir nėra. Po to gaunasi taukai. Žmonės daro žuvų taukus. Ten daug gerų vitaminų. Valgykit sveikų taukų, bus geros akys. Čia bus sveikas bėmiukas. Jis valgo daug morkų. Akys bus geros. Valgo salotas, geria pieną. Kauliukai bus geri.	Kokie yra sveiki produktai? (Sveiki produktai yra citrina, obuolys, raudona paprika, kopūstas). Kokį vitaminą turi citrina? (Citrina turi vitaminą C).	Žiūrėkit į plakata. Čia dar sveikas arbūzas, česnakas, pomidoras, salota.	Sveikas bėmiukas bus stiprus kaip liūtas.
15.		Mano mama siuva. Ji turi gerų žirkles, siūlų daug, mašiną, kur siuva. Man pasiuvo gražias kelnes, juodą švarką. Mano tėtis gesina baisų gaisrą. Tėtis drąsiausias. Jo darbas baisiausias. Mamos darbas geresnis. Tėtis rodė šalną, turi didelę mašiną. Mašinoje ilga žarna, kur vanduo bėga. Negalima žolės degti, tėtis labai pyksta.	Ką veikia siuvėja? (siuva); Ką veikia gaisrininkas? (gesina gaisrą); Kokia apranga? (kostiumas, kuris nedega, pirštinės nedega, šalmas, batai aukšti); Kada pradeda žmonės darbą dirbti? (Žmonės pradeda dirbti ryte. Vakare namo ateina. Rytoj vėl eis.)	Darbas puošia žmogų. Žinau tą mįslę, tai du žiedai tos skylutės, du galai tie pagaliukai, va čia žiūrėk, vinis. Mama man rodė žirkles ir pasakojo. Labai atsargiai reikia dirbti, nes durti pirštą gali. Gali ir akytę durti.	
16.	Ar mėlyna ir violetinė šaltos spalvos?	Imsiu mėlyną spalvą, baltą, dar juodą maišysiu, violetinę imsiu. Sumaišiau	Kas gali būti raudonos spalvos? (burokas, pomidoras,	Lietingą dieną galima pasakyti: debesuota,	Trupučių paimsiu geltonos saulės

		<p>geltoną ir raudoną spalvas. Aš pirmas. Čia sumaišiau geltoną, raudoną ir mėlyną. O čia mėlyną ir raudoną. Ši spalva patinka. Kokios spalvos, žiūrėk. Kuri tau patinka, parodyk, padarysiu.</p>	<p>obuolys, uoga); Mėlynos? (Mėlynos spalvos yra dangus, mano vienos kelnės, jūra, uogos); Žalios? (Žalios būna žolė, varlė, lapai); Kokie metų laikai? (Vasara, rudenio, žiema, pavasaris); Kokiu metų laiku būna šilčiausios spalvos? (Šilčiausios būna vasarą, pavasarį, dar gal rudenį truputį).</p>	<p>niūri, pilka, drėgna, apsiniaukusi diena.</p>	<p>(imdamas geltonus dažus)</p>
17.	<p>Kas skrenda ir palieka pėdsaką? (lėktuvas). Mano pėdsakai gali vadintis kaip žaisliukų šokis?</p>	<p>Naktį tylu. Mėnulis šviečia. Truputį vėjas siaučia. Dideli medžiai nulinko. Tyliai sninga. Sniegas baltas, labai lengvas. Žiemą daugiau įdomių pėdsakų. Naktį žmogus bijo eiti į mišką. Eina alkanas katinėlis ir šuniukas. Palieka mažiukus pėdsakus smėliuke. Kalėdų senelis kai turi dideles roges, tai pėdsakus palieka. Kai skrenda su elniais, tai nepalieka.</p>	<p>Kas palieka pėdsaką? (mašinos, pėdos, ant lango kai pieši); Kas nepalieka pėdsakų? (Žuvis, paukštis); Kokie vėjo darbai? (Vėjas rūbus džiovina, pučia į juos. Tai geras darbas. Blogas darbas, kai laužo medelį. Vėjas labai pučia. Jis gali nulaužti medelį. Vėjas būna geras ir miškas miega).</p>		<p>Lėktuvas kaip paukštis, tik greitesnis. Žmogus kaip zuikis bijo.</p>
18.		<p>Aš čia rengiuosi striukę, aunuosi du batus, užsidedu kepurę ant galvos, dabar rišu šaliką ant kaklo, užsimaunu pirštines, rišu šnūrus (batų raišteliu) nu tų savo naujų batų. Mano lėlė yra vienas berniukas, nu didelis.</p>	<p>Kaip teisingai pavadinti žodį "kurtkė, sosiska, baranka, mišonok, pastoj, nadevaju? (Kurtkė tai bus čia striukė, dešrelės, o ne sosiskos, riestainiai vietoj barankų, mišonok – tai mažas</p>		

		Jis rengiasi mėlyną paltą, rišo ilgą šaliką, maunasi juodas kelnes, maunasi trumpas kojines, aunasi juodus batus. Eisiu į lauką. Už lango pučia šaltas vėjas. Labai ten baisiai pučia.	pelikukas. Nesakom daug pastoj, o sakom palauk. Ne nadevaju, o tik apsirengiu). Kokie sinonimai žodžio “Bėgti”? (Galima sakyti ne bėgti, o dumti kitur, lėkti, pirmas kailį nešk).		
19, 20	Kas čia? O ką čia pilsim vandenį? Koks įdomus kilimėlis ar jis iš medžio? Iš ko adata padaryta? Kaip badyti vilną?	Kilimėlis iš bambuko, o tai bus bambukinis. Pirmiausia padėsiu vilną, po to pilsiu muilą. Tada voliosiu kilimėly. Truputį pilsiu muilo, dar voliosiu. Paskui plaunu. Reikia džiovinti. Padėsiu čia. Čia du sparnai, čia kojos, vienas snapas, akys. O mano kaime vištos geros. Jos draugauja. Bėk į namelį, lėk, lėk! Didelis paukštis skrenda sakau. Viščiuko mama višta, tėtis gaidys.	Koks tavo viščiukas? (Mano mažas viščiukas geltonas, snapas raudonas, pūkuotas, akytės juodos.) Kojytės mažos, truputį juodos ir geltonos.		
21.	Kur teka ši upė? O ežeras kur teka? O jūra teka?	Pilis tokia didelė, raudona. Ten daug didelių akmenų. Ji iš raudonų plytų. Tėtis vežė mane ir mama vežė, ten kur bokštas toks didelis stovi. Kaip ten? – A, jo, Gedimino pilis. Lipu aukštai, dar aukščiau. O matau gražią vėliavą tokią. Man graži žalia spalva. Aš darysiu pilį. Ten daug akmenų, plytų. Pilis truputį griūva. Čia bus dideli vartai. Nu dar sniegas matosi, du	Kokios vėliavos spalvos? (geltona, raudona, žalia)Kur Vilnius? (Vilnius apačioje, o graži Baltijos jūra kairėje, truputį aukščiau.). Kas yra piliakalnis? (Piliakalnis yra kai ant supiltas kalnas, ten gali stovėti pilis); kas yra žemėlapis? (Čia yra žemėlapis, tai Lietuvos žemė ant lapo). Kodėl tavo pilis mėlyna? (Ten	Mano brolis vaidino pasaką apie geležinį vilką. Ant Gedimino pilis karalius sapnavo vilką, pastatė pilį.	Vėjas kaukia kaip vilkas.

		labai šilti spindulėliai.	daug daug dangaus).		
22.	Meška bėga, visa giria dreba. Kas? Kas name kamputy stovi? O kas eina kartu kai lyja?	Taip, man irgi didelė snaižė nukrito ant veido. Taip, viena. Aš nesušalau. Snaižė tirpo tirpo ir pasidarė dėl to šaltas vandeniukas. Su mama bėgau iš darželio. Stipriai lijo. Mano du batai buvo šlapi. Plaukai šlapi šlapi. Griaudė, aš bijojau. Su mama slėptis ten parduotuvėje. Ten sausa.	Koks yra sniegas? (Sniegas yra minkštas ir baltas, gal biškį švarus); Ar sniegas sunkus? (Sniegas tai lengvas, o sunkus ledas). Koks metų laikas dabar? (nu dar ruduo); Kokie dar yra metų laikai? (vasara, žiema ir pavasaris);	Lašiukas juk iš knygutės irgi pavirto į kietą ledą, po to šilta saulytė pašvietė. Ledas pavirto vėl lašiuku. Tai jį paėmė tėtis ant rankyčių ir paėmė ten aukštai į dangų.	Vėjas kaip stipri meška. Žiema kaip paukštis, atskrenda ir šoka lapai nuo medžių.

Tomo identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis

Užsiėmimų nr.	Žodžių kiekis					
	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai	Viso:
1.	0	12	16	20	3	51
2.	20	25	8	0	5	58
3.	5	32	21	0	0	58
4.	0	35	13	13	0	61
5.	5	42	14	12	5	78
6.	12	25	15	11	6	69
7.	11	33	8	10	4	66
8.	4	43	8	8	3	66
9.	9	39	6	0	3	57
10.	8	36	12	6	0	62
11.	0	38	12	0	9	59
12.	21	25	7	17	0	70
13.	9	66	16	13	6	110
14.	8	46	11	10	6	81
15.	0	49	21	37	0	107
16.	6	38	30	10	4	88
17.	13	50	35	0	9	107
18.	0	58	38	0	0	96
19.	21	56	15	0	0	92
20.	21	56	15	0	0	85
21.	11	64	34	15	4	128
22.	16	46	21	30	13	126
Viso:	179	858	361	212	80	1690

Arno verbalinės raiškos duomenys

Eil. Nr.	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai
1.	Kokia žemė? O gėlytė kvėpuoja?	Mano sena močiutė mato paukščius. Jie skrenda siemkų (saulėgražų). Močiutė žiūri tik. Nebus didelis lietus. Sako dar: “Vyt, vyt, paukštį varyk”. Laistau močiutė gėlytes. Jos nori gerti. Močiutė sako : žemė ir nori gerti. Pakelsiu liūdną gėlytę .	Kas keliavo po žemę? (vienas linksmas lašiuukas); Kur nukrito lašiuukas? (ant raudonos gėlytės); Ką lašiuukas veikė? (nuplovė dulkes); Kiek augalų pagirdė lašiuukas? (medį, gėlę, grybus - tris); Kada galime suprasti, kad nebus lietaus? (Šis paukštis aukštai skrenda. Nebus lietūs).		Žemė kaip obuolys. Jos akelės žiūri į saulę.
2.		Žydi saulelė žolelė, aš einu pro ją. Gydo ji man kojelę. Mano pagalys (stiebas) bus kreivas. Daug stiebas. Gėlės labai mažos. Daug gėlės. Gėlės auga iš sėklų.	Kokios spalvos sveikata? (violetinė kaip čiobrelis); Kiek prisiminei vaistažolių? (čiobrelis, dilgėlė, kraujažolė); Kiek žiedlapių turi gėlė? (penkis); Ką veikia bitės? (skrenda ant medžių ir medų renka); Ką reiškia: saulė prie čiobrelio pasilenkia? (be saulės čiobrelis negerai. Jis liūdna).	Mažutėliai – vos žemėj kyla, užauga. Jie yra violetiniai.	
3.	Kodėl veidrodis	Gandras geras paukštis. Jis nenori žaisti varlėm.	Mįslė – “Eina per vandenį – netekši,	O atsimeni, knygą matėm,	Vakare šešėlis kaip

	<p>rodo kitą ranką? Buvo gandrai vienas, o kodėl dabar du?</p>	<p>Jis valgo varlę. Mano bitė geltona, sparnai, pilvas biški juodas, ūseliai juodi. Pas tėtį ateina žmonės. Jos prašo pjausti veidrodį. Tėtis tada pjauna. Popierius blizga, jis toks sliskij (slidus). Aš kirpti gerai, laikyti stipru reikia.</p>	<p>eina per žemę-pėdų nedaro? (nu kažkas nematomas, gal kalėdų senelis); Ką mes veikėme? (pakėliau ranką aukštai, priešm lentoj); Koks veidrodinis popierius?(labai blizga, matyti mano veidas); Kaip vaidino draugai? (linksmi visi).</p>	<p>ten zuikį, vilką galima padaryti iš pirštų. Matosi šešėlis.</p>	<p>milžinas pasidaro.</p>
4.	<p>O kur ta ragana vidury gyvena jūroje? O Undinėlė tikrai būna?</p>	<p>Tėtis gaudo žuvį builį. Jis čia. Čia medūza, tik kojų nėra. O čia didelė žuvis, ji uodega ilga. Labai bloga uodega. Neplaukti arti, ji bloga.</p>	<p>Kokia jūra? (banguota ir graži); Kokie jūros gyventojai? (žinau builį, mačiau medūzą, ežį); Kiek žuvų? (Čia šešios); Kokias žuvis žinai? (silkę, plekšnę); Kodėl šie personažai vadinami pasakų veikėjais? (Todėl, kad jie gyvena pasakose. Pasakas galvoja vaikai, žmogai); Kaip pučia vėjas? (jis bangas kelia, kai labai pučia).</p>	<p>Man labai patinka pasaka, kur Ivanas sako lydekai paliepus, man panorėjus. Tik lydeka gyveno ne jūroj.</p>	<p>Debesėliai kaip šeima, mama, tėtis ir vaikai</p>
5.	<p>Kur mes klijuosim savo lėles ant popieriaus?</p>	<p>Aš žinau aidą. Aidas yra pas deduką garaže. Garažas tuščias. Ten dedukas kalba ir aidas girdisi. Dedukas nebarasi, jis geras. Mano popieriaus lėlė yra Lukas. Jis dražnij, duoda žaislų. Lukas nemuša vaikų. Jis eina į darželį. Ten vaikai žaidžia lauke. Šviečia</p>	<p>Kokie sveikinimosi žodžiai? (labas, viso gero, kai išeini namo); kaip šviečia saulė? (spinduliukus barsto); Kiek paukštelių matai? (čia daugiau, septynis); Kokius linkėjimus žinai?</p>		<p>Saulė barsto spindulius.</p>

		saulė. Skraido paukščiai. Mūsų šalis panaši į darželį. Čia daug vaikų ir saulės ir paukščių.	(gražių, gerų švenčių, linksmų švenčių). Koks tu esi? ("nemėgstu girtis, bet esu geras berniukas.)		
6.		„Aš visus žinau: „Optimas jo vardas, to Kamanė, Geležinis, Griovikas, Kraujagyslis. Diseptikonas blogietis, autobotai geriečiai“. „Aš noriu ten, kur transformeriai. Aš būsiu geras transformeris. Aš padėsiu žmogui (žmonėms). Nugalėsiu blogiečius. Blogiečiai nori užimti žemę, o autobotai saugo žmones.	Kokius žaislus turi namuose? (Aš turiu transformerius.); Kaip elgiasi robotai? (Jie kaunasi mėnulyje ir žemėje); Kokių galių turi tavo būtybė? (Jie labai stiprūs, megatronas labai stiprus, autobotai labai apgaudo diseptikonus). Kokių spalvų? (Autobotai labai spalvoti – žali, geltoni, mėlyni, juodi, rudi).	Tamsioj mėnulio pusėj gyvena megatronas. Aš žiūrėjau filmą ir knygutę, kur tėtis pirko.	Diseptikono širdis kaip akmuo.
7.	Kas skrenda su geltonu pilvu? Kas kukuoja? Kas moka statyt namus?	Aš žinau margą genį. Tai daug spalvų paukštis. Mažutis vyrutis tas genys. Jis kala, tik kala. Miške. Erelis didelis mačiau. Aukštai skrenda. Ieško mažų pelyčių. Saulutė pašvietė. Atskrido gražūs paukšteliai. Jie draugauja ir gėlės. Dainuoja paukščiai ir gėlės.	Ką veikia saulė? (saulė šviečia. Pro langelį žiūri. Aš miegu. Ji kutena man. Mama sako. Keliasi saulytė. Aš miegoti noriu. Ir saulytė miega. Naktį miega.); Kokius žinote paukščius? (Zylutė, žvirblis nori valgyti. Aš mačiau. Dar su raudona pilva, nu kaip te. Daržely darėm.	Mįslę aš žinau apie paukštį, muzikos vadovė sakė. Balta puta plaukia vandeniuke. Mes skrendam kaip gulbės.	Dygsta kaip grybai po lietaus. Tai kiaušiniai. Nes kai daug paukščių, tai ir kiaušinių daug. Bet švilpia paukščiai pavasarį.
8.	Kuo skiriasi gyvatė ir žaltys? Ką jie valgo? Ar žaltys	Aš noriu paveikslas gražus. Piešiu čia juoda. Bus kaip per nuotrauką. Va čia ilga raidė I, iki čia raidė S. Kai karūną	Ką tu vaizduosi? (tai piešim kreivą gyvatę, aš dabar piešiu žalias egles); Kokius		Jis šliaužia kaip gyvatė. Eglė žiemą apsirengusi ir vasarą.

	nuodingas?	dėsiu gyvatė, bus raidė Š. Didelis atėjo žvėris. Storas, didelis lokys. Vilkas išsigando lokys. Gyvatė bijo vilkas. Vilkas bijo lokys. Gyvatė nu tokia žalia, vilkas pilkas, meška ruda. Mūsų miškas bus daug žalias, kai dar papiešiu pirštais, tai daugiau bus žalias. Močiutė sako, kur daug žalčių, ten daug laimės. O mama sako tėčiui: ko guli kaip žaltys.	skaičius ar raides paslepei savo darbe? (I raidę, apvedžiojau daug dažais, tai išėjo tokia ilga raidė);		Kiti medžiai nusirengia žiemą.
9.	Kokia puse važiuoti? Kokia puse eiti? Kokie kelio ženklai čia?	Tėtis ir aš važiuoju į darželį. Lipu į mašiną. Tėtis įjungia žibintus. Važiuoju, matau šviesoforą. Dega žalia. Tėtis ir aš važiuoju tiesiai. Mašina suka kairėn. Tiesiai važiuoju. Suka dešinėn. Čia mano darželis. Eisiu šaligatvio dešinė puse. Eina šuniukas. Sustok. Pažiūrėk kairėn, eik, pažiūrėk dešinėn. Eik per zebra. Kur aš gyvenu, tai ten upė yra, netoli miškas. Mano namas didelis, ten gyvena daug žmonių.	Kas padeda saugiai pereiti gatvę? (raudonas, geltonas, žalias šviesoforas, policininkas); Ką matote, kai einate ar važiuojate iš darželio? (policiją, juodas, mėlynas mašinas, daug namų, polikliniką); Kelinta į autobusą įlipa mama, mergaitė? (Pirmiausiai įlipa močiutė, po to mama, mergaitė, berniukas). Kokie čia kelio ženklai? (draudžiama važiuoti, čia pėsčiųjų perėja, draudžiama stovėti, čia nelygus kelias, staigus posūkis).	Važiavo žmogus keliu, jam sulūžo ratai. Kiek reikės vinių, pasakysi tu. Melagis melavo per tiltą važiuo.	Perėja kaip zebra.
10.	Kokios gyvatės gyvena mūsų	Žiūriu, gyvatė. Rėkiau mama. Mama sako gera gyvatė. Kaip pasaka	Ką tu veikei? (išgelbėjau didelį skruzdėlyną,	Kaip mirė ta sraigė, kur knygutę	Sraigė lėta kaip vėžlys, todėl

	miškuose ir pasaulyje?	Žaltys ir Eglė. Aš nemušiau gyvatę. Ji nušliaužė. Man labai patinka miške. Ten daug paukščių. Man patinka gegutė. Girdžiu kaip kukuoja. Aš myliu gyvūnėlius, myliu upę, medį myliu. Aš irgi sakau stop šiukšlei. Ji daug metų guli ant žemės. Negalima mėtyti, policija uždarys blogus žmones. Negalima deginti medžių, žolės.	nemindžiojau mažyčių skruzdėlių). Ką gero padarė gamtai? (Aš su tėčiu ir mama ir mažu broliu buvau miške. Miške grybų rinkome. Valgėme. Surinkome šiukšles. Grybų nespardėme. Skruzdėlynų neardėme).	skaitėm. Ji dūmų kvėpavo daug, žmonės padangas degino. Baisūs žmonės.	nepabėgo. Dar namą neša ji, nu tokį kaip kriauklė.
11.		Čia klevas, čia ąžuolas, čia beržas. Lapai geltoni, rudi. Krenta lapai. Vėjas pučia. Sausi lapai čeža. Aš su tėčiu buvau miške. Ten rinkau samanas. Beržo žievę rado tėtis. Aš radau ąžuolą. ąžuolas primetė gilių. Aš rinkau ir dėjau į kišenę.	Kas kuria žemės grožį? (Kuria visi vaikai, mama, tėtis, močiutė)); Koks ruduo? (spalvotas, lietūs lyja, raudona, rudas); Ko gausu šiuo metų laiku? (obuolių, kopūstų, arbūzų; Kaip dirba žmonės laukuose? (Jie nuima vaisius.); Kodėl meta medžiai lapus? (Todėl, kad jau šalta. Tuoj ateis žiema.	Miškas žalias žalias. Tik dabar jau nebe žalias.	Švilpauja miške berželis
12.	Kur nupiešti ant delno veiduką, akytes?	Noriu, kad mano šalta nosytė nebėgtų. Ji dabar truputį serga. Paimsiu mažą pupelę, paspausiu čia, kaip nupiešta. Noriu ten paveiksle pilti žirnius. Mano pirštukai bus sveiki, tai ir sveikos bus akytės truputį, nosytė, širdelė. Mano senelė irgi spaudžia taškus rankytėj, tik su	Kiek turite pirštų? (penkis: didysis, mažylis, nykštys ir ?) Kas plaka ritmiškai pas žmogų? (maža, raudona širdelė); Kaip supratot mįslę: Dega be ugnies, muša be lazdos? (Aš myliu mamą, tėtį, mažą		Gėlytės kai laistai, auga. Ir vaikučiai kai valgo ir geria auga. Žirmiukai kaip broliukai. Tas vaikas bailus kaip kiškėlis iš miško.

		pagaliuku. Dar turi pagalvėlę, kur duria ten. Ji ten koją padeda ir paspaudžia.	mažutėlį brolių, tai myli mano gera širdelė ir ji ten stipriai daužosi.		
13.	Kokiose knygos yra darbelių? Galima pažiūrėti? Galima išrinkti man medžiagą paveikslui? Į kiek dalių pjauti obuolį?	Oi, krenta kriaušė, tik tekšt, bum. Ši kriaušė minkšta, obuolys saldus, tos vynuogės mažos ir saldžios. Mes perkame su mama tų daug obuolių. Obuoliai yra saldūs ir apvalūs. Mama labai mėgsta kivius. Jie visada žali. Aš labai mėgstu mandarinus ir myliu apelsinus. Apelsinas visada didelis, o mandarinai truputį maži“. Čia padaryti darbeliai iš kerpės, robotas iš kaštonų. Šita mašina padaryta iš agurko ir morkų, ten papūga iš cukinijos ir pipiro, tos avytės yra iš kopūstų.	Kokie čia vaisiai? (arbūzas, kriaušė, vynuogė, bananas, kivis); Į kiek dalių padalintas obuolys? (tas į dvi dalis); Kas yra vaismedžiai? (tai vaisiai ant medžio); Kas yra vaiskrūmiai? (Tai ten uogos ant krūmo). Kokie dar obuoliai būna? (supuvę)	Kiek obuolių. O paimkit, paskaitysit pasaką apie kiškį, kur ėjo rinkti - obuoliukų rinkti ir sutiko vilką.	Saldi kaip medus
14.	Kaip kurti reklamą? Ar reikia sugalvoti, kiek kainuoja? Ar reikia pasakyti, kokius vitaminus turi?	Aš nupiešiau salotas, apelsiną, bulves, aliejų, riešutus. Ten yra vitaminų C, K, B, D, E. Apelsinai, pirkite apelsinus. Kaina 3 Lt. Apelsinai oranžiniai, sultingi, skanūs. Ten yra vitamino C“. Aš čia nupieštas. Reikia gražiai nuspalvoti. Būsiu sveikas. Daug va kiek visko valgysiu. Dryžuotas mano megztinis, dar būsiu gražesnis.	Kokie yra sveiki produktai? (Sveiki produktai yra aliejus, riešutai, obuolys, salota, kopūstas). Kokį vitaminą turi aliejus? (Aliejus turi vitamin E); Kodėl susirgo berniukas? (Berniukas susirgo todėl, kad valgė daug saldumynų. Jis valgė daug tortų, saldainių. Jis turėtų valgyti košę, mėsytę, vaisius ir daržoves. Vitaminai jį	Tą knygele skaitėm, kur mergaitė susirgo ir greitoji vežė. Tada vitaminų daug valgė ir pilvo neskaudėjo.	Kriaušės kaip varpeliai ant medžio šitam paveikslėly.

			išgydė“ Atsakymas į mįslę: (Jei ne ant žemės auga ir dar su uodega, panaši į agurką ir aš valgiau šiandien, tai gal kriaušė); (Berniukas atrodo toks stiprus, nes valgo daug vitaminų).		
15.	Ką dirba staliai, statytojai? O ką dirba čia ūkininkai?	Mano tėtis miško girininkas. Jis dirba ten miške. Gražus miškas. Jis tvarko didelį mišką. Medžiai stori ir ploni. Vienas plonesnis, kitas storesnis. Jis turi pjovimo mašiną. Mašina yra metalinė. Metalas kietas, sunkus. Tėčio apranga žalia. Kelnės žalios, kepurė žalia. Tėtis sako – darbas geriausias vaistas. Mano tėtis daug rąstų surinko. Jis nebijo lipti ant rąstų. Atvažiavo čia dvi mašinos. Jos renka rąstus ir veža. Nežinau kur veža. Gal žmonėms, seneliams.	Kaip paaiškintų patarlę? (Kai tėtis turi darbą, tai gerai. Dirbsiu daug, tada turėsiu valgyti. Kas duoną kepa? (Duoną kepa kepėjas). Ką dirba mama? Mama dirba pardavėja. Ji kalbasi su žmonėm. Skaičiuoja pinigus. Namo perka valgyti.		Dirba kaip bitutė.
16.	Kokius dažus imti, dažyti? Kokias spalvas maišyti? Aš galiu maišyti su draugu? Kas yra pagrindinės spalvos? O galima oranžinę spalvą gauti?	Dabar bus geltona ir mėlyna, tai gausis žalia. Žalia gali būti: agurkas, žolė, medis, žiogas. Žalia nudažo, gražina pavasari, vasarą. Nudažo medžius, krūmus, dar nudažo kopūstus. Tai paimsiu geltoną ir raudoną. Tai bus padaryta oranžinė. Tai būna apelsinai, morkos. Mano paveikslas yra gražus,	Minčių lietus? (Saulė – šviesi, mėnulis – liūdnas, vėjas – stiprus, gėlės – spalvingos, vaivorykštė – graži, žemuogė – kvapni, medis – aukštas, kalnas – gražus); Kaip šoko teptukas? (Jis ėjo, šokinėjo, taškė, bėgo. Šoko greitai, smagiai,		Oranžinė kvepia mandarinu. Ruda kvepia grybu.

		ten daug spalvų. Labai gražu man.	linksmai“.		
17.		<p>Aš paimsiu raudoną mašinytę. Nudažysiu ratus ir važiuosiu. Paimsiu ilgą liniuotę ir padažysiu. Spausiu taip ir bus įdomus pėdsakas. Čia šoko raudonos mašinytės ratai, liniuotės, įvairios daržovės, mano maži pirštukai – visi, ką tik pamačiau, todėl tai bus „Nesąmonių šokis“</p> <p>Senelis gaudo didelę žuvį. Jis plaukia toli, saulė mažytė tik truputį matosi. Aš miegu ir tėtis mane kelia. Saulė geltona jau aukštai. Aš ir tėtis plaukiam pas senelį. Stiprus vėjas padeda plaukti. Bangos yra ežere. Vėjas geras, nekaršta vasarą“.</p>	<p>Kas palieka pėdsaką? (mašinos ratai, robotas eina ir pėdsakas lieka, pėdos); Kas nepalieka pėdsakų? (vėjas, kai mašina važiuoja keliu, tai nepalieka, laivas truputį palieka, paukštis); Kokie vėjo darbai? (Vėjas laužo šakas, mačiau stogą laužė, džiovina balas).</p>	<p>Pasaką skaitėm apie burtininkę. Tai ji kai skraido, tai nepalieka pėdsakų. Nieko nėra už jos. Tik šluotą turi ir skraido sau. Niekas jos nesuras.</p>	<p>Vėjas smėlį palygina, kai pučia. Jis kaip lygintuvas</p>
18.	<p>Mes galėsime kalbėti kaip namuose kalbu su tėčiu?</p>	<p>Storas katinas pelių negaudė. Jis valgė dideles sosiskas ir dideles barankas. Bet taip kalbėti negalima. Reikia sakyti: ėdu labai dešreles ir riestainius. Švęsti galima gražias šventes, o ne vakarus pašvęsti, televizorių žiūrėti. Reikia sakyti: vakare žiūrėsiu laidas. Aš noriu puošti didelę pirštinę. Mano močiutė namie mezga gražias pirštines. Aš kai eisiu į lauką, tai pirštines šiltas mausiu. Oi, užsimausiu. Ir šaliką ilgą rišiu.</p>	<p>Kaip teisingai pavadinti žodį “kurtkė, sosiska, baranka, mišonok, pastoj, nadevaju? (Kurtkė tai bus striukė, nadevaju – tai apsirengiu, pastoj – palauk; dešrelės, o ne sosiskos; riestainiai, o ne barankos, mišonok – tai peliukas. Kokie sinonimai žodžio “Bėgti”? (Galima sakyti skuosti, čiuožti, lėkti, kailį nešti).</p>	<p>Kai namie pažiūriu filmukų rusiškų, tai labai pamirštu kaip lietuviškai bus. Žinau, kad per filmukus sako daviai. Aš taip nekalbu čia daržely.</p>	<p>Nešk ten kailį mažiuk peliuk.</p>
19.	<p>Iš kur vilna</p>	<p>Aš noriu pelėdžiuką</p>	<p>Koks tavo</p>	<p>Paukštis skris</p>	<p>Šiaudinė</p>

20	gaunama? Kur ją pirkti? Kodėl tokia adata ilga? Ar ilgai su muilu sukti? Kodėl reikia vilną plauti?	daryti. Pelėda su pelėdžiuku gyvena miške. Jos skraido naktį. Gauda pelytes. Pirmiausiai jie surado namą. Paskui name susitvarkė, užkūrė ugnį. Tada pasibeldė meška ir norėjo pasišildyti. Paskui pasibeldė paršiukas, paskui varlytė kvaksytė. Pagaliau visi laimingai gyveno. Nu dar atėjo viščiukas. Varlytei buvo šalta. Nepamatė varlytės. Ji buvo žalioj žolėj. Čia bus namai mūsų.	pelėdžiukas? Mano pelėdžiukas rudas, geltonas truputį, akytės juodos. Apibūdinti jauniklį? Mano paršiukas turi mamą kiaulę, tėtį – kuiną. Jis rožinis, storas ir mažas. Jautis ir karvę turi veršiuką. Arklys ir kumelė turi kumeliuką. Ožys ir ožka turi ožiuką. Kiti atsakymai: (šiaudinis, metalinė, vilnonė).	ant stogo. Žiūrės, kad niekas neateitų. Kai toj pasakoj, kur auklėtoja rodė. Tik ten buvo gaidys.	kepurė. Liūdnas namelis, stiklo akeles.
21.	Kur bėga ilgas Nemunas? Jis nebėga?	Aš žinau Lietuvos šventę, kai savo mamą sveikinu. Žinau, kad mūsų Lietuva turi savo gimtadienį. Didelį, didelį. Mūsų vėliava yra graži. Geltona –tai saulė, žalia- tai Lietuvos žolė, augalai, raudona – kraujas. Vėliavos didelės yra keliamos per Lietuvos šventes. Aš mačiau ten Gedimino pilį, ten saliutų buvo, dainavo tetos, šoko dideli vaikai. Šventė graži buvo. Yra daug upių. Nemunas čia apačioje, kyla aukštyn, o paskui pasuka į šoną. Nemunas pasuka į kairę. Jis teka ir teka.	Kokios vėliavos spalvos? (žalia, raudona, šilta geltona)Kur Vilnius? (Vilnius yra apačioje, yra upė). Kas yra piliakalnis? (didelis kalnas yra; kas yra žemėlapis? (Čia žemėlapis, kur daug miestų, upių).	Man auklėtoja sakė, kad medis stiprus buvo ažuolas. Pats stipriausias sakė.	Ažuolas yra kaip milžinas. Šaknys tai nagai, o šakos tai yra plaukai. Čia kaip mįslė.
22.	Kaip padarėt tuos ledo bokštelius? Gulėjo savo lovelėj, bėgo per Lietuvą?	Ledo gabalėlis tuoj ištirps. Jam karšta. Jis kaip senis besmegenis. Senukas senučiukas. Snaigės, sniegas tirpsta mano delnuose. Kol	Koks yra sniegas? (Sniegas yra baltas ir švarus); Ar sniegas sunkus? (Sniegas lengvas, snaigė, o ledas	Kai sušyla, skrenda dangun. Virsta ledas į lašiuokus. Paima juos	Debesys kaip pūkai ir pūkeliai. Ledas kaip stiklas Balti, pilki

		<p>daug snaigių, gaunasi toks gumulėlis. Ledas būna, kai labai šalta, o nebūna kai šilta. O čia stipriai lyja kaip vasarą, kai griaudžia. O čia lašiuškai į langelį beldžia. Tyliai, kad vaikelis miegotų ramiai. Mano močiutė pirkto turguj tokį skėtį. Kai buvo stiprus vėjas, tai močiutė pametė skėtį. Vėjas toli nešė, sulaužė.</p>	<p>sunkus). Kuo panašūs žodžiai? (Dargana, dangus ir debesys tai blogas oras vadinasi); Įminti mįslę: (Sniegas ir lietus, nes matau sniegą, o girdžiu lietų); (stiprus vėjas – silpnas vėjas, šaltas, šiltas oras, naktį tamsu, dieną šviesu.</p>	<p>saulytė. Kaip toj knygelėj. Po to neišlaiko debesies. Krenta vėl žemėn. Rudenį daug lyja. Po to debesys atneš sniegą. Kai šalta bus. Ledas dejuoja, traška. Upė bėgo, po to ledas bus.</p>	<p>debesėliai bėga per dangų.</p>
--	--	--	---	---	-----------------------------------

Arno identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis

Užsiėmimų nr.	Žodžių kiekis					
	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai	Viso:
1.	5	33	18	0	8	64
2.	0	26	19	8	0	53
3.	12	40	17	13	5	87
4.	11	25	27	16	7	86
5.	7	55	22	0	3	87
6.	0	37	26	13	4	80
7.	11	38	36	16	19	120
8.	11	63	18	0	13	105
9.	10	63	31	16	3	123
10.	7	59	26	16	14	122
11.	0	40	24	9	3	76
12.	6	55	25	0	21	107
13.	16	67	19	16	3	121
14.	14	40	62	17	7	140
15.	9	68	26	0	3	106
16.	21	49	25	0	6	101
17.	0	78	27	24	8	137
18.	8	63	27	21	3	122
19.	20	55	37	18	6	136
20.	20	55	37	18	6	136
21.	6	75	21	11	15	128
22.	11	69	39	39	14	172
Viso:	185	1098	572	253	165	2273

Gabrielės verbalinės raiškos duomenys

Eil. Nr.	Vaiko klausimų kėlimo	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai
1.	Kur lašiukas gyvena? O lapeliai geria? O kas čia, gal kotelis?	Lašiukai krenta iš dangaus. Jie nukrenta ant medžio. Nuo medžio krenta ant gėlės. Nuo jos krenta ant žemės. Yra žemėje daug gėlyčių, jos panašios. Jei lietus nelis, išdžius žemė.	(Kai paukščiai slepiasi, bus šalta. Jie visur slepiasi, bet daug slepiasi. Kai jūra gera, saulė eina miegoti. Dangus toks gražus. Gal raudonas biškį, nežinau. Sako, vėjas bus, kai pamiegosi. Dangus plyšo ir lietus lyja).		Gėlytės saulės dukrytės.
2.		Reikia bitučių daug. Jos renka košytę iš laukų. Košytė kaip medus. Kaime močiutė turi bičių. Labai dirba, ji sako: dirbu kaip bitelė namely. Medus skanus. Gėlytė kvepia skaniai. Ji gydo akele. Kai vaikutis nemato, šitą geria. Mano žolytė gydo gerai. Ją mato mano akytės labai. Ten daug vaikų ir močiučių eina. Ten miškas. Kvepia. Daug uogyčių, nu ten (nežinojo žodžio – krepšys).	Kokios spalvos sveikata? (rožinė, aš žinau); Kiek prisiminei vaistažolių? (ramunėlė ir kitų); Kiek žiedlapių turi gėlė? (penkis); Ką veikia bitės? (renka košytę); (geltoni žiedeliai).	Ir burnelė žemuoginė. Rankytės, burnytė raudonos, tokios raudonos“.	
3.		Aš pati gražiausia. Būsiu pikta kai neklausysit. Rytas atėjo. Ateikit, pašildysiu kojytes. Varlyte, kur bėgi?	Koks veidroдинis popierius?(slidus, bėga iš rankų).; Kaip vaidino draugai? (gerai, juokingai); Ką veikia varlytė:	Ak, vija panavija. Jau pražydo mano lelija. At tykum, tam. Šildau tam ir	Saulė kaip lovoj miega ant debesėlio.

		<p>Drugelis kur bėgi? Gandrai pažiūrėk į mane. Mano bitė gera. Bite, bite, duok medaus. Man patinka akytės, sparneliai“.</p>	<p>(kvaksi, eina); Drugelis? (Plas sparneliai ir skrenda); Gandras? (stovi, burną pražiojęs).</p>	tam.	
4.	<p>O kokią mes darysim žuvį? Kaip ji vadinasi?</p>	<p>Aš mačiau per televizorių, kaip jūroj daug visko gyvena, auga. Daug žolyčių klijuosiu čia, čia ir čia. Paimsiu mėlyną spalvą, kitą mėlyną, jūra bus labai mėlyna. Žuvytės daug spalvų bus. Aš mačiau. „Mama perka silkę. Nu, kepa, svogūnų kepa, morkų kepa. Tėtis valgo. Tokia raudona žuvis. Man gaila žuvytė.</p>	<p>Kokia jūra? (mėlyna); Kokie jūros gyventojai? (žuvis, medūzos); Kiek žuvų? (mažytės keturios ir kitos didelė; Kokias žuvis žinai? (plekšnė, silkė); kaip jūra banguoja? (ramiai ir neramiai); Kaip pučia vėjas? (prie jūros vėjas labai pučia), Mįslė: (Tai vanduo. Žiemą sušąla, stukseni pirštuku, tik tuksi ir tuksi); (viskas matosi, akis žiūri); (taip, jis iš stiklo).</p>	<p>Tose kortelėse daug žuvų buvo. Man patiko delfinas.</p>	<p>Ledas stuksi kaip stalas namie.</p>
5.	<p>O mūsų darželis irgi yra graži šalis?</p>	<p>Aš gyvenu gražioj šaly. Aš kalbu gražiai. Aš myliu saulę. Aš myliu zylutes. Aš labai sveikinu draugus. Sakau draugams: labas rytas, laba diena. Einu miegoti, tai sveikinu mamytę, sveikinu tėtį. Sakau: labanaktis. Nemėgstu girtis, bet esu graži, duodu žaislų, nebarosiu (nesibaru). Negalima bartis prie stalo. Močiutė taip sakė. Reikia mylėti visus.</p>	<p>Kokie sveikinimosi žodžiai? (labas rytas, laba diena, labas vakaras, saldžių sapnų); kaip šviečia saulė? (spinduliškai jos kutena, šildo mane); Kiek paukštelių matai? (buvo keturi, dabar jau septyni); Kokius linkėjimus žinai? (linkiu sveikatos, džiaugsmo, laimės, linksmų švenčių).</p>		<p>Gera širdelė kaip graži šalelė.</p>

6.	Ar tas žaislas didelis? Ar tas žaislas cypia? Ar tas žaislas turi ratus?	Mano lėlė Rožė. Ji gyvena ... (pagalvojo), ne čia. Turi toki antenas, kilimą. Jis skrenda toli, nežinau kur. Kur nori. Ten gražu. Aš irgi skrisiu su kilimu. Aš noriu, kad kilimas nuskristų į princesių karalystę. Ten mano barbė gaus karūną, dovanų. Ji turi tik mažą namelį.	Kokius žaislus turi namuose? (Turiu lėlių, barbės namą, suknelių, barbei mašiną.) Koks lėlės namas? (Namas kitas, jis važiuoja. Namas turi ratai, ji kaip mašina. Baltas namas); iš ko pastatytas namas? (Iš plytų);	O mano draugė Emilija nešė savo lėlę į darželį. Ten buvo parodyta daug lėlių. Salėje, kur muzika, ten mergaitės atnešė savo lėles.	Suknelė kaip tortas.
7.		Žinau pelėdą, nemačiau ją. Žinau, televizorius rodė. Gegutė žinau. Ji kukuoja. Miške kukuoja. Kiaušinius deda kitur lizdelis. Žiemą skrenda daug paukšteliai. Jiems šalta. Kormilicu (lesyklėlę) papa (tėtis) sdėlal (padarė). Varnos negeros. Geros zylės, žvirbliai. Prie kuriamos pasakos prisidėjo savo sakiniiais: „ Laba diena, saulute! (paukštelis čirškia). Šildyk sparnelius. Mes nenorim skristi toli. Mes norim matyti upę, žuvyčių. Nenorim skristi toli“.	Ką veikia saulė? (kaitina, šviečia, šildo, pakyla, po to vakare eina miegoti); Kokius žinote paukščius? (zylė, gegutė, gandras, pelėda).	Pasaką žinau be galo.. Sėdi žvirblis ant kranto, žiūri į vandenėlį. Tik pliumpt ir įkrito. Mirko, ten mirko, išmirko, išdžiūvo. Ir vėl sėdi žvirblis..	Saulės spinduliai draugauja, kaip vaikai draugauja ir visi šypsosi. Saulė panaši į lėkštutę.
8.		Mano piešinys šypsosi. Juokiasi. Žydi gėlės. Ten pasislėpė skaičiukai. Gal pasislėpė raidelės. Akytės kaip obuoliukai. Tai O	Ką tu vaizduosi? (Aš piešiu namą, gėles). Kokios namo dalys? (Tai čia stogas, langai, durys, tuoj bus kaminas. Ten rūksta dūmai); Mįslė: Mėlynoje pievoje	Atspėkit: Kai mėlyna – juokias, kai pilka – verkia. Auklėtoja sako, kai lauke būnam: Ko čia laksto	

		raidė. Saulė – O raidė. Ant stogo L . Žolytė tiesi kaip I“. „Name gyvena šeima. Mama pardavėja, tėtis vairuotojas. Mamos akys mėlynos, plaukai juodi. Tėtis plaukai juodi. Aš žaidžiu lauke. Mano suknelė graži. Ji raudona. Mano bantukai (kaspiniai) geltoni“.	piemenėlis baltas aveles gano? (Tai mėlyna pieva gal dangus, baltos avelės – debesėliai, o kas piemenėlis nežinau.).	debesėlis, taip gražiai vaikučiai žaidė, o lietutis mus išbaidė. Ir bėgam į grupę tada.	
9.	Be stiprių arklių, o prieš kalną lipa?	Aš einu namo ir sena močiutė eina. Einam į didelę parduotuvę. Einam tiesiai, dar tiesiai. Daug didelių namų, daug mažų vaikų. Medinės supynės. Einam šaligatviu. Močiutė tašė turi tą kur blizga naktį. Čia autobusas pasuko, ten pasuko. Aš žinau šiuos ženklus: pėsčiųjų perėja, draudžiama stovėti, pėsčiųjų takas.	Kas padeda saugiai pereiti gatvę? (Mama, močiutė, šviesoforas); Ką matote, kai einate ar važiuojate iš darželio? (Aš matau namus, mašinas, žmones); Kelinta į autobusą įlipa mergaitė? (Mergaitė visus praleidžia suaugusius ir tada įlipa.).	Mes važiuome į tokią mokyklą. Ten mums rodė, kaip eiti per gatvę. Rodė kelio ženklus.	Šviesoforas mirksi akytėmis.
10.	Kaip mes čia viską sutvarkysim? Koks negražus upelis šiukšlintas? Ar jau galima tvarkyti? Ar galiu tvarkyti, ką noriu?	Visur švaru, gražu. Medžiai dideli, žali auga, gėlės šypsosi. Vaikai turi padėti gražioms gėlytėms, miškui. Vaikai turi tvarkyti darželį. Tik žiūriu pro langelį. Šaukiu tėte, mama. Žolė žalia dega. Tėtis bėga į lauką. Kastuvą turi. Kasa žemę. Pila juodą žemę. Žemėj	ką veikia upelis? (Čiurlena, bėga); Ką tu veiki? (Aš valau upelį, gandro koją gelbėju); Kokie miško turtai? (Miškas duoda kaštonus, uogas, giles, riešutus).	Kai skaitėm apie Žvirblių skrydį. Ten vaikučiai varlytę išgelbėjo. Ji buvo dėžutėj tokioj. Atsimeni?	Upelis suraitytas kaip gyvatė.

		auga pomidorai, agurkai. Močiutė (pauzė) daug auga ten. Gera močiutė. Gera žemė.			
11.	Ar galiu saulės gėlės lapelius kirpti? O juostelės bus rudos ar juodos? Galiu pati pasirinkti?	Aš turiu ovalų lapą, panašų į trikampį, pailgą. Turiu daug beržo lapų. Visur sausi lapai. Jie čėža. Krūmai meta lapus. Berželis labai gražus. Lapeliai maži, spalvoti. Vaikai valgo kriaušes ir obuolius. Jie padeda mamai. Jie nuima derlių. Deda į dėžutes. Aš mėgstu saulėgrąžas. Mačiau parduotuvėję, perka man.	Kas kuria žemės grožį? (Grožį kuria vaikai.); Koks ruduo? (Man patinka geltona, tai geltonas); Ko gausu šiuo metų laiku? (Tai daug obuolių, jų daugiausia, po to bananų, bet pas mus neauga); Kaip dirba žmonės laukuose? (Jie visi dirba, daug deda į dėžes. Visko daug deda).	Saulė ritas pro beržyną, apvali kaip blynas.	Saulėgrąža kaip blynas ir panaši į saulę. Va čia kaip spinduliukai tie lapeliai.
12.	Ką spausti, kai gerklytė skauda? Kas čia per taškas? Kaip pažymėti šį taškelį?	Mano akytė pavargo. Noriu, kad ji pailsėtų. Ieškosiu taškelių ir juos paspausiu. Aš linksma, tu linksma, abu linksmi. Aš plosiu savo gerų draugų vardus: Auš-ra, Ta-das, Kas-ty-tis, To-mu-tė. Aš noriu klijuoti baltas pupeles. Jas labai mėgstu. Reikia gerai stiprių klijų patepti. Pupelės turi gerai priklijuoti. Paveikslas bus didelė mozaika. Čia matosi daug trikampių. Daug vienodų trikampių.	Kiek turite pirštų? (penkis: nykštys, mažylis, didysis ir pamiršau toliau); Kas plaka ritmiškai pas žmogų? (maža, plakanti širdelė); Kaip supratot mįslę: Dvi sesutės per kalnelį nesueina? (tai nosis kalnelis, o čia dvi sesutės tai dvi akelės. Žinojau tokią mįslę).	Knygelėje nupiešti ant kojos taškai. Daug visur taškų – ir ant kojų, ir ant rankų. Aš dar norėsiu piešti kaip knygoj. Pastatysiu koją ir apipiešiu ją.	
13.	Mėsos kumeliukas ir	Obuolys saldus, bananas saldus ir,	Kokie čia vaisiai? (vynuogės, bananas,	Tokį panašų paveikslą	

	<p>kaulinis pilvukas. Kas čia? Ką turiu rankoj? Tai mažas mažučiukas ir kietas labai? Kas?</p>	<p>kriaušė kieta ir sultinga“. Aš ir močiutė buvom parduotuvėje. Pirkome ilgą agurką, raudonus burokus, bulves apvalias. Pirkome slyvas. Jos apvalios ir mažos. Avelės yra iš balto kopūsto, varlytės iš žalių pomidorų, mašina iš morkos, iš agurko. Šitie obuoliai sultingi. Iš jų galima spausti sultis. Bananas yra geltonas. Jis irgi sunokęs. Obuolių sėklos juodos ir mažos“.</p>	<p>kivis, slyva); Į kiek dalių padalintas obuolys? (Į dvi dalis ir matosi sėklos.); Kas yra vaismedžiai? (tai medis , kur auga vaisiai); Kas yra vaiskrūmiai? (Tai krūmai su uogom). Kokie dar obuoliai būna? (Pas mus yra džiovinti ir kaip karoliai ant siūlų kaba.)</p>	<p>piešėm kur aš einu į daile. Tik ant stalo buvo ašotis ir daug obuolių. Obuoliai maži, dideli, žali, raudoni.</p>	
14.	<p>Kokiomis spalvomis dažyti žuvis? Kur kortelės, ten pažiūrėsiu, kokios žuvis būna dar?</p>	<p>Pirkite kietus riešutus. Ten daug skanaus vitamino E. Bus graži oda. Riešutai pigūs. Tik vienas kilogramas kainuoja penkis Litus“. Padarysim ir iškirpsim dideles jūros bangas, tada kirpsim žuvų aliejaus buteliukus. Paskui klijuosim dideles žuvis, kai išdžius.</p>	<p>Kodėl berniukas susirgo? (Jis susirgo todėl, kad valgė tortus, saldinius, cukrų. Jis turėtų valgyti daug vitaminų) Kokį vitaminą turi riešutai? (Riešutai turi vitaminą E). Kokias daržoves žinai? (Žinau tokias: pomidorai, agurkai, česnakai, svogūnai, kopūstai). Vadovė uždavė mėsles : ant lazdelių, žagarų kabo kekės gintarų (riešutas); raudonas ponaitis, pilve akmenaitis (slyva). Kodėl berniukui skaudėjo dantį? (Berniukas valgė daug saldinių,</p>	<p>Aš prisiminiau kai lankstėm iš popieriaus didžiules žuvis. Tai spalvotos buvo. Imsiu daug visokių gražių spalvų.</p>	<p>Riešutėliai kaip gintarėliai.</p>

			todėl jam skaudėjo dantį).		
15.	Mano mama pardavėja, ar piešti mamą ar batus?	Mama yra gera pardavėja. Ji dirba parduotuvėje. Ten parduoda daug gražių batų. Tėtis dirba taksi vairuotoju. Jis veža žmones. Mama dažnai sako: mano batai buvo du, vieno bato nerandu. Ji turi surasti du tokius pat batus. Tėtis daug kalba. Sakė, kad yra piktų žmonių. Jis atvažiuoja vakare. Rytoj vėl važiuoja. Kiekvieną dieną važiuoja.	Ką veikia skirtingų profesijų žmonės? (Siuvėja siuva, stalius kala, mezgėja mezga); Kokius veiksmus imitavome? (šukavimą, skalbimą, mezgimą); Ko reikia pardavėjai (Jai reikia gal pinigų, kasos reikia tikrai. Ten muša popierinį čekį).	Kur ta didelė knygelė, kur profesijos. Aš noriu pažiūrėti, kur yra cirko artistai. Aš noriu dirbti gražia artiste.	
16.	Kokias spalvas maišyti? Galiu rudens spalvą daryti?	Gavau oranžinę spalvą! Aš paėmiau raudoną ir geltoną. Oranžinis būna apelsinas, kamuolys, žirafa, morkos, mandarinas. Mėlyna spalva atėjo pas raudoną ir gavau rudą. Rudi būna lapai, grybų kepurės, jų daug. Nupiešiu viską ir ant viršaus bus vėjas ir lietus. Žemė susimaišys. Ruduo truputį liūdnas. Jau šalta.	Minčių lietus: (Saulė – geltona, mėnulis – naktinis, vėjas – greitas, gėlės – raudonos, vaivorykštė – spalvota, žemuogė – raudona, medis – storas, kalnas – didelis); Į klausimą: kaip šoko teptukas, ji atsakė: (Jis lėtai sukosi, po to greičiau, vėl lėtai, po to sustojo staigiai ir vėl linksmi taškė).	Smagu, kad Pilkijos karalystę nudažėm. Ten irgi maišėm daug spalvų. Dabar visi pieštukai ten linksmi.	Truputį bus pilko vėjo. Jis pilkas, nes liūdnas ir verkia su lietumi. Kaštonai kaip grybai.
17.	Ar galiu išrinkti žaisliuką kokį noriu?	Aš einu per smėliuką ir palieku pėdsakus. Aš dažysiu savo lėlės kojytes ir lėlė eis ant popieriaus. Ji paliks savo pėdsaką. Aš iškirpsiu dar rūbelių lėlei, padažysiu. Jos	Mes sužinome iš didelio, mažo pėdsako. Kas eina, kas važiuoja. Senelis šaltis nežinau ar palieka pėdsaką. Taip palieka, mačiau baltus pėdsakus	Žinau, kiškiai margučius pro mažą langelį neša. Pėdsakų nėra. Aš knygelę tuoj atnešiu.	Šviečia naktis baltu sniegu.

		<p>rūbai irgi paliks pėdsakus. Tuoj ateis žiema, kai miegosiu, naktį daug bus sniego. Eglės bus baltos. Eglės turi spyglius ir žiemą. Tuos pačius rūbus turi. Tik joms šilčiau, kai sniego turi. Aš noriu tepti žemę. Tepsiu rankytę. Žemė dar ruda. Man graži.</p>	<p>namie. Pikta piktutė ragana pasakoje palieka. Su ilga šluota skrenda. Kažkokie baisūs dūmai kyla. Velykų bobutė ne nepalieka pėdsakų.</p>		
18.	<p>Ar galima būti mažu peliuku? Tai man paimti akinius, dar kepurę ir batus apsiauti? Galima bus kalbėti peliukui ir ne lietuviškai?</p>	<p>Oi, koks tu, katine, katine nemokša! Aš ne mišonokas, o peliukas. Aš ne varau, o lekiu, skubu. O tu peliuk, pats kailį nešk! Dumk iš čia! Užsidėti galima tik akinius, kepurę, ir ne kurtkę, o striukę. Man patinka pirštines. Aš moku pati jas užsimauti, jos gražios. Močiutė, teta mezgė. Būna daug siūlų, visai močiutė mezga. Reikia sakyti: aš apsimaunu pirštines.</p>	<p>Kaip teisingai pavadinti žodžius? (Kurtkę tai bus striukė, šapka tai kepurė, bandelės, o ne bulkos, mišonok – tai peliukas. Nesakom pastoj, o sakom palauk. Galim sakyti bėk, dumk, kailį nešk.</p>	<p>Su taškeliais ta žydra trikampė mamos skara. Didelę skarą reikia apsigaubti. Mama perka tokias gražias skaras močiutei ir sau.</p>	
19, 20	<p>Kada išdžius vilna? Ką galėsiu kirpti? Kur mano trafaretas? Kas yra margas, skrenda ir rėkia?</p>	<p>Dabar mano medžiaga šlapia. Kai bus sausa, kirpsiu papūgėlę. Aš turiu namie papūgėlę. Jos vardas Čipas. Čipas bus raudonas, oranžinis, truputį mėlynas, akytės ir baltos su juoda. Mano paukštelis tupės miške ant trobelės. Jis saugos savo draugus.</p>	<p>Papasakoti apie teatro širmą? (Tai čia trobelė. Ten gyvens visi mūsų žvėreliai ir paukšteliai. Ten eglė auga, šviesu ten. Eglė didelė, saugo nuo didelio vėjo. Galės mano paukštelis ten skristi. Dar gėlytė auga.</p>	<p>Aš buvau teatre. Ten mačiau „Tris paršiukus ir vilką“. Ten buvo irgi trobelė iš pagaliukų, šiaudų. Vienas tai namas buvo. Toks stiprus kaip darželis siena.</p>	<p>Vilna kaip kailiukas. Švelnus kaip kačiukas.</p>

		<p>Pasakys, daug rėks, kai lapė ateis. Pagaliau padariau papūgą. Pirmiausiai ji gyvens pas mane. Tada pabėgs ir nuskris į mišką. Ten ją pamatys daug draugų. Dar jai padės daug gyvūnelių. Ją priims gyventi į namą. Papūgėlė aukštai skrenda, saugos trobelę“.</p>			
21.	<p>Kur yra Lenkija? Ten teta gyvena. Ar toli važiuoti į kitą šalį? O kur yra Šalčininkai?</p>	<p>Aš žinau, daug mačiau vėliavų. Daug vėliavų pily, daug ant namų. Vėliava yra stačiakampė. Šventė bus mūsų Lietuvos, kai daug žvakučių dega, tai daug vėliavų“. Žalia spalva yra Lietuvos. Čia daug žolyčių, miškų. Raudona spalva sako apie daug visokių karų. Kai mušasi su priešu. Nu per tą, televizorių mačiau, tėtis sakė. Geltona kaip saulytė. Graži graži geltona.</p>	<p>Miestų erdvinę padėtį apibūdino: (Šiauliai viršuje, Vilnius – truputį dešinėje, dar apačioj, Palanga ta prie jūros, kairėje).</p>	<p>Aš mačiau daug tų piešinių. Ir aš piešiau. Kai tankai važiavo, visi žmonės su vėliavom ėjo. Žmonės norėjo saugoti mūsų Lietuvą. Visur gerai, bet namie geriausia.</p>	<p>Savo krašte ir tvoros žydi.</p>
22.	<p>Balti pūkai po orą laksto? Kas? Nekaltas, bet į kampą pastatytas? Kas?</p>	<p>Man mama nupirko skėtį. Gražų skėtį – balta, žalia, geltona spalva. Aš atnešiau skėtį į darželį. Ėjau su vaikais į lauką. Ten Karolis pripylė man daug smėlio. Skėtis sulūžo. Mama barė mane. Rudenį debesėliai liūdni. Jie pilki, uždengia saulę. Debesėliai niekada</p>	<p>Kas pučia be lūpų? (Gal vėjas, bet knygelėj vėjas turi ir akis, ir lūpas). Iš kur snaigės nusileidžia? (Debesis leidžiasi, po to paleidžia snaiges, jos supasi, krenta tyliai. Jos mato švieses). Paaikinti: ledas nutunka? (Tai šaltis šaldo upes. Ledas būna plonas</p>	<p>Lašiukas sakė, kad žiemą oras šaltas. Jis aukštai nepakils.</p>	<p>Debesėlis kaip lėktuvas skrenda. Lėktuvas nusileidžia žemyn, o debesėlis tik vaikučius paleidžia. Ir krenta lašiukai.</p>

		nestovi. Kai šaltis paspaus, tai nelis, o snigs. Pasiekė stogą ir prilipo, taip ledo varveklis buvo. Ledas kietas.	dar, o po to tik storėja. Reikia, kad šalta būtų).		
--	--	--	--	--	--

Gabrielės identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis

Užsiėmimų nr.	Žodžių kiekis					
	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai	Viso:
1.	11	29	34	0	3	77
2.	0	46	11	8	0	65
3.	0	33	15	14	6	68
4.	8	48	36	8	5	105
5.	7	50	24	0	5	86
6.	13	44	21	22	3	103
7.	0	52	13	24	13	102
8.	0	49	27	29	0	105
9.	7	47	15	15	3	87
10.	18	52	14	14	4	102
11.	15	47	29	7	13	111
12.	13	55	23	25	0	116
13.	17	60	29	22	0	128
14.	12	43	25	16	3	99
15.	8	53	20	18	0	99
16.	7	46	30	15	15	113
17.	6	63	40	20	4	133
18.	21	60	25	17	0	123
19.	15	76	29	25	6	151
20.	15	76	29	25	6	151
21.	16	56	12	26	5	115
22.	12	58	38	9	15	132
Viso:	206	1067	510	334	103	2220

Deimantės verbalinės raiškos duomenys

Eil. Nr.	Vaiko klausimų kėlimo	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai
1.		Mano gėlytę pagražinsiu. Jos kotelis medinis. Paimsiu pagaliuką, priklijuosiu žiedą. Mano gėlė auga vasarą. Disej (dabar) vasara pasibaigė. Mano gėlytė graži. Dar auga. Labas, aš laukiu lašiuką. Tuoj bus lietus. Aš gersiu. Daug gersiu. Aš labai graži gėlytė.	(Lašiukas prausė gėlytę); (graži). Kaip suprasti mįslę: Vienas lieja, antras geria, trečias auga? (Geria gėlytė, medis, žolytė. Nu tak, jie auga (paузė) žemė. Kai lyja, tai auga“.	Žinau, kaip kamuolys Daug lašiukai krito. Lapeliai žali, geria vanduo.	Žemė kaip apelsinas.
2.	Koks turi būti receptas?	Aš noriu būti sveika. Noriu tėtis ir mama būtų sveika. Reikia valgyti sveika. Medus sveika. Širdelė žolelė gydo gerai. Ją myli močiutė labai. Įpilsiu juoko, tai vaikai juoksis. Tegu geria arbatėlę. Bus sveikas receptas.	Kokios spalvos sveikata? (rožinė irgi); Kiek prisiminei vaistažolių? (kmynus, nu tak arbatą geriu ir ramunėles); Kiek žiedlapių turi gėlė? (penkis); Ką veikia bitės? (dūzgia). Ką gydo žolytė? (širdelę)		Kmynai tai skanumynai. Ramunėlės kaip mažos saulytės.
3.		Aš noriu gyventi. Priimk mane į svečius. Aš geras drugelis. Aš mėlynas, geltonas. Čia langas, čia durys, ten tėtis žiūri, ten mama žiūri. Čia stogas, saulė šviečia. Čia bitės rageliai, akytės. Bitė turi sparneliai. Ji pikta. Aš pelkė, baisi esu. Pagausiu visus, kas ateis. Saulė teka, ai, tuoj bus man blogai. Aš myliu lietus.	(Aš mačiau daug drugelis. Nu tak, tėtis ir mama veža pažiūrėti ten kur daug drugelis). (Saulės zuikutis).	Mano bitė bus. Ji padės burtininkei žolyčių ieškoti. Gyvena mano medy, kur ta gera ragana.	

4.		Šitos žuvytės gražios. Šita geltona, violetinė, rožinė, raudona. Aš žinau, mama pirko. Važiavo tėtis, mama, sesė. Toli buvo. Jūra didelė. Saulė kamuolys eina miegoti. Ir Deimantė eina miegoti. Saulė miega jūra, Deimantė miega mama ir tėtis“.	Ką matai šiame paveiksle? (Jūra didelės bangos), Kodėl didelės? (Vėjas pučia), Kaip vėjas pučia? (Labai).	Mačiau ten delfiną. Geras draugas. Dar tokią žuvį su ilga uodega. Uodega duria.	Žuvis blizgėjo kaip pinigėliai.
5.		Aš esu mandagi. Aš sakau visur laba diena. Einu namo iš darželis, tai sakau viso gero. Mano mama pardavėja. Ji sako: laba diena, ačiū. Ačiū sako vaikai, kai duodu sava žaislą. Gražių žodžių šalis, kur ten visi dainuoja. Vaikai šoka. Gėlės šoka. Groja paukšteliai. Visi geltoni spinduliukai: vienas, du, trys, keturi. Kokia graži saulė.	Kokie sveikinimosi žodžiai? (labas rytas, geras diena, laba diena, viso gero, sudie); kaip šviečia saulė? (linksmai ir visiems gera.); Kokius linkėjimus žinai? (geros nuotaikos, kad linksma būtų). Paašškinti mįslę: gale lauko ramunių puodas verda. (tai kai daug gėlyčių sudėsime, tai bus saulė, nu tak karšta saulė).		
6.	Ar tas žaislas minkštas? Ar tas žaislas siūlai siūtas? Ar tą žaislą aš turiu?	Mano lėlė yra Ema. Ji plaukai geltoni kaip saulė. Ji rūbai yra daug spalvų. Aš matau daug žalia, matau kaip apelsinas, juoda. Taškiukai yra raudoni.	Kokius žaislus turi namuose? (Ji namai yra dideli. Langai, durys, gėlės. Stebuklų namas, jis skraido, važiuoja. Jis turi sparnus. Jis yra kaip lėktuvas.) Kokių formų matai savo name? (Trikampis – tai stogas, kvadratas –		Plaukia debesys kaip dūmai.

			langai, durys tai stačiakampis.)		
7.		Bet saulytė leidžiasi. Eikit miegot paukšteliai. Naktis būti šalta biški. Temsta. Paukšteliai bijo. Jie slepia. Tik varna kar kar, nebijau tamsa.	Ką veikia saulė? (šildo, šviečia, leidžiasi vakare); Kokius žinote paukščius? (Gyvena šarka. Ji myli blizgučius. Gyvena varna. Ji juoda. Šarka biški juoda. Matau daug žvirbliai. Jie krūmai slepiasi)	Jis sako čir, čir, aš vyras, vyras. Man labai patinka liepsnelė. Tuoj parodysiu. Jos veidelis šviečia kaip saulutės. Ji gieda kai saulė nusileidžia. Man labai ji graži. Dar parodysiu, kas patinka. Sniegena – jos raudonas pilvukas.	Saulė pribarstė spindulių paukšteliams.
8.	O saulė panaši į O raidę? O gėlytė irgi? O jos viduriukas?	Saulė yra kaip raidė O, o jos spindulėliai į I raidę. Debesiukai tai yra trys. Gėlytės kaip trys. Pagaliukai yra kaip vienas. Tvoras kaip vienas. Mano paveikslas yra linksmas. Daug lėlės vaikšto, vėžimėlis lėlės važiuoja, kamuolys krenta didelis, stalas stovi didelis, lova stovi labai didelė.	Gyvena mama, sesė, tėtis, šuo tupi. Tėtis didelis, turi ūsus. Mama biški mažesnė. Ji plaukai rudi. Tėtis plaukai juodi. Šuo vardas Haris.		
9.	Kaip man piešti darželį? O namą piešti kaip darželį?	Aš einu žaisti Gabrielė. Ji ten gyvena. Einam supynės. Einu keliu, ten nevažiuoja mašina. Mes žaidžiam. Aš važiauvau ryte. Mama paėmė ant rankyčių, o tėtis nešė į mašiną. Važiuvom toli.	Kas padeda saugiai pereiti gatvę? (šviesoforas); Ką matote, kai einate ar važiuojate iš darželio? (juodą katinėlį, didelius, namus, įvairias	Važiuosiu nuo Vilniaus iki Kauno, o paskui iš Kauno į Vilnių.	

		Važiuoju nuo Vilniaus iki Palangos.	mašinas, žmonės, didelę mokyklą); Kelinta į autobusą įlipa mamytė su vaiku? (Pirma. Gali kartu ir sena močiutė lipti. Jei vaikutis labai mažas, tai mamytė lipa).		
10.		Katinėlis geras. Paukščiukas geras. Aš myliu gyvūnėlius. Reikia paglostyti. Reikia valgyti duoti. Jis verkia daug. Jam liūdna. Jis nešvarus. Žuvytės mirti. Rauda pievoj varlytė, žolytė, vabalėliai. Žaidžia voruokas. Žvėreliai džiaugsis, kai jų nemuši ir nedeginsi.	Ką veikia upelis? (teka,); Ką tu veiki? (Aš laistau gėles, renku popierius.); Kur vabalų namai? (Vabalų namai medžiuose, žolytėse).		Medis dega kaip žvakė.
11.	Kodėl lapai nesilaiko ant medžių? Dar šilta. Kodėl lapai susukti?	Čia lapeliai kitokie. Aš turiu gėlytę. Jos lapai siauri. Paveiksle lapai dideli. Dar radau kaštoną. Žmonės skina obuolius. Deda į krepšius. Laukuose daug saulėgrąžų. Jos geltonos. Tetos pjauna saulėgrąžas. Mano močiutė turi daug saulėgrąžų. Paukščiukai jas lesa, tik lesa. Močiutė nepyksta.	Koks ruduo? (Lapai raudoni, rudi. Vėjas šaltas. Medžiai šlama); Ko gausu šiuo metų laiku? (svogūnų, burokų, morkų, kiaušinių, obuolių); Kaip dirba žmonės laukuose? (Jie padeda vieni kitiems.).		Kaštonas kaip ežys.
12.	Kas čia per taškas? Kaip pažymėti šį tašką?	Mano gerklytė, nosytė, ausytė daug serga. Dabar sveika. Nenoriu sirgti. Aš plosiu rankytėm, delniukais, jie bus sveiki: Lai-mu-tė, Džo-nis, Li-gi-ta, Sau-lius, ma-ma, tėt-tis, se-sė.	Kiek turite pirštų? (penkis – mažylis, didysis); Kas plaka ritmiškai pas žmogų? (širdis); Pasakyti pagal pavyzdį (Aš didelė, tu didelė, abu dideli.		

		Kokie grikliai rudi. Aš turiu pagalvę iš grikių kruopų. Kaip gera juos maišyti.	Aš sėdžiu, tu sėdi, mes sėdime).		
13.	Kas čia toks? Iš kur žalias pomidoras? Kas čia toks baltas? Ar jis skanus?	Citrina yra rūgšti, bananas minkštas, vynuogė bus saldi. Su mama pirkome, valgėme, pjaustėm daržovių: ilgą agurką, apvalų pomidorą, ovalią bulvę. Agurkas yra žalias, o pomidoras raudonas. Aš ir mama pirkome vaisių: apvalius obuolius, pailgus bananus valgėme. Vynuogės yra žalios, bananai yra geltoni. Čia pingvinas padarytas iš cukinijos, čia varlytės iš pomidorų, grybas bus iš kerpės, avelės iš kopūsto, mašina padaryta iš agurko, iš morkos yra mašina, pelytė iš agurko.	Kokie čia vaisiai? (obuolys, bananas, vynuogės); Į kiek dalių padalintas obuolys? (lygios dalys dvi); Kas yra vaismedžiai? (ten auga, kaba vaisiai, tai obelis, kriaušė); Kas yra vaiskrūmiai? (Tai serbentai. Aš valgiau geltonus, raudonus. Juodi neskanu man). Kokie dar obuoliai būna? (žali, geltoni, kieti, kai sultys bėga)		Baltos avelės kaip sniego kamuoliukai.
14.	Man sugalvoti, kiek kainuoja arbūzas? Ar arbūzai labai sveiki?	Berniukas susirgo todėl, kad valgė blogą maistą. Negalima daug valgyti tortų ir saldainių. Vitaminų turi citrinos, riešutai, bananai, morkos. Mano arbūzai labai dideli ir skanūs. Pirkite arbūzus! Du, tris. Jie turi vitaminų. Jie padeda visiems pasveikti. Kainuoja 4 litus.	Kam priklauso citrinos? (vaisiams); Morkos? (daržovėms). Kokias daržoves žinai dar? (pipirai, pomidorai, kopūstai, burokai); Paašškinti mįslę: (Arbūzas neturi nei durų, nei langų. Ten yra daug sėklų); Kodėl nėra žiemą grybų? (Žiemą nėra grybų, nes	Galima, aš paimsiu knygelę apie vitaminus. Tada aš pasakysiu, ten daug nupiešta.	Graži mergytė kaip uogytė.

			tada jie neauga.)		
15.	O ką daro stalius? Kas yra audėja?	Aš piešiu, ką mano mama siuva. Nupiešiau mėlyną sijoną, geltoną suknelę, juodas kelnes. Aš nemoku piešti, kaip siuva mama. Nupiešiu tik savo gražią mamą. Ji šypsosi ir daug yra gražių rūbų. Aš dar žinau. Mano teta dirba pardavėja. Tėtis turi furą. Ji tokia didelė. Aš ten sėdžiu, tėtis leidžia.	Ką veikia siuvėja? (siuva); (Mama yra siuvėja. Ji siuva kelnes, sijonus. Man pasiuvo sijonuką. Gražų, žalią su gėlytėmis. Mama dirba netoli. Ten siuvykla); (Tėtis dirba vairuotoju. Jis toli važiuoja ir veža daug prekių. Dabar tėtis atvažiavo namo). (Mamai reikia žirklių, siūlų, siuvimo mašinos, adatos, metro).	Aš buvau cirke. Ten daug žvėrelių. Buvo liūtas, dramblys, beždžionės. Buvo šunys, paukščiai.	Klouno nosis kaip pomidoras.
16.	Ar mes maišysim daug spalvų? Kokios dabar spalvos bus? Kas yra šaltos spalvos? Kaip rėmelį padaryti? Reikia dėžę nulupti?	Man liko mėlyna, raudona ir geltona. Oi, išėjo ruda. Rudas yra lokys, šokoladas, kava, riešutukai. Dabar maišysiu mėlyną ir raudoną. Išėjo violetinė kaip vynuogės. Teptukas gražiai eina, sukasi ratu, žingsniavo pirmyn ir atgal linksmi linksmi. Sumaišysiu, po to išdžius ir kirpsiu paveikslėlį.	Kas gali būti raudonos spalvos? (Braškės, obuolys); Mėlynos? (Mėlynos vynuogės, mėlynių uogienė); Žalios? (Žali žirniukai, agurkai); Kokie metų laikai? (Vasara, rudenis, žiema, pavasaris); Kokiu metų laiku būna šalčiausios spalvos? (Šalčiausios būna žiemą, dar rudeni, kai jau nukrenta lapai, lyja. Visur pilka.); (Saulė – šilta, mėnulis – geltonas, vėjas – stiprus, gėlės – gražios, vaivorykštė –		Šiltos spalvos linksmos, o liūdnos šaltos.

			daug spalvų, žemuogė – kvepianti, medis – didelis, kalnas – didelis)		
17.		Mačiau lėktuvas palieka pėdsaką. Vėjas tai ne. Paukštis, nu irgi ne. Ką dar vėjas blogo padaro. Aš mačiau, kai vėjas būna piktas. Namai griūna. Būna geras. Rūbus mama plauna, vėjas džiovina. Aš eisiu piešti prie lentos, imsiu kempinę ir takelį paliksiu. Noriu eiti prie lango, ten piešiu gėlytę. Kai nuvalysiu langą, jo nebus.	Kas palieka pėdsaką? (Pėdsaką palieka mūsų delnai, pėdos. Ant lango kai pieši, lieka pirštukų pėdsakai); Kas nepalieka pėdsakų? (Nepalieka paukščiai); Kokie vėjo darbai? (Stiprus vėjas verčia medžius. Blogas darbas, kai laužo medelį.	Geras darbas, prisimčiau, kai vėjas pučia ir seneliui lengviau plaukti. Senelis plaukia su laiveliu.	Laivelis supasi ant bangų, kaip supynės.
18.	Ką aš vaidinsiu? Kuo būsiu? Mokysiu gražiai kalbėti?	Aš gera ledų pardavėja. Parduodu visiems skanių ledų. Tik reikia mokėti nedidelius pinigėlius. Nesuprantu katine, ką sakai? Kas per žodžiai: „Davai ledą“, pasitaisyk. Pasakyk gražiai: „Prašau duoti braškinių ledų“. Mano lėlė Nojus. Jis aunasi du batus. Velkasi vieną didelį paltą. Rišasi ilgą šaliką. Jam patinka mėlyna spalva. Nojui šilta, nes jis užsidėjo kepurę.	Kaip teisingai pavadinti žodį “kurtkė, sosiska, baranka, mišonok, pastoj, nadevaju? (Kurtkė tai bus striukė, dešrelės, o ne sosiskos, riestainiai vietoj barankų, mišonok – tai peliukas. Nesakom pastoj, o sakom palauk. Ne nadevaju, o apsirengiu). Kokie sinonimai žodžio “Bėgti”? (Galima sakyti ne bėgti, o dumti, lėkti, kailį nešti).	Taip. Katinas eina, o gal sėlina kaip lapė. Tikrai ne tipena kaip ežys.	
19, 20	Kiek ten siūlų dėti? Ar man dėti visus žalius? O kiek vandens su	Koks gražus namelis šalia miško, kas jame gyvena. Aplink taip gera ir tylu. Pasiklausykim kaip tylu. Tai ar ten kas	Kokia tavo varlė? (Mano varlė žalia, akytės bus juodos ir baltos. Mano varliukas švelnus, su	Kaip ten sakėt, kai varlytes darėm iš pomidorų: Kiverzė per dvarą eina ir	Ten nuogos varlės.

	muilu pilti?	gyvena. Aš, viena varlytė, ieškau sau draugų. Bet varlytė bijo eiti. Gal ten antras vilkas gyvena?	kailiuku. O ten kur vanduo, ten nuogos varlės. Mano varlytė šilta, o lauke šalta.	šunys neloja ar taip?	
21.	Kaip teisingai nupiešti upę Nerį? Kurioj vietoj ji įteka?	Nemunas didelė upė, ji bėga per visą Lietuvą. Aš žinau, kur jūra yra. Ji didelė. Va čia, įteka upės. Čia didelis žemėlapis, o mano mažas. Aš rasiu dideles upes ir nupiešiu. Man labai patinka geltona spalva. Noriu daug saulės kad būtų. Paskui imsiu žalią. Noriu, kad daug žolytės būtų. Vėliava turi raudoną. Nenoriu kad būtų raudona, noriu kad būtų mėlyna kaip dangus. Viršuje geltona spalva, vidury žalia, apačioje raudona	Kur Vilnius? (Vilnius apačioje, o Baltijos jūra ten, į šoną važiuoti reikia.). Kas yra žemėlapis? (Čia yra mažas žemėlapis, tik nieko neparasyta, o čia tikras ir didelis).	Savo šalelėj ir obuoliai auksiniai. Mūsų duonelė skaniausia. Aš žinau pasaką apie Neringą, kur gyvena, kur jūros.	Lietuva kaip vaivorykštė.
22.	Kaip čia ledą tirpdysi? Ar bus visur daug vandens?	Dabar ledą tirpdo ugnis, ne saulė. Penki yra bokšteliai. Kai lašiukas buvo ledu, jį tirpdė saulė. Kai karšta, tai ledas, sniegas tirpsta. Mano lašiukas vienas didelis, kitas mažas, mažiukas. Aš buvau prie jūros. Saulė saulužė buvo. Buvo ir daug lietaus. Aš atidariau skėtį lietučiui, vėjas jį kaip paėmė, tai tėtis bėgo toli toli. Mano spalvos skėtis buvo raudonas ir juodas. Žirniukai raudoni.	Koks yra sniegas? (Sniegas yra purus ir baltas); Ar sniegas sunkesnis už ledą? (Sniegas gi yra lengvesnis). Kaip paaiškinsi mįslę: Ne namas, bet su stogu, ne durys, bet turi rankeną? (Tai šitas skėtis turi rankeną, o čia yra jo stogas dar).	Žinau, kai šildė žvakė ledą, tai sakei, kad ledas daug prakaituoja. Stogas iš medžiagos. Jis būna visokių spalvų.	Sniegas kaip plunksnelė, kaip patalėlis minkštas.

Deimantės identifikuotų požymių žodžių kiekio pokytis

Užsiėmimų nr.	Žodžių kiekis					Viso:
	Vaiko klausimų kėlimas	Vaiko pasakojimas	Vaiko atsakymai į pedagogo klausimus	Vaiko prisiminimai	Vaizdingi posakiai	
1.	0	36	15	10	3	64
2.	4	34	11	0	7	52
3.	8	45	15	17	0	85
4.	0	36	6	13	4	59
5.	0	46	28	8	0	82
6.	14	25	27	0	4	70
7.	0	21	22	35	4	82
8.	11	42	22	0	0	75
9.	9	35	24	11	0	79
10.	0	35	10	0	4	49
11.	10	41	16	0	3	70
12.	8	37	16	0	0	61
13.	14	57	28	12	5	116
14.	9	38	23	12	4	86
15.	7	49	42	13	4	115
16.	19	42	42	0	6	109
17.	0	52	23	14	6	95
18.	8	53	32	13	0	106
19.	15	49	23	17	3	107
20.	15	49	23	17	3	107
21.	9	68	22	17	3	119
22.	9	62	20	18	6	115
Viso:	154	903	467	210	66	1800

Tomo sakytinės kalbos content analizė

Eil. Nr.	Kalbos dalys								
	Tema	Daiktavardis	Būdvardis	Skaitvardis	Įvardis	Veiksmazodis	Prieveiksmis	Prielinksnis	Jungtukas
1.	„Žemė turi savo kalbą“	Lapai, gėlytė, žiedelis, saulė, žemė, lašiukas, žemė, vėjas, žemė, žemė, lašiukas, tėtis, broliai, lašiukas, žemė, gėlytė, medis, saulė, lašiuką, paukščiai, snapelį, žemė, arbūzas.	Žali, graži, liūdna, šalta.			Miega, šviečia, atsidaro, davė, atsigerti, kalba, lyja, pučia, juokiasi, turi, bėga, geria, geria, paima, slepia, bus.	Truputį, daug, kaip	i	Kai, tai
	Iš viso žodžių:	23	4	0	0	16	3	1	2
2.	„Arbatžolių pievelėje“	Medyje, ragana, voras, vardas, raganos, vaistažolė, senelė, vaistų, pilvą, žolių, žolė, mėta, lapai, žolelė, rankelė, žolytė, ramunėlė, dilgėlė.	Geltonas, raudona, stora, žalios, senutė.	Du, penkis	Jai, jo, toks, kokias, tavo, mano, jai, jokių.	Gyvena, padeda, bus, sirgo, nupirkom, skaudėjo, gerė, neserga, gydo, dūzgia.	Kodėl, dabar, kaip		ir
	Iš viso žodžių:	18	5	2	8	10	3	0	1
3.	„Atrandu įdomų pasaulį“	Veidrodyje, bitė, ragelius, akytė, popierius, sparnus, namai, paukšti, varlė, drugelis, šešėlis, pirštas, rankas, kojas,	Slidus, juodas, galvota	Du, dvi.	Aš, save, mano, mane, jis.	Matau, turi, neklauso, klijuosiu, bėk, noriu, ateitų, gaudyti, pakėliau, piešėm, bėga.	Labai, čia, gerai, juokingai, kodėl.	Iš, pas	kad

		namą, ore, rankų, šešėlių.							
	Iš viso žodžių:	18	3	2	5	11	5	2	1
4.	„Baltijos jūros diena“	Jūra, smėlio, vanduo, saulė, žuvis, smėlis, žolė, žolės, bangos, vėjas, krabai, kriauklės, medūzos, silkę, gyvatę, knygą, brolis, dantys.	Žalia, mėlyna, ilgą, didelių, didelė.	šešios	aš	Važiuoju, šviečia, piešiu, bus, ūžia, reikia, mačiau, rodė.	Ten, daug, truputį, čia, taip, tik, kai, ramiai, baisiai, šitai, stipriai, labai.	prie	
	Iš viso žodžių:	18	5	1	1	8	8	1	0
5.	„Gydančių žodžių šalyje“	Draugų, šalis, mišką, tėtis, grybai, tėtį, vaikas, diena, gėlytė, žiedelis, žiedeliai, rytas, sapnų, švenčių, aidas, šalyje, vaikučiai, spinduliukas, ežiukas.	Gražu, geras, laba, žalia, raudona, labas, sveikas, gera, saldžių, linksmų.	Vienas, du, trys, keturi, septynis.	Visų, visi, aš, mano, viso.	Bus, eina, ieškojam, šaukiu, šaukia, esu, moku, kalbėti, šaukti, yra.	Čia, labai, irgi, gražiai, šiltai, ten, tik, kaip.	į	ir
	Iš viso žodžių:	21	10	5	5	10	8	1	1
6.	„Mano mylimiausias žaislas“	Žaislas, mašina, parduotuvė, pasaulį, žmonių, pokemonai, mėnuly, mašinų, transformerų, robotų, lėktuvą, robotą, dėžių, robotas, vilgai.	Kietas, geri, blogi, baisu, stiprus, kietas, juodas, rudas, metalinis, alkani, pikti.		Šis, tas, jis, jie, visus, mano, toks	Yra, pirkti, gelbėja, atskrido, nėra, gyvena, ieško, valgyti, nugalės, darėm.	Kaip, čia, toli, ten, labai, gražiai, negrąžiai, truputį.	iš	Ir, kai, tai
	Iš viso žodžių:	15	11	0	7	10	7	1	3
7.	„Gera, kai saulutė vis dar šviečia“	Jūroj, paukščiukus, senelis, pelėda, knygą, darželio,	Šilta, mažus, mažą, šiltos, geros.		Kas, to, mūsų	Išlenda, žiba, slepiasi, miega, leidžiasi, sukasi,	Ten, toli, dar, daug, ryte, dieną, vakare, kaip.	po	Ir, kai

		žvirblis, ratas, žiedą, paukštelis, saulė, paukštelių, žmonės, saulės, žvėreliai, zylė, gegutė, gandrai.				gyvena, važiuoju, gaudu, paleidžia, duoda, atsikelia, skrenda, nori, šildo, šviečia.			
	Iš viso žodžių:	18	5	0	3	16	8	1	2
8.	„Pasislėpę skaičiai ir raidės“	Miškas, gyvatė, vilkas, gyvatė, kalnas, raidė, saulė, tvora, stogas, pagaliuką, vilko, raidę, karūnos, žaltį, pasaka, auklėtoja, virvė.	Ilgas, ilga, baisus, piktas, alkanas, panaši.	Trys, vienas	Kas, ji, tas, man, jos	Susisukęs, pamačiau, darė, atėjo, bėgo, reikia, patinka, bus, išsigando, nėra, skaitė.	Čia, dar, toli, kaip, truputį, daug, tik	i	ir
	Iš viso žodžių:	17	6	2	5	11	7	1	1
9.	„Saugaus eismo mokymas“	Autobusą, mama, močiutė, tėtis, šviesoforą, kelio, zebrai, žmonės, mašina, tetos, vaikai, kėdės, mergaitė, namas, gaisrinė, arklys.	Dešinė, raudona, baltas, didelės, maži.	Pirmas, pirma	Kas, mane, to	Lipa, paima, važiuoju, suka, matau, stoja, dega, eina, važiuoja, lipa, sėda, stovi.	Ten, tada, čia, dabar, kaip	Į, po, ant	Ar, o
	Iš viso žodžių:	16	5	2	3	12	5	3	2
10.	„Pagarba gamtai ir gyvybei“	Spalva, rankytė, mama, stiklą, butelius, maišą, Tomas, vabaliukams, miškas, rankytė, šiukšlei, berniukas, vabaliukų, ugnį, skruzdėlynas, puodas.	Mėlyna, šalta, geras, gražus, negeras, juodas.		Aš, kita, mano, tas	Tepsiu, renka, padeda, bus, noriu, sako, piešiu, eina, negalima, uždegti, mirs.	Jau, irgi, kaip, tikrai, kažkur, čia.	Į, ant	kai

	Iš viso žodžių:	16	6	0	4	11	6	2	1
11.	„Rudenėlis keliauja žeme“	Ruduo, spalvų, beržas, langą, beržų, kamienas, lapai, lapų, žmonių, mergaitė, obuolius, berniukas, kriaušės, žmogus, obuolių, burokų, morkų.	Juodas, baltas, geltonų, rudų, žalių, šiltas, spalvotas, žalias, geltonas, rudas.		Visokie, aš, jie, mano, jis	Noriu, daryti, matyti, padarysiu, dirba, skina.	Dabar, daug, čia, truputį, gerai, greitai, kaip.	per	ir
	Iš viso žodžių:	20	10	0	5	6	7	1	1
12.	„Sveikata vaiko gyvenime“	Pirstai, taškas, sloga, gerklytė, tašką, mama, sriubą, pupelių, žirnius, tėtis, lašinius, košę, makaronai, mėsytė, makaronus, širdelė, vardo.	Skanu, geras, geri, didysis, mažas, storas, skanią, maža.	penkis	Ką, kas, šį, tai, aš, tu, abu, mano	Vadinasi, yra, spausti, skauda, pažymėti, verda, kepa, maišo, miega, pamiršau.	Kaip, kur, čia, labai, kartu.	Iš, be	Kai, ir
	Iš viso žodžių:	18	8	1	8	10	5	2	2
13.	„Rudens sodo ir daržo gėrybės“	Vandeniuke, obuolį, bananas, darbelio, agurkas, mašina, ratus, obuolys, mamai, parduotuvė, močiutė, mama, karolių, vynuogė, kriaušė, kivis, medis, vaisiai, Mikė, melagėlis, krūmai, uogom, lapė.	Minkštas, kietas, didelis, raudonas, geltonas, sausi, žalia, skani, kieta, skanūs, gudri.	Vieną, keturis.	Kas, jo, aš, jie, tokie, man, tai, tas	Gyvena, galima, pjauti, nepadarysiu, tiks, bus, padarysiu, noriu, piešti, sakau, perkam, turi, perka, atveža, auga, supuvę, buvo.	Truputį, vasarą, žiemą, labai, nelabai, lygiai, kaip	Iš, su	Ir, o, kur
	Iš viso žodžių:	23	11	2	8	17	7	2	3
14.	„Vitaminų	Reklama,	Geras,		Kokio,	Kurti,	Kaip, tik,	Po, į	

	pasaulyje“	televizoriuje, vitamino, citrina, obuolys, paprika, kopūstas, vitaminą, liūtas, plakata, arbūzas, česnakas, pomidoras, salota, širdelei, žuvys, taukai, žuvytės, jūroj, žmonės, žuvų, taukus, vitaminų, taukų, akys, berniukas, morkų, salotas, pienu, kauliukai, produktai.	sveikas, geri, sveiki, stiprus, gražios, gerų, sveikų, raudona.		tai, to, jis	reiškia, plaukioja, nėra, gaunasi, daro, valgykit, bus, valgo, geria, yra, turi, žiūrėkit.	ten, daug, čia, daug, dar		
	Iš viso žodžių:	31	9	0	4	13	7	2	0
15.	„Žmonių amatai“	Mama, žirkles, siulu, mašina, kelnes, švarką, tėtis, gaisrą, mamos, darbas, šalną, mašinoje, žarna, vanduo, žolės, gaisrą, kostiumas, vinis, pirštinės, batai, akytę, pirštą, galai, pagaliukai, žiedai, skylutės, žmonės, žmogų, mįslę.	Drąsiausias, baisiausias, geresnis, didelę, ilga, aukšti, gerų, gražias, juodą, baisų.	du	Mano, ji, man, kuris, tą, tai, tos, šie.	Siuva, turi, pasiuvo, gesina, rodė, bėga, negalima, degti, pyksta, nedega, pradeda, dirbti, ateina, eis, puošia, žinau, gali, durti, žiūrėk, pasakoja.	Daug, labai, ryte, vakare, namo, rytoj, vėl, čia, atsargiai.		ir
	Iš viso žodžių:	29	10	1	8	20	9	0	1
16.	„Pilkijos karalystė“	Spalvos, spalvą, burokas, pomidoras, obuolys,	Mėlyna, violetinė, šaltos, mėlyną, balta, juodą,	Vienos, pirmas	Mano, aš, ši, kokios, kuri, tau.	Imsiu, maišysiu, sumaišiau, yra, būna, galima,	Dar, čia, truputį, vasarą, pavasarį, rudeni.		ir

		spalvos, dangus, kelnės, jūra, varlė, lapai, vasara, ruduo, žiema, pavasaris, dieną, saulės, spalvas, spalva, spalvos, uoga, uogos.	geltoną, raudoną, drėgna, mėlynos, pilka, žalios, šilčiausios, lietinga, niūri, debesuota, apsiniaukusi.			pasakyti, paimsiu, imsiu, patinka, žiūrėk, parodyk, padarysiu.			
	Iš viso žodžių:	22	17	2	6	13	6	0	1
17.	„Kas palieka pėdsakus“	Pėdsaką, lėktuvas, pėdsakai, žaisliukų, šokis, mėnulis, vėjas, medžiai, pėdsakų, žmogus, mišką, katinėlis, elniais, mašinos, pėdos, lango, žuvis, paukštis, vėjas, rūbus, darbas, medelį, miškas, šuniukas, smėliuke, Kalėdų, senelis, roges, sniegas.	Tylu, geras, blogas, dideli, įdomių, baltas, lengvas, alkanas, mažiukus, didelės.	—	Kas, mano, juos, tai	Skrenda, palieka, gali, vadintis, šviečia, siaučia, nulinko, sninga, bijo, eiti, gali, nulaužti, būna, miega, eina, turi, pieši, džiovina, pučia, laužo.	Kaip, naktį, truputį, tyliai, žiemą, daugiau, labai, labai	Į, su, ant	Ir, kai, tai
	Iš viso žodžių	29	10	0	4	20	8	3	3
18.	„Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“	Striukę, batus, kepurę, raištelius, batų, lėlė, berniukas, paltą, šaliką, kelnes, kojines, striukė, dešreles, riestainiai,	Žalia, ilgą, juodas, juodus, trumpas, šaltas, naujų, didelės, mažas.	Vienas, du, pirmas.	Aš, tų, savo, mano, jis, tai	Rengiasi, aunuosi, sakyti, užsidedu, nešk, rišu, yra, bėgti, rengiasi, lėkti, rišo, maunasi, lėkti, rišo, maunasi,	Labai, baisiai, čia, dabar, čia, daug, tik, kitur, ten.	Vietoj, ant, ant, į, už	O, o, o, o

		peľukas, kailį, kaklo, galvos, lauką, lango, vėjas.				aunasi, bus, nesakom, dumti, sakom, palauk, apsirengiu, eisiu, pučia, pučia.			
	Iš viso žodžių	21	9	3	6	22	9	5	4
19, 20	„Teatro lėlės“	Vandenį, kilimėlis, muilo, medžio, adata, vilną, bambuko, muilą, kilimėly, sparnai, kojos, snapas, akys, kaime, vištos, viščiukas, akytės, namelį, tėtis, gaidys, mama, višta, paukštis, viščiuko.	Įdomus, bambukinis, geros, geltonas, raudonas, pūkuotas, juodas, didelis, mažas, mažos, juodos, geltonos.	Du, vienas.	Kas, ką, koks, jis, ko, tai, to, mano, jos	Pilsim, padaryta, badyti, bus, padėsiu, pilsiu, voliosiu, draugauja, bėk, lėk, skrenda, sakau, pilsiu, voliosiu, plaunu, reikia, džiovinti, padėsiu.	Čia, kaip, pirmiausia, tada, truputį, paskui, truputį, čia.	Iš, po, į.	Ir, o
	Iš viso žodžių:	24	12	2	9	18	8	3	2
21.	„Mano graži tėviškėlė“	Upė, ežeras, jūra, pilis, akmenų, plytų, tėtis, mama, bokštas, Gedimino, pilis, vėliavą, spalva, pilį, vartai, sniegas, spindulėliai, Vilnius, Baltijos, piliakalnis, vilką, vėjas, dangaus, brolis, Lietuvos, žemė, lapo, kalnas, žemėlapis	Didelė, raudona, graži, žalia, geltona, graži, geležinį, didelių, raudonų, gražią, dideli, šilti.	du	Ši, tokia, ji, mane, tokią, man, aš, mano	Teka, vežė, stovi, lipu, matau, darysiu, griūva, bus, matosi, yra, supiltas, gali, stovėti, vaidino, sapnavo, pastatė.	Kur, ten, daug, aukštai, dar, aukščiau, truputį, čia, dar, apačioje, labai.	Iš, ant, apie	Ir, o
	Iš viso žodžių:	29	12	1	8	17	11	3	2

22.	„Rudens palydėtuvės“	Meška, giria, name, kamputy, snaigė, veido, vandeniukas, mama, darželio, batai, parduotuvėje, sniegas, ledas, plaukai, ruduo, vasara, žiema, pavasaris, lašiukas, knygutės, medžių, žiema, paukštis, lapai, dangų, vėjas, meška, ledą, saulytė, ledas, lašiuku, tėtis, rankyčių	Šlapi, sausa, minkštas, baltas, švarus, lengvas, sunkus, stipri, didelė, šaltas, šlapi, šlapi, kietą, šilta.	Viena, du	Visa, kas, kas, kas, man, aš, mano, to, jį, aš, juo	Bėga, dreba, stovi, eina, lyja, nukrito, nenušalau, tirpo, tirpo, pasidarė, bėgau, lijo, buvo, griaudė, bijojau, slėptis, yra, galima, lipdyti, pavirto, išlindo, pavirto, šoka, atskrenda, pašvietė, paėmė, paėmė	Kartu, irgi, stipriai, ten, vėl, kaip, taip, ten, ten, labai, daug, aukštai, kaip	Ant, su, su, su, iš, į, po, nuo, ant, iš, dėl	Kai, ir, ir, ir
	Iš viso žodžių:	34	14	2	11	27	13	11	4

Arno sakinės kalbos content analizė

Eil. Nr.	Kalbos dalys								
	Tema	Daiktavardis	Būdvardis	Skaitvardis	Įvardis	Veiksmažodis	Prieveiksmis	Prielinksnis	Jungtukas
1.	„Žemė turi savo kalbą“	Žemė, gėlytė, močiutė, paukščius, saulėgražų, močiutė, lietus, paukštį, močiutė, gėlytes, močiutė, žemė, gėlytę, lašiukas, gėlytės, dulkes, medį, gėlę, grybus, paukštis, lietus, žemė, obuolys, akelės, saulę.	Sena, didelis, linksmas, raudonos, liūdną.	Vienas, tris.	Kokia, mano, jie, jos, šis, jos.	Kvėpuoja, mato, skrenda, žiūri, nebus, sako, laistau, nori, gerti, sako, nori, gerti, pakelsiu, nuplovė, skrenda, nebus, žiūri.	Dar, aukštai.	Ant, į.	O, ir.
	Iš viso žodžių:	25	5	2	6	17	2	2	2
2.	„Arbatžolių pievelėje“	Saulelė, žolelė, kojelė, stiebas, stiebas, gėlės, gėlės, gėlės, sėklų, čiobrelis, čiobrelis, dilgelė, kraujažolė, medžių, medų, saulės, čiobrelis, žemėj.	Kreivas, mažos, violetinė, liūdna, mažutėliai, violetiniai.	Penkis.	Aš, ją, ji, man, mano, jis, jie.	Žydi, einu, gydo, bus, auga, skrenda, renka, kyla, užauga, yra.	Labai, daug, daug, negerai.	Pro, iš, ant.	Ir.
	Iš viso žodžių:	18	6	1	7	10	4	3	1
3.	„Atrandu įdomų pasaulį“	Veidrodis, ranką, gandas, gandas, paukštis, varlė, bitė, sparnai, pilvas, ūseliai, tėtį, žmogai, veidrodis,	Geras, geltona, juodas, juodi, slidus, nematomas, linksni.	Vienas, du.	Kitą, jis, mano, jos, jis, aš, kažkas, mano, visi.	Rodo, buvo, nenori, žaisti, ateina, prašo, pajuti, pjauna, blizga, laikyti, kirpti, eina,	Kodėl, kodėl, dabar, gerai, ten, vakare, kaip, aukštai.	Pas, per, per, ant.	O, o.

		tėtis, popierius, mįslė, vandenį, žemę, pėdų, knygą, zuikį, vilką, šešėlis, milžinas, senelis, ranką, lentos, veidas, pirštų, šešėlis.				eina, netekši, nerado, atsimeni, matėm, pasidaro, pakėliau, piešėm, blizga.			
	Iš viso žodžių:	30	7	2	9	21	8	4	2
4.	„Baltijos jūros diena“	Ragana, jūroje, undinė, tėtis, žuvis, builį, medūza, kojų, žuvis, uodega, builį, medūza, ežį, silkę, plekšnę, pasakose, pasakas, vaikai, bangas, pasaka, Ivanas, lydeka, lydeka, jūroj, debesėliai, šeima, mama, tėtis, vaikai.	Didėlė, ilga, bloga, banguota, graži.	Šešios.	Ta, jis, ji, jie, jis, man, man.	Gyvena, būna, daudo, neplaukti, žinau, mačiau, gyvena, galvoja, kelia, pučia, sako, gyveno.	Tikrai, čia, čia, čia, čia, labai, labai, kaip.	Vidury, arti.	O, o, o, ir, kad, ir.
	Iš viso žodžių:	29	5	1	8	12	8	2	6
5.	„Gydančių žodžių šalyje“	Lėles, popieriaus, aidą, aidas, dieduką, garaže, garažas, dedukas, aidas, dedukas, popieriaus, lėlė, Lukas, žaislų, Luką, vaikų, eina, darželį, vaikai, lauke, saulė, paukščiai, šalis, darželį, vaikų, saulės, paukščių, spinduliukus,	Tuščias, geras, panaši, gražių, gerų linksmų, geras.	Septynis	Mes, savo, aš, jis, mano, jis, jis, mūsų.	Klijuosim, žinau, kalba, girdisi, yra, duoda, nemuša, žaidžia, šviečia, skraido, barsto, išeini, nemėgstu, girtis, barsto.	Ten, ten, čia, daug, čia, daugiau.	Ant, pas, į, į.	Ir, ir.

		namo, švenčių, berniukas, saulė, spinduliukus.							
	Iš viso žodžių:	33	7	1	8	15	6	4	2
6.	„Mano mylimiausias žaislas“	Optimas, vardas, Kamanė, Griovikas, Kraujagyslis, Diseptikonas, blogietis, autobotai, geriečiai, transformeriai, transformeris, žmonėms, blogiečius, blogiečiai, žemę, autobotai, žmones, transformerius, mėnulyje, žemėje, megatronas, autobotai, diseptikonas, autobotai, mėnulio, pusėj, megatronas, filmą, knygutę, tėtis, diseptikono, širdis, akmuo.	Geležinis, geras, stiprūs, stiprus, spalvoti, žali, geltoni, mėlyni, juodi, rudi, tamsioj.		Aš, visus, jo, aš, aš, aš, aš, jie, jie, aš.	Žinau, noriu, būsiu, padėsiu, nugalėsiu, nori, užimti, saugo, turiu, kaunasi, apsaugo, gyvena, žiūrėjau, pirkto.	Ten, labai, labai, kaip.		O, ir.
	Iš viso žodžių:	33	11	0	10	14	4	0	2
7.	„Gera, kai saulutė vis dar šviečia“	Pilvu, namus, genį, spalvų, paukštis, vyrutis, genys, miške, erelis, pelyčių, saulutė, paukšteliai, gėlės, paukščiai, gėlės, saulė, langelį, mama, saulytė, zylutė,	Geltonu, mažutis, raudona, balta, margą, didelis, mažų, gražus.		Kas, kas, kas, aš, jis, jie, aš, ji, man, aš, mes.	Skrenda, kukuoja, moka, statyti, žinau, kala, kala, mačiau, ieško, pašvietė, atskrido, draugauja, dainuoja, šviečia, žiūri, miegu,	Daug, aukštai, daug, daug.	Su, pro, su, po.	Ir, ir, ir, bet.

		žvirblis, daržely, mįslę, paukštį, vadovė, muzikos, putą, vandeniuke, gulbės, grybai, lietaus, paukščių, kiaušinių, paukščiai, pavasari.				kutena, sako, keliasi, miega, nori, valgyti, mačiau, darėm, žinau, sakė, plaukia, skrendam, dygsta, švilpia.			
	Iš viso žodžių:	35	8	0	11	30	4	4	4
8.	„Pasislėpę skaičiai ir raidės“	Gyvatė, žaltys, žaltys, paveikslas, nuotrauka, raidė, raidė, karūną, gyvatė, raidė, žvėris, lokys, vilkas, lokys, gyvatė, vilkas, vilkas, lokys, gyvatė, vilkas, meška, miškas, močiutė, žalčių, laimės, mama, tėčiui, žaltys, gyvatė, egles, skaičius, raides, darbe, raidę, dažais, raidė, medžiai, žiema.	Nuodingas, garžus, juoda, ilga, kreivą, žalia, ilga		Jie, aš, tu, aš, kokius, jis.	Skiriasi, valgo, noriu, piešiu, bus, dėsiu, atėjo, išsigando, bijo, bijo, bus, papiešiu, sako, sako, guli, važduosi, piešim, piešiu, šliaužia, pasilėpė, apvedžiojau , išėjo, nusirengia.	Čia, čia, daug.	Per, iki	Ir.
	Iš viso žodžių:	38	7	0	6	23	3	2	1
9.	„Saugaus eismo mokymas“	Puse, puse, kelio, ženklai, tėtis, darželį, mašina, tėtis, žibintus, šviesoforą, tėtis, mašina, darželis, šaligatvio, šuniukas, zebrą, upė, miškas, namas, žmonių, šviesoforas,	Žalia, nelygus, staigus, raudonas, geltonas, žalias, juodas, mėlynas.		Kokia, kokia, aš, mano, aš, jam, tu,	Vaiuoti, eiti, važiuoju, lipu, įjungia, važiuoju, matau, dega, važiuoju, suka, važiuoju, suka, eisiu, eina, sustok, eik, gyvenu, yra, gyvena, įlipa,	Čia, tiesiai, čia, ten, netoli, daug, čia.	I, į, per, per.	Ir.

		polocininkas, policiją, mašinas, namų, polikliniką, močiutė, mama, mergaitė, berniukas, pėsčiųjų perėja, kelias, posūkis, žmogus, ratai, vinių, melagis, tiltą, perėja, zebras.				važiuoti, stovėti, važiavo, sulūžo, reikės, melavo, važiavo.			
	Iš viso žodžių:	41	8	0	7	27	7	4	1
10.	„Pagarba gamtai ir gyvybei“	Gyvatės, miškuose, pasaulyje, gyvatė, mama, gyvatė, pasaka, žaltys, eglė, gyvatę, miške, paukščių, gegutė, gyvūnėlius, upę, medį, šiukšlei, metų, žemės, policija, žmones, medžių, žolės, skruzdėlyną, skruzdėlių, gamtai, tečiu, mama, broliu, miške, grybų, sraigė, knygutę, dūmų, padangas, žmonės, sraigė, vėžlys.	Gera, blogus, baisūs, lėta, didelį, mažyčių, mažu.		Kokios, ji, man, man, aš, aš, ji, aš, ji, ji.	Gyvena, žiūriu, rėkiaiu, nemušiau, nušliaužė, girdžiu, myliu, sakau, išgelbėjau, nemidžiojau , buvau, rinkome, valgėme, surinkome, nespardėme, mirė, skaitėm, kvėpavo, degino, nepabėgo, neša.	Labai, ten, daug.	Ant, su.	Ir, ir.
	Iš viso žodžių:	38	7	0	10	21	3	2	2

11.	„Rudenėlis keliauja žeme“	Klevas, ažuolas, beržas, lapai, lapai, vėjas, lapai, tečiu, miške, samanas, beržo, žievę, tėtis, ažuola, gilių, kišenę, vaikai, mama, tėtis, močiutė, lietūs, obuolių, kopūstų, arbūzų, vaisius, žiema, miškas, miške, berželis.	Geltoni, rudi, sausi, spalvotas, raudona, rudas, šalta, žalias, žalias.		Aš, aš, aš, visi, jie.	Krenta, pučia, čeža, buvau, rinkau, rado, radau, primetė, rinkau, dėjau, kuria, lyja, nuima, ateis, švilpauja.	Čia, čia, čia, ten.	Su, į.	Ir, kad.
	Iš viso žodžių:	29	9	0	5	15	4	2	2
12.	„Sveikata vaiko gyvenime“	Veiduką, akytes, nosytė, pupelę, paveiksle, žirnius, pirštukai, akytės, nosytė, širdelė, senelė, taškus, rankytėj, pagaliuku, pagalvėlę, koją, mažylis, didysis, širdelė, mama, tėtį, brolių, širdelė, gėlytės, vaikučiai, žirniukai, broliukai, kiškelis, miško.	Bailus, sveiki, sveikos, šalta, maža, maža, raudona, maža, mažutėlių, gera.	Penkis	Mano, ji, mano, ji, aš, jį, tas.	Nupiešti, noriu, nebėgtų, serga, paimsiu, paspausiu, nupiešta, noriu, pilti, bus, bus, spaudžia, turi, duria, padeda, paspaudžia, myliu, daužosi, laistai, auga, valgo, geria, auga.	Čia, ten, ten, dabar, stipriai, ten, truputį, ten.	Ant, su.	Kad, ir, ir, ir.
	Iš viso žodžių:	29	10	1	7	23	8	2	4
13.	„Rudens sodo ir daržo gėrybės“	Knygose, darbėlių, medžiaga, paveikslui, dalių, obuolių, kriaušė, kriaušė, obuolys,	Minkšta, saldus, mažos, saldžios, žali, didelis, maži, supūvę,	Dvi.	Kokiose, man, jie, tai, ši, tos, tų, tas, šita, tos.	Yra, pažiūrėti, išsirinkti, krenta, myliu, paimkit, rinkti, padaryti,	Daug, čia, labai, visada, ten, visada, ten.	Į, su, iš, iš, iš, į, ant, ant, apie.	Ir, ir, ir, o, ir.

		vynuogės, mama, obuolių, obuoliai, mama, kivių, mandarinai, darbeliai, kerpės, robotas, kaštonų, mašina, agurko, morkų, papūga, cukinijos, pipiro, avytės, kopūstų, arbūzas, kriaušė, vynuogė, bananas, kivių, dalis, vaisiai, medžio, uogos, krūmo, obuolių, pasaką, kiškį, vilką, medus.	saldi.			perkame, padaryta, yra, mėgsta, mėgstu, yra, paskaitysit, ėjo, sutiko.			
	Iš viso žodžių:	43	9	1	10	17	7	9	5
14.	„Vitaminų pasaulyje“	Reklama, vitaminus, salotas, apelsiną, bulves, aliejų, riešutus, vitaminų, apelsinai, vitamino, megztinis, aliejus, riešutai, obuolys, kopūstas, salota, berniukas, saldumynų, tortų, saldainių, košę, mėsytę, vaisius, daržoves, vitaminai, berniukas, vitaminų, knygelę, mergaitė, greitoji,	Oranžiniai, sultingi, skanūs, gražiai, sveikas, dryžuotas, gražesnis, sveiki, stiprus.	Trys.	Kokius, aš, aš, visko, jis, jis, jį, aš, šitam.	Kurti, reikia, sugalvoti, kainuoja, reikia, pasakyti, turi, nupiešiau, yra, yra, nuspalvoti, būsiu, būsiu, yra, turi, valgė, valgė, turėjo, išgydė, auga, valgiau, atrodo, valgo, skaitėm, susirgo, vežė, valgė, neskaudėjo.	Ten, čia, gražiai, daug, daug, daug.	Į, ant, su, į, ant.	Kad, ir, ir, ir.

		vitaminų, pilvo, kriaušės, varpeliai, medžio, paveikslėly.							
	Iš viso žodžių:	36	9	1	9	28	6	5	4
15.	„Žmonių amatai“	Staliai, statytojai, ūkininkai, tėtis, girininkas, miške, mišką, medžiai, miškas, metalas, kelnės, kepurė, miško, mašiną, tėčio, tėtis, rąstų, mašinos, rąstus, žmonėms, seneliams, tėtis, darbą, duoną, kepėjas, mama, pardavėja, pinigus, namo, bitutė.	Stori, ploni, plonesnis, storesnis, metalinė, žalia, geriausias, gražus, didelį, kietas, sunkus, žalios, žalia.	Vienas, dvi.	Mano, jis, jis, jis, jis, jos, jis.	Dirba, dirba, tvarko, turi, yra, sako, surinko, nebijo, lipti, atvažiavo, renka, veža, turi, dirbsiu, valgyti, kepa, dirba, kalbasi, skaičiuoja, perka, dirba.	Daug, daug, čia, ten, čia.	Ant, su.	Ir.
	Iš viso žodžių:	30	13	2	7	21	5	2	1
16.	„Pilkijos karalystė“	Dažus, spalvas, draugu, spalvos, spalvą, agurkas, žolė, medis, žiogas, pavasari, vasarą, medžius, krūmus, kopūstus, apelsinai, morkos, paveikslas, spalvų, saulė, mėnulis, vėjas, gėlės, vaivorykštė, žemuogė, medis, kalnas, mandarinu, grybu.	Pagrindinės , oranžinę, geltona, mėlyna, žalia, žalia, geltoną, raudoną, šviesi, liūdnas, stiprus, spalvingos, graži, kvapni, aukštas, graus, ruda.		Aš, kas, mano, man, jis.	Bus, gausis, imti, nudažo, nudažo, paimsiu, bus, būna, ėjo, šokinėjo, taškė, kvepia, kvepia, maišyti, maišyti, gauti, dažyti, gražina, nudažo, padaryta, yra, bėgo.	Ten, daug, labai, greitai, smagiai, linksmai.	Su.	O, ir, ir.

	Iš viso žodžių:	28	17	0	5	22	6	1	3
17.	„Kas palieka pėdsakus“	Mašinytę, ratus, liniuotę, pėdsakas, mašinytės, ratai, liniuotės, daržovės, pirštukai, šokis, senelis, žuvį, saulė, tėtis, saulė, tėtis, senelį, vėjas, bangos, ežere, vėjas, vasarą, mašinos, ratai, robotas, pėdsakas, pėdos, vėjas, mašina, laivas, paukštis, vėjas, šakas, stogą, balas, pasaką, burtininkę, pėdsakų, šluotą, vėjas, smėlį, lygintuvas.	Raudoną, ilgą, įdomus, raudonos, įvairios, maži, didelę, mažytė, geltona, stiprus, geras, nekaršta.		Aš, mano, visi, tai, jis, aš, mane, aš, ji, nieko, jos, jos, niekas, jis.	Paimsiu, nudažysiu, važiuosiu, paimsiu, spausiu, bus, šoko, pamačiau, bus, gaudo, plaukia, matosi, miegu, kelia, plaukiam, padeda, yra, eina, lieka, važiuoja, nepalieka, palieka, laužo, mačiau, laužė, džiovina, skaitėm, skraido, nepalieka, turi, skraido, nesuras, palygina, pučia.	Čia, toli, aukštai, truputį.	Pas, apie.	Ir, ir, ir, ir, ir.
	Iš viso žodžių:	42	12	0	14	34	4	2	5
18.	„Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“	Namuose, tėčiu, katinas, pelių, dešrelės, riestainius, šventės, vakarus, televizorių, vakare, laidas, pištinę, močiutė, pirštines, lauką, pirštines, šaliką, žodį, striukė, dešrelės, riestainiai, peliukas, žodžio, kailį, namie,	Storas, didelis, didelis, gražias, didelę, gražias, šiltos, ilgą, lietuviškai, mažiuk.		Mes, jis, aš, mano, aš, aš.	Kalbėti, kalbu, negaudė, valgė, kalbėti, sakyti, edu, švęsti, žiūrėti, žiūrėsiu, puošti, mezga, eisiu, užsimausiu, rišiu, pažiūriu, pamirštu, bus, sako, nekalbu, nešk.	Ten, čia, labai, namie.	Su, į, ir.	Ir, bet, ir, o, o.

		filmukų, filmukus, daržely, peliuk, kailį.							
	Iš viso žodžių:	30	10	0	6	21	4	3	5
19, 20	„Teatro lėlės“ (vilnos vėlimas)	Vilna, adata, muilu, vilną, pelėdžiuką, pelėda, pelėdžiuku, miške, pelytes, namą, name, ugnį, meška, paršiukas, varlytė, viščiukas, varlytei, varlytės, žolėj, namai, akytės, paršiukas, mamą, kiaulę, tėtį, kuiną, jautis, karvę, veršiuką, arklys, kumelė, kumeliuką, ožys, ožka, ožiuką, paukštis, pasakoj, gaudysim kepurė, namelis, akelės.	Ilga, laimingi, žalioj, rudas, geltonas, juodos , rožinis, storas, mažas, šiaudinis, metalinis, vilnonė, šiaudinė, liūdnas.		Ją, aš, jos, jie, visi, ji, mano, jis.	Pirkti, sukti, plauti, noriu, daryti, gyvena, skraido, gaudo, surado, susitvarkė, užkūrė, pasibeldė, norėjo, pasišildyti, pasibeldė, gyveno, atėjo, nepamatė, bus, turi, turi, skris, žiūrės, rodė, buvo.	Čia, ten, naktį, paskui, paskui, pagaliau, pirmiausiai .	Iš, su, su, ant	Ir, ir, ir, kad.
	Iš viso žodžių:	41	14	0	8	25	7	4	4
21.	„Mano graži tėviškėlė“	Nemunas, Lietuvos, mamą, Lietuva, gimtadienį, vėliava, saulė, žolė, kraujas, vėliavos, Lietuvos, šventes, Gedimino, pilį, saliotų, tetos, vaikai, šventė, upių, Nemunas, šoną, Nemunas, Vilnius, upė, žemėlapis,	Didelį, didelį, ilgas, graži, didelės, didelį, graži, šilta, geltona, žalia, raudona.		Aš, savo, mūsų, aš, man, savo, mūsų, jis, jis.	Bėga, nebėga, teka, teka, žinau, sveikinu, turi, yra, mačiau, buvo, dainavo, šoko, buvo, kyla, pasuka, pasuka, yra, sakė, yra, yra, buvo, yra, sakė, yra.	Ten, čia, čia, daug, ten, daug, apačioje, aukštyn, paskui.	Per, į, į.	Kad , kad, o, o, ir.

		miestų, upių, auklėtoja, medis, ąžuolas, milžinas, šaknys, nagai, šakos, plaukai, mįslė.							
	Iš viso žodžių:	36	11	0	9	24	9	3	5
22.	„Rudens palydėtuvs “	Ledo, bokštelius, upė, ledas, ledo, gabalėlis, senis, besmegenis, senukas, senučiukas, snaigės, sniegas, delnuose, snaigių, gumulėlis, ledas, lašiukai, langelį, vaikelis, močiutė, turguj, skėtį, vėjas, močiutė, skėtį, vėjas, sniegas, sniegas, snaigė, ledas, dargana, dangus, debesys, oras, sniegas, lietus, sniegą, lietu, vėjas, vėjas, oras, dangun, ledas, lašiukas, saulytė, knygelėj, debesėliai, dangu, žemėn, debesys, sniegą, ledas, debesys, pūkai, pūkeliai, ledas, stiklas, lovelėj, Lietuvą.	Karšta, šalta, šilta, stiprus, baltas, švarus, lengvas, sunkus, blogas, stiprus, silpnas, šaltas, šiltas, tamsu, šviesu, balti, pilki, šalta.		Tuos, to, jam, jis, mano, toks, mano, tokį, juos, toj, to, to, savo.	Padarėt, bėgo, bus, ištirps, tirpsta, gaunasi, būna, nebūna, lyja, griaudžia, beldžia, miegotų, pirko, buvo, pametė, nešė, sulaužė, yra, vadinasi, matau, girdžiu, sušyla, skrenda, virsta, paima, bėga, neišlaiko, krenta, lyja, atneš, bus, dejuoja, traška, gulėjo, bėgo.	Kaip, daug, labai, čia, stipriai, vasarą, čia, tyliai, ramiai, toli, naktį, dieną, vėl, rudeni, daug, kaip.	Po, į, į, per, po, po, per.	Kol, kai, o, kai, o, kai, o, kad, tai, ir, o, ir, ir, nes, o, kai, ir.
	Iš viso žodžių:	59	18	0	13	35	16	7	17

Gabrielės sakinės kalbos content analizė

Eil. Nr.	Kalbos dalys								
	Tema	Daiktavardis	Būdvardis	Skaitvardis	Įvardis	Veiksmažodis	Prieveiksmis	Prielinksnis	Jungtukas
1.	„Žemė turi savo kalbą“	Lašiukas, lapeliai, kotelis, lašiukai, medžio, medžio, gėlės, žemės, žemėje, gėlyčių, lietus, žemė, dangaus, paukščiai, jūra, saulė, dangus, vėjas, lietus, gėlytės, saulės, dukrytės	Panašios, šalta, gera, gražus, raudonas		Kas, jie, jos, toks	Gyvena, geria, krenta, nukrenta, krenta, krenta, yra, nelis, išdžius, slepiasi, bus, slepiasi, slepiasi, eina, miegoti, nežinau, sako, pamiegosi, plyšo, lyja	Kur, čia, daug, visur, truputį, daug	iš, ant, nuo, ant, nuo, ant	Jei, kai, bet, ir, kai, kai
	Iš viso žodžių:	22	5	0	4	20	6	6	6
2.	„Arbatžolių pievelėje“	Bitučių, košytė, laukų, košytė, medus, kaime, močiutė, bičių, bitelė, namely, gėlytė, akele, vaikutis, žolytė, akytės, vaikų, močiučių, miškas, uogyčių, ramunėlė, žiedeliai, burnelė, rankytės, burnytė	Skanus, rožinė, geltoni, žemuoginė, raudonos	Penkis	Jos, ji, šita, mano, ją, aš, kitų, tokios	Reikia, renka, turi, dirba, sako, dirbu, kvepia, gydo, nemato, geria, gydo, mato, eina, žinau	Daug, kaip, labai, skaniai, gerai, ten	Iš	Kai, ir
	Iš viso žodžių:	24	5	1	8	14	6	1	2
3.	„Atrandu įdomų pasaulį“	Rytas, kojytes, varlyte, drugelis, gandrai, bitė, bite, medaus,	Gražiausia, pikta, gera, slidus, gerai, juokingai		Aš, pati, mane, mano, man, tam	Būsiu, neklausysit, atėjo, ateikit, pašildysiu,	Kur, jau, kaip	Į, iš, ant	Kai, ir

		akytės, sparneliai, rankų, sparneliai, burną, lelija, saulė, lovoj, debesėlio				bėgi, pažiūrėk, duok, patinka, bėga, kvaksi, eina, skrenda, stovi, pražiojęs, pražydo, šildau, miega			
	Iš viso žodžių:	17	6	0	6	18	3	3	2
4.	„Baltijos jūros diena“	Televizorių, jūroj, žolyčių, spalvą, jūra, žuvytės, spalvų, mama, silkę, svogūnų, morkų, tėtis, žuvis, žuvytė, žuvys, medūzos, plekšnė, silkė, jūros, vėjas, vanduo, pirštuku, akis, stiklo, kortelėse, žuvų, delfinas, ledas, stalas	Mėlyną, raudona, mėlyna, mažytės, didelė	Keturios	Aš, visko, kitą, tokia, man, kitos, tai, viskas, jis, tose	Mačiau, gyvena, auga, klijuosiu, paimsiu, bus, perka, kepa, valgo, gaila, pučia, sušąla, stukseni, matosi, žiūri, buvo, patiko, stuksi	Kaip, daug, čia, labai, ramiai, neramiai, žiemą, tik, namie	Per, prie, iš	ir
	Iš viso žodžių:	29	5	1	10	18	9	3	1
5.	„Gydančių žodžių šalyje“	Šaly, darželis, šalis, saulę, zylutes, draugus, draugams, rytas, diena, mamytę, sveikinu, žaislų, stalo, močiutė, vakaras, sapnų, spinduliukai, sveikatos, džiaugsmo, laimės, švenčių, širdelė,	Gražioj, graži, labas, laba, saldžių, linksmų, gera	Keturi, septyni	Aš, mūsų, visus, jos, mane	Gyvenu, kalbu, myliu, yra, sveikinu, sakau, einu, miegoti, nemėgstu, girtis, esu, duodu, nesibaru, negalima, bartis, sakė, reikia, mylėti, kutena, šildo,	Gražiai, irgi, labai, taip, dabar, jau, kaip	Prie	Bet

		šalelė				buvo, linkiu			
	Iš viso žodžių:	23	7	2	5	22	7	1	1
6.	„Mano mylimiausia s žaislas“	Žaislas, ratus, lėlė, Rožė, antenas, kilimą, kilimu, kilimas, princesių, karalystę, barbė, karūną, dovanų, namelį, lėlių, namą, suknelių, mašina, barbei, namas, ratai, mašina, plytų, draugė, Emilija, lėlę, darželį, salėje, muzika, mergaitės, suknelė, tortas	Didelis, gražu, mažą, baltas		Tas, mano, ji, tokias, jis, aš, kitas, savo	Cypia, turi, gyvena, skrenda, nežinau, nori, skrisiu, noriu, nuskristų, gaus, turiu, važiuoja, nešė, buvo, parodyta, atnešė	Čia, toli, kur, ten, irgi, tik, kaip, daug	Su, į, iš	Ka d
	Iš viso žodžių:	32	4	0	8	16	8	3	1
7.	„Gera, kai saulutė vis dar šviečia“	Pelėdą, televizorius, gegutė, miške, kiaušinius, lizdelis, paukšteliai, lesyklėlė, tėtis, varnos, zylės, žvirbliai, pasakos, sakiniiais, diena, saulute, paukštelis, sparnelius, upę, žuvyčių, zylė, gegutė, gandras,	Šalta, negeros, geros, laba, panaši		Ją, ji, jiems, savo, mes, visi	Žinau, nemačiau, rodė, deda, kukuoja, skrenda, padarė, kuriamos, prisidėjo, čirškia, šildyk, norim, skristi, nenorim, matyti, kaitina, šviečia, šildo,	Kitur, žiema, daug, toli, vakare, tik, ten, vėl	Prie, be, ant, į, ir	Ir

		pelėda, pasaką, galo, žvirblis, kranto, vandenėlį, saulės, spinduliai, vaikai, šypsosi, lėkštutę				pakyla, eina, miegoti, sėdi, žiūri, įkrito, mirko, išmirko, išdžiuvo, draugauja			
	Iš viso žodžių:	34	5	0	6	28	8	5	1
8.	„Pasislėpę skaičiai ir raidės“	Piešinys, gėlės, skaičiukai, raidelės, akytės, obuoliukai, stogo, žolytė, name, šeima, mama, pardavėja, tėtis, vairuotojas, mamos, akys, plaukai, lauke, suknelė, kaspiniai, namą, saulę, stogas, langai, durys, kaminas, dūmai, pieva, dangus, avelės, debesėliai, piemenėlis, auklėtoja, vaikučiai, lietutis, grupę	Tiesi, mėlynos, juodi, graži, raudona, geltoni, mėlyna, baltos, pilka		Mano, tai, aš, ji, kas, ko, mus	Šypsosi, juokiasi, žydi, pasislėpė, gyvena, žaidžiu, piešiu, bus, rūksta, nežinau, atspėkit, juokias, verkia, sako, būnam, laksto, žaidė, išbaidė, bėgam	Ten, gal, kaip, čia, tuoj, gražiai, tada	Ant, į	O, kai
	Iš viso žodžių:	36	9	0	7	19	7	2	2
9.	„Saugaus eismo mokymas“	Arklių, kalną, namo, močiutė, parduotuvę, namų, vaikų, supynės, tašė, šaligatviu, autobusas, ženklus, pėsčiųjų, perėją, takas, mama, šviesoforas, namus, mašinas, žmones,	Stiprių, sena, didelę, didelių, mažų, medinės.		Aš, tą, šiuos, visus, mes, tokią, mums	Lipa, einu, eina, einam, turi, blizga, pasuko, žinau, draudžiama, matau, praleidžia, įlipa, važiavome, rodė, eiti, mirksi	Tiesiai, dar, daug, naktį, kur, čia, ten, tada, kaip	Prieš , į, per	O, ir

		mergaitė, suaugusius, gatvę, kelio, ženklus, akytėmis							
	Iš viso žodžių:	26	6	0	7	16	9	3	2
10.	„Pagarba gamtai ir gyvybei“	Upelis, medžiai, gėlės, vaikai, gėlytėms, miškui, darželį, langelį, tėtė, mama, žolė, tėtis, lauką, kastuvą, žemę, žemėj, pomidorai, agurkai, močiutė, žemė, upelį, gandro, koją, miškas, kaštonus, uogas, giles, riešutus, žvirblių, skrydį, vaikučiai, varlytę, dėžutėj, gyvatė	Negražus, švaru, gera, gražu, dideli, žali, gražioms, žalia, juoda.		Mes, viską, koks, ką, ji, tokioj	Sutvarkysim , šiukšlintas, galima, tvarkyti, galiu, noriu, auga, turi, padėti, šypsosi, žiūriu, šaukiu, dega, bėga, kasa, pila, auga, čiurlena, bėga, valau, gelbėju, duoda, skaitėm, išgelbėjo, buvo, atsimeni, suraitytas	Kaip, čia, jau, visur, tik, daug, ten, kaip	Pro, į, apie	
	Iš viso žodžių:	34	9	0	6	27	8	3	0
11.	„Rudenėlis keliauja žeme“	Saulės, gėlės, lapelius, juostelės, trikampį, beržo, lapų, lapai, krūmai, lapus, berželis, lapeliai, vaikai, kriaušes, obuolius, mamai, derlių, dėžutes, saulėgrąžas, parduotuvėj, grožį, vaikai, obuolių, bananų, dėžes, saulė, beržyną, blynas, saulę, saulėgrąža, spinduliukai	Rudos, juodos, ovalų, panašų, pailgą, sausį, gražus, mažį, spalvoti, geltona, geltonas, apvali, panaši		Pati, aš, jie, man, jų, to, mus, visi, visko, tie	Galiu, kirpti, bus, pasirinkti, turiu, čeža, meta, valgo, padeda, nuima, deda, mėgstu, mačiau, perka, kuria, patinka, neauga, dirba, ritas	Daug, visur, labai, daugiausia, kaip, čia	Į, po, pas	Ar, ir, bet
	Iš viso	30	13	0	10	19	6	3	3

	žodžių:								
12.	„Sveikata vaiko gyvenime“	Gerklytė, taškas, taškelį, akytė, taškelių, draugų, vardus, Aušra, Tadas, Kastytis, Tomutė, pupeles, klijų, pupelės, paveikslas, mozaika, trikampių, nykštys, mažylis, širdelė, nosis, kalnelis, akelės, sesutės, mįslė, knygelėje, kojos, taškai, taškų, kojų, rankų, knygoj, koja	Linksma, gerų, linksmi, baltas, stiprių, didelė, maža, plakanti, vienodų, didysis	Penkis, dvi	Ką, kas, šį, mano, jį, juos, aš, tu, abu, savo, jas, tokią, ją	Spausti, skauda, pažymėti, pavargo, noriu, pailsėtų, ieškosiu, paspausiu, plosiu, klijuoti, mėgstu, reikia, patepti, turi, priklijuoti, bus, matosi, pamiršau, žinojau, nupiešti, norėsiu, piešti, pastatysiu, apipiešiu	Čia, kaip, labai, gerai, daug, toliau, visur, dar	Ant	Kai, ir
	Iš viso žodžių:	33	10	2	13	24	8	1	2
13.	„Rudens sodo ir daržo gėrybės“	Mėšos, kumeliukas, pilvukas, rankoj, obuolys, bananas, kriaušė, močiutė, parduotuvėje, agurką, burokus, bulves, slyvas, avelės, kopūsto, varlytės, pomidorų, mašina, morkos, agurko, obuoliai, sultis, obulių, sėklos, vynuogės, kivis, slyva, dalis, medis, vaisiai, krūmai, uogom, karoliai, siūlą, paveikslą,	Kaulinis, mažas, mažučiukas, kietas, saldus, kieta, sultinga, ilgą, raudonus, apvalias, apvalios, mažos, balto, žalių, žali, sultingi, geltonas, juodos, džiovinti, panašų, maži, dideli, raudoni	Dvi	Kas, ką, tai, aš, jos, šitie, jų, jis, mus, tokį	Turiu, buvom, pirkome, yra, galima, spausti, sunokęs, matosi, auga, kaba, piešm, einu, buvo	Čia, labai, irgi, tik, daug	Iš, į, su, pas, ant	Ir

		dailę, stalo, ašotis, obuolių							
	Iš viso žodžių:	39	23	1	10	13	5	5	1
14.	„Vitaminų pasaulyje“	Spalvomis, žuvis, kortelės, žuvis, riešutus, vitamino, oda, riešutai, kilogramas, Litus, jūros, bangas, žuvų, aliejaus, buteliukus, žuvis, tortus, saldinius, cukrų, vitaminų, pomidorai, agurkai, česnakai, svogūnai, kopūstai, slyva, berniukas, saldinių, dantį, popieriaus, žuvis, spalvų, riešutėliai, gintarėliai	Kietus, skanaus, graži, pigūs, spalvotos, didelės, didelės, didžiules, gražių.	Vienas, penkis	Kokiomis, kokios, jis, tokias, jam, aš, visokių	Dažyti, pažiūrėsiu, būna, pirkite, bus, buvo, kainuoja, padarysim, iškirpsim, kirpsim, kljuosim, išdžius, susirgo, valgė, turėtų, valgyti, žinau, skaudėjo, prisimčiau, lankstėm, imsiu	Dar, daug, ten, tik, tada, todėl, kaip	Iš	Ir, kai
	Iš viso žodžių:	34	9	2	7	21	7	1	2
15.	„Žmonių amatai“	Mama, pardavėja, parduotuvėje, batų, tėtis, taksi, vairuotoju, žmones, batai, bato, batus, žmonių, dieną, siuvėja, stalius, mezgėja, šukavimą, skalbimą, mezgimą, pinigų, kasos, čekį, knygelę, profesijos, cirko, artistai, artiste	Gera, gražių, didelė, piktų, skirtingų, gražia, popierinį.	Du, vieno	Mano, ji, jis, tokius, kiekvieną, jai, ta, aš	Yra, dirba, parduoda, veža, sako, buvo, nerandu, turi, surasti, kalba, sakė, atvažiuoja, važiuoja, siuva, kala, mezga, reikia, muša, noriu, pažiūrėti, dirbti	Ten, daug, dažnai, vakare, rytoj, vėl, gal, tikrai		
	Iš viso žodžių:	27	7	2	8	21	8	0	0
16.	„Pilkijos	Spalvą,	Oranžinę,		Aš, jų,	Gavau,	Daug,	Pas,	Ir, o,

	karalystė“	pelsinas, kamuolys, žirafa, morkos, mandarinas, spalva, lapai, viršaus, vėjas, lietus, grybų, kepurės, žemė, ruduo, saulė, mėnulis, gėlės, vaivorykštė, žemuogė, medis, kalnas, Pilkijos, karalystę, spalvų, pieštukai, vėjo, lietumi, kaštonai, grybai	raudoną, geltoną, oranžinis, mėlyna, raudona, rudą, rudi, liūdnas, šalta, geltona, naktinis, greitas, raudonos, spalvota, storas, didelis, smagu, linksmi, pilko, pilkas		viską, jis, to, visi	paėmiau, būna, atėjo, gavau, būna, nupiešiu, bus, susimaišys, sukosi, sustojo, taškė, nudažėm, bus, verkia	truputį, jau, lėtai, greičiau, vėl, staigiai, linksmi, ten, irgi, maišėm, dabar, kaip	ant, po, su	nes
	Iš viso žodžių:	30	21	0	6	16	13	4	3
17	„Kas palieka pėdsakus“	Žaisliuką, smėliuką, pėdsakus, lėlės, kojytes, lėlė, popieriaus, pėdsaką, rūbelių, lėlei, rūbai, žiema, sniego, eglės, spyglius, rūbus, žemę, rankytę, žemė, pėdsako, senelis, šaltis, ragana, pasakoje, šluota, dūmai, Velykų, bobutė, kiškiai, margučius, langelį, knygelę	Baltos, ruda, didelio, mažo, pikta, piktutė, ilga, baisūs, pėdsakų, mažą, graži, baltus		Kokį, aš, savo, jos, tuos, pačius, joms, man, mes, kas, kažkokie	Galiu, išsirinkti, noriu, einu, palieku, dažysiu, eis, paliks, ateis, iškirpsiu, padažysiu, miegosiu, bus, turi, tepti, tepsiu, sužinome, eina, kyla, važiuoja, nežinau, mačiau, skrenda, žinau, nėra, atnešiu	Dar, irgi, tuoj, naktį, daug, žiemą, tik, šilčiau, namie	Per, ant, iš, su, pro	Ir, kai
	Iš viso žodžių:	32	12	0	11	26	9	5	2
18	„Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“	Peliuku, akinius, peliukui, kepurę, batus, katine, katine, nemokša, peliuk, kailį, akinius, kepurę,	Gražios, žydra, trikampė, mažu, didelę, gražias.		Man, koks, tu, aš, pats, pati, jas, jos, tokias, sau	Galima, būti, paimti, apsiauti, bus, kalbėti, lekiu, skubu, nešk, dumk, būna, užsidėti, patinka,	Dar, daug, lietuviškai, čia, tik, visaip	Iš, su	Ir, o

		striukę, pirštines, močiutė, teta, siūlą, taškeliais, močiutė, pirštines, striukė, kepurė, bandelės, peliukas, mamos, skara, skaras, močiutei				moku, mezgė, užsimauti, mezga, reikia, sakyti, bėk, dumk, nešk, perka, apsimaunu, nesakom, palauk, galim, sakyti, apsigaubti			
	Iš viso žodžių:	28	6	0	10	29	6	2	2
19 20	„Teatro lėlės“ (vilnos vėlimas)	Vilna, trafaretas, medžiaga, lapė, papūgėlė, vardas, Čipas, akytės, paukštelis, miške, trobelės, draugus, papūgą, mišką, draugų, namą, gyvūnėlių, vėjo, papūgėlė, trobelę, trobelė, žvėreliai, paukšteliai, eglė, gėlytė, teatre, paršiukus, vilką, pagaliukų, šiaudų, namas, darželis, siena, kailiukas, kačiukas	Margas, šlapia, sausa, raudonas, oranžinis, mėlynas, baltos, juoda, skrenda, saugos, šviesu, didelė, didelio, stiprus, švelnus	Tris, vienas	Ką, mano, kas, aš, jos, jis, savo, ji, mane, ją, jai, visi, mūsų, toks	Išdžius, galėsiu, kirpti, yra, skrenda, rėkia, bus, kirpsiu, turiu, tupės, saugos, pasakys, ateis, auga, padariau, gyvens, pabėgs, nuskris, pamatys, padės, galės, priims, buvau, buvo, gyventi, saugo, skristi, mačiau	Kada, kur, dabar, ten, namie, daug, truputį, dar, pagaliau, pirmiausiai , tada, čia, aukštai, irgi, kaip	Su, ant, pas, į, nuo, iš	Ir, kai
	Iš viso žodžių:	35	15	2	14	28	15	6	2
21	„Mano graži tėviškėlė“	Lenkija, teta, šalį, Šalčininkai, vėliavų, pily, namų, vėliava,	Stačiakampė , žalia, raudona, geltona, graži, gerai		Kitą, aš, savo, mūsų, visi, mūsų, tų,	Yra, gyvena, važiuoti, žinau, dega, mačiau, bus,	Kur, ten, toli, daug, čia, viršuje, truputį,	Į, ant, apie, su, prie	Kai, tai, bet

		šventė, Lietuvos, žvakučių, spalva, žolyčių, miškų, karų, priešu, televizorių, tėtis, saulytė, Šiauliai, Vilnius, Palanga, jūros, piešinių, tankai, žmonės, Lietuvą, krašte, tvoros			ta, visokių, tą.	sako, mušasi, mačiau, sakė, piešiau, važiavo, norėjo, žydi, saugoti	dešinėje, dar, apačioj, kairėje, visur, namie		
	Iš viso žodžių:	29	6	0	10	16	13	5	3
22	„Rudens palydėtuvės“	Pūkai, orą, kampa, mama, skėti, skėti, spalva, darželį, vaikais, lauką, smėliuką, Karolis, smėlio, skėtis, skėtis, mama, debesėliai, saulę, debesėliai, šaltis, vėjas, knygelėj, vėjas, akis, lūpas, debesis, snaiges, švieses, šaltis, upes, ledas, lašiukas, oras, stogą, ledo, varveklis, ledas, debesėlis, lėktuvas, lėktuvas, debesėlis, vaikučius, lašiukai	Balti, liūdni, nekaltas, gražų, balta, žalia, plonas, geltona, pilki, šaltas, kietas, sunkus, šalta		Kas, kas, man, man, aš, mane, jie, to, jos, jos, tai, to, jis	Laksto, pastatytas, nupirko, atnešiau, ėjau, ėjau, žaisti, pripylė, nukrito, sulūžo, barė, uždengia, nestovi, paspaus, nelis, snigs, mato, turi, leidžiasi, paleidžia, supasi, būna, krenta, šaldo, storėja, reikia, būtu, sakė, buvo, nepakils, pasiekė, prilipo, buvo, skrenda, nusileidžia, paleidžia, krenta	Ten, rudenį, niekada, gal, tyliai, dar, tik, kad, žiemą, aukštai, žemyn, daug, labai	Po, į, su, į, į, į, po	Bet, kai, tai, o, ir, ir, kad, ir, o
	Iš viso žodžių:	43	13	0	13	37	13	7	9

Deimantės sakytinės kalbos content analizė

Eil. Nr.	Kalbos dalys								
	Tema	Daiktavardis	Būdvardis	Skaitvardis	Įvardis	Veiksmažodis	Prieveiksmis	Prielinksnis	Jungtukas
1.	„Žemė turi savo kalbą“	Gėlytė, kotelis, pagaliuką, žiedą, gėlė, vasara, gėlytė, lašiuką, lašiukas, lašiukai, lapeliai, vanduo, lašiuką, lietus, gėlytė, lašiukas, gėlytė, gėlytė, medis, žolytė, žemė, žemė, apelsinas, kamuolys.	Medinis, graži, žali, graži.		Mano, mano, mano, jos, aš, aš, jie	Pagražinsiu, paimsiu, priklijuosiu, auga, auga, bus, krito, pasibaigė, geria, auga, laukiu, gersiu, gersiu, prausė, geria, lyja, auga, žinau	Dabar, daug, dar, tuoj, labai, kaip, vasarą, daug, kaip		Kai, tai
	Iš viso žodžių:	24	4	0	7	18	9	0	2
2.	„Arbatžolių pievelėje“	Receptas, tėtis, mama, medus, širdelė žolelė, močiutė, juoko, vaikai, arbatėlė, receptas, kmynus, arbatą, ramunėles, širdelę, kmynai, skanumynai, ramunėlės, saulytės.	Sveika, sveikas, rožinė, mažos	Penkis	Aš, ją, tai	Noriu, būti, būtų, reikia, valgyti, gydo, myli, įpilsiu, juoksis, geria, bus, geriu, dūzgia	Gerai, labai, irgi, kaip		Ir
	Iš viso žodžių:	19	4	1	3	13	4	0	1
3.	„Atrandu įdomų pasaulį“	Svečius, drugelis, langas, durys, tėtis, mama, stogas, saulė, bitės, rageliai, akytės, bitė, sparneliai,	Geras, mėlynas, geltonas, pikta, baisi, gera		Aš, mane, ji, visus, man, mano, ta	Noriu, bus, gyventi, priimk, žiūri, šviečia, turi, esu, pagausiu, ateis, teka, myliu, padės, mačiau, veža,	Čia, ten, tuoj, blogai, daug	Į	Kai, ir

		pelkė, saulė, lietus, drugelis, tėtis, mama, drugelis saulės, zuikutis, bitė, burtininkei, žolyčių, medų, ragana.				pažiūrėti, ieškoti, gyvena			
	Iš viso:	27	6	0	7	18	5	1	2
4.	„Baltijos jūros diena“	Žuvytės, mama, tėtis, mama, sesė, jūra, saulė, kamuolys, Deimantė, saulė, jūra, Deimantė mama, tėtis, jūra, bangos, vėjas, draugas, žuvį, uodega, uodega, žuvis, pinigėliai.	Gražios, geltona, violetinė, rožinė, raudona, didelė, didelės, geras, ilga		Šitos, šita, aš, tokią	Žinau, pirkto, važiavo, buvo, eina, miegoti, miega, pučia, mačiau, duria, blizgėjo	Toli, labai, ten, dar, kaip	Su	Ir
	Iš viso:	23	9	0	4	11	5	1	1
5.	„Gydančių žodžių šalyje“	Diena, namo, darželis, mama, pardavėja, vaikai, žaislą, žodžių, šalis, vaikai, gėlės, paukšteliai, spinduliukai, saulė, rytas, diena, diena, nuotaikos, gėlyčių, saulė, saulė.	Mandagi, laba, gero, gražių, geltoni, graži, labas, geras, gera, geros, linksma, karšta	Vienas, du, trys, keturi	Aš, viso, mano, ji, sava, visi, kokia, visiems	Esu, sakau, einu, sakau, sako, duodu, šoka, groja, būtų, sudėsim, bus	Visur, ten, linksmai, daug	Iš	Kai, ir
	Iš viso:	21	12	4	8	11	4	1	2
6.	„Mano mylimiausias žaislas“	Žaislas, žaislas, siūlai, žaislą, lėlė, Ema, plaukai, saulė, rūbai, spalvų, apelsinas, taškiukai, namai, langai, dury, gėlės, stebuklų, namas, sparnus, lėktuvas, trikampis, stogas,	Minkštas, geltoni, žalia, juoda, raudoni, dideli		Tas, tą, aš, mano, ji, jis, tai	Turiu, siūtas, matau, matau, yra, skraido, yra, yra, važiuoja, turi, yra, plaukia, yra,	Kaip, daug		

		kvadratas, langai, durys, stačiakampis, debesys, dūmai.							
	Iš viso:	28	6	0	7	13	2	0	0
7.	„Gera, kai saulutė vis dar šviečia“	Saulytė, paukšteliai, naktis, varna, tamsos, šarka, blizgučius, varna, žvirbliai, krūmai, liepsnelė, veidelis, saulutės, saulė, sniegena, pilvukas, spindulių, paukšteliams	Šalta, juoda, graži, raudonas		Jie, ji, jis, aš, man, jos, kas	Leidžiasi, eikit, miegot, būti, temsta, bijo, slepia, nebijau, matau, šildo, šviečia, leidžiasi, gyvena, myli, slepiasi, sako, patinka, parodysiu, šviečia, gieda, nusileidžia, pribarstė	Truputį, tik, vakare, tuoj, daug, labai, kaip, dar		Kai
	Iš viso:	18	4	0	7	22	8	0	1
8.	„Pasislėpę skaičiai ir raidės“	Saulė, raidė, gėlytė, viduriukas, spindulėliai, debesiukai, gėlytės, lėlės, pagaliukai, tvora, paveikslas, vėžimėlis, plaukai, kamuolys, stalas, lova, mama, sesė, tėtis, šuo, ūsus, vardas, Haris	Panaši, linksmas, didelis, didelė, rudi, mažesnė, juodi	Trys, vienas	Jos, mano, ji	Gyvena, yra, turi, yra, yra, yra, vaikšto, važiuoja, krenta, stovi, stovi, tupi.	Kaip, daug, labai, irgi	I, truputį	
	Iš viso:	23	7	2	3	12	4	2	0
9.	„Saugaus eismo mokymas“	Darželį, namą, Gabrielė, supynės, keliu, mašina, mama, rankyčių, tėtis, mašina, Vilniaus, Palangos, šviesoforas, katinėlį, namus, mašinas, žmones, mokyklą, močiutė,	Mažas, juodą, didelius, įvairias, didele, sena.	Pirma	Man, aš, ji, mes	Piešti, einu, žaisti, lipa, gyvena, einam, nevažiuoja, žaidžiam, važiavau, paėmė, nešė, važiavom, gali, lipti, važiuosiu	Kaip, ten, ryte, toli, kartu, labai, paskui	Ant, į, nuo, iki, iš	O, jei, tai

		vaikutis, mamytė, Kauno							
	Iš viso:	22	6	1	4	15	7	5	3
10.	„Pagarba gamtai ir gyvybei“	Katinėlis, paukščiukas, gyvūnėlius, žuvytės, pievoj, varlytė, žolytė, vabalėliai, voriukas, žvereliai, gėles, popierius, vabalų, namai, žvakė, medžiuose, žolytėse, medis	Geras, liūdna, nešvarus		Aš, jis, jam, jų	Myliu, reikia, paglostyti, valgyti, duoti, verkia, mirti, rauda, renku, laistau, dega, žaidžia, džiaugsis, nemuši, teka, nedeginsi	Daug, kaip		Ir, kai
	Iš viso:	18	3	0	4	16	2	0	2
11.	„Rudenėlis keliauja žeme“	Lapai, medžių, lapeliai, gėlytė, paveiksle, kaštoną, žmonės, obuolius, krepšius, vėjas, laukuose, tetos, saulėgražų, saulėgražas, močiutė, paukščiukai, medžiai, svogūnų, burokų, morkų, kriaušių, obolių, kaštonas, ežys	Šilta, siauri, dideli, rudi, geltonos, raudoni, šaltas	Vieni	Kitokie, aš, jos, mano, jas, jie, kitiems	Nesilaiko, susukti, lesa, skina, turiu, radau, deda, pjauna, turi, nepyksta, šlama, padeda	Dar, čia, daug, kaip	Ant, į	
	Iš viso:	24	7	1	7	12	4	2	0
12.	„Sveikata vaiko gyvenime“	Taškas, tašką, gerklytė, nosytė, gerklytė, rankytėm, delniukais, Laimutė, Džonis, Ligita, Saulius, mama, tėtis, sesė, grikliai,	Sveika, gera, sveiki, rudi, didysis, didelė, dideli	Penkis	Kas, šį, jie, mano, aš, kokie, juos, tu, abu, mes	Pažymėti, serga, bus, nenoriu, sirgti, plosiu, turiu, maišyti, sėdžiu, sėdi, sėdime	Čia, daug, dabar	Iš	

		pagalvę, grikių, kruopų, mažylis, širdis							
	Iš viso:	20	7	1	10	11	3	1	0
13.	„Rudens sodo ir daržo gėrybės“	Pomidoras, citrina, bananas, vynuogė, mama, daržovių, agurką, pomidorą, bulvę, agurkas, vaisių, obuolius, sultys, bananus, vynuogės, bananai, sniego, pingvinas, cukinijos, varlytės, pomidorų, grybas, kerpės, avelės, kopūsto, mašina, agurko, morkos, pelytė, obuolys, dalys, vaisiai, obelis, kriaušė, serbentai, kamuoliukai	Žalias, baltas, skanus, rūgšti, minkštas, saldi, ilgą, apvalų, ovalią, raudonas, apvalius, pailgus, žalios, geltoni, lygios, geltonus, raudonus, juodi, neskanu, žali, geltoni, kieti, baltos	Dvi	Kas, toks, jis, aš, tai, man	Pirkome, yra, auga, valgiau, bus, bėga, valgėme, pjaustėm, valgėme, yra, yra, padarytas, bus, padaryta, yra, kaba.	Čia, kur, ten	Iš, su	Kai
	Iš viso:	36	23	1	6	16	3	2	1
14	„Vitaminų pasaulyje“	Arbūzas, arbūzai, berniukas, maistą, tortų, saldainių, vitaminų, citrinos, riešutai, bananai, morkos, arbūzus, litus, vaisiams, daržovėms, pipirai, durų, pomidorai, kopūstai, burokai,	Sveiki, blogą, dideli, skanūs, graži	Keturis, du, tris.	Man, mano, jie, visiems, aš	Sugalvoti, kainuoja, susirgo, valgė, turi, negalima, valgyti, pirkite, yra, padeda, pasveikti, kainuoja, neturi, nėra, neauga, galima, paimsiu, pasakysiu, nupiešta	Kiek, labai, todėl, daug, ten, žiemą, tada	Apie	Ir, nes

		langų, sėklų, grybų, knygele, vitaminus, mergytė, uogytė							
	Iš viso:	27	5	3	5	19	7	1	2
15	„Žmonių amatai“	Stalius, audėja, mama, sijoną, suknelę, kelnes, mamą, rūbų, teta, pardavėja, tėtis, furą, sijonus, sijonuką, gėlytėm, siuvykla, vairuotoju, prekių, mamai, žirklių, siūlų, siuvimo, mašinos, adatos, metro, cirke, žvėrelių, liūtas, šunys, dramblys, beždžionės, paukščiai, klouno, nosis, pomidoras	Didelė, gražų, žalią, mėlyną, geltoną, juodas, gražią, gražių.		Ką, kas, aš, mano, savo, ji, tokia, man, jis	Daro, yra, piešiu, siuva, nupiešiau, nemoku, turi, piešti, dirba, nupiešiu, šypsosi, buvo, žinau, sėdžiu. Leidžia, pasiuvo, važiuoja, veža, reikia, atvažiavo, buvau	Kaip, tik, daug, dar, ten, netoli, toli, dabar, namo	Su	Ir
	Iš viso:	35	8	0	9	21	9	1	1
16	„Pilkijos karalystė“	Spalvų, spalvos, rėmelį, dėžę, lokys, šokoladas, kava, riešutukai, vynuogės, lapai, teptukas, ratu, paveikslėlį, kalnas, braškės, obuolys, mėlynių, uogienė, žirniukai, saulė, agurkai, vasara, ruduo, žiema, pavasaris, gėlės,	Šaltos, mėlyna, raudona, geltona, šiltos, ruda, rudas, mėlyną, raudoną, violetinę, mėlynos, žali, pilka, šalčiausios, šilta, stiprus, geltonas, gražios, kvepianti, šaltos, didelis, linksmos, liūdnos		Mes, kokios, kas, man, to	Maišysim, bus, yra, padaryti, reikia, liko, nulupti, išėjo, maišysiu, eina, sukasi, žingsniavo, sumaišysiu, išdžius, kirpsiu, būna, lyja, nukrenta	Daug, dabar, kaip, gražiai, pirmyn, atgal, jau, linksmi, žiemą, dar, rudenį, visur	Po	Ir, kai, o

		mėnulis, vėjas, vaivorykštė, žemuogė, medis							
	Iš viso:	31	23	0	5	18	12	1	3
17	„Kas palieka pėdsakus“	Lėktuvas, pėdsaką, vėjas, paukštis, namai, rūbus, mama, lentos, kempinę, takelį, lango, gėlytę, langą, delnai, pėdos, pirštukų, pėdsakai, darbas, paukščiai, medžius, medelį, seneliui, senelis, laiveliu, laivelis, bangų, supynės	Blogo, piktas, geras, stiprus, blogas, lengviau		Ką, aš, jo, mūsų	Mačiau, griūna, būna, palieka, pučia, padaro, būna, plauna, eisiu, džiovina, piešti, imsiu, paliksiu, noriu, eiti, piešiu, nebus, nuvalysiu, pieši, lieka, nepalieka, verčia, laužo, prisiminiau, plaukti, plaukia, supasi	Irgi, dar, ten	Prie, ant, su	Ir, kai
	Iš viso:	27	6	0	4	27	3	3	2
18	„Nevartotini žodžiai lietuvių kalboje“	Ledų, pardavėja, pinigėlius, katine, žodžiai, ledą, lėlė, Nojus, batus, palta, šaliką, spalva, Nojui, kepurę, striukė, dešrelės, lapė, riestainiai, peliukas, kailį, katinas, ežys	Mėlyna, šilta, gera, skanių, nedidelių, braškinių, didelį, ilgą.	Du, vieną.	Ką, aš, kuo, visiems, kas, mano, jis, jam, tai	Vaidinsiu, būsiu, aunasi, mokysiu, gražiai, kalbėti, bus, parduodu, reikia, mokėti, nesuprantu, sakai, rišasi, pasitaisyk, pasakyk, prašau, duoti, velkasi, tipena, patinka, užsidėjo, nesakom, sakom, sėlina, palauk, eina, apsirengiu, galima, sakyti, bėgti, dumti, lėkti, nešti	Tik, gražiai, gal, kaip, tikrai	Vietoj	Nes, o
	Iš viso:	22	8	2	9	33	5	1	2
19 20	„Teatro lėlės“ (vilnos vėlimas)	Siūlą, žaislus, vandens, muilu, namelis, miško,	Gražus, gera, tylu, žalia, juodos, baltos,	Viena, antras.	Man, visus, koks, kas, jame,	Dėti, pilti, gyvena, pasiklausykim, ieškau, bijo, eiti, bus, sakėt,	Ten, kiek, aplink, taip, kaip, gal	Su, šalia, iš, per	Ir, o

		varlytė, draugų, vilkas, varlė, akytės, varliukas, kailiuku, vanduo, varlės, lauke, varlytes, šunys, pomidorų, dvarą	švelnus, nuogos, šilta, šalta		aš, sau, mano	darėm, eina, neloja			
	Iš viso:	20	10	2	8	12	6	4	2
21	„Mano graži tėviškėlė“	Upė, Nerį, vietoj, Nemunas, upė, Lietuva, jūra, upės, žemėlapis, upės, spalva, saulės, žolytės, vėliava, dangus, viršuje, vidury, apačioje, Vilnius, Baltijos, šoną, šalelėj, obuoliai, duonelė, pasaką, Neringą, jūros, Lietuva, vaivorykštė	Didelė, didelis, mažas, didelės, geltona, žalia, žalia, raudoną, raudona, mėlyna, tikras, auksiniai, skaniausia		Kurioj, ji, visą, aš, savo, mano, man, mūsų	Nupiešti, žinau, yra, įteka, bėga, rasiu, noriu, nupiešiu, aptinka, būtų, imsiu, turi, nenoriu, važiuoti, reikia, gyveno	Kaip, kur, teisingai, čia, labai, daug, paskui, ten	Per, į, prie	O, ir
	Iš viso:	29	13	0	8	16	8	3	2
22	„Rudens palydėtuovės“	Ledą, vandens, ledą, ugnis, saulė, bokšteliai, lašiukas, ledu, saulė, ledas, sniegas, lašiukas, jūros, saulė, sauluzė, lietaus, skėtį, lietučiui, vėjas, tėtis, spalvos, skėtis, žirniukai, sniegas, sniegas, skėtis, rankeną,	Karšta, didelis, mažas, mažiukas, raudonas, juodas, raudoni, purus, baltas, lengvesnis, minkštas.	Vienas, penki	Jį, mano, kitas, aš, aš, jį, šitas, jo, jis, visokių, tas	Tirpdysi, bus, tirpdo, yra, buvo, tirpdė, yra, tirpsta, turi, buvau, buvo, buvo, žinau, būna, atidariau, paėmė, bėgo, yra, yra, yra, šildė, sakei, prakaituoja, buvo, ištirpo	Čia, visur, daug, dabar, daug, toli, toli, kaip, čia, kaip, daug, kaip, kaip	Prie, iš	Kai, kai, tai, tai, ir, ir, kai, tai, kad, ir

		stogas, stogas, medžiagos, spalvų, žvakė, ledą, ledas, knygelėj, ledas, plunksnelė, patalėlis, sniegas.							
	Iš viso:	39	11	2	11	25	13	2	10

Informacinio pobūdžio knygelė tėvams iš kitos kalbinės kultūros

**Žodžiai susidraugavo.
Kaip gražiai jie dabar vadinasi!**

ŽEMĖS + UOGA = ŽEMUOGĖ

ŽEMĖS + LAPAS = ŽEMĖLAPIS

SAULĖ + LEIDŽIASI = SAULĖLYDIS

RUGIŲ + GĖLĖ = RUGIAGĖLĖ

RAUDONAS + VIRŠUS = RAUDONVIRŠIS

LAPAI + KRINTA = LAPKRITIS

RUGIUS + SĖJA = RUGSĖJIS

SAULĖ + TEKA = SAULĖTEKIS

RUGIUS + PJAUNA = RUGIAPJŪTĖ

ŠVIESŪS + PLAUKAI = ŠVIESIAPLAUKIS

RANKA + DARBAS = RANKDARBIS

DIDIS + VYRAS = DIDVYRIS

RIEŠUTAS + MEDIS = RIEŠUTMEDIS

Kur?

Rašome visada gale - e !

Kur pradingo e?
Matè ją visi kiemee,
Pastebėjo ir sodee,
Dar kažkas darže regėjo.
Sako, lysvėje tupėjo,
O paskui gal namuosee
Slapstėsi kur?
- Kampuosee.

Kambaryje jos nebuvo,
Nei spintelėje, nei prie rūbų,
Net lėkštelėj(e) ant šaldytuvo
-e čia buvo, čia pražuvo.
Kur sakyki – e yra?

Š I M I N K

Dir**b**ti - rašome (b), nes dir**ba**.

Aug**t**i – rašome (g), nes aug**a**.

Grė**b**ti – rašome (b), nes grė**bia**.

Ke**p**ti – rašome (p), nes ke**pa**.

Grie**b**ti – rašome (b) nes grie**bia**.

Skel**b**ti – rašome (b), nes skel**bia**.

Kib**t**i – rašome (b), nes kib**o**.

Lip**t**i – rašome (p), nes lip**a**.

Drib**t**i – rašome (b), nes drib**o**.

Lie**p**ti – rašome (p), nes lie**pė**.

Skalb**t**i – rašome (b), nes skalb**ia**.

Ger**b**ti – rašome (b), nes ger**bia**.

Baub**t**i – rašome (b), nes baub**ia**.

Gaub**t**i – rašome (b), nes gaub**ia**.

Siurb**t**i – rašome (b), nes siurb**ia**.

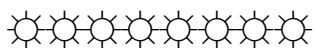
KO?

Be vėjelio dvelksmo –

Miškas nedainuos.

Be grūdu –

Duonelės nebebus delnuos.

- Ko mes nebijome?
- Šunu.
- Ko daug turime?
- Draugu.
- Ko nedarome?
- Klaidu.
- O kodėl nedarom ju?
- Nes mes rašom tiktai **u**
- **Ir dar nosinę kartu.**

Kam?

Žuvytei reikia vandėnėlio,

Lakūnui –

Tik padangės mėlio,

Žiogeliui pievoj –

Smuiko žalio,

Mašinai – kelio,

Man – takelio.

Siuvėjai – siūlą,

Žirklių, medžiagos.

Povui – snapo,

Uodegos ilgos.

Vaikams – saldinių

Ir ledų!

Jei žodyje “žuvytė” – galūnė –**ė**, tai “žuvytei” –
galūnė –**ei**!

Ka?

Vējas neša pienēs pūka,
Malūnēlio sparna suka.
Blaško vabala žolēj.
Laiva jūroj didelēj.
Plaka lietumi jis žirga,
Lapuose rudens sumirga.
Gāsdina naktim pelēda.
Vējau, baik. Art au ne gēda?

Ka? Koki?

Pastačiau aš gražu nama:
Nei per aukšta, nei per žema,
Nei per trumpa, nei per ilga,
Du langai prieš saule žvilga.

Kuo?

Pasakoj mergaitė

Kalbas su vilku.

Ežį su ežiukais

Lysvėj sutinku.

Vištos su viščiukais

Kapstosi kieme.

Žirgas su balnu –

Jodinėt eime!

Bitės mums sparneliais

Skrisdamos pamos –

Kabinsime šaukšteliais

Medų lig žiemos.

Ką veikia?

Reksas garsiai loja,

Brolis kiemą puošia,

Sesė stalą ruošia.

Tulpė žiedą skleidžia,

Du kačiukai žaidžia,

Rytis ietį sviedžia,

Jonas valgyt kviečia!

Ką veikia? - gale žodžio rašome (-a) arba (-ia)

Nepamiršk minkštumo ženklą !

Ežiukas ir obuoliukas

*Tupi sau gražus ežiukas
Žiūri – kabo obuoliukas.
Bet nemoka jo paimti –
Eik kur nori, tik paimki.
Bum – nukrito obuoliukas,
Tiesiai ežiui ant spygliukų.*

Kas ?

Žalia pieva
Auksinė apyrankė
Mūrinė siena
Ryški spalva
Vilnonė suknelė
Varinė dėmelė
Judri mergaitė
Saldi arbata
Baltutė snaigė
Graži svajonė
Smarki audra
Pavasarinė šventė
Žavi gervė
Sūri sriuba

Kam?

☺ *Žaliai pievai*
☺ *Auksinei apyrankei*
☺ *Mūrinei sienai*
☺ *Ryškiai spalvai*
☺ *Vilnonei suknelei*
☺ *Varinei dėmelei*
☺ *Judriai mergaitei*
☺ *Saldžiai arbatai*
☺ *Baltutei snaigei*
☺ *Gražiai svajonei*
☺ *Smarkiai audrai*
☺ *Pavasarinei šventei*
☺ *Žaviai gervei*
☺ *Sūriai sriubai*

ĮSIDĖMĖTINOS RAŠYBOS ŽODŽIAI!

Ažuolas, ąsotis, ąsa, žąsis, lęšis, Kęstutis, kąsnis, kąsti, drąsus, drąsa, drįsti, drąsinti, graža, gražinti, išgąstis, pažįstamas, kęsti, skęsti, švęsti, lįsti, skųsti, siųsti, gražtas, grėžė, grįžti, tręšia, trąša, tęsinys, tęsti, mąstyti, mįslė, burė, vėliava, mane, tave, save, manęs, tavęs, savęs, ypač, ypatingas, yla, šiandien, ačiū.

Skrybyba

Prieš jungtukus o, bet, tačiau, kad, nes visada rašome kablelį.

Būkime visada mandagūs

Sveikinimosi žodžiai: *labas rytas, laba diena, labas vakaras, geras rytas, gera diena, geras vakaras, sveikas, sveikas drauguži.*

Atsisveikinimo žodžiai: *sudie, viso gero, viso labo, iki, lik sveikas, labanakt, saldžių sapnų.*

Linkėjimai: *laimingos kelionės, malonaus poilsio, gerų švenčių, linksmų švenčių, gero apetito.*

Padėkos žodžiai: *ačiū, dėkoju, nuoširdžiai dėkoju.*

Pasakyk tėveliams greitai ir garsiai greitakalbių!

1. *Gervė gyrūnė gyrėsi gerą girą girioje gėrusi.*
2. *Virvė virvelė, virvikytė ir virvogalis.*
3. *Pavalkai, pavalkai, pavalkapalaikiai, skrenda starkus pro pakapį, neša kirvį į akmenį.*
4. *Bliūdas prūde plūdur, tame blūde putra, ant tos putros pluta, ant tos plutos puta.*
5. *Kupeta su priekupečiu, kupeta su kupetatukšte.*
6. *Lip vapsva į viksvą, ir ta viksva vis vizg.*

GAL PRIREIKS TAU LIETUVIŲ LIAUDIES SKAIČIUOČIŲ?

Ersūm, persūm, pamaguli,

Tili, vili, patrakuli,

Ani, mani, kupitani,

Sevom, nevom, neverkali,

Zuikis drumst!

Ena, bena, doki, baki,

Erba, terba, obe, smaki,

Ėjus, mėjus, kas mokėjus,

Tumba, tumba, bėk!

*Vienaicė, dvaicė, traicė, gerulė, pėdė, lodė, cukman, dukman, dėven,
drikst!*

Adata, padata, šypso, vypso, kunkul, munkul, pukšt!

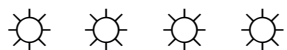
Sudurtiniai žodžiai Sudurtiniai žodžiai

Piliakalnio pilies bokšte

Vėliava plazdėjo.

Po **rugiapjūtės** dirvoje

Rugiagėlės žydėjo.

Per **bulviakasį** krepšely

Tik **keturiasdešimt** bulvių tilpo.

O **penkiasdešimt**, kur netilpo,

Vaikai nuo žemės rinko.

Ačiū, dėkui, manęs, tavęs, savęs, mane, tave

Penketas, dvejetą sutikęs,
Klausė, ko gi jis supykęs?

Tas atsakė:

-Ačiū, dėkui,

Nei atimti, nei pridėti

Aš nemoku be **tavęs**.

Niekad nepalik **manęs**.

Jei pamokysi **mane**,

Gal pralenksiu ir **tave**.

-Kur? Kur?

Trys žuvelės nardo?

-Tvenkinyje, tvenkinyje

Trys žuvelės nardo.

-Kur, oi, kur? Kur?, oi kur?

Trys bitutės dūzgia?

Pievoje, pievoje trys bitutės dūzgia.

-Kur? Kur?

Žalias žiogas griežia?
Žolėje, žolėje žalias žiogas griežia.

-Kur? Kur?

Senis ožį pirko?
Turguje, turguje senis ožį pirko.

Auga **ąžuolas** šakotas.
Ant šakos kabo **ąsotis**.
Kai **drąsi** žąsis sugrižo,
Kęstutis mįslę jau pakišo.

Dvibalsiai

Kai sustoja greta balsiai du,
Šią porą šaukiame tokiu vardu.
Ai, au, ui, ie, ei, uo ypatingi dar ir tuo,
Kad iš vieno jų sudarytas skiemuo.